

A
2-437

3 in 10

Biblioteca Universitaria
CANADA
A
3
Numero 437

1052 250 52
20 to 9 46

19 to 4 - 20

i 119 682

3
35 - 15

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
1

~~3 11/10~~

Bibliotheca Universitatis
CANADA
S. N. A.
3
437

cost 957863

~~20-10-9-16~~

19-10-10-20

i 11968230

3

~~35-152~~

R. 2922

ÆLIAN-

TONII NEBRISSEN. B. D.

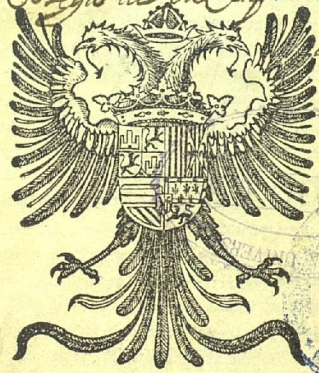
SIS RERVM A FERNANDO ET 9(46). 0

Elisabe Hispania^e felicissimis Regibus gesta
rū Decades due, Necnō belli Nauariensis
libri duo, nūc secūdo editi, et exa
tiore vigilātia ad prototy

pi fidē recogniti, et

emendati

*Del Colegio de la Conf. de Beru
de Granada.*

Imperiali cum Priuilegio. ¶

ANNO. 1550.

Maestro de Maiores

PHILIPPO

AUGUSTO HISPANIA

RVM PRINCIPI CAROLICAESA
ris Quinti filio Xanthus Nebrissensis. S.

ET SI CATHOLICO-
rum Regum Historiam à patre meo
conscriptam, multorum etiam es-
flagitationibus reluctatus, hactenus
typis excudere distuleram, tamen
cum nullum commodius tempus,
nullaque felicitior occasio ad id exe-
quendum se offerre posset, quam
quod te Principe, tuis auspicijs, tuoque nomine in lucem ederetur, non
amplius cunctandum existimavi, quin quod alijs optatissimum et pa-
trati meo maxime honorificum videbatur, tuo nomini sacratum
emittere. Neque vero Celsitudini tuae magis consentaneum quic-
quam esse duxerim, quam si librum hunc, quo Proavorum tuorum mo-
numenta velut in sacrario reposita continentur, tuendum fovendum
que suscipias, certe Proavis ipsis tuis nihil gratius, quam si idem
tamen et evolvas, et legas. Etenim si Reges ipsos et Princi-
pes dum à negotiorum tumultu vacare datur, interim philosophos
phari non dedecet, imo haec etiam res eorum dignitate maxime com-
mendant, profecto parte illa, quae in gestis fortium virorum narra-
tis versatur, quam historiam dicimus, Principum eruditioni utilis

liorē, & reliquæ philosophiæ antepōndā esse, plariq; sapiē
tes censuerunt. Quis enim dubitat ad res optimas exequen-
das, uehementius exēplis, quā rationibus animū excitariē

Quod si uirorum illustrium res fortiter gestæ legentem
vel incendiunt, vel cōfirmant, quanto Celsitudinis tuæ animū
ad ea legenda, quæ maiore stui cum tāta uniuersī orbis Chri-
stiani admiratione fecerunt, alacrior est futurus? Nullū tibi
melius, nullum efficacius exemplar ob oculos proponi, nul-
lum uehementius classicum canere poterit ad animum excitā-
dum, quam rerum à Proauis tuis gestarum uel lectio, uel re-
cordatio. Fecerunt illi quidē, ut posteris suis regnorū hæ-
reditatiē cū multarum urbium, & prouinciarū (quas ab hostiū
tyrannide uendicarūt) accessione propagarent, ut pacatā rē
publicā optimis & institutis & legibus ornata relinquerēt,
illud tamen Celsitudini tuæ & felicius & gloriosius existis-
mandum est, si cum regnorum successione, uirtutem quoq;
quæ hæc omnia effecerūt, quasi hereditario iure possessam, re-
tineas. Quorū si uitam & acta consideres, ampliorem tibi
ad imitandū uirtutū congeriē, quā ad imperandū regnos-
rū ditionem relictam inuenies. In quo enim Regum sic pa-
riter uiguisse admirabimur, in eorū difficultate cōstātia
ī rerū angustia magnanimitatē, ī necessitate consiliū, ī dubijs
prudentiam, in aduersis fortitudinē, in prosperis modestiā,
in prælijs industriam, in uictoria clementiam, in pace æquis-
tatem, in omnibus deniq; inuictū animum. Adde etiam illud,
quo cæteris omnibus præstiterunt, quod eximiam fortitudis
nem cura egregia pietate copularunt. Nulla enim unquam
bella susceperunt, in quibus non magis reipublicæ utilitati,

atq; Christianæ religiōis, cuius amantissimi obseruātissimiq;
fuerunt, decori, quam suis priuatis commodis consuluisse ui-
si sunt. Et ego quidem hæc breuiter non perstringisse, in tā-
torum Regum commendatione non potui, ut animo meo mo-
rem gererem, cui diutius in eorum laudibus immorari incun-
dius foret. Tantorum igitur Principum res gestas, Pater-
meus ipsius Fernandi iussu & autoritate dum literis manda-
re uellet, perpetuā seriem à principio regni ad exitum usq;
uitæ contexere, per temporis breuitatem nō potuit. Extre-
mo enim ferē tempore Ferdinandi Regis, quo bellum Naua-
riense cœptum est, historiā scribere aggressus, quæ deinceps
gesta sunt, continuo ductu absoluit, reliqua autem dum à prin-
cipio repetere, & cum his coniungere festinaret, morte præ-
uentus imperfecta & aliquot locis interrupta reliquit.

Quæ ego non aliunde supplere, aut refarcire ausus sum, sed
eo modo, quo ab eo scripta inueni, edenda curauit. Accipe igitur
Princeps Auguste tuorum Proauorū historiam, & offe-
rentis animum in primis intucere, quorum enim gesta non si-
ne suauitate maxima ab omnibus audiuntur, hæc patris mei
scriptis contenta, dum tui nominis autoritate præmuniūtur,
& audiū multo legentur, & cum honore maximo, quem à
te maioribus tuis deferri par est, exhibent in lucem. Vale.

Ex officina nostra literaria apud inclytam Granatam.
Anno Millesimo Quingētesimo Quadragesimo Quinto,
Calendis Decembris.

AD PHILIPPVM HI

spaniarum Principem carmen.

Philippe, non vno quidem, sed omnibus
 Per digne regnis, qui fit, vt
 Obluione liuida Hispanorum honos
 Impune carpatur latens?
 Et nocte longa huc vsq; pressus, lumine
 Caruerit? an quod defuit
 Nostris sua olim laus, vel ampli nominis
 Celebritas? an quod mari,
 Terraq; non res gesserint perennibus
 Chartis reponendas? nihil
 Tale obstat, vt ne addamur astris & polo.
 Nam siue laude virium,
 Seu Marte prospero vetusta secula
 Certent, feremus portinus
 Primas, nec vlla gloriæ amplitudine
 Cedemus externis locis.
 Sed quando scriptorum elegantium manu,
 Vatumq; caruimus sonis,
 Taciturnitas nostris meritis diu obstitit:
 Idem superbæ Romuli
 Factura proli ni, quod egisset, modo
 Chartæ fideles proderent.

ÆLIAN.

TONI NEBRISSEN.

SIS EX GRAMMATICO ET RHE

tore Historiographi Regij ad Clariss. Hispania
 rum atq; vtriusq; Siciliae insularūq; mas
 ris nostri moderatorē Ferdinadū
 diuinatio in scribenda his
 storia incipitur.

NON possum non magnifacere tuum de me
 iudiciū clarissime Princeps, qd' ex tāta do
 ctissimorū virorū copia, qui per omne di
 tionis tuæ imperiū diffusi sunt, me potissi
 mū delegeris, cui immortalia tua gesta la
 tino sermone describenda mandares. Vereor tamē, ne hoc
 tuo delectū habendo tale aliquid tibi euenerit: quale Alexan
 dro Macedonum Regi, Illi namque, vt scis, post superatā
 omnem Asiam & Aegyptum magni cognomen adeptus edi
 cto publice vetuit, ne quisquam ex coloribus imaginem suā
 cam pingeret, nisi Apelles. Nemo ex typis eam duceret,
 nisi Lysippus. Nemo in anulorum vsus gemmis inscalpe
 ret, nisi Pyrgoteles: cum essent illi tres quisq; in sua arte emi
 nētissimus: Hoc nimirū famigeratus ille vir faciebat sapiē
 tissime, ne quisquā opifex artis imperitia quicquā ex vera fa
 cie deprauaret. Qd' si fuisset Alexāder tā solers in nominā

DIVINATIO

dis autoribus, qui literis mandarent res ab eo gestas, & vi-
 ctorias, quibus totum prope orbem terrarū illustravit: quā
 fuit in deligendis artificibus, qui lineamenta & corporis du-
 ctus effingerent, nihil profecto in tanto Principe desiderare
 tur, quod ad summā hominis conditionē pertineret. Sed quā
 ita fit, ut nihil unquā natura omni ex parte absoluerit (tan-
 quā ceteris nō sit habitura, si vni cuncta concesserit) ille, cui
 neq; ingeniu, neq; doctrina, sed neq; rerū vsus defuit in cū-
 ctis artibus, q̄ sunt homine libero dignae, vna tantū in re legi-
 tur fuisse deceptus. Ex lata naq; poetarū, historicorū, orato-
 rūq; copia, quibus tūc abūdabat Graecia, vni Choeriliū, dele-
 git, qui res à se gestas carmine describeret, cū esset oim sui
 temporis poeta ineptissimus, inuitans etiam illum proposita
 laboris mercede p̄ singulis versibus aureo Philippo magni
 pōderis moneta, quā pater Philippus percuti iusserat. Hec
 sunt à me clarissime Rex tā multis repetita, nō quo velim
 me Apelli cōparare ad depingēdos fortune tuae successus in-
 credibiles, non Lysippo ad experimēdas ingenij tui dotes in-
 numeras, nō Pyrgoteli ad scalpendas figēdasq; posteritatis
 memoriae animi tui virtutes. Nō cōmemoro nūc illas, q̄ sub
 fortunae dominio positae sunt, potētia, victoria, felicitas, in
 quibus nemo te fuit superior. Nō illas, q̄ sunt hominis pro-
 priae, qua homo est, tēperātia, fortitudo, māfuetudo, liberali-
 tas, comitas, in quibus etiā priuatos excellis, sed illas, quae
 sunt Regum propriae, magnificentia, magnitudo animi, cle-
 mētia, iustitia, seueritas, grauitas, in cunctos mortales bene-
 ficentia, rerum omnium sub fortuna positarum contemptus.

DIVINATIO.

Quod vero Celsitudotus me praeceteris delegerit, cuius
 humeris tantam rerum molem imponeres, non deerunt, qui
 existiment, te non minori fuisse in errore, quam fuerit Alex-
 xander, cum nemo sit, qui non iudicet me multo esse Chae-
 rilo inferiorem, quippe qui fuerit posteritatis iudicio poeta
 non contemnendus. Sed Alexandrum in tanta doctissimo-
 rum virorum multitudine, qui tempestate illa floruerunt,
 non delegisse optimum, quis non possit iure reprehendere?

Tu vero Princeps inuidiosissime, quos habebas Onesieris *exafing*
 tos? quos Callisthenes? quos Clitarchos? quos Aristobulos? *inshilia*
 quas PtolemEOS? quos alios complures viros eruditissimos *siog*
 itineris tui Comites, ut in deligēdo historiographo nō fact-
 tis esset ista deliberatio? Sed quod apud nos huiusmodi viri
 nō facile reperiuntur, in Italiā puto eundū fuit, ut Angelus
 Politianus, ut Picus Mirādula, ut Hermolaus Barbarus,
 aut ex ijs, qui sup̄ sunt, ut Antonius Flaminius, ut Aldus Ro-
 manus inde adisceretur. Nō tamē opinor satis tuo peregrī-
 nis hoibus historiae fides cōcederetur, Italis maximē nullius
 rei magis (quā gloriae) auaris. Inuidēt nobis laudē, indignan-
 tur, quod illis imperitemus: cōiurarūt inter se oēs odisse pere-
 grinos, nosq; Barbaros, opicosq; vocātes infami appellatiōe
 foedāt. Quodq; M. Cato ad filiū de Graecis scribēs. possum
 & nos de Italis dicere, quā docūq; gēs ista nobis literas da-
 bit, oīa corrūpet. An qui latinā linguae alterū lumē Quin-
 tilianum, qui Siliū Italicū, quos Hispanos fuisse cōstat, qui
 alios cōplures, nō veriti legem Fannia de plagiarijs extor-
 querē conātū, purē ac sincerē Hispanarū rerū historiā pro

sequuntur? Quid? quæ res nostræ non minus ignotæ sunt il-
 lis, quàm nobis Italica, atque (ut est in adagio illo vulgari) Mul-
 to callidior est insipiens domi suæ, quàm sapiens alienæ. Sed
 esto æquo illis ac nobis res Hispaniæ sint notæ, utri magis ex
 animo res ipsas scribent, illi, qui simulatæ cuiusdã libertatis
 amore Regiũ nomẽ odere, regũq; imperia detrectat, an uos,
 qui sine Regibus de gere nescimus, qui religiose Reges salu-
 tare consueuimus, de quorum salute nõ minus quàm de nostra
 solliciti sumus, quos non minori obseruantia colim⁹, quàm ducẽ
 suũ apiculæ? Et quoniã, ut inquit poeta, vitij nemo sine na-
 scitur, optimusq; ille est, qui minimis vrgetur, vter vitia mi-
 tiorẽ in partẽ nominabit, qui diligit, an qui negligit? Pater
 qui Strabonẽ filii amat, petum vocat. varum eum, qui sit va-
 tia, siue cõpẽnis. Apelles ille (nũquã satis in arte pingendi
 laudatus) cũ Antigoni Regis imaginẽ pingeret, qui altero lu-
 mine orbatus erat, catagraphã, id est, obliquã fecit, ut quod
 corpori deerat, picturæ potius deesse videretur, tãtumq; ab
 honestiori parte ostendit, cum posset totã ostendere. Erit ita-
 q; historia tanquã pictura, pulchra extollet: turpia, si tolera-
 bilia sunt, dissimulabit: si latere non possunt, mitiori vocabu-
 lo nominabit, fallatq; pot⁹ vitij specie virtutis & umbra,
 quam is, qui sit fortis, à timido vocetur audax, ab audaci ti-
 midus. Atqui dicit quispiã prima historia viri⁹ est, ut ve-
 ra narret. Sit ita sanẽ, sed si paululũ est à veritate declinã-
 dũ, quia non est cuiusq; mediũ assequi, tutius atq; magis inge-
 nuũ in fauorabiliorẽ partẽ declinare. Quãdo igitur ab Itã-
 lia his rationibus excludimur, forsan ex Pãnonia aut ex Ger-

mania, aut ex Gallia suppeticas implorabim⁹? Quid? si apud
 nationes illas non minus literatorũ hominũ penuria est, quàm
 in Hispania? Quid igitur in tãtarerum difficultate faciendũ
 fuit? Nimirũ, ut si optimi nõ possunt, eligatur tolerabiles,
 aut minus mali. Hæc forsan causate Princeps sapientissime
 in mediocri literaturæ hominem impegit. Qui si non sus-
 mus ex prima classe, possumus tamẽ in secũda cõscribi, & si nõ
 possumus magnitudinẽ rerũ gestarũ stylo exequare, at cer-
 te conabimur, ut imbecillitatẽ nostrã atq; ingenij paruitatẽ
 studio ac diligentia cõpẽsemus. Et si latinas literas in Latio
 nõ didicimus, nec in Sarmatia quidẽ, sed in Batica, quæ, ut
 inquit Strabo, prima omnium Hispanorũ se in Romanos ita-
 tas & linguã trãformauit. Et si Romanũ sermõnẽ Romæ
 non didicimus, nec Lilybæi quidẽ, sed Bononiæ, vrbe scilicet
 omnium bonarũ artium altrice. Neq; ad oĩs musarũ fonte
 aborrem⁹, ut nõ simus corruales Columellæ, Canio, Sili-
 o, Helnæ, duobus Senecis, vnicq; Lucano, alijsq; pœtis
 Cordubensibus, quamuis scribat Cicero pingue quidã illos
 & peregrinũ sonare. Quid? quod his in rebus, quas scri-
 pturi sumus, aut ipsi interfuimus, cum gererentur, aut ab ijs,
 qui interfuerunt accepimus. & quasi diuinam fore, ut ali-
 quãdo hanc operam nauaturus essem, ita omnia inquirebam,
 omnia explorabam, omnia notabam. Vale Princeps cle-
 mentissime, quo sospite nunquam res Hispana detrimentum
 patietur. Ex municipio Complutensĩ ad idus Aprilis.
 Anno salutis Christianæ. M. D. I X.

ÆLIAN TONI NEBRISSEN

SIS EX GRAMMATICO ET RHE

toris historiographi Regij ad beneuolum candidis
dumq; lectorem, v̄ Ferdinandis & Elisás
bes Principum auspicijs præclaris
re res gestas legat ex
hortatio.

VLLVM FVIT TEM
pus candide lector, in quo res Hispaniæ ab idoneis scriptoribus magis illustrari cuperent, qua illud, in quo nostrare spu. Ferdinando & Elisabe Principibus administrata est.

Nunquã enim ad ætatem nostram Hispania finitimis, nunquam longinquis nationibus armata circumtulit, quin potius ediuerso semper exterarum gentium præda fuit. Atq; vt à cataclysmo illo ingenti exordiamur, in quo totus orbis terrarum aquis obrutus est, ac præter illas octo animas, quas literæ sacræ cõmemorant, omne mortale genus intercidit. Iubal siue Tubal, nam de nomine inter auctores non satis constat, primus in Hispaniam venit missus à

AD LECTOREM.

Noa, quem Berosus Chaldeus Iantum patrem interpretatur, sub quo diluuius illa fuit memorabilis. Is Iubal regnare orsus est in Hispania anno post diluuium circiter centesimo quinquagesimo, ante salutem vero Christianam supra bis millesimo centesimo septuagesimo, regnavitq; annos centum quinquaginta quatuor, cuius anno centesimo sextodecimo ipse Noa venit in Hispaniam, ubi duas vrbes condidit Noëlam & Nöegam, priorem in Galicia, quæ ex nomine uiræ suæ Iapeti vxoris cognominauit, alteram in Asturibus dictam ex nomine alterius suæ uiræ Chami vxoris. Iubali successit Iberus, ex cuius nomine dicta putatur Iberia, atq; ab eorum annis. Cui rursus Iubalda, à quo mons Iubeda cognominatus, qui postea dictus est Aucensis supra Burgos. xxx. milli passuum, in quo sedem regni sui fixisse, auctor est Berosus. Atq; ita deinceps ex eadem familia Reges alij successerunt, de quibus aliubi differemus, & quo ordine apud Celtiberos rerum potiti sunt. Curetes præterea Iouis educatores Gargoro Duce ex Creta in Iberiam venere, qui Tartessio saltu occupato. iij. millibus passuum à Calpe Tartessi, quæ postea cognominata est Carteia, regnauerunt, vnde totam provinciam moderati sunt. Eo in saltu bellum contra gigantes per ea tempora gestum est: quod, quemadmodum poetæ dicunt, postea in Thessalia fuit finitum. Gargoro deinceps successit Abydus ex filia nepos, atq; deinceps alij Reges ex eadem familia, donec ad Arganthonium ventum est, quem regnasse annos. lxxx. vixisse autem. cl. auctores sunt

EXORTATIO.

Anacreon, Herodotus, Strabo, & ex Latinis Cicero, Valerius, Plinius, alijsq; complures. Ante excidium Troiæ annos prope. C. C. quo tempore Israeliticum populum iudicabat Debora cum Baracho, qui fuit ante salutem Christia nam annus millesimus circiter quadringentesimus, Dionysius, qui & Liber pater est cognominatus, cum exercitu in Hispaniam venit, non tam dominationis cupiditate, quã ut parem gloriam reportaret ei, quam ex superata India retulerat. Itaque victor nullum aliud sui aduentus apud nos vestigium reliquit, quàm quod in Bætica inter æstuaria Bætis fluminis Nebrijsam patriam meam condidit, quodque ex Lysia itineris sui comite ac socio Lysitaniam appellauit, atque (vt in alijs multis) ypsilo verso in. u. vocalem postea cognominata est Lusitania. Eodem præterea tempore Zacynthij, & ipsi quosque Herculis Comites ex Zacyntho maris Ionij insula non procul à Cephalonia, quam superioribus annis exercitus noster expugnauit, Hispaniam petiere, qui Sagunto vrbe condita, Diane, quam ex patria secum aduxerant, templum in signe construxerunt. Cuius religione inductus Hannibal, cum oppidum expugnaretur, iussit parci & templo & ijs, qui se in templum receperant, auctor est Plinius: qui etiam addit, adhuc suo tempore durasse trabes ex iunipero, quibus templi contignatio erat contexta. Post Liberum patrem annos prope centum sub tempus Gedeonis iudicis Israel Hercules, quicumque

AD LECTOREM.

tandem ille fuerit, Hispaniam illustrauit, qui superato Gerione victor in patriam redijt, Ceretanis via sua committibus relictis, qui Pyrenæi montis radices incoluerunt. Nam quod de Pyrene nympha ab Hercule compressa Silius Italicus prodit, tanquam fabulam Plinius excludit. Illa vero, quæ de Caco siue Caio monte, & de Hispano, Liberia Pyrroque dicuntur, à nauigiendo quodam fabulatore conficta sunt. Troia eversa ex Græcorum reliquijs complures eodem quoque tempore in Hispaniam nauigarunt, atque in primis Diomedes Tydei Aetolorum Regis filius, qui post excidium Troiæ cum comperisset Aegialam uxorem à Cilleboro Stheneli filio adulteratam, præ pudore in Italiam migravit, conditaque in Appulia vrbe Argirippa, atque inde in Hispaniam prouectus Tyden in Gallicia urbem ex nomine Tydei patris sui dictam fundauit, populosque inter Minium & Lethen fluuios rexit, quos nomine corrupto pro Graijs, hoc est, Græcis. u. littera interiecta Grauios dixerunt. Sub idem quoque tempus Teucer Telamonis filius, atque Aiæis frater, quos pater ad bellum Troianum miserat ea lege, vt alter sine altero non rediret, mortuo Aiace cum a patre in patriam non reciperetur, in Cyprum nauiganit, vbi Salamine vrbe condita in Hispaniam prouectus, Carthaginem nouam, quæ & Spartaria cognominata est, à fundamētis excitauit, quã postea Hasdrubal Carthaginensiu Dux restituit. Teuceri

EXORTATIO.

etiam Comites Hellen & Amphiloehus in Galliciam in-
de profecti duo condiderunt oppida ex suis nominibus
appellata. Vlysses præterea in decennali illo suo er-
rore Hispaniæ exteriores lustravit oras, vbi Olyssiponem
urbem ex suo nomine cognominatam fundavit, atque
que ibi Mineræ, quam peculiariter colebat, templum
erexit. Autor est Asclepiades Myrleanus, qui in Tur-
detania prouincia Batiçæ literarij ludi magister fuit.

Is monumenta quedam de Vlyssis errore in templo
illo se vidisse commemorat, parmas suspensas & aplu-
stra, rostraque naualia. Per idem tempus, quemadmo-
dum scribit Silius Italicus, Astur armiger Memnonis, quem
Tironus ex Auriga genuit, in Hispaniam quoque nauibus
est appulsus, vbi Asturicæ vrbi à se conditæ, atque
Asturibus nomen ex suo nomine communicauit. In ean-
dem quoque Hispaniam Iberes Asiæ populos Albanis
Colchisque finitimos venisse, autor est. M. Varro.

Sunt tamen, qui dicant nostros in Asiaticam Iberiam
penetrasse, quod est consentaneum ei, quod in parte su-
periori de Ibero Rege scripsimus, vt in dubio relin-
quatur, vtri populi alteris nomen indiderint. Ex Asia
quoque in Hispaniam nauigauere Phœnices octingentis
annis ante Christianam salutem, quo tempore maris
imperio potiti sunt. Causa vero huc nauigandi fuit
mercium permutandarum ratio (auri maximè & argenti
& eris) que ex incendio Pyrenæi montis fluxisse, autor est
Diodorus

AD LECTOREM.

Diodorus Siculus. Cōdiderunt etiam in ea nauigatione ur-
bes quæ plurimas: in insulis Hispaniæ adiacētibus vtrisque; Ba-
leares, hoc est maiorē minorēq; utraq; Pitufam, id est,
Ebusum & Ophiufā: & in oceano exteriori Gades Her-
culis cognominatas. In continenti quoq; in nostri maris ora
Mellariā, Malacam, Hexos, Abderā. Ex Phocide inter
Atticam & Baticam regione penetraverunt in Hispaniam
Græci, vrbeq; in collimitio Batiçæ & Tarraconensis pro-
uincia fundauerunt Castulonem ex nomine Castaly fontis
in monte Parnasso, à quo musæ Castalides cognominate
sunt. Ex eadem vrbe Hānibal vxorem duxit Himilcē, ex
qua natus est illi Aspar in obsidione Sagunti. Massilienses
etiā à Phocensibus oriūdi Emporias Indigetorum vrbe, &
à qua nō longè Rhodij Rhodē, cōdiderunt. Lacedæmonij
quoq; Laconimurgos & Laconiū in Batiçæ & alterum Las-
coniū in Lusitania posuere. Venerè præterea varijs tēpos-
ribus Persæ, Massagetes, Sarmatæ, Celtæ, qui per omnē Hi-
spaniam oppida cōplura excitauerunt. Annos circiter tercen-
tos ante Christianam salutem Gaditani cum terra mariq; flo-
rerent, atq; illorum potentia inuidiosa foret, à finitimis bello
laccssiti suppeticas à Chærtaginensibus petierunt, qui nō mo-
do consanguineis supplicibus opitulati sunt, sed & Hispa-
nis bellum intulere. Quo deinceps cum validiori exercitu
Bæcam deinde Hamilcarem Duces suos miserunt. Hic per
annos nouem magnis rebus gestis in insidias ab hostibus
illectus occiditur. In huius locum Hasdrubal gener est
substitutus, qui & ipse octo annis omnem Hispaniam vsq;

EXHORTATIO.

ad Iberū annē Carthaginensiu dicioni subegit, & foedus cū Romanis renouauit, vt Iberus finis esset viriusq; imperij, Saguntinis, qui in parte Carthaginensiu erat exceptis, p̄pterea quod eo tēporē in societate Romanorū fuerāt recepti. Sed et Hasdrubal à seruo, qui vt mortē domini vlcisceretur, occisus est. In eius locū Hānibal Hamilcaris filius Imperator ab exercitu salutatus succedit, qui Sagūto expugnata, quod reliquū fuerat Romanorū suo Imperio adiecit. Circa ipsa belli Punici secūdi initia. Cn. & P. Scipiones in Hispaniā cū exercitu à Romanis missi primo aduētū magnā provinciae partē in studia partesq; Romanorū flexere. Sed illis occisis cū omnia essēt incerta, nemoq; inueniretur, qui succedere illis vellet. P. Scipio. P. Scipionis nuper occisi filius, q̄ postea Africanus est cognominatus, Imperiū sibi depoposcit, atq; in Hispaniā profectus exclusis Carthaginē sibus uniuersam populo Romano restituit. Atq; ita sub Romanorū dñatione fuit ad Gothorū, Vādalarū, Alanorūq; tēpora annos propemodū sexcentos. Hos Roderico vltimo Gothorū Rege fugarūt, atq; Hispaniarū possessiōe spolia uere Pœni Mauriq;: qui totā ferē aut magna ex parte per annos circiter septingētos quinquaginta tenuere, quoad nostra etate ductū atq; auspicijs optimorū Principū Ferdinandi & Elisabeth pulsī sunt, atq; Hispania tota sibi ipsi restituta est. Quod vero Plato in eo dialogo, qui Timæus inscribitur, atque iterū in volumine, quod de bello Atlantico scribit, Atlantes ex Erythra insula Hispaniae adiacētī per Galliā Italiāq; cum magno exercitu omnia populātes iuas-

EXCVSATORIA.

sisse Athenas, atq; tandē ab Atheniensibus fusos delectosq; totū hoc cōmentitiū videri potest, quāquā Plato, nō vt fabulā, sed quasi verā historiā se narrare testetur. Nā neq; quā sit Erythra insula Gadibus cōiuga ego video, neq; alios Atlantes nomi, nisi qui sunt in Africā cōtinēti. Nisi forte, quod refert Plinius, in totum abstulit terras mare, quod nunc Atlanticum dicitur. Illud praeterea quod in historia, quā vocāt generalē, vulgo legitur, venisse in Hispaniā nescio quos Almonides: nemo arbitrator dicet mihi, qui sint illi, aut quid egerint, aut quo postea concesserint. Quin potius ausim affirmare, nunquā fuisse tale genus hominū, sed totū fuisse confictum ab aliquo fabularū cōcinatorē. Nisi forte quisquā vellent dicere sumptum esse illud ex Ouidio, qui in quintodecimo transformationum volumine scribit Micilum Alemonidē ex Grecia in Italiam penetrasse, ibique Crotonem urbē cōdidisse, licet req; historico atq; poēta, vnde cūq; accepta materia suum opus contexere. Nam quod Diodorus Siculus scribit accolae Sicoris fluminis Hispani, qui agrū Ille densē mrigat, venisse in Siciliā, atq; ē suo flumine Sicaniæ nomen illi indidisse, cui Seruius quoq; grāmaticus astipulatur: quid si magis credi oporteat Solino & Martiano, qui à Sicano Rege ante belli Troianitēpora conuigātī, vt regnaret, dictā fuisse putāt? Sed esto, Hispani Sicoris accolae venerint in Siciliam, haec erit rara avis in terris, nigroq; similimacigno, quē admodū ab hinc annos ducentos aut nō multo amplius Tarraconēsēs ad Imperium accitū sunt, & ab hinc duo de septuaginta Alphonfus eorū dem-

EXHORTATIO.

Rex fortunatissimus huius nostri Ferdinandi Regis patris
 Neapolitanorum, atque Appulorum regno potitus est. Sed
 unde obsecro tanta ignavia nostrorum animos occupauit, ut
 per tot annorum volumina non modo non lacessierint bello
 exteris nationes, sed neque se ipsos ab hostium incursum tutati
 sunt? Quo minus ignoscendum nobis est, quod non arma, non
 equi, non comestus, non reliqua belli instrumenta, non denique
 animus ad propulsandas atque etiam ad inferendas iniurias
 deest. Quid quod ea est regionis natura, ut ab omni late-
 re munita sit hinc mari nostro, illinc Atlantico atque Britanico,
 atque ubi continenti adnectitur arduis praeruptisque montibus
 inaccessibilis. Hispaniae, inquit Florus, nunquam animus
 fuit aduersum Romanos uniuersae consurgere, nunquam infer-
 re vires suas libuit, neque libertatem suam tueri publice, alio-
 qui ita undique mari Pyrenaeoque vallata est, ut ingenio situs
 nec addiri quidem potuerit. Sed antea a Romanis obsessa est
 quam se ipsa cognosceret. Et sola omnium provinciarum vires
 suas, posteaquam victa est, intellexit. Haec Florus. Unde igitur
 tam graui torpore passa est sua regna veterum? An quia
 gentes extremae aut soli malignitate, aut finium angustia labo-
 rantes cum nouas sibi quaererent sedes, audita celi clemen-
 tia atque terrae fertilitate eo se contulerunt, cum e diuerso indige-
 niae omnium rerum copia affluentes nullam haberent causam,
 quae illos cogeret patriam deserere? An quia caeterae natio-
 nes quantumuis liberae. Ducibus suis in bello haud grauate
 obtemperant, facillimeque sub disciplina militari continentur?
 Ex quo fit, ut milites neque tam crebros comestus petant, neque

AD LECTOREM.

sint aut emansores, aut stationum suarum desertores. At Hispa-
 niae ea est animi pernicitas, ut neque cupiditate alijs impe-
 ritandi, neque communis libertatis defendendae causa, neque ui-
 ta dulcedine persuasi alteri, quam Regi suo, parere velint.
 Quare euocari non facile conueniunt, coactique diu perstare ne-
 queunt. An quia celi veritigine impulsusque siderum ab Or-
 tu ad occasum lege quadam fatali regna transmutantur, idque
 experimento haud dubio videmus, quod cum ex paradiso vo-
 luptatis, qui ad Orientem Solem a Deo plantatus est, primi
 parentes egressi genus hominum propagassent, prima mo-
 narchia in Assyrios, et ab Assyrijs in Medos, et a Medis
 in Persas, et a Persis in Macedones, et a Macedonibus in
 Romanos et a Romanis in Gallos Germanosque cum celi co-
 uersione transfusa est. Nunc vero quis est, qui non intelligat,
 quamquam titulus imperij sit in Germania, rem tamen ipsam esse penes
 Hispanos principes, quam Italiae magna pars atque maris no-
 stri insularum domini iam moliantur bella in Africam trans-
 mittere, atque missis classibus celi motum secuti iam pertin-
 gunt insulas Indorum populis adiacentes. Neque eo contenti al-
 terius orbis magna parte explorata parum abest, ut Hispa-
 niae atque Africae finis occidentis cum orbis terrarum fronte
 Orientali adiungatur. Sed ut ad nostri sermonis ordinem
 redeamus, vides amice lector, quantum se nobis res descri-
 bendae offerant, non modo bella, quae fuerunt necessaria ad
 stabilienda Regnorum fundamenta cum Lusitanis, ut His-
 spaniae daretur unum caput: cum poenis et Gallis ad consue-
 dos resarciendosque sinus, qui fuerant amissi: cum Italis ad

augēdas Imperij vires, cū Indorū insularis, ad propagandā Christiani nominis religionē. Quid illa domestica et repurgasse religionē. vindicasse reip. vectigalia, hoc est, regale patrimonium. ius suū cuiq; reddidisse. Vides inquam quā lōge lateq; pateat rerū scribēdarū cāpus, vt quāquā natura necget, ipsa tamē materiae amplitudo, indulgētissimiq; Principis nostri fauor ingenij vires p̄ quā exiguas excitare possit.

A E L I I. Antonij Nebriss. historiographi excusatoria præfatio, in qua enumerat difficultates, quæ scriptorem rerū gestarū tā Hispanarū quā Hispanicis sum ex locorū personarūq; & aliarū rerū tēporis nostri nominibus consequuntur.

Scripturo mihi res Hispanas atq; Hispaniēses, q̄ Ferdē Sūdā atq; Elisabes Principū auspicijs gesta sunt, in gēs quæ dā sylua occurat, in mēsūm q; aperitur opus, & quod ab vnius hominis integra etate perfici nō possit, nedū ab homine præcipitiam senio cōfecto. Et quāquā sunt multa, quæ mētis meæ aciē perstringūt, nihil tamen est, quod me magis à scribēdo deterreat, quā locorū atq; hominū ppria nomina, quæ maiori ex parte vsq; ad deo sunt aspera & dura, vt nullo cultu moliri, nulla diligētia possint māfescere. Accessit altera nō minor difficultas in nominādīs latine publicis Magistratibus, cum in plarisq; alia sit nostro tēpore forma reipu. quam ea quæ

Hoc in loco in Nebrissensis autographis desideratur fallium, quod ab improbo aliquo suffratū nō dubitatur.

clarissima omnium sceminarū atque proinde omni immortalitate dignissima huius nominis tertia Hispaniarum Regina. Franciscus Noianus in Sicilia Cephale ditanus Episcopus & Antonius Geraldinus Apostolicae sedis logotheta viri pagen dis carminibus omniumque, qui apud nos peregrinati sunt (Petrū martyre meū semper excipio) eruditissimi, atq; ingenio propemodū singulari, in epigramatis ad eandem Reginā scriptis Elisabetā vocabant, quā appellationē ipsa nō dissimulāter auersabatur. Baptista Mantuanus adhuc licētius alludens ad nomē Didus Elisam dixit adiecto Bellæ cognomēto. Alij ex Euangelio cognominē Zachariae uxori Elisabet vocitabat. Quid si nos nō Elisabet, nō forma declinabili extēstione vnius syllabæ Elisabetā, nō Elisam Bellā, nō corrupto nomine Isabelā, sed Elisaben cū doctissimorū virorum vsu ex declinatione græca dixerimus. Nam cum sit hæc vox origine Hebraica, eius literatura ex Hebræo fonte petenda est. Duas omnino huius nominis sceminas in sacra scriptura legimus, alteram in veteri testamēto filiam Aminadab atque Aaron sacerdotis uxorem, alteram ex qua, vt Euangelista scribit, Zacharias Ioannem Baptistam genuit, quæ prioris illius Elisabes quasi gentilis nosmen referebat, cum præsertim fuerit ex eadem familia. Vxor inquit Zachariae fuit de filiabus Aaron, & nosmen eius Elisabe. Sic enim debere scribi, & non per. t. exile, vt græci, vel per. th. aspiratum in fine, vt Latini scribunt, ex Hebraica literatura manifestum est. Interpretaturque Dei mei iuramentum sive Dei mei septima,

sive Dei mei satoritas. Sabe namque per. su. scriptū, ioras
mentū sive septē significat, per same vero abundantia ex
Hicronymo, Remigio, Samuele Talmudista, omnibusq;
Hebraeis. Vnde tamen siue. t. exile, siue. th. aspiratum in
hoc nomine irrepserit, aliubi disputauim⁹. Nos uero interim
cum plerisq; uiris doctissimis Elisabe accentu in penultima
accuto eademq; breui ex graecorū regula proferemus, quae
etiam si sit breuis, ex graecorum regula vltima existente lon
ga, non patitur accentū in tertiā a fine syllabā transferri,

TERTIA DIFFICULTAS ā magistratibus.

TERTIA difficultas accessit à nominib⁹ Prin
cipū Magistratūq; & officiorū, ex eo quod
apud antiquiores alia fuerunt rerump. formae
quam sint nostro seculo, atq; proinde alij Mas
gistratus, cum praesertim ex aristocratia Romanorū latine
appellationes in regiam gubernationem sint transfrendae.
Sed sunt quaedam nomina latina, quae ex aequo Hispani respo
pondent, vt Regi, Rei: Duçi, Duque: Comiti, Conde.
Quaedam, cum sint multa, atq; proinde videantur esse dis
uersa, in idem tamen recidunt, vt qui Regum temporibus
fuit Tribunus celerum, sub Consulibus fuit Magister equi
tum, sub Imperioribus Praefectus praetorio, is magistratus
à nostris dicitur Capitan de la guarda, cum alioqui Prae
fectus praetorio sit prouocationum iudex. E diuerso idem

nomen aliquando varis accomodatur officijs, ut Praeses
ei qui praesidio tenet arcē, Alcaide vero Punico vocabulo
Hispani vocant. Et ei, qui Urbem siue Castellum, siue
Montium iuga, vel fauces, siue locum alium armis tuetur,
Capitan de guarnicion vulgo dicitur. Qui praeterea His
pane dicitur Corregidor, urbem siue municipium praesi
dio tenet, praeses est, si rem fisci agit Procurator, si tantum
iuridicūdo praest, prator. si uice regis fungitur, procōsul.
Sunt etiam vocabula, quibus nihil in altera gubernatione
respondet, vt ei, quod est Dictator siue Censor apud Ro
manos, nihil respondet apud nos. et ei, quod est apud nos
Marques aut Admirante, nihil respondet apud Romanos:
Quare in huiusmodi rebus nomina fingenda sunt, vt illum
appellemur Marchionem quasi à Marchia, huiusclassis praes
fectum, aut si te magis Graeca delectant, Nauarchium si
ue Architalassum dicere licebit. Nam Archimarinus,
quo aliqui utuntur, neq; graece neq; latine diceretur, cum
nullum sit nomen, quod ex duobus peregrinis componatur.
Atq; idē de alijs rebus est faciendum, quae non constantis
tura, sed hominum arbitrio cotidie immutantur: Ex hoc
genere sunt vestes, arma, naues, vasa, instrumenta, mas
china. Tercentum aut non multo plures anni sunt, ex quo
inuentum est hoc tormenti genus, quam vocāt bombardam,
& in eo genere multae diuersitates. Sed cum res nuper
inucatas non possis latine dicere, fingenda sunt nomina,
vt quod vir quidam doctus nimis audacter de ostia Tibes
rina dixit. Tunsia iacet bombis ardentibus ostia. &c.

DESCRIPTIONIO.

Alij sulphurarias aut nitrarias machinas, aut aliquid tale fingere ausi sunt. Nam sclopetra, quod à sono dicitur, hoc est, ab spiritu illo sonoro, qui ex buccarum perflatarum compressu erumpit, haud dubium est. Cum sit igitur à nobis omnium, quae scripturi sumus, reddenda ratio, illarum maxime, quae possunt lectorum vel auditorum aures offendere, visum est, antea quam rem ipsam aggrediamur, causas attingere, cur in eiusmodi nominibus praeter aliorum communem usum tanta licentia usi simus: ne sit nobis necesse, in medio operis cura su inbec, tametsi non penitus aliena, diuertere. Atque imprimis de ijs, quae ad locorum rationem, hoc est, ad cosmographiam pertinent.

DESCRIPTIONIO

totius Hispaniae.

ISPANIA ab omnibus lateribus pelago abluitur, nisi quatenus ab Oriente, qua est angustior, aquarum diuortijs Pyrenaei montis à Gallia distinguitur. Is à Veneris templo, quod est Promontorium prope Illiberros, initium capit: inde in ipsam Hispaniam, hoc est, in Caerum ventum incumbens porrigitur, desinit in ora Septentrionalis Oceani ad Occasum. Unde ipsius Hispaniae Septentrionale incipit latus, tenditque in Zephyrum, id est, Occasum aequinoctialem per Vasconiam, Cantabrorum, Asturum, Callaicorumque littora, terminaturque in Nerio Artabrorum Promontorio. Ab eo latus Occidentale inchoatur, rectaque in Aus-

HISPANIAE.

strum per Callaicam, Lusitanamque oram ad sacrum Promontorium tenditur, deinde per Beticæ littora hycmalens ortum versus ad fretum Herculeum contrahitur. Inter Calpen Hispaniae & Abilam Africæ Promontoria Oceanus ab occasu influit terras, quae ante Herculeum, quemadmodum est in fabulis, fuerant continentes. Atque ita nouo Nostri maris nomine Hispaniam à læua, à dextra Mauritaniæ Tingitanam relinquens, ortum aequinoctialem, & quo ulterius procedit, magisque Europam undis obruens, dum se per Beticæ atque Tarraconensis prouinciæ oram Meridionalem explicat, Hispaniam contrahit ad Promontorium siue templum Veneris, unde paulo ante illam fecimus exordium capere. Atque in hunc modum longior quam fuerit eius latitudo, & iuxta Pyrenaeum non modo confini Gallia, sed angustior se ipsa, quemadmodum inquit Strabo, exhibet nobis imaginem pellis vaccinae in solo explicatae. Interiora Hispaniae in tres partes diuiduntur, in Beticam, Lusitanam, Tarraconensemque. Haec ceterior, illae ambae vno nomine Hispania vltior vocantur. Betica à Septentrione terminatur Ana fluuiio. Ab occasu, Atlantico Oceano, qui interiacet Aëne ostium fretumque Herculeum. A Meridie mari Nostro, quod est inter fretum & Charidem Promontorium. Ab oriente vero terminatur linea, quae protenditur à Promontorio eodem per Castulonem, cuius vestigia hodie non stratur, quindecim millibus passuum Occidentem aequinoctialem versus à Batiæ, deinde recta ad fluuium Anam: ubi est oppidum, quod Oretania vetus cognominatur. Lusitania

DESCRIPTIO

à Septentrione terminatur anne Duria, ab ipsius ostio, qua erumpit in Oceanum Atlanticum flumine aduerso, ad pontem, qui est è regione ad Septimanicas. Ab occasu terminatur pelago Atlantico, quod est inter Duriam atq; Anæ fluium. A Meridie habet latus, quod diximus à Septentrione Beticam habere. Ab Oriente terminatur linea recta, quæ ducitur ab Orctanea veteri ad pontem Durij, qui nunc est contra Septimanicas. Quod reliquum est Hispaniæ complectitur prouincia Tarraconensis, quæ habet terminos à Septentrione Oceanum Britannicum, ab Occasione ad Nerium siue Artabrorum promontorium. Ab Occasu litus, quod est inter idem promontorium & Durie ostium in Atlantico Oceano, & latera orientalia, quæ diximus Beticam & Lusitaniam habere. A Meridie terminatur latere, quod à Septentrione dedimus Lusitanie, & nostri maris ora, quæ est inter Charidemi promontorium & Veneris templum. Ab oriente habet Pyrenæos montes, quibus diximus Hispaniam à Gallia determinari. Ex ijs, quæ dicta sunt, conuincitur error illorum, qui eam, quæ nostro seculo Portugallia dicitur, Lusitaniam appellant: cum Lusitania latius pateat, quippe quæ complectatur Cauciam, Castra cecilia, Castra iulia, Placentiam, Abilam, Salmâdicam & eam, quæ nunc Ciuitas Roderici nuncupatur. Atq; è diuerso pars illa Tarraconensis prouinciæ, quæ interiacet Duriam & Limiam, qui alio nomine Lethes quoq; vocatur, Portugallensium Regi contributa est, quem tamen in historia Lusitanorum Regem nominauimus, ita tas

DE MONTIBVS HISPANIAE

men vt per totum eius potissimam partem intelligamus. Eadem præter creatione, qui nomine corrupto nuncupatur Aragoniæ Rex, Tarraconensium Regem semper in historia diximus: cum alioqui Tarraconensis prouincia præter Beticam & Lusitaniam, omne quod reliquum est, Hispaniæ contineat: apud antiquissimos tamen Romanos Tarraconensis tantum vocabatur portio illa breuis, quæ citra Iberum annem erat, dicta à Tarracone eiusdem regionis vrbe nobilissima. Neq; sunt audiendi, qui fingere quodam Bellonæ perciti diuinant, aut illa quæ somniarunt, dicunt se pro certo habere, quod Aragonia dicta sit ab Arago nescio quo flumine appellato sic ex eo, quod Hercules, quo tempore in Hispaniam venit, ad ripas eius annis aras crexit, ad quas egit pecudes sacrificaturas: itaq; dictus Arago ab ara & agendo, vnde sit postea ductum Aragoniæ nomē. Hæc speciosa dictu sunt, si autore aliquo vel mediocri defendi possent. Quæ vulgo nunc Andaluza, Gothorum temporibus à Vandalis habitatoribus Vandalia nuncupata ea putatur esse, quæ fuerit apud Græcos & Romanos Betica, & nos totam Beticam Vandalia contineri dicimus, sed non idcirco tota Betica est Vandalia. Nam Murgi, Mentesa, Vbeta, Biatica Tarraconensi prouinciæ cedunt, quæ tamen sub Vandalia comprehenduntur. Portio illa quoq; Beticæ, quæ protenditur inter Anæ fluium montesq; Marianos, quæ Magistratibus diui Iacobii & Traiano ponti contributa est, à nemine in Vandalia communeratur. Quare & nos non omnia dabimus

antiquitati, sed neq; semper incertū vidgus sequemur: sus
 giemus in, quoad fieri poterit, barbaras appellatiōes, seque
 murq; voces sermoni latino vsitatas, etiā si tantūde nō va
 leant. Itaq; Portugallensiu Regē, Lusitanorū poti⁹ appella
 bimus: & Aragonensiu Regē, potius Tarracōnensiu: &
 Nauariorū, potius Vasconū: & Castellanoꝝ potius Hispa
 norū, non ignorātes Lusitanā & Tarracōnensem & Vasco
 niā latius patere. Apud antiquissimos sub Hispania nomi
 ne cōtinebatur Narbonensis prouincia Neumasiam vsq; &
 Auemionē, deinde sub Romanis principibus contracti sunt
 fines ad Pyrenaeum. Atq; iterum Gothi Reges ad terminos
 illam priscos extenderūt. Vnde & in concilijs, quae sub Go
 thorū principibus in Hispania sunt habita, Narbonēses &
 Besēses et Carcaśēses et Carpētōractēses et Helcēses &
 Beterrēses Episcopi nomina sua in decretis sub scripserūt.

De montibus Hispaniae.

INTER Hispaniae montes Pyrenaei altitus
 dine ceteros excedunt, cognominati, vt Silius
 Italicus in primo Punicorum volumine scribit,
 à Pyrene nymphā Bebrycis Indigenae princis
 pis filia, quam Hercules illac traiciens violato iure hospis
 cij vitiauit. Aut si quis non admittit poetarum fabulas, quae
 admodum Plinius, qui tertio libro naturalis historiae scri
 bit totum illud de Pyrene fabulosum esse, credat Diodoro
 Siculo: qui libro bibliothecae prodit, dictos Pyraeos
 esse à pyr vocabulo graeco, quod latine vertitur ignis, quo
 montes illi diu conflagrarent. Hi, sicut in superioribus dis

cum est, postea quam à templo Veneris ad Ocasōnē dister
 minarūt Gallias ab Hispania per Cantabros & Austros
 maritimos porrecti occidentē æquinoctialē versus, in Gal
 licia tandē euanescent. Iidē præterea mōtes ab ortu solis in
 occasum porrigūt brachiū per mediā Hispaniae longitudis
 nē paribus interuallis ad eos, quos diximus pertēdi per orā
 maritimā ab Ocasōne in Galliciā. Hoc Pyrenaei brachium
 distinguit Hispanos, vt hi vocentur Citramōtani, illi vero
 ultramōtani: terminaturq; ad in ora Lusitaniae occidē
 tali. Est & Iubeda mōs, quē Saltū auensisem hodie vocant,
 ab Auca vrbe antiquissima vnde incipit, cuius vestigia
 cū nomine adhuc visuntur iuxta Villam francā oppidū su
 pra Burgos circiter viginti passū millia. Dicitur est autē
 hic mōs Iubeda à Iubalda Iberi Regis filio, qui à Beroso
 Chaldaeo ibidē regnasse traditur. Hic mōs ab Auca proter
 ditur meridie versus æque distāter Pyrenaeis mōtibus, ar
 cēs Iberū annē ne fluat in occasum, quo cetera Hispaniae
 flumina maiora influāt in mare occidentali. Mōs quoq; Oros
 speda in iitiū capit nō lōge à noua Carthagine, tēditq; in oc
 casum p̄ nostri maris orā maritimā tāgēs Ilberos, Ma
 lacā, Arūdā. deficitq; tādē in Atlāticū maris ora cōtra Her
 culis Gades. Mariani mōtes incipiūt à Tygēsi saltu, porri
 gūtq; occasum versus p̄ mediā Baticā, euanescūtq; in ma
 ri Atlātico, Hos Ptolemæus corrupto nomine Ternerianos
 vocat pro Marianis. Sunt & alij cōpluees Hispaniae mons
 tes, sed vt brachia siue articuli superiorū quatuor sunt, aut
 per se colles potius dicendi, quam montes.

LVMINA, quemadmodum & montes crebro memorantur in historijs, propterea quod sunt à natura posita quasi sine regionum æterni, per quos in cognitionem multarum rerum peruenimus. Quare visum est de annibus Hispanie, qui maxime principes sunt, aliquid delibare, & imprimis de quo Lucanus. Qui ferit hesperiam post omnia flumina Bætis. Hic ortus in Saltu Tygensi non longe a Castaone fluit in occasum, atq; ab Andugaro Bæticiam mediam secat, & prouinciæ nomē imponens, eius vrbes nobilissimas Cordubam, Italicam, Romuleãq; quondam Hispalim vocitatas preterlabitur. Hæc à pœnis deinde Ispilia, & à barbaris postea in uersis literas prioribus, & p. in. b. mutata Sibilidicta, nunc Seuilla nominatur. Tandemq; per unum ostiũ exiit in mare iuxta municipiũ quod Luciferi tẽplũ ab antiquis dicebatur. Olim hic fluius duo habuit ostia, quorum alterum, quod erat meridionalius, oblimatum est cum aluco eodem pertendente a Nebrissa per Astam coloniam ad Turrim Capionis. Ex quibus facile soluitur illa dubitatio, quæ solet harum rerum curiosos mouere, & me ipsum plerumq; ambiguan reddidit cũ Strabone, Ptolemæo, Mella, Plinio omnibusq; cosmographis autoribus Nebrissa & Asta colonia inter æstuaria Bætis posite sint, qui potuit fieri, ut hodie nõ paucioribus quam octonis passuum millibus a flumine distet Nimirum

Nimirũ, quia ut statim dixi, aluco ille, qui Nebrissã et Astã præterfluebat, oblimatus est, sic tamen, ut illius vestigia hodie visantur cum æstuarijs atq; diorygibus manufactis, ut inquit Strabo, ad exportandas scaphis & lintribus fruges ex agris in vicinas vrbes. Sed quemadmodum a Bæti fluiuo Bætici nomen accepit, ita ab Ibero anne vniuersa Iberia cognominata est, qui vnus ex omnibus Hispanie fluminibus in Austros defluit, cum reliqui omnes ab ortu in Occasum delabantur. Cuius rei causa altius mihi nunc repetenda est. Per medium totius orbis cogniti ab ortu Solis ad occasum porriguntur excelsi montes, quasi dorsum quoddam terræ, ex quo omnia prope flumina oriuntur partim ad Septentrionem, partim ad Meridiem. Hi montes, dum per Indias tendunt, appellantur Caucasus: cum per Syrias, Taurus, cum per Ciliciam, Amanus. Tum duo porrigit brachia, alterum Isthmon interiacentem suum Arabicum atq; mare Nostrũ deinde p mediã Aphricã procurrrens vsq; ad maris Atlantici Promontoriũ. Alterum præterea brachium porrigit per montes incognitos, qui iunguntur montibus, qui diuidunt Thraciam a Macedonia, qui deinceps respondent alpibus Italiae, à quibus per omnem longitudinem surgunt in Apœninum. Tum per Cemenos montes medias Gallias pertendens applicatur Pyrenæo: à quo, quemadmodum paulo ante diximus, porriguntur mōtes, qui Hispaniã diuidunt per mediã lōgitudinẽ, desinuntq; in ora maris Atlãtici iuxta Lusitanie oppidiũ. Cũ itq; omnes fluij capitales ex causa superius tradita partim in Septentrionem, partim in

DE FLVMINIBVS.

Meridiem debebantur, sola Hispanie flumina fluunt ab ortu Solis ad Occasum, euntq; recta in Atlanticum pelagus, præter Iberum amnem, qui, ut diximus, a Septentrione labitur in austrum, à Iubeda monte prohibitus ire Occasum versus. Anas igitur in agro Laminitano provincie Tarraconensis ortus nunc se in terræ cuniculos mergens, nunc in stagna refundens, quemadmodum paulo superius dictum est, ab Oretania veteri secundo flumine Beticam a Lusitania determinat, præterlabiturq; Ceciliam Gemellinam, Emeritam, Pacemq; Augustam Lusitanie vrbes præclaras, factoque flexu anteaquam in Atlanticum pelagus exeat, per duo ostia nõ pcul a effunditur. Tagus in Celtiberia Tarraconensis regione ortus Carpetaniam secatur, deinde Talabricam præterfluit, & à ponte, quem nunc Archiepiscopi vocant, Lusitaniam diuidit mediam, atq; non longe ab Obisipone in Atlanticum crumpit Oceanum. Hic à Poëtis aureas arenas in mare traditur voluere, quod non omnino fabulosum est, cum cernamus nunc in eobratcolas aureas per medias arenas interlucere. Durius amnis oritur in Pelendosibus provincie Tarraconensis, fluitq; in Meridiem quoad perueniat Numantiam urbem Celtiberorum clarissimam, deinde flectitur Occasum versus, præterfluitq; Cluniensis conuentus oppidanobilissima à ponte, qui situs est regione ad Septimancas, Lusitaniam a Tarraconensi determinat per Turrcm sellarum, Taurum et Occlum, tandem exit in Oceanum Atlanticum iuxta urbem, quam uocat portum Callaicorum. In Lusitania flumen est Munda in eadem ortu, exitq;

DE FLVMINIBVS.

in Oceanum quoq; Occidentalem. Est & in Beticacitas eiusdem nominis, iuxtaquam Cæsar Pompeij liberos superauit, bellisq; ciuilibus finem imposuit, quamquam sunt, qui accipiant urbem pro flouio, & fluium pro vrbe, cum inter flumen & urbem intersint centum parasangæ, aut nõ multo minus. Liniam Gallicie flumen, quod antiqui Lesthen, hoc est, obliuionis appellauerunt, & Minium amnem quoq; insignem eiusdem Gallicie, quem Pòete dicunt voluere in Pelagus arenas aureas, id quod de Tago diximus. Et de amnibus Hispanie magis insignibus hæc dixisse sufficiat, nunc de regionibus, pòs pulis, vrbibusq; differendum est.

Hoc quoque in loco, quod deest, non inuenitur. ¶ C ij

I.
ÆLII AN-
TONII NEBRISSENSIS HI-

spanarum rerum, Ferdinando Rege & Elisabe Re
gina gestarum Primæ Decadis Liber Primus.

Premittit quædam necessaria ad sequen-
tis historiae declarationem.

¶ CAP. primum.

ENRICHVS HVIVS NO-
minis tertius Hispaniarum Rex,
qui ex longa valetudine valetudi-
narius est cognominatus, cum obi-
ret diem suum, Ioannem bimulum
ferè puerum: quem ex Catharina
filia ducis Ioannis ab Alencastro
Britanni suscepit, sub tutela eius-
dem Catharine vxoris ac Ferdinadi iunioris natu fratris
heredem regniq; successorem ex testamento reliquit. Qui
cum ad pubertatis annos peruenisset: vxorem duxit Mariam
patruo atq; tutore suo Ferdinando genitam: ex qua Enriquẽ
primogenitum procreauit. Hæc postea quã vita fincta est:
alteram superinduxit Elisaben Ioanna Ioannis Lusitanorũ
regis filio natam: ex qua duos suscepit liberos, Elisaben ma-
tri cognominem, quæ postea hispanorum auspiciatissima Res

gina fuit, & Alphonsium, quia inter ipsa statim regni exordia morte immatura interceptus est. Cum vero institutum nobis sit Ferdinandi atque Elisabethæ uxoris historiam Latio sermone proficere, pauca de Enrique & Alphonso fratribus repetenda sunt: ut ostendamus quo iure, vel quo potius numine ad Hispaniæ reipublicæ moderationem peruenit: & quæ uia Ferdinandum provinciæ Tarraconensis, atque insularum nostri maris Regem designatum coniugio sortita est. Enriquis ab Enrique illo primo huius nominis quartus Hispanorum Rex: Ioanne patre defuncto regni administrationem iniit: qui sub ipsa regnandi initia optimum principem gessit. Nam & aliquot expeditiones in Mauros Beticæ inquilinos fecit, & regni populos ciuitatesque in summa tranquillitate continuit. Is cum adhuc Princeps esset, sic enim uocant Hispani filium regis primogenitum, qui omnium procerum & ciuitatum populorumque iure iurando futurus Rex designatur, Blaccham Ioannis Nauariæ atque deinceps Tarraconensium Regis filiam duxit uxorem: sed ab illius nuptiis se continuit, siue importentiæ suæ conscius, siue ex alia quadam ratione incognita: unde ingentes sequute sunt querelæ atque dissensiones, altero in alterum sterilitatis causam reijciente, donec controuersia ad summam Pontificem deuoluta est. quia facta partium disquisitione, illos ad certum tempus lege coniugali soluit. Facto itaque diuortio Enriquis alteram superinduxit Ioannam Eduardi Regis Lusitanorum filiam, ex qua nihilo magis quam ex priore liberos genuit. Cùmque apud omnes Hispanos atque exterarum

quarum nationes constaret Regis infœcunditas, idque multis experimentis uirginum corruptarum, natu gradiorum, atque mulierum etiã uulgo prostitutarum omnibus testatum esset, quinto anno postea quã conuenerant, Regina prater omnium spectum deprehensa est concepisse: neque fuit qui dubitaret illam a quodam ex Regis amicis adulteratam: cuius nomen honoris causa etiã nunc tacendũ esse decreuit. Sunt qui opinentur Regem ipsum ex cacozelia per manus, uti aiunt, in manus amico potius tradidisse. Quæ res cum nõ solũ apud regni primores, sed etiã apud infimæ conditionis homines certo certior esset, indignitate rei omnes permoti Regem aduersari, detestarique: Reginã uero nõ desimulauerunt odisse: quod uirtutem insigni macula de decorauerit. Ipsum uero tanti sceleris autorem violatæ fidei publicæ atque proditiõnis insimulare. Non defuerunt interca præsules & religiosi, atque ordinis equestris boni uiri, qui tum sermone præsentem, tum per litteras absentes Regem hortarentur: suaderentque: factum illum male ominatum turpique: ex adulterio conceptum ablegaret aliquò: ubi lateret æternum: atque eadẽ uia & regis ipsius ignominia dilueretur: & regni perniciofa illa fax intercidere. At Rex secũ reputans Reginæ conceptum nõ posse celari: atque proinde si partus cuiuscumque alterius nomine exponeretur: magnũ de decus inde subeundũ: nullum exhortatiõibus, monitiisque amicorum reliquit locum: quin potius quicquid Regina peperisset: decreuit tollere: atque pro suo educare. Peperit itaque filiam, cui inditum est nomen Ioannæ: quæ multorum postea malorum causa fuit.

IOANNA Emriqui designatur princeps: eaq;
abiurata Alphonsus substituitur: salutaturq; Rex,
ex partiuū dissidio pugnat, uinciturq; Alphōsus.

Caput. II.

REX cum putaret se turpitudini suæ quasi uerum quoddam posse prætendere: si puellam pro fiteretur ex se genitam: simul etiam ut suæ uirilitalis argumentum aliquod relinqueret, ex primoribus regni alios pollicitatōibus, quosdam etiam præmijs, nonnullos quoq; præcibus, complures & mimis: cum quibus etiam & ciuitatum municipiorumq; procuratores inducens, eorum rem deduxit, ut suppositiciam illam recens natam pro uera filia iurcurando principem, regniq; heredem ex Hispanorum consuetudine designarent: id quod est Madriti gestum. Quæ res cum publice transigeretur, à plarisq; tamē secreto reclamatum est dicentibus se iusto terrore compulsos peccasse: propterea quod Regis potentia esset illis tunc formidolosa. Qui non multum post tempus conscientia tanti facinoris adacti, remq; ipsam professi palàm a Rege disciuerunt missis oratoribus: qui dicerent illi, se nolle stare iurcurando, quod esset ab illis extortum, aut minis aut illicitis pactationibus, quin potius illum per superos, perq; maiorum suorum manes & per ipsius regni maiestatem obtestabatur, puellam uel ipso teste atq; iudice ex fœdo concubitu genitā abdicaret: ablegaretq; aliquò, unde nec nomen ad Hispanos unquam redire posset. Petiere insuper ut Hispanæ reipublice prospiceret: ne quid detrimenti pateretur, quod fieri

non posset facile, nisi Alphonsum fratrem natum minorem declararet principē heredem, regniq; successorem. At Rex permotus siue conscientia, quæ ualet pro mille testibus, siue quod uerebatur: ne pecces atq; populi, nisi id faceret, se ab imperio subducerent, siue quod intelligebat uno omnium consensu fratrem expeti, qui sibi succederet, oratoribus respōdet, quandoquidem iusta & honesta petebant, se illorum precibus uelle acquiescere, id quod est ab eo factum eue stigio. Nam & Alphonsum fratrem principem sibi successorem, regniq; heredem declarauit. Quæ res omnibus omnium ordinum uiris, qui modo erant pacis & quietis amatores, iucundissima fuit. Nam ex ea principis, hære discipulatione pax Hispanæ reipublicæ haud dubie promittebatur. Cum deinde Rex cœpisset omnia ex arbitrio paucorum agere, quippe qui erant illi uoluptatum administri, idq; regni primores ægreferrerent, cum uellent alioqui rerum nouitatem experiri, publica utilitate neglecta, & quisq; sua commoda secutus dissidium fecere. Nam & altera pars Alphonsum principem designatum salutauit Regem, dicens non esse parendum homini tam molli & effœminato, tanq; rerum gerendarum negligenti & scawo, & qui neq; proprio decori parceret, neq; publicæ tranquillitati prospiceret.

Quare Apium exemplum cum, qui sit deterior ex duobus Regibus, neci dedendum, ignauumq; fucos pecus a præsepibus arcendum. Altera uero pars Emriquem secuta excusare, quod esset Rex, & ab illo quidem uinctus in Regem cuius manu cor regis est, & per quem Reges regnāt. Quodq;

si ex ea causa Rex esset abdicandus, quod malè rem gereret, non esset tolerabilior illa gubernatio, in qua puer undecim annorū, cuius aetate tunc erat Alphonsus, regnatus erat. Attestante scriptura sacra. Væ terræ illi, cuius Rex est puer. His se utraq; pars rationibus tuebatur apud multitudinem: re autem vera secreto sua quisq; commoda sequebatur. Neq; tamen erat animus utriusq; bello decernendi: quam cum claudendo utriusq; regis potentiam infirmā: quo facilius possent, deinde pro sua libidine regnum inter se partiri: id quod postea experimento compertum est. Sed cum utraq; pars exercitus cogeret: atq; oportuna castris sedem exploraret: vltimum simul contenderunt: siue quod locus ille tali situ est, ut qui eo potiretur, meliorem esset belli conditio nem habiturus: siue quod fatalis ille campus moliebatur tradere victoriam Regi: qui potiore videbatur causam habuisse: exemplo illius pugne: quæ eodem in loco Ioanni Regi de Ferdinandi liberis victoriam dederat. Congregatis igitur utriusq; copijs: cum de condicionibus pacis non posset conuenire: neq; fieri, quin signis collatis demicaretur: victoria penes Enriquum mansit. Quod vero ea pugna citra voluntatem primorum fuerit, ex eo facile coniectare licet, quod victores in persequendis belli reliquijs non persistebant. bellum namq; non tam finire quam protrahere volebant. Cum essent in procinctu acies, diceretq; quispiam nulla ne ratio inueniri potest, qua prælium hoc possit dirimi? Optimè, facetus quidam homo respondit, Qua namè inquit ille. At hic rursus: si alter exercitus aufergit.

ALPHONSVS obijt, illiusq; partes hortatū
Elisaben sorore, ut Regni sceptrum arripiat:
quod illa recusat. CAP. III.

ALPHONSVS acie superatus sub tutoribus illis, qui sibi in bello fuerant adiutores, vixit annos tres: obijtq; diem suū Cardinose agri Abbatensis exiguo pago in pestilentia illa infami, quæ per id tempus grassabatur. Erant autem ea tempestate cum illo: qui suarum partium studia fouebant Alphonsus Charillus Archiepiscopus Tolctanus, Ioannes Patiequus, qui ex Marchione Villenati Magister militiæ diui Iacobi Spathæ ferri fuit. Aluarius à Stunica Comes Placētinus: qui deinceps fuit Aremacorum dux, Alphonsus Pimētellus Comes Beneuentatus, atq; alij cōplures omnium ordinū viri Principes: qui ex morte sui ducis animo consternati formidantes Enrici Regis auctā ex victoria potēciam: quæ probris & maledictis per literas, perq; acclamationes sepe lacefferant: nullū aliud sibi præsidium ab irato Rege inueniebāt, quā se inde mortui fratris locū Elisaben sororem, quæ eodē tēpore, atque in eadē erat urbe, substituerent: Regināq; salutarēt. Sic enim posse & factionē suā confirmare, & cōmissorū impunitatē assequi: cū esset præsertim Regis filia: atq; soror vnica: ad quā non minus hereditariū regni ius, quā ad Alphōsum fratrem germanū pertinebat. Adciuit itaq; illā, & dictā, acceptaq; salute, Alphonsus antistes Toletanus, cui reliqui omnes primas orandi partes dederant, huiusmodi ferè sermonē habuit.

luit. Si apud Deum immortalem vota nostra valuissent optima Princeps, & tu incandissimo fratre tuo nunc si ueris, & nos haberemus regem, quem sequeremur, obseruare nullo. Sed quando superis ita uisum est, ut ille raperetur ne malicia forte mutaret mentem, aut quia placita Deo auis ma illius, tu solanuc restas altera spes, atque unica lux, quae postit Hispaniae reipublicae tenebras illustrare. Quantarcei publicae labes ab Enriquo fratre orta est, ex eo tempore quo suppositiciam illam, & quam simulabat esse filiam haredē, Reginamque futuram, etiam iureiurando procerum interposito designauit, optime nosti. Sed fuit tempus illud primū tolerabile. Postea uero cum neglecta regni administratio, ne, omni voluptatum genere affluens per quosdam impuratos contubernales uniuersa negotia exequeretur, iurisq; & iniurie nullum tam esset discrimen, coacti sumus quasi in de mortui Regis locum, Regem alterum nobis sufficere, qui illius negligentiam rem perditam instauraret. At nunc illo acerba nec indigna minus morte perempto, quid reliquū est, nisi quod bonum, foelix, faustumque sit, ut regni gubernacula suscipias? fessisque rebus atq; luxatis operam tuam, opemq; accommodes? Neque est, quod oblatam à nobis condicione recusēs, nisi mauis te ipsam, tuosq; ciues ire perditum. Nam si tu, ad quam regni successio ex iure manu confertum pertinet, non arripis occasionem, uide ne frater auctus hac quoq; parte, quam nostibi tradimus, totam regni molem in subditiciam illam tui emulam transeat. Haec Toletanus praesul, cui reliqui primores sunt assensi. At illa ex recenti fra-

tris obitu in mœrore, ac luctu de gēs, paululum lacrymis, et cogitatione morata paucis tandem respondit. Ego venerā de Praesul, uosque principes mihi charissimi, uoluntate istā, quam geritis erga me admodum laudo, atque proinde magnificacio, & si quando mihi dabitur facultas, gratiam uobis comulatissime refferam. Sed qualis ante hac mihi animus fuerit, quemque in praesentiarum habeam, quia, ut intelligo, uobis perspectum non est, breui ostendam. Quo tempore frater meus, idemque germanus mihi dulcissimus uobis adiutoribus rerum potiebatur, quia discorditer eam Enriquo fratre communi uiuebat, nullo modo poterat nobis placere status ille reipublicae. Nam quis sanae mentis probaret fraternas acies, alternaq; bella profanis decertare odijs? quis fas & nefas misceri, legisq; & iura violari? Quae omnia ex bicipiti gubernatione illa sequebantur. Sed quos uiam sic fata uoluerunt, ut ex duobus alter alteri cesserit, non censeo amplius repugnandum esse diuinae uoluntati, quae bis iam manifestissimis argumentis declarauit, quid nos sequi debeamus, semel cum uictoriam, atque iterum cum fratri uitam abstulit. Quod si uos o amici Hispaniae reipublicae cura tangit, illud potius curate, ut res ad illius imperium deferatur, cui Deus ipse deferendum esse iudicauit. Sed quia non modo omnium ordinum consensu, sed etiam ipso, qui ab aliquibus dicebatur esse pater, iudice, abdicata est illa, quam dicitis mei emulam, si me Ioannis Regis filiam, si dignam tanto nomine putatis, efficitte per ipsum Regem, perque reliquos Hispaniae proceres, ut res Hispana in alienam fami-

liam illegitime non transferatur, sed post fratris obitum ad illam deoluatur, cuius potior videbitur esse causa.

AGITVR de cōcilianda Elisabe Regi fratri: & Archiepiscopus Hispalen. negotium suscepit.

CAP. IIII.

IS rationibus cōmoti proceres abierunt ad habitantes, quā potissimum viā insisterent, quos incipiti consilio distractos Ioannes Patiequus Magister equestris ordinis sub diuo Iacobo merentis in hunc modum allocutus est. Quae sit magnanimitas huius puella mens sapientissimi viri, quod consilium videtis, quam non libido regnandi, non odia in partis aduersae studiosos flexerunt, eā nos miramur oratione in sententiā nostrā non potuisse impelli? Credite mihi o proceres, magnū quidem haec indoles promittit. Non est puella huius ingenium vulgare. Nam quis illius rationes, quibus nuncusa est, confutare, aut refellere potest? Quis enim non videt recipublicae, atq; etiā nobis ipsis magis conducere pacem, ad quam nos illa hortatur, quam bellū, quod vtriusq; perniciosum est? Nam timor ille noster à Rege, quē offendimus, facile sedari potest, vel per ipsam regni participem factam sororem. Cuius ea est prudentia, ut vel vno verbo nos possit facere illi beniuolos. Quid, quod ego pulcherrime noui Regis ipsius ingenium in media iracundia, etiam minima excusatione placabilis est. Quare sententiā meā ego breui vobis ostendā. Sororē censo fratri conciliandā ea cōdicione, vt

ille solus imperio potiat, illa vero si fuerit superstes, in regni administrationem succedat, idque ex gentis nostrae consuetudine, procerum, procuratorūq; totius Hispaniae iurisdictione sanciat. In Magistri sententiā omnes pedibus manibusq; tunc ierunt, quod videbatur aequilior, & cui nemo posset obsistere, tametsi non erat illis ignotum ipsum iam pridem cogitasse de re diti in gratiā cum Rege, quippe quē cotidie apud omnes testaretur, praedicaretq; illum vnicū benefactorē suū, seque omnium fortunarū suarū illius esse debitorem. Ex quo factum est, vt omnes factionis illius socij, atque ille imprimis coepissent agere de concordia inter fratrem & sororē. Is namq; autor fuit, vt Alphonsus Fonseca Archiepiscopus Hispalensis vir bonus, atq; dicēdi nō imperitus, & qui vtriusq; partis esset amicus, Regem adiret, atq; imprimis ab illo venia petita, de pacis condicionibus ageret. Qui, ut erat homo ad res agendas natus, non grauate negotium suscipiens regē adit, apud quē huiusmodi sermone vsus est. Cū in constituendo Rege clarissime Princeps omnia virtutū genera sint necessaria, & quae possint illum, & bonū virū facere, & sapientem, duae tamē iure videtur primas sibi vindicare sedes, clemētia, & iustitia, quae solae possunt efficere mortales proxime ad Deū accedere, qui & ipse clemētissimus, iustissimusq; est. His duabus ita moderatur orbē, vt in suis operibus nunquā altera sine altera reperiatur. Pars illa optime Rex, quae fratrem tuū sequebatur, forte sibi persuaserat se à tua Celsitudine duriuscula tractari, quod videbat te propensiori quodā modo amicis, quos ti-

bi priuatim delegeras, indulgere: quodq; beneficia, q̄ consueuerunt à regali beneficentia proficisci, non peruenirent ad illos pro dignitate. Sed esto, partim inuidia, partim indignatio illos à te alienauerit, iam pudet eos, pigetq; facti, iam fatetur se & tuo Marte & diuina sententia victos. Erit igitur clementiæ tuæ, & illos facere tibi obsequentes amicos, et rata illis condonando: et iusticiæ, si regni tui vires sparsas recollecteris, cõposuerisq; rerum statum presentem, & de inde futura tranquillitate prospexeris. Quod vtrumq; uno tuo singulari beneficio in remp. efficies, si sororem iam prope vno omnium consensu principem non modo expectatam, sed animo quoq; designatam tu tibi illam successuram, regniq; legitimam hæredem declaraueris, atq; eadem via te ab omni molestia liberabis, omnesq; primores obnoxios tibi facies, & rebus Hispanis quietem, pacemq; in longum relinques, efficiesq; vt misericordia & veritas obuient simul, & iustitia, & pax osculentur se. At Rex tametsi erat illis non dissimulanter iratus, à quibus hæc petebantur, benigne tamen patienterq; Archiepiscopum audiuit, respondetq; se die postero illi responsa daturum, atque ita illum in hæc uerba dimisit. Erant familiares, atque amici Regis secti in factiones duas, altera quæ studebat Regis sorori, altera quæ partes suppositiciæ illius filiæ sustinebat. Qui audita legatione, cū intelligerent Regis ingenium flexibile, atque paruo momento posse huc uel illuc impelli, regem aggrediuntur, tentatque rationibus ad rem accommodatis, quæ que pars in sententiam suam pellicere. Qui adulterinæ Regis filiæ

partes

partes tuebantur, dicebant uenisse tempus in quo Deus traaderet hostes in manus suas, quando spoliati duce, atque consilijs inopes, nesciebant, quo se conferrerent, nisi ad eum, quæ res, & uerbis leserant. Reuocaretq; in memoriam, quo pacto ab imperio suo descuerunt, atq; contra diuina, & humana iura creato sibi Rege armati, etiam in acie contra suam uerū Regem decertauerint. Meminisset, quæ probra & male dicta in vulgus sparserint, atq; etiam ad Principes extrarogentium scripserint ea, quæ de maiestate regia confinxerunt, prædicaueruntq;, quibus etiam scorta, & prostibula meretrices abstinerent. Quæ re huiusmodi hominum generi, nõ modo ueniam non esse dandam, aut in gratiam recipiendos, uerum etiam bello persequendos, exagitantq; ad extremas mundi oras, quoad lucrent commissa, dignasq; pro suis sceleribus pœnas reportarent. Exaggerabant præterea humanam superbiam, uel impudenciã potius, qui cum debuissent petere ueniam supplices, postularent suo arbitrio designari debere Principem, regniq; hæredem, imponentes legem, quam victores victis imponere consueuerunt. At pars altera, siue quod diffidebat Regis ingenio, quod erat magis pronum ad ocium atq; socordiam, quam ad decertandum uindicandumq; bello iniurias, siue quod intelligebant regni hæreditatem ad sororem pertinere, siue quod uidebant mala impediencia nullum esse habitura finem, nisi frater, & soror redirent in gratiam, obtestabantur Regem, ut ex hostibus faceret amicos illos, qui ante hæc sibi obstiterant, simul etiã sororem sibi beniuolam faceret, declararetq; illã Principem

D

regnorumq; futuram heredem, si foret sibi aliquando sus-
perstes. Erant, qui suaderent illi omnia superiora per simu-
lationem esse facienda, quo ad soror in potestatem suam re-
digeretur: posse enim tunc illam alicui externarum gentium
Principi matrimonio locare, atq; eadem via tradere filia,
siue putatiue, siue ex se genita regnum, quod à maioribus
suis receperat.

REGEM dubium in Elisabetha partes Andree
as Caprarius prouidenciam facit. Statuimus
turq; pacis condiciones.

CAP. V.

RX tam varijs sententijs Regem accipitem, du-
biumq; quid faceret Andreas Caprarius, quē
Magistro domus praefererat, & cui ex omni-
bus amicis magis fidebat, quam nulli alteri,
hunc in modum est allocutus. Et si intelligo clarissime Rex
me apud Celsitudinem tuam non habere tantum autoritatis,
ut audeam te aliqua de re admonere, est tamen fidei meae,
& obsequij, quod tibi debeo, testatum apud te relinquere,
quid ego sentiam de hoc negotio, quo te implicitum esse vi-
deo, Adiuu nuper ex quodam viro doctissimo, qui se philo-
sophum profitebatur, scriptum esse apud Platonem, tantum
quemque in sua rep. debere contendere, quantum ciuibus
suis persuadere posset. Nam quemadmodum patri, sic etiā
patriae non esse vim inferendam. Omnibus regni primor-
ribus simul & vulgo, atq; omnium ordinum viris persua-

sum est, hanc quam Regina vxor tua peperit, non esse ex te
genitam, idq; factum est illis probabile argumentis, quae
nos amici tui, qui saepe cum populo disceptamus, nullaratio-
ne possumus dissoluere. Si tibi animus est, quam cupis credi
di tuam esse filiam, Regni heredem relinquere, tota erras
via. Nam est nemo, qui non indignetur parere illi, ad
quem regni successio iure non pertinet. Quod si uiderint
te arces munitionesque & Castella praesidio firmare, atq;
amicis tuis credere, ut post obitum tuum filiae tradant,
hoc est patriae vim asferre, hoc est, contendere plus, quam
effici possit, hoc est, Gigantum more contra superos pu-
gnare, voluntatique Diuinae obistere. Neque imperio
tuo subditi magis id patientur, quam si velis illos in mas-
nus infidelium tradere. Si respublica Hispania loqui pos-
set, non aliud opinor diceret, quā quod ego nunc sentio, esse
videlicet ignoscendum illis, qui pro fratre tuo contra te ar-
ma sumpservunt, qui forte non tam offendendi tui causa, quā
utilitati publicae prospiciendi id fecerunt. Deinde sorore
tibi conciliandam, tractandamq; proinde ac si esset filia ex
te genita, quandoquidem ita Deus voluit, ut tu sine prole
decessurus esses, illiq; regni successionem volens nolensq;
decernas. Hac enim via omnes tibi fatebuntur esse de-
bitores, tibiq; libentissime obtemperabunt, tu summo ocio
& tranquillitate fruere, res Hispanae in dies magis ma-
gisq; efflorescent. Pro quibus in rempublicam meritis
illud praemium tibi dabitur, quod omnibus, qui commissa
sum sibi imperiū cōseruauerint, adiuuerint, auxerint, adeo

propositum est. In hanc sententiam, quae ex altera parte timorem intentabat, ex altera oculum pollicebatur, Rex facillime acquieuit, iubetq; vocari Archiepiscopum, cui respondet velle se reipublicae, & communis utilitatis causa condonare illorum errata, qui ab imperio suo desciverint. Velle praeterea sororem sibi conciliare, atq; in Principem regniq; successorem cooptare, modo illam in sua verba persancte iuret suo iniussu nuptum ire mortalium nemini. Suscipit Archiepiscopus se & illorum, quibus est concessa venia, & sororis designandae Principis & Hispanae totius reip. nomine immanitates gratias agere pro tam mansueto benignoq; ingenio. Tum agi coeptum de condicionibus pacis, initiumq; foedus est in haec pacta conuenta. Imprimis, vt soror princeps designanda, & Ioanes Patiequus Spatharius Magister, & ex reliquis, qui in eadem causa fuerunt, qui vellent, regalem curiam frequentarent, quo per omnem Hispaniam reditus in gratiam, atq; concordiam illustrior esset, quodq; Rex intra quadrimestre tempus Reginam ex furtiuo illo concubitu filiam dimitteret in Lusitaniam, curaretq; per Pontificem cum illa diuortium facere, quandoquidem cum foedus coniugale cum illa inierat, ad praefinitum tempus fuere legibus soluti, experiundi tantum gratia in vitro esset gignendi defectus, cum alioqui permanendum illi esset cum priori uxore. Tum demum, vt in alimenta sumptusq; nouae Principis decerneret stipendiaria oppida cum iurisdictione, ex urbibus Abilam, Optum, Molinam, Vbetam, ex municipiis Methymnam campestre, Vlnetum, Ascalonem.

Ipsa vero Princeps iuravit stantibus his condicionibus, nisi per Regem fratrem liceret, se nemini mortalium nupturam. Constitutum est praeterea ad praefinitum diem, vt Rex et soror conuenirent aede ac caenobio diui Hieronymi, quod est ad locum, quod vulgus Guisandi tauros appellat

HENRIQVVS & Elisabetha soror conueniunt, rursus designatur Princeps, & Ioanna Regina fugit.

CAP. VI.

RAT eatepestate Rex in oppido, quod ipse plurimum frequentabat, antiqui Carpetaniae Matiam vocabant, nostra aetas Madritum nominat. Soror vero Abila morabatur. Quae accepto Regis responso conuocatis primoribus, cum primum petiuit, venit Zebreros comitatu virorum Principum frequenti, inter quos erant ex ordine Ecclesiastico Tolctanus & Hispaniensis Archiepiscopi, & Enicus Manriqueus praesul Cairiensis. Ex ordine vero militari Magister diui Iacobus, & Placentinus, Benaudentanusq;, & Osorninus Comites, alijsq; complures vtriusq; ordinis Principes viri. Rex vero ex Madrito profectus, venit ad Cadabalsum, qui in agro Ascalonitano pergrandis est vicus. Locus, in quem constitutum est se conueniuros, distabat vtrinq; intervallo pariri. Quo posteaquam conuenerunt, seque inuicem salutauerunt, Rex benigne, ac comiter sororem longo post tempore visam, breuiter allocutus est, nam caetera dixit, se in

aliud tempus reservare. Tunc accedens diuini Iacobi Magister genua Regis amplexus pauca pro se, atque pro cæteris, qui in eadē causā fuerūt, est locutus: partim excusans, partim confitens suum, atque aliorum errorem, pollicens suo, atque sociorū nomine cōpensaturos se obsequiorū crebritate pristinas offensiones, si quid fuisse, in quo læscrint Regiā maiestatem. Erat in ea conuentus celebritate ad hoc ipsum inuitatus Antonius Venerius Apostolicæ sedis legatus, idēq; Legionēsis Episcopus, & qui deinceps fuit Conchensis præsul, atq; S. R. E. Cardinalis. Is petēte ipso Rege absoluit, atq; relaxauit à priori iureiurando illos omnes, qui iam pridem Madriti iurauerant principem, regniq; heredem futurā illam, quæ falso dictitabatur filia Regis. Atqui Rex ipse declarauit extemplo imperij successionē, hereditatēq; ac regni dominium ad sororem pertinere, quemadmodū & antea Alphonsum fratrem futurum Regem designauerat.

Quo intercepto in superstitem unicam sororem hereditarium ius esset deuolutum. Nam quæ sua dicebatur esse filia, illam abiurabat, abdicabatque perinde atque alienam. Iurauitque cuestigio in apostolici legati uerba, se hanc unicā sororem regni heredem agnoscere, & præter eam neminē, atque hanc heredis institutionem, declarationemque sub eodem iureiurando affirmari, se nūquam per se, aut per aliū quempiam interpellaturum. Idemque coëgit omnes omnium ordinum viros summates & infimates, qui aderant, iures iurando sancire. Per edicta quoque præcepit, ut omnes ciues, oppidani, municipes, & populi suo imperio subditi idē

secum iurarent, atq; si contingeret, ipsum e vita priorē excedere, haberent illam certam, legitimam, & indubitam Reginam. Edixit præterea, ut omnes ciuitates, oppida, municipia mitterent procuratores suos Ocaniam, ubi futurus erat conuentus procerum, in quo de statu reipublicæ decerneretur. Per idem ferè tempus Ioanna Regis uxor, quæ mittenda fuerat in Lusitaniam, ex certis quibusdam causis posita est sequestro in potestate Archiepiscopi Hispanensis, qui tradidit illam adseruandam Petro à Castella ex sorore nepoti suo in arce, quam ipse ædificauerat munitissimam Alahégijis. Egregia interea coniux, quo mariti dedecus magistatum esset curatis, oculos in adolescentē coniecit, & non multos post dies comperta est ex eo prægnans, neq; eo contenta, ausa quoq; est ingens facinus. Agit cum adolescentē, ut illam per muros noctū deducat. Composita re cum fellisset custodes primum, deinde circitores & vigiles lapsa per funes, atq; erepens tandem veredo imposta duce adultero postridie Butracum uenit, quo in loco erat Ioanna filia, quam ex fortuito concubitu genuerat, abseruabaturq; publice ab Enriquo Mendoza Tendillano Comite, Exactis diebus paucis, Rex cum sorore Principe, cæteriq; procerum comitatu uenerunt Ocaniam, procuratores quoq; ciuitatum & municipiorum eodem conuenerunt, quemadmodum per Regis edicta illis fuerat imperatum, qui & ipsi procuratorio nomine iurauerunt se habituros illius sororem loco Principis, heredisque: & post eiusdem obitum pro uera, certa, legitimaque Regina.

AGITVR de coniugio Elisabes Principis cū
Alphonso Lusitanorum Regis, & cum
Ferdinando Sicilia.

CAP. VII.

LTERA vero pars, quæ Vmetano prælio En-
rriquum Regem secuta fuerat, indignabatur, quod
non fuisset habita ipsorum ratio in illa Regis Prin-
cipisq; concordia. Nihilominus tamen partim
illuc accessere, partim misere procuratores suos, qui utriq;
illud idem iureiurando sanxerunt. Hi fuerunt Marchio san-
ctæ Iulianæ. Comes Pharius, Episcopus Secontinus, alijsq;
complures eiusdem factionis. At Rex siue Magistri Spa-
tharij suasu, siue quod ipse per se natura erat varius, & mu-
tabilis, nihil eorum exequatur, de quibus cum sorore trans-
actum erat, quin ediuerso per literas egit, ut Alphosus Rex
Lusitanorum, qui tunc orbatus erat uxore, peteret coniu-
gio sororem Principem designatam, eoq; venit Archiepiscopus
Olyssiponensis cum literis, & mandatis, & procurato-
rio ipsius Regis nomine. Archiepiscopus Toletanus econ-
trario laborabat illam iungere Ferdinando Regi Sicilia, ac
Principi hæredi Ioannis Tarraconensis Regis. Qui, ut
posset commodius atq; citra ullam suspicionem peragere
negocium, concessit Hyppepos dicionis suæ municipium,
cepitque exequi rem per Gutterrium Cardenium ipsius
Principis structorem, ut spectis Lusitanorum Regis
conditionibus, acquireret potius Regi Sicilia.

Rationes autem, quæ possent illam in Sicilia Regem pellis-
cere, atque è diuerso à Lusitanorum Principe deterrere, cō-
plures fuere, sed illa imprimis quod Enriqui fratris consis-
lia cōtendere videbantur, ut sororem extraregni limites ab-
legaret, nulla dignitatis habita ratione, dum modo efficeret,
quod cupiebat, id est, quo posset commodius subdituam fis-
liam in regni successionem substituere. Ex quo illud efficie-
batur, ut quoniam Lusitanorum Rex haberet ex prioris cōs-
iuge filium hæredem, si susciperet ex ea liberos, relinques-
ret eos ex hæredes, sin minus suscepisset, ipsa nihilominus
maneret indotata. At rex Sicilia, idemq; Tarraconensium
Princeps designatus, qui necdum uxorem duxerat, neque
liberos procrearat, non modo posset habere filium, qui succe-
deret in gubernationem, sed etiam posse fieri, ut auitum re-
gnum cum regno dotali coniungeretur. Accedebat atatis
æqualitas, quæ ad animos conciliandos valet plurimum, cū
alioqui Lusitanus esset natu grandior. Eoqueq; accedebat,
quod si res in discrimen esset ventura, ut inter duos princis-
pes armis decerneretur de regni possessione, quod Rex Sici-
liae idemq; Tarraconensium Princeps habebat in Hispania
ex primoribus complures sanguinis propinquitate coniū-
ctos, qui cuperent ipsum potius, quam alienum regnare, &
qui si vires suas cū ipsius principis viribus cōiunxissent,
facile posset submouere, atque semel ex Hispania a mul-
ta illam, atque in ipsius regni perniciem genitam eradicare.
His suasionibus apud Elisabem Principem Gutterrius ute-
batur. Quas illa secum reputans, simul etiam quod vide-

bat fratrem Regem nolle stare pactis conuentis, neque tradere illi vrbes, & municipia, quemadmodum inter eos conuenerat, sed illud imprimis, quod frater nihil aliud moliebatur quam ipsam ex Hispania pellere, atque perinde regni successione spoliare, facile assentiebatur structoris admonitionibus: sed pudebat illam publice fratris voluntati obistere: qui per se, atque per amicos instabat, ut in hoc sibi obsequeretur: promittens (ut aiunt) maria, & auri montes. Quare utriusque partis rationibus obtusa, & dubia quid potissimum sequeretur: tandem respondit se huius deliberationis curam omnem ad Hispaniae proceres velle deferre: precata Deum imprimis, ut quod reipublicae foret utile, sibi quoque honestum, id illis animum induceret. Sed cum utraque pars instantius vrgeret, atque intelligeret plerisque omnes ex proceribus, atque infimae mediocriusque conditionis hominibus in Siciliae Regem propensiores Olyssiponensi Archiepiscopo respondit, velle se hanc rem tam grandem, & que non tam sua, quam omnium communis esset, cum Hispaniae primoribus commentari: atque ita demum re cum omnibus communicata, se per oratores summam totius negocii missam Lusitanorum Regi. In haec verba Archiepiscopus est dimissus. At illa secreto per structorem Toletano praesuli respondet: si per primores proceresque regni sibi liceret: se facturam, quod ille tam instanter efflagitabat.

ENRIQVVS à pactis conuentis discedit: atque in Baticam profecturus Comiti Placentino Arcuacum cum Ducis titulo dono dat.

CAP. VIII.

CAETERVM Rex cum videret omnes conatus cogitationesque suas in cassum recidisse, veritus ne se inuito soror nuberet: cui minime ipse vellet: cepit agere cum amicis, quo pacto illam posset in vincula conijcere, idque fecisset: nisi timeret, ne proceres ab eo deciserent: illamque bello vindicaret. At Toletano praesuli factus est infestior: tanquam auctori conciliatorique: matrimonij sororis cum Rege Siciliae. Succensebat praeterea illi, quod ad pristina sua errata hinc nunc cumulus accessisset maximus, in re praesertim quae sua omnia interturbaret consilia. Itaque cum pararet cohortes, quae illum comprehenderent, suspicio fuit Magistrum Spatharium fecisse Praesidem omni de re certiorē: monuisseque, ut caueret sibi. Idque faciebat non tam quod Archiepiscopus erat sibi aut amicus, aut sanguine propinquus: quam quod secreto fouebat alterius partis primores: ut ex illa cunctatione discordiae in dies crescerent: unde sibi putabat magnas fieri posse fortunae accessiones. Quare cum ad conflictum erat veniendum: nunquam sinebat alteram partem euadere superiorem: sed subleuabat semper partem: quae esset abiectior. His artibus & alterutra pars & illius ope indigebat.

Et ipsius potentia cotidie augebatur. Rex cum neque blā
 dians, neque precibus, sed neque minis posset sororem in sen
 tentiam suam attrahere, neq; auderet illam in vincula cons
 uicere: statuit ad tempus dissimulare, atque in Baticam pro
 ficisci: ut conciliaret sibi vrbes, & municipia, atq; illius pro
 uinciae primores: qui Alphonfi fratris factionem aduersam
 secuti fuerant. Et quod id facilius assequeretur: extorsit à
 sorore literas: quibus significaretur cum illo redditus in gra
 uam: neque alia ex causa ipsum illuc proficisci, nisi ut res
 vtrique communes agerentur. Profectusque est cum illo
 Magister Spatharius aliq; complures ex primoribus. Prin
 ceps vero, ut daret inferias, iustaq; persolueret Alphonso
 fratri defuncto: profecta est Arcuacum municipium illud or
 natissimum, quod decretum erat in sumptus Elisabes Regis
 nae ipsius principis & Alphonfi Regis matri. Tenebatur
 autem praesidio à Placentino comite: qui veritus ne prin
 ceps illum excluderet: atq; municipium sibi praesidio munis
 ret, egit per Spatharium Magistrū, ut Rex donaret ipsum
 & municipio & Arcuacorum ducis cognomine. Magis
 ter vero reputans, si rem perageret eadem via & Res
 gis potentiam debilitari, simul etiam & Comitem Placens
 tinum, qui eo tempore inter Hispaniae proceres eminebat,
 apprehensa municipij possessione in eantum re impliciti
 fore, egit cum Rege, ut donaret illum & municipio, &
 municipij titulo sub Ducis nomine. Quod rex fecit non
 grauate, siue ut sorori negocium faceretur, siue quod erat
 ingenio facilis ad evertendum regale patrimonium. Hanc

largitionem tam profusam omnes omnium ordinum viri
 egre ferebant, partim inuidia, quod videbant comitē Pla
 centinum in dies fieri potentiorē, partim quod regiae vis
 res huiusmodi largitionibus minuebantur, partim etiam,
 quod Reginae viduae miserabantur calamitatem, cum illud
 vnicum suae viduitatis subsidium eripiebatur. Princeps
 itaque ab Arcuaco pulsa, contulit se Abilam, ut defuncto
 fratri parentaret. Ludovicus interea Gallorum Rex sas
 ctus certior regnorum Hispaniae successionem ad Elisabem
 Ioannis Regis filiam esse deuolutam, simul etiam peti cons
 ingio à duobus Principibus sibi ex factione publica infens
 sis, quod illorum erat vterq; confederatus Britannorum
 Regi, veritus ne ab altero illorum duceretur vxor, atque
 proinde partis aduersae vires augerentur, & suae decresce
 rent, statuit mittere legatos, qui peterent illam coniugio Ca
 roli fratris sui Aquitaniae ducis. Erat autem legatiōis eius
 princeps. S. R. E. Cardinalis. Cum interim prin
 ceps obtunderetur cotidie rationibus, ut in alterutrum ex
 duobus competitoribus flecteretur, ecce legatiō à Gallos
 rum Rege aduentabat. Erat illa tempestate Elisabe prin
 ceps in municipio Matricali: quod, quemadmodum de Ares
 uaco diximus, erat decretum Elisabes Reginae matri, quo
 postea quam oratores accessere, dataq; est illis copia
 principis abeundi, cum assisterent aliquot ex
 optimatibus, qui illam affectabantur,
 Cardinalis hanc oratio
 nem habuit.

CARDINALIS Oratio, in qua Elisabetha Caro
lo Gallorum Regis fratri coniugem petit,
cui excusans se, illa respondet

Caput. IX.

NISI Gallie regnum atq; principum Hispanie
vetus amicitia & foedus aeternum apud
omnes nationes testatum esset, atq; iam inde à
multis illustribus officijs confirmata societas,
poteram ego clarissima Princeps multa nunc commemoras
re, quae ad eam rem pertinerent. Sed in hac causa de qua
oratores aduenimus, nolo, pro sit nobis fuisse Gallos Hispani
nis semper amicos, atque socios, idemque semper de re
communi sensisse. Non nobis pro sit Celsitudinis tuae com
petitores semper fuisse aduersae factionis, semperque Bris
tannorum Regi confederatos. Nolo commemorare nunc
immortales inimicitias & incurabile odium inter utrosq;
populos confirmatum multis stragibus hinc inde acceptis.
Illa tantum prosequar, quae sunt propria huius causae, ut
competitorum meritis detur tantum victoria. Petit cons
ubiata tua Lusitanorum Rex, petit Rex Siciliae, petit Aequi
taniae Dux. Consultatio tibi est, quis ex tribus sit deligen
dus. Lusitanorum Rex omnino excluditur, & quod est
natum grandior, & quod habet filium heredem, unde quot
tuae dignitati sequantur incommoda, facile est videre.
Querela propter aetatum disparilitatem, quod filij à patre

futuri essent exhaeredes, quod inter Lusitanos, & Hispanos
semper est simultas, atque vtriusque partis alterius
contemptio. Atqui Siciliae Rex tamen si aetate florescit, no
ster tamen illi non cedit & corporis elegantia, & ingenij
acrimonia, & animi sapientia, Sed neque est illi potentia
inferior. Neque enim Aquitania aut soli benignitate,
aut fortunis, aut tractu caeli, prouincia Tarraconensi ces
dit. Estotamen sint vtrique omnia paria, non valcbunt
in electione hinc amicitia, illinc inimitia paterna & auis
tae: non summus consensus maiorum huius cum Ioanne pas
tre tuo, cum quo illius pater ingentes egit inimicitias? Quod
si apud eos, qui vita excefferunt, aliquis est rerum nostras
rum sensus, nihil magis oblectauit vtriusque Regis desin
ctimanes: quare quemadmodum in vita se ipsi dilexerunt,
ita & posteris sui in eadem mancant charitate. Quid
quod hac via & frater iratus tibi reconciliabitur: idque
Rex Ludouicus curabit atque conficiet. Aut si tibi pro re
gni possessione fuerit cum aemula diceptandum, unde tibi
certius, unde firmitus subsidium putas venturum à Lusit
tanorum Tarraconensium ve principibus: an à Gallia
rum Rege potentissimo? Quare, ut vno verbo legas
tionis huius mandati colligan, Rex Gallorum offert tuae
praestantiae coniugia bellissimū fratrem viribus ingenioq;
praestantem: patrimonio amplissimo praeditum, cuius maio
res cū maioribus tuis vixerūt in summa cōcordia. Quo
pignore & antiqua foedera renouabūtur: & utriusq; res
gni vires cotidie magis magisq; inualescēt. Idq; ut facias,

non solum te uehementer rogat, tibi que, oblitus se regem, supplicat: atq; eo nomine omnia, quæ possidet, non modo uicenda, sed etiam abutenda permittit. Ad hanc Cardinālis orationem illa respondet: recordationem autē amicitie atq; societatis antiquæ fuisse multo iucundissimā: et si quā dorerian Hispanarum potiretur: se curaturam, ut idem sœdus uinculis firmiter sanciretur. Simul etiam dicebat se agere Ludouico Regi gratias immortales pro eo animo, quem erga se, resq; suas ostendebat: quoq; dignam existimaret, cui fratrem matrimonio coniugi petret: sed se ea de re omnem curam in regni proceres optimateq; reiecisse: quādoquidem sibi non esset pater, qui patrimonium fundaret: neq; frater, qui utriusque parentis curam sustineret. Rogabat præterea Cardinalem, ut se apud Regem excusaret, quod non fuerit in potestate sua, ut illius uoluntati obsequeretur: quoniam hæc deliberatio iam non ex sua, sed ex optimatum consultatione penderet. In hæc uerba oratores dimissi re infecta domum redierunt.

ELISABEN quid faceret dubiam structoris impellitoratio, ut Ferdinādo Siciliæ Regi nubat: celebranturq; nuptiæ.

Caput. X.

AT Princeps non tam à competitoribus iam esse flagitabatur, quam ab ecclesiarum præsulibus, religiosis, optimatibus ciuitatum, regni primoribus, domesticis ac familiaribus: ut ex tam longa deliberatione

deliberatione tandem decerneret, cui potissimum uellet nubere: quamquam plerisque omnibus uideretur Siciliæ Regem esse cæteris præferendum. Id etiam, ut faceret, Enrius qui fratris amici, ac familiares clam aduocabant. Adiuuabant etiam, obtestabanturq; illum, ut prospiceret rebus Hispanis: quæ proculdubio tendebant in interitum, nisi daret operam, quæ admodum ex se prolem relinqueret. Sed imprimis structor ille suus, qui hæc de re sæpius cum illa familiariter loquebatur, cogitans secum hunc esse uirginum morem, ut præ pudore nolint facile connubio præbere assensum, his illam uerbis adortus est. Scio ego clarissima Princeps, cum de maritandis uirginibus agitur, non ad ipsas, sed ad parentes, ad propinquos, ad tutores, atq; ad ipsos in quorum potestatem sunt adiri solere. Tuæ uero Celsitudini omnia hæc propinquitatis uincula fors ademit. Pater, qui hæc de re imprimis consultare debuit, obiit diem suum. Mater, quæ secundas post illum debuit obtinere partes, uinitantum uiduitatis suæ dolori indulgens in luctu ac mœrore degit. Frater, qui debuit utrique succedere, te indotatam regno spoliare nititur. Familiæ, et amici restant soli, qui non sine lachrymis tibi supplicant, ne stabiliendi regni, quod tuæ posteritati relinquas, tantam occasionem oblatam amittas. Hoc te Prælati omnes ecclesiastici obsecrant, hoc primores populi, hoc regni proceres, hoc ciuitatum optimates, hoc omnes omnium ordinum Hispani concientiam tuam testantur, ne fraudes illos legitimis successoribus, ne finas regnum Hispaniæ in alienam transire dominationem, ne

des locum, ut frater à te vera indubitataque hæredes, in subditiciam atque ex turpi concubitu genitam transferat imperium. Videte à tribus potentissimis principibus peti, descerne quis illorum tibi magis animo sedeat. Quod si te pudor impedit, quo minus ædas nomen, dicam ego, quod sentio, ex illis omnibus magis tibi conducere Siciliæ Regem, eundemque Tarraconensium principem, est tibi cœuus, est robore, atque animi virtute præstans, habet regnum tuo confine, habet in Hispania tua propinquos, ac viribus & diuitijs præpollentes, proh Deus immortalis, quid dubitas vno verbo tot bona, tot commoditates, non modo tibi ipsi, sed tuis omnibus atque vniuersæ Hispaniæ reipublicæ præstare? His verbis Princeps iam victa, quando, inquit, omnibus ita visum est, me debere assentiri coniugio, non credo id sine quodam numine, atque diuina providentia euenisse. Quare vos ò amici efficite, quod videbitur è re publica debere fieri, neque amplius hac de re sententiam meam expectetis. Quicquid enim de me statueritis, id ratum, firmum, gratumque habebō. Sed huius meæ voluntatis facite imprimis certiores Archiepiscopus Toletanum, qui huius mei sensus semper mihi fuit autor. Quem ego certo scio, cum acceperit hunc nuncium peculiari quodam gaudio gauisurum. Archiepiscopus certior factus his de rebus, venit Pontiueros Abilensis agri vicum per grandem, quo se iam Princeps è Matricali oppido profecta receperat, atque inde profecti sunt Valladolidum, vbi tunc erat Archithaßus Fredericus Regis Siciliæ maternus avus, alijsque com-

plures ex regni primoribus, qui eò conuenerant ad sponsaliorum pacta conuenta, nuptiarumque leticiam celebrandam: Rex ipse Siciliæ, idemque Tarraconensium princeps venit tandem comitatus Petro Mauri quo comite à Triuinio, qui deinceps fuit Dux Nariensis, atque ex prouincia Tarraconensi alijs quamplurimis proceribus, optimatibusque. Longū esset enuerrare, qui cõplexus, & quæta gaudia vtriusque partis fuere. Nihil illustrius illo die Hispania vidit, in quo nuptiæ tantorum principum celebratæ sunt. Nemo enim ferè fuit, qui non leticia gestiret, non exultaret, non Deo gratias ageret: non municipium, non ciuitas, quæ non supplicationes, ludosque publicas decerneret.

DECADIS PRIMAE
LIBER SECVNDVS, DE EPIS
tolis Ferdinandi & Elisabeth principum
ad Enriquū Regē missis.

Caput. Primum.

NUPTIIS foeliciter peractis, inſtauratiſque reſpotijs, viſum eſt Principibus facere omni dere certiores Enriquū Regem, atque per literas excuſare, quod illius inſuiſſu nupſerit ſoror. Miſſæ itaque per hoſteſtos viros literæ cum mandatis in hæc verba. Enriquo Hispaniarum Regi, Fratrig; pientiffimo. Eliſabe Princeps eadẽq; ſoror bene agere. Non ſum ignara te mihi ſuccẽſere,

quod iniussu tuo Regi Siciliæ nupsim. Sed cum audieris causas rationesque, quæ me id facere cõegerunt, facile opinor, placaberis. Nam si aliqua in re culpa est, illam non mihi, sed tibi ipsi imputabis. Scis humanissime Rex, neque enim te latere potuit, quali animo fuerim erga te, cum Alphonsus frater regium sibi nomen assumpsit, & quam mihi disfidium illud displicebat, quamque detestarer inter duos fratres decertari de regno, quod alter possidebat, alter si foret superstes, possessurus erat. Scis præterea post illius obitum, quam sine cunctatione vllaregnum, quod mihi ab adversarijstuis offerrebat, abdicaverim, dicens te superstite, non licere regnare. Adhuc nihil est in meis operibus, quod tibi displicere possit. Iussisti me venire, quo tu volebas, declarasti me Hispaniæ principem, fecisti, quod iure debuisti facere, tanetsi ob id factum magnas tibi habeo gratias. Pollicitus es, te intra quatuor menses repudiatum uxorem, si uxor appellanda est, quam neque per iura diuina, neque humana tibi habere licebat: missurumque in Lusitaniam cum filia tali matre digna. Pollicitus quoque est te mihi traditurum in sumptus oppida quædam vestigalia. Acta transacta omnia, iurauitstantibus his conditionibus, te inuito me nuptiarum nemini. Posses tu me eo nomine periuorij accusare, si fecisses illa, quæ te facturum mihi promisisti. Nunquid repudiasti uxorem? nunquid ablegasti illam cum filia? nunquid tradidisti immicipia & vrbes, vnde hoc inane principatus sustinerem? Omitto cætera, quæ sunt omnibus nota, quo me nitentaris obtrudere, alteramque quasi

inde mortui locum substituere? Quando igitur tu mihi nõ prospexisti, prospexi egomet mihi. Conscienciam tuã res cole, comperies me fecisse nihil, cuius pudeat, pigeat ve. Sed omnia hæc omissa faciamus. Mihi nunc idem est animus, qui fuit semper, te diligere vt fratrem, te colere vt patrem, te obseruare vt Regem, precariq; Deum immortalẽ, vt quam diutissime viuas. Quod si tu aliud cogitas, aut me cupis regni hæreditate mihi per leges debita spoliare, iniurius es in me, conquerar apud regni proceres, & apud optimates ciuitatum, contestabor vicinos reges, deferram querelam meam deniq; ad Deum immoatalem. Hæc sunt, quæ putauit ex cordis mei penetralibus depromere, vt animi mei sensum tibi declararem. Quæ sequuntur meo, atq; dulcissimi cõiugis mei nomine rogo, vt quæ gesta sunt, boni consulas, probesq; nosq; ambos in filiorum numerum adoptes, vitæq; necisque ius penes te sit, perinde ac si ex te essemus procreati. Vale. At Siciliæ Rex in hunc modũ. Et si decretum mihi fuerat non dare literas ad illustrissimã Dignationem tuam, quod mihi foret compertum, quali animo esses in me, coniugemq; meam, eandẽq; sororem tuam non potui tamen non obsequi voluntati illius, cui nihil denegare possum, quæ me admonuit, ut aliquid omnino ad te scriberem. Sed impresentiarum quid aliud debeam scribere non occurrit, nisi vt petam ab humanitate tua, obtesterg; vt quæ facta sunt te absente, æquiori animo feras: quoniã Deo imperimis auspice, & cunctorum deinde summatum infirmatunq; consensu facta sunt. Neq; te iniquorum concilia

transuersum agant, qui sua cōmoda, non tua, & que reipub-
 blice sunt, requirunt. Scis, opinor, optime Rex, quos signifi-
 ficem. Quod si tibi animo est alienos tueri, non idcirco tuos
 abalienare debes, & si nobis volueris esse pater indulgēs,
 & nos erimus tibi filij obsequentes, & si fueris nobis Rex
 mittissimus, & nos erimus tibi cientes obseruātissimi. Cæ-
 tera per amicū ac familiarem meum Petrum Vaccam, qui
 istuc cum his literis, ac mandatis profisciscitur, cōmodius lo-
 quemur. Cui, vt Dignatio tua fidē habeat, vehemētē oro.
 Vale. At Rex, vt erat natura incertus animi, siue Magi-
 stri illius Spatharij suasu, cuius arbitrio agebat omnia, non
 literis, non mandatis, non viris, qui ad eum fuerunt missi,
 respondit aliud quicquam, nisi velle se ad eam rem consuls
 tandem conuocare regni proceres, vt ex illorum consilio da-
 ret responsum, quid facturus esset.

MAGISTER Sancti Iacobi agit per literas
 cum Rege Gallorum, vt Carolus frater
 Ioannam Enriqui filiam
 ducat vxorem.

CAP. II.

AT Spatharius Magister, qui egerrime tulerat
 matrimoniū illud, dies noctesq; nihil aliud molie-
 batur, quā quē admodū impediret labefactaretq;
 successionem illam principum, qui iam omnium or-
 dinum consensu fuerant adiurati. Angebat callidissimi hos

minis spiritū, qd' ex illarū nuptiarū fœdere, dissoluebatur
 patrimonij sui fundamentum, quod ad illum deuenerat ex
 iactura infantium, sic enim appellāt Hispani filios Regum
 post primogenitum, qui postea quam adiuratus est successor,
 atq; regni hæres, dicitur Princeps. Filij namq; Ferdinandi
 illius, qui Ioannis Regis fuerat tutor, atq; extutelā fuit ad-
 scitus ad Tarraconensium, ac Siculorum, Insularumq; nostri
 maris imperium, infantes sunt cognominati, vnde & Gēti-
 licy agri, qui hodie à Mendocinis possidētur, infantatus ap-
 pellātur. Igitur cum Enriqus Princeps adhuc ab Ioanne
 Rege patre suo disideret, hic Ioānes Patiequs autor fuit,
 vt pater cum filio rediret in gratiam, vt ex ea concordia
 vtriusq; copijs viribusq; coniunctis Ioannes Nauariorum
 Rex, idēq; pater Ferdinandi huius Siciliæ Regis, & Tar-
 raconensiu principis cum Enriquo fratre, qui & ipse fuit
 vnus ex infantibus, regno pellerentur, spoliarenturq; Gen-
 tilicis hereditatibus, quæ illis ex testamento Ferdinandi pa-
 tris obtigerant. His regno pulsus, fugatisq; bello, bona pu-
 blicata sunt, ex qua bonorū publicatione Marchionatus Vil-
 lenensis Ioanni Patiequo cessit, quē deinde transtulit in fi-
 lium primogenitum hæredem. Magistratus quoq; ordinis
 Cisterciensis à Calatraua cognominatus, quo fuerat multa-
 tus. Alphonfus Ferdinandi Regis Tarraconensium filius,
 eodē iure, siue iniuria ad Petrū Geryonū eiusdē Ioannis Pa-
 tiequi fratrem d'euoluit erat. Qui cū uideret Hispaniæ regnū
 per illas nuptias ad Regē Siciliæ peruēturū, verit' ne post
 limini iure Marchionatus, & fratris Magistratus ab illo

repererentur, nihil omittet, nihil intentatum relinqueret, quo minus omnia inturbaret, & coelumq; ac terram miseret. Itaque secreto mitti literas ad Ludovicum Gallicarum Regem hortans illum, ut mitteret petitiu coniubio Ioannam, quae dicebatur Enriqui Regis filia fratri suo Carolo Aquitaniae Duci, qui iam pridem fuerat repudiatus ab Elisabe Principe, quemadmodum in libro superiori diximus. Per idem tempus Enriquis Rex erat in oppido, quod vocant Methymnam ad campum Emporium illustre Hispaniarum. At qui Rex Galliarum, qui ex petitione illa passus fuerat repulsam, iratus Elisabe principi, & quod sibi, atq; fratri suo conducere videbantur huiusmodi nuptias cum Ioanna principe altera designata, atq; iterum si opus esset designanda, mittit oratores, quorum princeps fuit idem Cardinalis. S. R. E. quem superius dictum est venisse ex simili causa petitiu Elisaben principem. Erant cum Enriquo Rege Methymnae coplures ex regni primoribus, sed imprimis Magister Spatharius, Archiepiscopus Hispaniensis, Episcopi Scythinus & Burgensis, Rodericus Pimetellus Comes Beneuetanus. Quo cum venisset Cardinalis, honorificeq; esset exceptus, usus est eadem prope oratione, qua in petenda Elisabe principe antea fuerat usus, commemorans Gallorum, atq; Hispanorum Regum antiquam amicitiam, sociosque Peronates, quod foedus dicebat nunc arctiori vinculo posse connecti, si Regis filia traderetur coniux duci Aquitaniae.

Ostentabat praeterea Gallorum Regis potentiam, si inter duos principes de regni possessione decernendum foret.

At Rex Enriquis, & quod sorori erat insensus, & a Magistro Spathario pulcherrime subornatus, non habita iuris iurandi ratione, quo illam Principem declarauerat, non curans, quod ex tam turpi facinore multa sequerentur mala, Respondet se libentissime velle facere, quod petebatur, seque daturum operam, ut quamprimum fieri posset, filia Princeps, regniq; haeres, a cunctis iuraretur. Et ne res aliqua ex causa interpellari posset, dixit se statim velle exequi, quod spondebat. Itaque comitatus, quibus dictum est proceribus, & Gallis oratoribus, coepit tendere iter Butracum, ubi erat Ioanna iunior cum Ioanna matre. Quae aduentate Rege profecta est in occursum, cum filia virgine iam nubili ad quatuor millia passuum stipata ex primoribus Marchione sanctae Iulianae, & Comitibus Cluniensi, & Tedillano, atq; pluribus ex eadem familia viris nobilissimis. Atq; ita in medio agro vtrique consistentes, pro pudor Hispani sanguinis, illi idem, qui ad Tauros Guisandi, atq; iterum ad Ocaniam Elisaben iurauerant Principem, nunc eandem abiurant, atq; in eius locum Ioannam antea abiuratae regnorum Hispaniae Principem, haeredemque iureiurando rursus sanxerunt, perinde ac si, ut clauus clauo sic iuramentum periurio refigaretur.

SPONSALIA Caroli cum Ioanna celebrantur: & Enriquis literis Ferdinandi & Elisabes Principum incusatur.

CAP. III.

Tempora, ò mores, strenui milites illi, & dū
ces, qui sub præcis regibus fuere, cum pro reli-
gione, atq; pro republica multum sanguinem
fudissent, equum, & arma merebant, qui regni
fines propagabant: pauci agri iugera, quasi magnum virtus
tis sue præmium assequantur, sic Hispania respublica in
dies crescebat. At nostri proceres pro iurisdictione contem-
pta religione præmia petunt. Alius perfidiæ sue præcium
urbem paciscitur, alius municipium, alius arcis præsidium,
vnde iniquam possit exercere dominationem, agrosque po-
puletur: alius tercia decimarum ad commercium limitum coram
decretas, alius ex decimis regalibus decies centum millia dā-
pondium annua: alius vicies: alius tricies: alius Episcopas-
tum: alius Magistratum, & quisque pro sui sceleris ma-
gnitudine debitam mercedem. Quod nisi ciuitates, & po-
puli sibi ipsis consulissent, seque integros venturis princi-
pibus reseruassent, actum erat de pulcherrima Hispanorum
republica: nullam certe hodie haberemus. His transa-
ctis Cardinalis procuratorio nomine Ducis Aquitaniæ &
noua Princeps se inuicem cõmentes, ille promissis aris,
hec sperægni dotalis ex more antiquo, & Romanæ eccle-
siæ consuetudine, sponsalia contraxerunt: signatæ tabulæ,
dictum sceleriter, ingens coena sedet, nihil aliud desuit, ni-
si vt iaceret gremio noua nupta mariti. Inde Segouis
am regiam urbem profecti, vnde Cardinalis cum ceteris
ris oratoribus Collegis dimissus est, Et populi, ciuitas
tesque, & optimates, immo vero optimus quisque audita

sponsaliorum celebritate, quasi iam Galli transcenderent
Pyreneum, & ex altera parte cogrentur exercitus ad des-
certandum armis ciuilibus, ita miserabantur fortunam Hi-
spaniæ, ita flebant omnes casus impendentes, & quæcūq; so-
lent in bellis intestinis accidere. Erant tamen plarique
omnes in Ferdinandum & Elisabethæ animo propensiores,
oderantq; in dies & regem, & Magistrum tanquam os-
timum impendentium malorum autores, concinnatoresq;.
Sed Magistrum imprimis, qui nouam Aquitanorum ducis
sponsam curauit, vt in potestatem suam redigeretur, quo pi-
gnore vti, atq; abuti posset regia potestate pro arbitrio suo.

Quo nuncio ad Ferdinandum Elisabethæque Principes de-
lato, cū intelligerent omnia iam ad arma spectare, constitue-
runt anteaquam aliud quicquam molirentur, obtestationi-
bus ipsam regem ab incepto detertere. Qui si nolet absis-
tere, illum diris imprecationibus execrari, tanquam artifi-
cem & fontem malorum, quæ inde prouentura forent.

Literæ autem in hunc ferensensum scriptæ. Superiori an-
no missimus ad Celsitudinem tuam literas cum mandatis, in
quibus continebatur excusatio, quod te inconsulto in i-
mus fœdera coniugalia, quodque id non est à nobis per-
actum eo animo, vt regiam Dignationem tuam læderemus,
quàm potius, vt liberius illi obsequeremur, inseruiremus
que: non tanquam alieni, sed vt filij obnoxij, atque ob-
erati, cuius auimi nostri certa quadam pignora nos
datturos esse pollicebamur. Responsum est, certi nihil
potuisse nobis rescribi, nisi re communicata prius cum

quibusdam ex regni primoribus, quos Celsitudo tua erat ad hoc ipsum conuocaturus. Quod responsum expectantes nihil interim omisimus eorum, quæ probos atque obtemperantes filios facere decuit, tum honorifice de humanitate tua, et loquentes, et sentientes, tum etiam alios ad illud idem faciendum exhortantes. Testes sunt complures ciuitates, et municipia, quibus suasimus, ut tibi, tuisque iussis obsequerentur, atque imprimis ornatisimum hoc oppidum Valladolum, quod à Celsitudine regiæ plane descuerat. Quod si aliud officium nostrum desideratur, parati sumus illud crebritate obsequiorum resarcire. Erit itaque tuum iubere, nostrum vero iussis obtemperare. Cum vero supplicationis nostræ oraculum expectaremus, non modo nihil responsum, sed etiam facti sumus certiores te animo in nos hostili excitare exteris nationes genti nostræ inuisas in perniciem euerfionemque rei publicæ Hispaniæ, quodque ægrius ferimus, iam non tam arbitrio tuo, quam suasu quorundam hominum, qui neque tuum obsequium, neque publicam utilitatem, sed propria commoda sequuntur. Nam quæ alia potuit esse causa tantæ nouitatis post iuratam à te imprimis, deinde à cunctis summatis, et infimatis regni successionem nobis per iura diuina et humana debitam, cum præsertim nihil omiserimus eorum, quæ filios erga parentes facere oportuerit. Quod si nos cum eo simus animo, non impetramus tanquam à patre, at licet nobis obtinere tanquam à bono viro, iustoque iudice, ut ius nostrum non amittamus. Id autem quo pacto libere possit fieri, nos hanc rationem excogitauimus, ni

si alia potius tue videbitur providentiæ. Constituatur in principio natura, arteque munitum, idque teneatur præsidio quatuor ex regni primoribus ex utraque parte duobus, qui sub fide publica præsentent securitatem de suo iure disceptantibus, atque etiam ipsis iudicibus de causa decernentibus. Eo conueniant omnes omnium ciuitatum Hispaniæ procuratores et viri religiosi probatæ fidei, iidemque doctissimi quotquot in regno parari possint, qui per sancte imprimis iurati se decreturos, quod ex iure decernendum esse censuerint. Audiunt rationes, quas utraque pars pro suo iure tuendo attulerit. Quorum sententiæ ex hoc tempore nos staturos pariturosque, neque unquam prouocatos pollicemur, cui discrimini causam nostram subijcimus, ne ciuilibus, atque peregrinis armis diuini cultus obseruatio intermitatur, et regni tranquillitas perturbetur. Atque ut ad breuiorem numerum iudices redigantur, simul etiam, ut suspecti reijciantur, liceat utrique parti quinquagenos, aut centenos, aut quotquot visum fuerit ex omni numero reprobare. Quod si, ut plerumque fit, inter ipsos iudices non conuenierit, est Petrus Verascus Comes Pharius vir bonus, idemque sapiens, vel utriusque partis, vel potius omnium consensu huiusmodi iudicatus. Is cum quatuor viris religiosissimis, quatuor ordinum prælatis beatorum Francisci, Dominici, Hieronymi, Cartuxensis, qui et ipsi iurcurandi addicti pro arbitrio suo atque conscientia decernant, atque componant inter partes, quid sequi, aut quid fugere debeant. Quando igitur non sine ulla doli suspitione submittimus causam nostram iudicio talium virorum,

petimus, obtestamurque per ipsum, qui est iudex viuorum
 & mortuorum scrutans corda & renes Deus, ne deneges
 nobis id, quod nec infimo cuiquam ex tuis subditis denega-
 re potes. Quod si neq; hoc quidem impetramus, ipsam
 cæli pietatem, que talia curat, imploramus, que distribuit
 cuique pro meritis, his præmia, illis pœnam. Nos plane os
 nisi scelere immunes erimus, tibi omnia rei publicæ, atq; di-
 uini cultus detrimenta imputabuntur. Vale Ad hæc os
 omnia Rex nihil respondit aliud, quam ipsam potius soroz
 rem fuisse autorem omnium malorum, que ex illo commu-
 bio prouentura erant, quando se inuito (inmo etiam probi-
 bente) ausa esset maritum sibi querere. Mala igitur omnia
 que ominabatur in se ipsam, atq; in eos, quibus talia place-
 bant, potius esse retorquenda.

SEPVLVEDA, Arunda, Agreda, Turdesel
 læ municipia Ferdinando & Elisabe Prin-
 cipibus se dedunt.

CAP. IIII.

AT Principes habito Regis responso, quo tutio-
 re in loco essent, ex Domnis contulerunt se Me-
 thymnam ad flumen Sicum, quod municipiū e-
 rat Hispaniarum Archithalysi, ibiq; aliquot di-
 es manserunt expectantes quid Rex interim moliretur. Ma-
 gister vero ille Spatharius, cui nihil unquam satis fuit, per-
 tuit à Rege artis suæ stipendium Sepuluedam municipium

ornatissimum, quod sibi, atq; posteris suis hereditario cede-
 ret iure. Quod Rex non grauate, quemadmodum & alia
 huiusmodi multa cōcessit, paratus etiam donare quicquid per
 improbitatem ille ausus esset petere. Id fuit initium, ut vr-
 bes, oppida, municipia, castella, & arces non habita vlla Re-
 gis ratione desciscerent, quando videbant patrimonium rega-
 le tam facili ex causa dissipari. Sepuluedani itaq; facti cer-
 tiores de municipij sui alienatione munire oppidum vallo
 & fossis, reficere muros & pinas: disponere pluteos & pa-
 pagna: la: intendere tormenta & machinas, parati vitam
 pro libertate pacisci. Magni virtute, quos non validissimus
 hostis, non iniqua Regis iussa, & interminationes flectere
 potuerūt. Sed quia deerat illis tā præclari facinoris autor,
 adsciuerūt sibi principes, ad quos videbāt ei⁹ oppidi, quæ ad
 modū aliarum omnium rerum, possessionem ex iure peruen-
 turam. Qui nuncio accepto, ne amitterent occasionem, accurr-
 erunt. Itaq; in hunc modum oppido sunt potiti, atq; ex eisa-
 dem oppidanis disposito præsidio profecti sunt Complus-
 tum, ubi erat Archiepiscopus Toletanus, ibiq; per aliquot
 dies morati sunt. Per idem vero tempus Arundam ad-
 Durium municipium pulcherrimum, quod erat decretum
 Ioannæ Reginæ sumptibus, pulsus, qui eiusdem Regi-
 næ nomine res administrabant, se quoque Principibus de-
 diderunt. In eorundem quoque potestatem venit As-
 greda municipium item celebre, qua Rex donauerat
 Ludouicum Cincinnatum Comitem Methymnæ Celi.
 At oppidani quanquā ex hoste detrimenta multa pertulerāt

Alfonso
 Cetero
 xidg

Alfonso
 Cetero
 xidg

delaceto

OMIA

populatis agris & parti oppidi ambusta, nihilominus tamen se in libertatem vendicarunt. Per idem quoque tempus castrum Inui praeses, qui longe lateque per vias publicas, perque agrum gros, vicisque grassabatur, praesidio occupauerat oppidum Turdesellas ad Durium flumen. Id hac ratione venit in Principum potestate. Erat Alphonsus Quintanilla vnus ex familiaribus Elisabethae Principis, vir ingeniosus & prudens, & cuius opera posteaquam Princeps rerum potitus est, fuit in rebus singularis. Is egit cum quibusdam oppidanis, ut decem partibus vigiliis, & circuitoribus ostenderent aditus, per quos Principum milites auxiliares in munitiones penetrarent. Re composita Princeps ipse cum Duce Albanorum interempta nocte bipartito agmine oppidum adorti sunt, alteri à Durij fluminis parte secreto scaphis, cymbisque; inuicem alteri à parte fluminis aduersa, tandemque admissi oppido sunt potiti. Praeses vero per tenebras fugiens in castrum Inui se recepit. Haec quatuor municipia venerunt in ditionem Principum, anno à natali Christiano Millesimo Quadringentesimo, septuagesimo secundo.

DE MORTE Caroli Aquitaniae Ducis.

Laborat quoque Enriqus, ut det filiae sponsum Alphonsum Lusitanorum Regem, & deinde Enriqum Enriqui filium.

CAP. V.

ANNO

INNO in sequenti Carolus Aquitaniae Dux, cui auibus sinistris Ioannam filiam putatiuam, immo nec putatiuam quidem, Enriquo Rex despoederat, ueneno extinctus est, cum esset Ocasione Vangionum Aquitaniae municipio nobili, fuerunt, qui opinarentur à Ludouico fratre Gallorum Rege perpetratum id facinus, propterea sentiebat cum Ducibus Britannorum, Burgundiorumque accerrimis hostibus Regis, aliisque quamplurimis, qui in illius perniciem coniuuerant. Qui nuncius cum ad Enriqum Regem peruenisset, doluit plus quam pro materia, cum praesertim hominis ingenium esset, ut ille dolere retinere, quod soleat homini dolorem incutere. Itaque exclusus illa spe aliam viam aggressus est. Agit per nuntios cum Alphonso Lusitanorum Rege, ut conueniat ad pacem Augustam, quae ciuitas est in collimitio vtriusque regni commentarij, scilicet, de rebus ad vtriusque regis utilitatem spectantibus. Igitur constituto loco, & tempore conueniunt ad praescriptum. Qui collocuti inter se quaedam communia: paucaque ad rem pertinentia, caetera quae ad sponsalia conducebant, egerunt per amicos, & familiares. Petebat Lusitanorum Rex arraboni, siue pignori earum rerum, quae spondebantur, certas quasdam vrbes, & municipia, & Castella, arcesque in limitibus vtriusque regni: id quod Enriqus nullo pacto praestare poterat, propterea quod illius vires, & potentia erat iam per exigua, atque multo minor autoritas in alienandis maxime rebus, quae ad regale patrimonium pertinerent. Quare nihil est effectus

spane dicit
hadaloz

lusitani
in spani

F

Etum ijs de rebus, propter quas eò conuenerant. Fuit su-
spicio Lusitanorum Regem declinasse coniugium illud pro-
positis conditionibus, quas intelligebat ad impleri nō posse,
re autem vera alias fuisse causas, siue quod diffidebat iuri
neptis ex sorore, eo quod iam erat diuulgatum Reginæ so-
roris adulterium, neq; poterat salua conscientia huiusmodi
uxorem ducere, cuius dos iniuria foret repetenda. Siue
quod intelligebat dari sibi acerrimum competitorem Siciliæ
Regem, qui præter suas vires, quæ erant alioqui satis vas-
tæ, haberet in regno, de quo certandum erat, complures ex
primoribus sanguine, & affinitate propinquos, atq; alios eò-
dem amicos ad hæc ipsius Regis Siciliæ propria. Quid
quod iam præiudicata, atq; adiurata erat regni successio
Elisabe Principi ab optimo quoque viro, atq; vrbium, pos-
pulatorumq; procuratoribus. Itaq; ex superioribus causis col-
ligebat, non tam dari sibi eo nomine uxorem regno dotatam,
quam bellum, quod in perniciem suam, suorumq; com-
plures Annos videbatur duraturum, atque infecto ne-
gotio digressi sunt. Exclusus ea quoque spe Enriquus
Rex, iniiecit animum aliò. Erat Enriquus Ioannis Tar-
raconensium Regis ex Enriquo fratre nepos, quem postea
quam ex vulnere, quod Vmetano prælio acceperat, diem
suum obiit, perinde atq; filium ex se genitum educarat. Huius
Enriquus Rex destinat despondere, quam volebat nuncupa-
ri filiam, vt inter patruels de regno dotali disceptaretur, a-
gitq; per Rodericum Pimentellum Beneuentanum Comitē,
qui erat Enriquo propinquus artissimo sanguinis vinculo,

vt ascisceret illum ex Tarraconensi prouincia, exposita
causa cur inde venturus esset. Factus igitur à Comite cer-
tior omnibus de rebus, non accepto, neque petito à patruo
Rege comiteatu, properat ad regni spem, tametsi sciebat,
cum patruole sibi fore decertandum, cuius aduentus Enri-
quo Regi fuit incunāsimus.

MAGISTER sancti Iacobi disturbat Ioannem
sponsalia cum Enriquo Enriqui filio.

Obtinet Madriti arcem, Petiit
que Segouicensem.

CAP. VI.

INTER Spatharium Magistrum, & Comitem Beneuentanum illius generum erat nō
obscura similtas ex eo, quod cum esset Comes
in ipso articulo magistratū illum assequendi, fo-
er quibusdam cauillis anteuertit negotium, ac veluti ex ge-
neri manibus extorsit dignitatem, quæ post regiam in Hi-
spaña habetur omnium prima. Videns itaque Magister
Comitem fuisse autorem euocandi Enriquam alioqui pro-
pinquum suum, veritus ne si ad Regni fastigium aliquan-
do peruenisset, inde sibi labes aliqua suboriretur, contulit
se ad artes consuetas, cepitque disturbare nuptias, cum præ-
sertim sponsa foret in potestate sua. Cumq; Rex instaret
perducere rem ad id, quod iam diu concupierat, Magister
causabatur inimicitias cum genero, atq; proinde cum Prin-
cipe futuro, petebatque à Rege arcem Madriti, quo posset

tuto in curia permanere, quandoquidem Rex municipium illud frequentare consueverat. Arx illa tenebatur praesidio ab Andrea Caprario, quem Rex praefecerat domui suae villicum, & cui ex amicis fidebat plurimum. Is semper fuerat autor reconciliandi Magistrum Regi iam inde ab eo tempore, quo disciuerat, sequebaturque partes Alphonsi fratris, & Magister ipse fatebatur se eo nomine multum Villico debere, sed in hac re, quae sibi esset tam conducibilis & opportuna, non debere illum dicere, sibi obsistere, cum praesertim alijs in rebus, quae ad illius utilitatem, honoremque pertinerent, posset illi gratificari. Quod si animus erat, qualem se esse profitebatur, ex lege quae de amicitia est à Philosophis constituta, negotium erat dimittendum. Ea est, quod amicus debeat reddere amico, si ex ipsius paruo detrimento sequantur amico grandia commoda: & quae poterant esse maiora, quam sui capitis securitas: quae proculdubio sponderi videbatur arce illa occupata militisque sui praesidio munita. Sed nihil villici preces, nihil officiorum commemoratio, nihil querelae, atque parum grati animi incusationes valuerunt, quin Magister ex praeepto Regis arce potiretur. Qui factus voti compos nihilominus nuptias interurbabat causatus iterum pericula, quae sibi inde tam à genaro, quam à futuro Principe impendebant, neque satis illi esse ad sui capitis incolunitatem tutandam Madriti arcem, nisi etiam Segouiensis adiungeretur, propterea quod illud quoque oppidum, & maiori quidem anni parte Rex frequentaret, se autem non posse consistere, nisi ubi Rex senatusque re-

gius & curia esset. Quod si impetraret, se daturum operam pollicebatur, quemadmodum ex regis voto omnia consicerentur. Ceterum Rex intelligens se delusum Magistri dolis, & quod post traditam illi arce Madriti, petebat rursus Segouiensem, quam si traderet, suspicabatur pari ratione aliud quicquam petiturum, coepit subindignari Magistro, neque enim id palam facere audebat, veritus ne si beneficium beneficio non cumularet, omni sua spe fraudaretur, et amicum qualitercumque fidum perderet, maxime cum in illius potestate filia esset, quam cupiebat Enriquo infanti quamprimum collocare. In ea igitur perplexitate positus, dubiusque quid faceret, sequutus est tandem aleatorum perditum illud consilium. Sic ne perdidit, non cessat perdere lusor. Imperat praesidi, ut tradat Magistro arcem. Is erat idem Andreas Caprarius, qui coepit illudere Regis iussa, dicens nihilomagus magistrum effecturum, quae pollicetur arce obtenta eo argumento, quod qui vna in re fidem se fellerit, credibile esset, & in altera simili paria facturum. Inde Magister cum Regis villicis inimicitiae confirmatae, neque id tam occultis odijs, sed palam, donec ventum est ad arma, Magistro nitente oppugnare arcem, praeside non modo propugnare, sed ipsum oppugnatorem urbe, atque suburbio pellere: id quod factum est, nec difficulter quidem. Nam & portae urbis, & templa, caeteraque munita loca tenebantur à praeside, in quem oppidani erant propensiores, vti in bonum ciuem, potior emque causam defendentem. Magister urbe pulsus, se Madritum contulit. Per idem tempus Petrus Mens

Doza Episcopus Secontinus à Xysto Pontifici huius nominis quarto creatus est. S. R. E. Cardinalis sub titulo sanctae crucis, vocatusq; est deinceps Cardinalis Hispanus. Eisdem præterea diebus Michaeliscognomento Lucas, quæ Rex Comestabilem creauerat, per tumultum à Mentefana plebe armis obrutus est, in cuius locum sufficitur Petrus Verascus Comes Pharius, idemque Regis cubicularius maximus.

DE aduentu Vicecancellarij Cardinalis in Hispaniam, & quod Enriqus redit in gratiã cum sorore Principe, & deinde frustratur.

CAP. VII.

ANNO insequenti, qui fuit quartus & septuagesimus supra Milsimum Quadringentesimũ Rosdericus. S. R. E. Cardinalis Vicecancellarius cum potestate legati de latere venit in Hispaniam.

Qui primo suo aduentu cepit agere de concordia inter Enriquem Regem, & sororem, coningemq; illi⁹ Principes designatos, quibus imprimis curauit Magistrum reconciliandum, quod intelli gebat illum esse inimicitiarum caput, atque interpellatorem pacis. Ceterum Rex cum videret ex ea cū Magistro reconciliatione consilia sua impediri, & ipse per amicos egit, quemadmodum Principes in gratiam secum redirent, qui cum eius accitu venissent Segoniam, eos benigne excepit, atq; verbo, & opere illos honorifice tractauit.

At Principes ediuerso se postac Regi obsecuturos, neq; ab illius voluntate deinceps vnquem transfuersum declinatuos professi sunt, simul etiam se illi ostensiuos dicebant, quibus præstigijs à quibusdam hominibus eluderetur, qui nõ ipsius Regis decus, non reipub. vtilitatem sed sua propria commoda sequeverentur. Hic reditus in gratiam Magistro permolestus fuit, cepitq; & ipse nouas aliunde amicitias querere. Venit itaque Collorim, quod municipium erat Ducis Alburquerqueri. Is erat, qui putabatur à cunctis subditiue Principis alterius pater. Agitq; cum illo de molisendis rebus nouis contra factionis aduersæ partes, sed imprimis contra Regis villicum, qui conatus suos in obtinenda Segouienſi arce impedit. Interim homo callidus, & qui nihil vnquam intentatum, nihil inausum relinqueret, secreto Regem sollicitat, si vellet omnia ex voto sibi succedere, filiamque sine controuersia cui dislinarat, matrimonio tradere, atque proinde dum viucret nullo interpellante regno potiri, atque post obitum certam regni heredem filiã relinquere, vno facto hæc omnia facillime posse confici, si Principes simul & Archiepiscopus Toletanus cum Andrea Caprario in vincula conycerentur. Ex altera quoque parte Comes Beneuentanus, qui summopere cupiebat propinqui sui cum subditiua Principe nuptias quamprimum confici, Regem ad properandum facinus extimulabat. Ceterum Rex homo natura quoquo versus impelli leuissimus, simul etiam maturandi filiæ matrimonij cupidus, neque memorus Toletani præsulis puniendi audus, nõ veritus fidei, atq;

violatæ amicitie iura soluere, non abnuat scelus oblatum. At quod peragendum constitutum est, ut milites clam intra urbem certis in locis disponerentur, qui signo dato erumprent ex composito, remque conficerent. Non defuerunt, qui Regi dicerent tam pessimi exempli facinus non attentandam. Posse enim fieri, ut ciuitates, & populi indignitate rei permoti iudices, assertoresq; accederent, ipsiusq; regis capite lucretur, quicquid consiliorum pessimi delirarent. Ceteriores facti Principes omnium, quæ aduersum se gererentur, Ferdinandus in castellum munitissimum Turocanum se recepit. Elisabe vero vxor, tametsi admoneretur à curis, ut & ipsa quoque ad tempus secederet, voluit potius fortunam suam, atq; amicorum fidem experiri, magnoque animo, magnaque sui fiducia perstat in vrbe, cur atque per Regis Villicum, ceterosque amicos fidos portas, & templa, & vrbis loca munitissima presidio firmari, ne quid detrimenti ab aduersarijs capere posset. Rex cum videret se frustratum sua spe, cessit urbem sorori, seque Madritum contulit, quem euestigio secutus est Magister, ut odij stimulos adores admoueret in sororem, coniungemque ipsius: atque imprimis in Villicum Segouiensis arcis presidem, tanquam in præcipuum excludendi ab vrbe Regis autorem.

DE castri Iulienſis arce Magistro sancti Iacobi tradita, deq; illius obitu & cōcertationibus inter competitores Magistratus.

INTER vrbes & municipia, quibus Rex Magistrum donauerat, fuerant castra Iulia, quod oppidum vulgo dicunt Trogilium, & ingenio situs, & ciuium opulencia in Lusitania nobilissimum. Eius arcem sub fide publica tenebat presidio Gracianus quidam cognomine Sesijs, qui volebat Magistro possessionem cedere, quamquam esset id sibi à Rege crebro imperatum: causatus nescio quos sumptus, quos in munitiones, & milites presidarios distribuisset. Quæ de causa Rex eò profectus non potuit alia conditione Gratianum arcis presidio extrudere, quam si hæreditario iure cederetur illi castellum sancti Fælicis Callaicorum cognomento. Quo die tradita est arx, cui Magister suo nomine tradi voluit, ipse ex abcessu quodam pernicioso in altera maxilla oborto diem suum obiit in vico sanctæ Crucis, qui distat à castris Iulijs, austrum versus, duodecim millibus passuum. Cum animam singularet moriens, querebat identidem ab stantibus, an Iulienſis arx Presidi suo iam esset tradita. Pulchra in morte cogitatio, atq; vitæ exactæ simillima. Sed pro Deus immortalis quam dissimilis hic Epaminundæ illius Thebani, qui cum apud Mantineâ quo prælio Lacedæmonios superauit pro patria pugnans vulnus illud lætale accepisset, noluit ferrum ex vulnere trahere, quoad audiuit victoriam penes Thebanos esse, quæres quo in statu res Thebanæ foret. Hic vero querit moriens, an arx iniuria, & contraremp. sibi donata presidii suo per

manus, vti aiunt, tradita sit. Sed neque qui precio arcem prodidit, superuixit diu. Si quidem à sancti Faelicis sui iniquilinis lapidibus per tumultum obrutus, pœnas suæ proditiõis debitas exoluit. Ex obitu Magistri aliquot seculæ sunt similitudines, atq; Spathiferorũ ordinis disidiũ inter duos acerrimos Magistratus competitors Rodericũ Manriquẽ Parietinum Comitem eiusdem militiæ commendatarium à Sezura, & Alphonsum Cardeniẽsem prouinciæ Legionensis commendatarium maximũ. Cumq; illius ordinis due sint prouinciæ, Legionis altera, cuius conuentus est sub primore diui Marci, altera Castellæ, cuius cõuentui præsidet Primor Vlcensis, vterq; ex competitoribus curauit ab altero Primoribus fieri conuocationẽ tredecim commendatariorũ, ad quos Magistri electionẽ ex ipsius ordinis cõsuetudine atq; decreto pertinebat. Parietinus namq; Comes conuocationẽ illã dicebat fieri debere ex antiquo ritu, à Primore Vlcẽsi. Cõmendatarius maximus ediuerso, à Primore sancti Marci, cum præsertim in ipsius ordinis cõstitutionibus esset dis-

electiones finitum comitia debere fieri in illius prouinciæ conuentu, in qua Magister diem suum obiret: obisse autẽ decessorem in agro Castroiuliensi, qui proculdubio ad legionis prouinciã pertinebat. In hac controuersia suffragatoribus ab utroq; primore conuocatis, vterq; ex competitoribus eligitur, saluaturque Magister Comes parietinus Castellane prouinciæ cõmendatarius maximus Legionensis. At parte ex alia Iacobus Patia equus Ioannis Patiaequi decessoris Magistri filius, idemque Marebio Villenatum dicebat patrem cũ

adhuc viueret, abdicasse Magistratum in manus summi Pontificis, spectaretque in dies Apostolicæ sedis confirmatiõnem, habereque sui studiosos, fautoresque non nullos ex tresdecim viris, atque imprimis Osornini Comitibus Castellane prouinciæ commendatarij maximi suffragationem non contennendam.

DE INSTITVTIONE

primi ordinis militiæ Sancti
Iacobi, & quomodo
deinde propaga-
tus est.

CAP. IX.

ED quando in Spathiferorum ordinis, ipsiusque Magistratus, quæ dignitas post regiam apud Hispanos habetur prima, mentionem incidimus, neque satis constat inter auctores quo tempore, aut quibus initijs, & per quos fuerit tam insignis militia constituta, visum est hoc in loco, quid hac de re pro comperto habeamus, exponere. Sunt qui dicant hunc ordinẽ cœpisse sub Alphonso, cui foret cognomẽ casto, Christianæ salutis Anno circiter Vigesimo supra Octingentesimũ. Sed neq; pdũt, quis fuerit ordinis iustitiæ autor, aut quis illi tanta veltigalia donauerit, vnde tã numerosus exercitus ali possit, aut quid tam longo temporis spacio per

ensiferos equites sit gestum, cum nulla ipsorum in historia-
rum libris, quos ego legerim, mentio sit habita. Quantum
vero ex priuilegijs huic ordini cōcessis colligere possumus,
hæc militia videtur initium habuisse sub Alphonso Hispano
Rege huius nominis nono. Extat in monumentis Ale-
xandri tertij Pontificis maximi, anno Pontificatus sui septi-
mo decimo, salutis vero Christianæ sexto & septuagesimo
supra Millesimum Centesimum in fauore ordinis priuis
legium concessum. In quo refertur fuisse in Hispania tem-
poribus illis, viros quosdam nobiles ordinis equestris, qui
se ipsos, omniaq; bona sua Christi militiæ deuouerunt, pro-
fessi quoad viuerent, se gesturos bellū contra nominis Chri-
stiani hostes Sarracenos, qui totā prope Baticam magnāq;
Tarracensis prouinciæ partem occupauerant. tenuerātq;
per annos circiter quadringentos. Fuerunt autem ea tem-
pestate equitum illorum facultates per quam tenues, quippe
qui nōn multo plura quam viginti Castella, & ea quidem
munitissima possiderent, quæ sub obscuris nominibus in ipso
priuilegio numerantur. Per idem tempus Magister ipse,
cui Petro Ferdinandi nomen erat, cum plerisq; sui ordinis
equitibus Romam profectus, suo atq; suorum omnium fra-
trum nomine, rem omnem cum personis Apostolicæ sedi
subiecit, supplicauitq; vt ab eadem in proprios, ac peculias
res filios admitterentur, traderetq; illis viuendi normam,
id quod est à Pontifice factum. Nam & illos in filiorum
sucepit locum, et bona omnia sub Apostolicæ sedis patrimo-
nio reposuit, normamq; viuendi tradidit, quam deinceps in

ordinem cum monitorio pœnali Magister Albertus. S. conpennat
R. E. Cardinalis vir plane optimus, atq; eiusdem militi-
æ admodum studiosus, qua nostra quoq; ætate recensuit,
confirmauitq; Iulius secundus Pontifex Max. Anno Chris-
tianæ salutis septimo supra Millesimum Quingentesimū.
Ex paruo itaq; illo principio per quosdam incrementi gra-
dus eò potentia hæc equestris ordo peruenit, vt nostro sæ-
culo mille cataphractos equites bello armare possit: quas
copias beneficio principū acquisiuit, ob insignes res gestas
in bello, quod sine intermissione cōtra mauros Baticæ iniu-
stos possessores ad hæc tēpora gessimus. Nā & pugna illa
memorabili, qua Miramamolīnū superauim⁹ sub Petro A-
rio eiusdē ordinis Magistro singularē operā nauauit, quæ
victoria parta est Anno salutis duodecimo supra Millesimū
Ducētesimū Hispanorū Rege Alphōso nono. Atq; deinceps
per quam strenue hic ordo militauit, sed præcipue in obsi-
dione Hispalensi, vbi Pelagius Corrigia cognomento, ensi-
ferorum equitum Magister firmissimum tenuit præsidium.
Fuere deinde huius ordinis Magistri viri splendidissimi,
quorum insigni opera in bellis Reges vsi sunt, quæ cōtra
nominis Christiani hostes Mahumetis cultores sunt gesta:
vnde militia hæc diuī Iacobi nomine instituta ex præda ho-
stium, Regumq; beneficia, & Pontificum benignitate opus beneficentia
lentam, ex crebris victorijs immortalē gloriam consecuta
est. Sed de ordinis huius origine, atq; regulæ primordijs
fortasse plura hoc in loco, quā oportuerit dicta sunt,

cum de magnis rebus satius fuerit omnino silere, quam pauca dicere.

DE Marchione Villenate comprehenso, & absoluto. Et de obitu Enriqui Regis, eiusque habitu & moribus.

CAP. X.

SED ut eò, vnde digressi sumus, aliquando reuertamur, dum Iacobus Patiaequus Magistratus obtinendi causa suffragatores ambit, simulans innocentie sue fiduciam, sed re vera cupiditate quadam precipiti Osornino Comiti, qui & ipse eò dignitatis aspirabat, se satis inconsiderate credidit, à quo ex insidijs, quas parauerat, comprehensus, & in arcem commendati sibi oppiduli Fontis domine cognomitati, per ductus custodiae ad seruandum traditur. Cuius rei nuntius cum ad Regem esset delatus, magis quam pro materia, & quam Regem decebat egre tulit. Amabat namq; præ cæteris omnibus amicis Marchionem, atque illa potissimum causa fuit Osornino comiti eum comprehendendi, quod putabat illo pignore se habiturum magis propiciam ipsam Regem ad magistratus consequutionem. Erat autem Rex lis

et natura & voluntate abstemius, *libanicus* tamen & nephriticus & ilcosus, quibus morbis eo tempore vehemens tuis urgebatur. Qui tametsi à medicis prohiberetur iter

facere, imitantibus imminens periculum, quod inde sequeretur, nihil tamen segnius iter arripuit. Quem affectati sunt Cardinalis Hispanus, Comestabilis, idemque Comes Ppharius, Marchio sanctæ Iulianæ. *Beneuentas desancti Iuliani* Comes, item *Clunienfis*, alijque complures ordinis *de coronata* equestris primores. Conuenerunt præterea eodem Archiepiscopus Toletanus, & Episcopus Burgensis. Qui omnes pro parte suæ negotio insistentes, rem sic transegerunt, ut Marchio sub certis conditionibus tandem absolueretur. Cœptum est præterea ibidem agi, de concordia Regis cum principibus, sed dum altera pars Regem placat, exulcerat altera, nihil est confectum. Rex vero, cum in dies morbi conualescerent, nihil iam medicis promittentibus, Madritum redijt, vbi vita defunctus est, quinto decimo posteaquam eo concesserat die, qui fuit tertius ante idus Decembris, Anno à natali Christi Quarto & Septuagesimo supra Millesimum Quadragesimum. Regnavitque Annos viginti, Menses quatuor, Dies duos & viginti, Vixit Annos quinquaginta. Deposuit in coenobio diui Hieronymi iuxta Madritum, *des* inde non multos post dies, translatus est in monasterium Guadalupi, vbi cum moreretur se humandum præceperat. Inferias duxit, curauitq; funus, & cum deponeretur cadauer, & cum transferretur Cardinalis Hispanus: qui Mausoleum quoque illi, ut benefactori suo, simulacrumque faciendum locauit. Instituit præterea duorum sacerdotum collegium, qui bis illi cotidie parentarent. Testamentum

*aliquæ hincque
nal derind
nes
mal de sada*

quod cum solemnitate, quemadmodum dicitur, fecerit, reper-
tum est nullum, nisi quatenus cum moreretur dictavit pauca
voluntatis suae verba, quae notis excepit Ioānes Ouetanus,
cui ex omnibus secretarijs maiorem habebat fidem. In qui-
bus continebatur tantum dare se consociendi testamenti facul-
tatem, atque voluntatis exequendae Cardinali Hispano &
Marchioni Villenati. De principe vero, quae diceretur
ipsius filii putatiua, fieret, quod ab eisdem testamentarijs &
insuper à Marchione sanctae Iulianae & Arcuacorum Du-
ce & Comite Beneuentano faciendum decerneretur. Fuit
statura aliquanto procerior, corpore bene compacto, facie
latiuscula, nasoque complanato, citra deformitatem tamen.
Delectabatur plurimum in venationibus, propter quas fre-
quenter petebat solitudines, & loca deserta. Insumebat mul-
tum temporis in musica, tum audiens cantores fidicinesque,
tum ipse per se fidibus accinens, & quidem cum vocis quas-
dam suauitate. Erat mirum in modum aedificandi cupidus,
vnde & arces complures muniuit, & desq; sacras à fundamē-
tis excitauit, monasteriaq; construxit: locupletauitq; uectiga-
libus & donarijs. Fuit natura clementior, quam regū
gubernatores decet: profusior in largitionibus, quam regū
magnificentia postulat, sed praecipue in excipiendis exterā
rum gentium legationibus. Vtebatur vestibus, neq; ex
preciosa materia, neq; figura exquisitiori, sed qualibus mes-
diocris conditionis ciues honeste uti possent. Exercitium per
grandem alebat, tum praetorianarū cohortium, quae semper
exuberarent in armis, tum etiam euocatorum, quibus utriq;
summa

summa fide stipendia, statutis temporibus reddi curabat, &
haec omnia vsq; ad regni sui annum decimum in dies conua-
lierunt, vnde non subditis modo, verum etiam finitimis
Regibus erat verendus, cum subito paulatim omnia deflues-
re, atq; deinde in praecipua ire coeperunt, alteroq; decimo tan-
tarum gloriarum intercedit, vt ne vestigium quidem ills
lius vllum relinqueretur. Nam & amicorum suafu, quae pri-
ma labes mali fuit illi, praetorianas cohortes emisit: quibus
exarmatus cum voluptatibus suis indulget, primum ab ijs,
quibus fidebat, deinde ab alienioribus contemptui simul &
ludibrio haberi coeptus est: atq; eò tandem calamitatis deue-
nit, vt ex publicis uectigalibus nihil aliud reciperet, quam
quod per regni primores, gubernatoresq; civitatum lices-
bat. Quae omnia fortissimè patiebatur, non tam ex insensi-
bilitate, cum alioqui natura esset ingeniosissimus, quam ex
quadam sibi innata animi aequitate. Iocabaturq; saepe in for-
tunam suam, nam fuit & in hoc emunctae naris, ac per quam
facetus. Cum aliquando insimularetur quibusdam de rebus,
quarum non erat sibi conscius, miror, inquit, cur me non insi-
mulant quoq; quod monetam ferio, quod de falsarijs dici
consuevit. Cumque illius iussis non obtemperaret quispiā,
non abibit mihi impune dicebat, nemo enim me vnquam
lesit, qui non euestigio debitas mihi poenas exolue-
rit. Sed de vita & moribus plura, si contige-
rit nobis aliquando illius histo-
riam latiori stylo
prosequi.

PRIMÆ DECADIS

LIBER TERTIVS, ELISABE

cum Ferdinando coniuge Rex & Regina declaratur, & ex primoribus, qui obsequium exhibuerunt, qui resistere contumaces.

Caput. Primum.

VO tempore Enriqus Rex vita defunctus est, Elisabe princeps agebat Segouie. Quæ cum primū facta est de obitu fratris certior, inferias illi, iustaq; magnificenti sume persoluit, seq; Reginam declarari, salutariq; ab omnibus citauit. Nam cōiux ea tempestate aberat ex bello Ruscionensi multis negotijs in Tarraconēsi prouincia implicitus. Paucis enim mensibus ante Ioannes pater Perpiniana obsidione à Gallis oppressus, suppetias à filio implorauerat qui, comparato quam maximo poluit exercitū ex Hispanis Tarraconensibusq; tum grauis, tum leuis armaturæ militibus, patrē de faciēda sub iniquis conditionibus deditione cogitantē, repentino suo aduentu obsidione liberauit. Segouieses ciues editissimo suggesto facto, quo omnium ordinū viri cōuenerant, signa vexillaq; regia substitulerunt, inclamātes identidē Ferdinandū Regem, Reginq; Elisaben iustos, legitimos, & indubitatos heredes ac dominos Hispaniarū naturales. Ipsi deinde Regine in subiectioris argumētū ex patria cōsuetudinē manus exosculati, sub si

de publicatur arūt, se futuros illi, atq; suo cōiugis subditos fideles, obnoxios, atq; iussorū omnium obtemperantes. Comes de inceptus Beneuentanus, Marchio sanctæ Iuliane, Dux Albanus, Comestabilis, idēq; Comes Pharius, Beltranus Dux Alburquerquerus, Comes Trinius, Archithalassus quoq; Alphonsus Enriqui ipsius Ferdinādi Regis aūticulus, aliq; cōplures regni proceres, optimatēsq; ciuitatū. Ac præterea ex Antistitū numero imprimis Cardinalis Hispanus, idēq; Archiepiscopus Toletanus, aliq; Præsules eodē cōuenerūt, qui Regine fidē quoq; suam iurando simili obstrinxerunt. Quibus aliqua ex causa facultas ueniendi nō fuit, misere procuratores, qui suo nomine, idē munus exquerentur. Qui omnes postea eandē fidelitatē se præsturos Ferdinando Regi per sanctæ polliciti sunt. Is nāq; accepto nuntio, rerum omnium, quæ gerebantur, ad Reginā vxorē magnis itineribus cōtendit. Atq; alia ex parte Arcuacorū Dux, Villenas Marchio, in cuius potestate adseruabatur Ioāna, quæ falso dictabatur princeps, Magister à Calatrana, Vrenas Comes, Marchionis uterq; patrueles, neq; eodē uenerūt, neq; suos miserūt procuratores, qui obsequiū debitū Regibusq; nuper creatis exhiberi solitū, deferrēt. Arcuacorū nāq; Dux petebat Arcuaci titulū, atq; Ioāni filio Magistratū à Traiani potēte cōfirmari. Marchio petebat Marchionatū, quo Ioānes Tarraconensiu Rex fuerat superiori bello ciuili spoliatus, ne rebaturq; à Rege filio repetēdū. Insuper & urbes, municipia, castella, uestigalia, quæ pater suus Ioānes Patie quus ex patrimonio regali fuerat depeculatus. His adiūgebat Magistratū

tum diui Iacobi, quo pater fuerat perfunctus, debere sibi reddi, cum reliquis omnibus, quæ sibi hæreditario iure obueniant. Neq; tantum ea efflagitabat, quæ ad se pertinere diceret, sed quæ ad fratres, ad propinquos, ad cliētes, ad amicos: quæ omnia, si principes illis indulgissent, magnum regale patrimonium, atq; proinde respu. Hispana detrimentum pateretur. At Principes interim tempori cedere, responsa in longum protrahere, dubios præmijs pollicitacionibusque alliere, amicos honorifice alloquendo, comiterq; tractâdo in fide retinere. In perduelles nihil noui decretum. Creati sunt Quæstores maximi Gutierius Cardenius, quem superiori parte diximus fuisse matrimonij conciliandi autorem præcipuū. Gondisaluus Caconius, & ipse quoq; Regine antiquus familiaris. Adiectus & tertius Rodericus Vlloa, qui & ipse Enriquo Regi fuerat quæstor quoq; maximus.

L E G A T I ad Regem Gallorum mittuntur, qui de fœdere confirmâdo, & de Ruscinone cum illo agent, interq; Regem & Reginam disceptatio.

CAP. II.

T Q V I Rex & Regina, vt aliquod specimen futurae gubernationis ostenderent, senire iusserunt iustitiæ ministros ingrassatores, latrones, homicidas, depeculatores, reliquosq; id

genus facinorosos homines. Quæ res quemadmodum optimum quemq; ad bene de republica sperandam erexit, ita criminosos alienauit, cœgitq; scelerum suorum impunitatē querentes se perduellis adiungere. Horum cum esset magna copia, ex qua partes aduersæ videbantur inualescere, tēperari iussum est ab hac iuris animaduersione, data maleficiorum impunitate ab ea die, in qua regni gubernacula iniērent. Ex antiqua præterea consuetudine obseruata inter Hispanorum & Gallorum Reges, vt cum eorum quispiā descenderet, alter de illius obitu fieret certior, missi oratores, qui Ludouico Galliarum Regi nuntiarēt Enriquem uisita functum, fœdusq; & antiquā societate renouarent, simul etiam Regem admonerent, vt si amici, si boni, si iusti principis munere fungi uellet, restitueret Ioanni Tarraconensium Regi Comitatum Ruscinonis, quem illi Gothalamico bello sub certis conditionibus oppignerauerat, quibus non obseruatis ad pristinum dominium deberet reuerti. At Gallus accepto nuntio de Enriqui obitu aliquot sui doloris argumenta monstrauit, atq; ediuerso de noua Regis & Regine successione oratoribus est gratulatus, uelleq; se libentissime antiq; quæ fœdera instaurare, respondit. Quod uero ad Ruscinonis Comitatum attinebat, dixit se nihil ex conditionibus oppignerationis immutasse, quin potius deberi sibi summam illam aureorum stipendij nomine, quod bello Barcinonensi suus exercitus nertuerat: uelleque se mittere iuriconsultum, qui suam causam tueretur, doceretque penes se debere pignus retineri, quoad stipendium sibi redderetur. Ves

nit itaque consultus, cum principes essent Valladoliti, disputataque est causa in senaturogio, cumq; nihil inter partes ea de re conueniret decretum, ut tam ad iuris disquisitionem, quam ad foederar enouanda mitterentur utrinque oratores ad utriusque regni collimitium, qui procuratorio nomine rem omnem transigerent. Per idem vero tempus, cum Rex & Regina Segouiae agerent, coeptum est inter virum & uxorem de iure successionis, gubernationisque disceptatione, non tam emulationis, dissidijque causa, cum alioqui omnibus in rebus esset inter illos tanta concordia, quanta nunquam inter alios binos coniuges fuerit: sed quod ea iuris disceptatione prospiceretur in futurum, ne regni administratio in alienam familiam transmuteretur, si filia superstita eademque herede succederet ex propinquis is, qui esset ex consanguinitate proximus, id quod in Gallia, alijsque in nationibus obseruatur. Ex primoribus Hispaniae, qui erant Regis sanguine propinqui asseuerabant, quandoquidem Enrrigus sine prole decesserat, successionem ad Ioannem Tarraconensium Regem esse deuolutam, quippe qui esset Ferdinandi Tarraconensis Regis filius, atque Ioannis primi Hispanorum Regis nepos. Eodemque iure ad Ferdinandum huius Reginae coniugem pertinere successionem, regnique administrationem non quasi dotalis, sed quasi haereditarij. E diuerso, pro parte Reginae obijcitur ex legibus, atque Hispanorum consuetudine Castellorum praesertim, virili sexu ex stirpe regia deficiente, foeminas esse legitimas haeredes, regni que idoneas moderatrices,

assereranturque exempla iam inde ab infante Pelagio repetita, cuius filia Ormisinda, cum virilis ille sexus liberos non haberet, in Legionensis regni haereditatem successit, nupsitque Alphonso, qui Catholicus est cognominatus. Odisinda quoque Froila fratre defuncto sine liberis in eodem regno successit, nupsitque Siloni. Eodem praeterea iure Xanbia Ferdinandi cognomento Magni uxor ad eiusdem regni successionem peruenit, Veremundo fratre sine liberis extincto. Ere regione etiam Castellae assererantur exempla, quod Eluira ex Vasconum Regina haereditario iure obtinuit Castellae Comitatum, cuius filius Ferdinandus primus Castellanorum Rex fuit. Vrraca etiam, quae Raimundo Tolosatum Comiti primum, & deinde Alphonso Tarraconensium Regi nupsit, Castellani atque Legionensis regni haeres fuit. Berenguela quoque Enrrigo fratre imatura morte Pallantiae intercepto, regni haereditatem adiit. Catharina praeterea Britanni Ducis filia cum Enrrigo primi Ioannis filio omnium ordinum consensu adiurata est Hispaniarum Princeps. Iidem e contrario asseuerabant ex historijs, nusquam exemplum reperiri in Hispania, quod relicta herede foemina ex laterali serie quisquam in Regni gubernationem adscisceretur, quo iure Ioannes Tarraconensium Rex omnino excluderetur. Quod vero ad Regni administrationem atque pertinebat, pro parte ipsius Reginae obiectum est ad eandem pertinere, ad quam & Regni dominium pertinebat.

Quod si quemadmodum legibus definitum est, regnum do-
 eis nomine marito non potest tradi, neque gubernatio quos-
 que. Nam quo iure, qui rei dominus non est, aut regale pa-
 trimonium administrare, aut in bene merentes ex regio cœ-
 su collocare beneficia, aut arcium præsidia sub publica fide
 alicui potest credere? Hæc partium concertatio tandem
 hunc in modum composita est: Regni hæreditatem, successio
 nemq; ad ipsam Reginam pertinere, tametsi foeminam, pro-
 pterea quod esset unica Ioannis Regis filia superstes à Re-
 gibus Castellæ & Legionis recto stemmate descendens: ve-
 que posse ad alium quemquam pertinere hæredem, qui per
 lineam lateralem ab eisdem Regibus descenderet. Definitum
 præterea ad eandem pertinere regni administrationem
 in tribus præsertim illis, quæ in parte superiori memorata
 sunt. Hunc itaque in modum rebus compositis, Regina
 his verbis Regem alloquuta est.

POST disceptationis definitionem
 Oratio Reginae ad Regem.

CAP. III.

NIL opus fuerat ò iucundissime Coniux alter-
 catione tam longa, vbitanta est animorū con-
 iunctio. Nam si, quemadmodum audiui ex quo-
 dā antiquitatū peritissimo, in spōsalib; hæc fuis-
 se verba spōsæ ad spōsum, ubi tu Cai; ibi ego Caia, hoc est,

vbitu dominus, ibi ego domina, Cur mihi nõ liceat inde mu-
 tuari, vbi ego Regina, ibi & tu quoq; Rex? qui cū sis mihi
 Coniux dulcissimus, idemq; dominus, non modo meus, sed
 rerum omnium mearum, quidquid ab his legum consultis de-
 cretum sit, nihilominus tu Hispaniarum Rex es, quam ego
 Regina: mihi que hoc animo sedet, æternūque sedebit, me
 atque omnia mea tuo arbitrio administranda permittere, cū
 præsertim futuri sint nobis omnium rerum nostrarum com-
 munes heredes. Sed quando ita visum est regni primoris
 bus, qui hoc negotium in controuersiam deduxerunt, non ab-
 re fuerit hanc iuris ambiguitatem, quæ aliquando in dubiū
 venire possit, ex legibus & consuetudine Hispanorum de-
 cidisse. Vides optime Coniux vnicam esse nobis filiam Eli-
 saben, ad quam, nisi quicquam Deus interim prospexerit, re-
 gni successio ex Hispanorum legibus pertinebit. Quod si
 quispiam ex regia stirpe stemmate recto non descendens
 asseret rem Hispanam ad se pertinere, quia vir, non ad cōs-
 munem filiam, quia foemina: labefactaret profecto: aut, qđ
 Deus auertat, forsitan posteritatis nostræ seriem conuelleret.

Queres, quam sit indigna, vel miseranda potius, nemo
 est, qui non intelligat, Sed esto, sine vlla controuersia res-
 rum, potiatu ex nobis genita, nubatque cuipiam externo
 Principi, num minus periculum inde sequetur, si regnorū
 gubernatio in illum transferatur? Fieri namque potest,
 vt illi quisquis est nobis futurus gener, arcium præsidia,
 publicorum vectigalium quæsturas, dignitates Ecclesiasticas
 cas, atque publicos magistratus ad eos sit delaturus, nõ qui

sunt Hispaniarum indigenae, sed qui exteri ac peregrini. Quare illa iuris decisio, quod ad nos atinet, nihil profuerit, nihil nocuerit, sed fuerit quasi quoddam praedictum ad ea, quae possunt aliquando contingere. Atqui Rex intelligens, quae sunt ab uxore perorata non solum veritati consentanea, sed esse quoque iusta & aequa, imperatum est ab utroque, ut hac de re in posterum non disceptaretur. Constitutumque inter eos, ut diplomata, & edicta, literaeque publicae sub utriusque nomine ederentur, quodque sigilli characteres sub Hispani, Tarraconensisque regni insignibus fierent. In moneta quoque percutienda utriusque imago cum nominibus in typis excuderetur.

VILLENATIVM Marchio & Archiepiscopus Toletanus praetendunt causas à Regina & Reginae obsequio discedendi.

CAP. IIII.

DVM haec Segonia geruntur, Marchio Villenatum literas cum mandatis ad Regem Regiamque mittit, quibus postulabat Magistratum sancti Iacobi sibi debere decerni, quod dicebat patrem suum Ioannem Patricium adhuc viventem se abdicasse, ea conditione, ut sibi traderetur, quodque subditiva illa Princeps, quae suae fidei credita erat, locaretur viro decenti pro personarum dignitate constituta dote. Quorum utriusque si denegaretur sibi, se habiturum causam iustissimam,

ut aliunde sibi rebusque suis prospiceret, quasi vellet inter nari se facturum disidium cum reliquis primoribus earundem partium studiosis. Ad hanc Marchionis postulationem responsum est, tametsi Ioanna, quae falso diceretur esse Princeps, non erat ijs natalibus procreata, cum qua homines rerum novarum cupidi possent in Hispania disidium facere, cum satis constaret non esse neque unquam fuisse habitam Enriqui Regis filiam, quodque Magistratus iam esset partim in potestate Comitis Parietini, partim Commendatarii maximi Legionensis Prouinciae, quorum uterque fuerat de republica Hispana pulcherrime meritus, ut tamen res ad concordiam, Regniue tranquillitatem perduceretur, sibi placere Ioannam decenti marito collocare, libellosque supplices ad Pontificem maximum mittere, quibus peterent Magistratum eidem Marchioni à Sanctitate sua decerni, sed interim Ioannam sequestro deponendam, ne ante, aut post illius nuptias quicquam emergeret, unde Hispana respublica aliquid detrimenti pateretur. Ad haec Marchio respondit, se non traditurum mulierem fidei suae creditam mortalium cuiquam, nisi cui fidem ipse haberet, cumque de sequestro non conueniret, coepit res in disidium tendere. Marchioni accedebant omnes, qui scelerum suorum poenas extimescebant, quique erant rerum novarum studiosi, sed imprimis eiusdem Marchionis fratres patruces, omnesque illorum clientele, quae per Hispanias longe, lateque patebant. At Marchio interim perfidos inter nuntios clanculum agebat cum Alphonso,

Lusitanorum Rege, eodemq; Ioannæ auunculo, ut nepotem ex sorore uxorem duceret, seq; habere dicebat eiusdem cō filij socios ex primoribus Hispaniæ tantam multitudinē, quæ sufficeret rem inceptam conficere. Archiepiscopus Toletanus, qui vsq; ad id temporis fuerat anceps utras partes sequeretur, audita Marchionis rebellionē, cœpit prætere de causas, quibus honeste posset à Regibus ad perduellium partes desciscere. Poscit ab illis munera, quæ diceret sibi promissa iam inde ab eo tempore, quo fuerant adiurati Principes, et quæ fuerant iam in benemerentes collocata, petit et alia complura, qualia solent ab ijs, qui occasionem querunt ab amicicia discedendi. Atq; Rex memor obsequiorum, atq; hospitalitatis, qua fuerat aliquando vsus apud illum, cœpit hominem placare, tum datis presentibus, tum futurorū pollicitationibus, tum honorifice compellendo, tum communes mittendo amicos, qui illum in fide retinerent, obtestanturq; ne vellet ab officio desistere. Ipse præterea Rex per se ipsum eadem omnia exequatur etiam diuersorum ad eundem, quem honorem ad ea tempora alteri prestiterat nemini. At ille nihilomags flecti, aut sententia sua pelli potuit, quin immo quo magis rogabatur, eò obstinatius inceptis persistebat. Neque fuit, qui dubitaret, pertinaciæ suæ causam extitisse æmulationem, quam non dissimulanter gerebat cum Petro Mendoza. S. R. E. Cardinale Hispano, cui ex oibus Rex et Regina plurimū indulgebāt, cū esset Archiepiscopus aliq; natura factiosus, et qui plurimū delecta retur armorū stripitu, familiæq; nobilissimorū hominū amo-

pliori. Atque ita cum neq; blandicijs, neq; precibus, neq; pollicitationibus Principum ullum reliquisset locum, frendens, fremensq;, et minabundus ex curia dicebat: stimulosq; perduellibus, facesq; ad bellum civile concitandum admo- nit. Non multos post dies Rex et Regina Segouia profecti Methynnæ Campestræ venerē, petieruntq; à Duce Albano eiusdem municipij arcem, quæ ipsius Præsidio tenebatur, id quod ille haud grauate fecit: nam continuo arcem tradidit, cui Principes tradi iusserunt. Deinde Valladolidum iter facientes, ab oppidanis magnificentissime excepti sunt, ubi per aliquot dies omni generis ludis, atque celebritatibus operam dedere. Veniebant præterea eodem ciuitatum, populorumq; procuratores, qui antea non venerant, obsequium debitum sub fide publica oblaturi, inualescebantq; in horas causæ institoris auxilia.

MARCHIO per literas Lusitanorum Regem ad bellum capeffendum hortatur, Regisque ad Marchionem responsam.

CAP. V.

INTEREA Marchio non cessat sollicitare, quos secum ad studia Ioannæ Principis trahat, simulq; mittit ad Lusitanorum Regem literas cum mandatis in hanc sententiam. Iam tibi exploratum esse, quemadmodum ex obitu Enriqui Res

gis hereditas cum administratione deuoluta erat ad Ioannā filiam, quam omnes primores bis iam iurciurando declarasuerant Principem, regniq̄ paterni heredem unicam.

Quodque Rex Siciliae, atque Elisabe coniux, humano, atque diuino iure contempto, rem Hispaniam (nihil omnino ad se pertinentem) arripuerint. Ioannam ex sorore sua neptem, paterno, atque auito imperio spoliata, non habere alium quemquam, ad quem confugeret, quam ad ipsum, quippe qui esset sibi auunculus, & quidem potentissimus, & qui posset illam solus ab iniuria vindicare. Obtestabaturq̄, ut puellam (omni Praesidio destitutam) aut cum regno dotata, li uxorem acciperet, aut propinquitatis iure, ut legitimus tutor, non pateretur ab iniustis possessoribus bona illius occupari, idque fore factu facillimum, si comparentur utraque partium vires. Habiturum se illum ex primoribus Hispaniae belli firmissima robora, atque imprimis se, fratresque suos patruales Magistrum à Calatrava, atq; Comitē Vrenatem, nec non Sororum suarum maritos, Gauditanum Marchionem, Alphonsum Aquilarium, Comitem Bencuentanum, Archiepiscopum praeterea Toletanum, Ducesque Arcuaci, atque Alburquerqueri cum suis appendicibus, & clientelis, atque hos omnes hosti ex professo infestissimos. Quatuordecim quoque vrbes, quae nihil aliud expectant, nisi ducem, quem in bello sequantur. Quod si semel Hispanorum Regis sibi nomen assumpsit, atq; in ipsum regnum potenter penetraverit, complures alios ex Hispaniae principibus futuros, qui declarent odia sua in aduersarios,

farios, quae nunc futurae dominationis timore occultant.

Adiungebat superioribus omnia Hispaniae oppida in duas factiones esse diuisa, quarum alterae necesse erat, ut Lusitanorum partes sequerentur. Iam vero quod ad ipsos belli gerendi Imperatores attinet, Regis Siciliae vires esse perquam exiguas, quippe qui esset in summa rerum omnium egestate, & in maximo aere alieno, & qui non modo non haberet, vnde posset stipendia militibus soluere, sed neque ad sumptus cotidianos pecunias, nisi emendicatas, aut violenter extortas. E diuerso Lusitanorum Regem habere exercitum robore, ac numero firmissimum. Habere pecuniarum tantam vim, quae sufficiat ad alendum milites, quo ad res conficiatur. Habere comعات, cate, raque alia belli adiumenta. Cumque semel per Hispanorum agros, vel vnam excursionem populabundus fecerit, fore ut ciues, oppidani, agricolae, mercatoresque illum sequantur, seque eius arbitrio, ac fidei continuo tradant.

Ahaec Lusitanus, tametsi animo secum versabat, quantum facinus aggredetur, quamque fore arduum cum possessore in ipsis regni penetralibus decertare, rescribit tamen uel se oblatae belli conditionem accipere, neque tantum ex sorore sua nepti regnum asserere, sed & illam cupere matris monio sibi complecti. Sequae ad breue tempus cum exercitu quam maximo posset: intraturum per mediam Hispaniam, qua sibi via commodior videretur. Hortabatur praeterea Marchionem ipsum, ut caeptis insisteret, & quod maximo animo inchoauerat, multo maiori exequeretur.

Simul etiam scribit ad regni primores, ciuitatumque optimates, tam suarum partium, quam alienarum: ad illos, vt in fide retineret: ad hos, vt præmijs, pollicitationibusq; ad studia sua pelliceret. Stimulabat eius animum repulsa, quam fuerat passus ex eo tempore, quo Elisabeth Principem consugio petierat. Regnãdi præterea immoderata cupiditas, imperijq; terminos pulchritudo prorogandi. Obuersabatur illius animo regni (quod appetebat) amplitudo, simul & opulencia, tantarumq; gloria rerum. Sed antequam rem ipsam adoriretur, placuit experiri sui regni proceres, & quali animo erga se forent explorare. Consilio itaque ex omnium ordinum viris habito, suam illis mentem aperit.

Qui omnes vno prope consensu pedibus, manibusq; in Regis sententiam iere, siue quod intelligebant, id sibi animo sedere, neq; posse iam à proposito dimoueri, siue quod illorum quisq; sperabat, aut ex bello prædam ingentem, aut ex victoria dignitates amplissimas, aut ex rerum nouitate fortunarum suarum accessiones, quorum omnium esset in Hispania per magna facultas. Dicebant præterea non esse amplius hac de re consultandum, sed cum primum fieri posset, rem exequendam, antea quam hostium vires magis magisque inualescerent.

LVSITANI Regis per legatos obtestatio, vt Rex & Regina iuri suo cedant, cui respondent.

CAP. VI.

CERTVS

ERTVS propositi sui Lusitanus, compositis belli gerendi conditionibus cum Marchione Villenate, cum Arcauacorum Duce, cum Archiepiscopo Teletano, cū reliquis omnibus carissimam partium studiosis, mittit ordinis equestris virum quendam nobilem, qui procuratorio nomine aspōderet sibi Ioannam ex sorore sua neptem, cuius rei facit per literas certiores ciuitatum optimates, orbisque Hispani proceres, atque primores. Mittit præterea oratorem Rodericum Soffium equitem auratum, qui diceret Regi & Reginae, eo ipso tempore Valladoliti commorantibus, iam debere illis esse compertum Ioannam ex Ioanna sorore sua neptem, fuisse filiam Enriqui Regis legitimam, bisque iuratum Principem, Regnique heredem, successricemque bis declaratam, eoque iure post obitum patris Regni gubernationem ad eandem pertinere. Se autem constituisse illam sibi consugio copulare. Rogareque illos, obtestarique: vt sibi Regni possessione cedant, & ne se iniuito rem ad illos non pertinentem attrectare vellent. Et quamquam suo iure, atque futurae coniugis nomine posset autoritate propria, hereditaria bona inuadere, se tamen velle tantisper à violentia temperare, quoad iure decerneretur, vtri debeat Regni possessio cedere. Itaque debere illos quoque interim se Regni administratione abdicare, & veluti sequestro deponendam, donec composita lite, ex iure darentur bonorum possessio, cui dandam esse leges, iuraque descriuerint. Quod si nihilominus perstare obstinate vellent,

H

neque ab incepto desistere, se ius suum armis vindicaturum, obtestabaturque Deum immortalem, ut omnia mala in illius caput conuerteret, cuius fuerit culpa perpetrata. Ad hanc Lusitani Principis legationem, Rex & Regina ex consultatione procerum, qui eo tempore in curia manebant, responsum est se mirari, velle eum causam tam iniisquam suscipere, atque exulcerare vulnus antiquum, & quod iam cicatricem obduxerat, cum praesertim sororis adulterium esset illi compertissimum, neptisque spurcos natales, vel ipsos teste per omne Christiani nominis imperium diuulgatos. Neque tantopere mirarentur, si is qui huiusmodi causam defenderet, esset temerarius quispiam, & nullius consilij particeps. Rogabant etiam obtestabanturque, ne violaret affinitatis, propinquitatisque tot pignora, ac praeterea inter Hispanorum Lusitanorumque Regis amicitiam, multis & illustribus officijs confirmatam. Neque auscultaret hominibus perditis, qui non aequitatis amore, sed propriae utilitatis cupidine ducti, aut suorum scelerum impunitatem querentes, non illi obsequium, sed negotium potius essent exhibituri. Meminisset etiam illos eosdem fuisse, qui per omnes Hispanias, perque exteras nationes diuulgauerint hanc Ioannam, non modo non fuisse, sed neque esse potuisse Regis Enrichi filiam: ob eamque causam deciuisse a suo Rege, comparatoque exercitu collatis signis contra illum depugnasse. Homines perfidos, qui (quod nunc tuentur) antea impugnarunt: quod nunc abiurant, antea iureiurans suo sanxerunt. Recordaretur quoque illius temporis, quo

Enrichus Rex offerebat illi coniugio hanc eandem Ioannam cum successione dotali, seque noluisse conditionem accipere, non ob aliam causam, nisi quod de Regni hereditate sibi non satis ex iure constaret. Quae omnia si animo defecato, omnibusque mentis perturbationibus libero perspiceret, non aggrediretur negotium, quod esset cum viri usque populi caedibus tot incommoda illaturum. Quod si persistere vellet, neque ab incepto desistere, id potius iure ageret, quam iniuria, se paratos esse ius suum bonorum, atque proinde sapientissimorum virorum iudicio submittere. Nam quod ille de possessionis cessione dicebat, tatisper dum de iure disceptaretur, neque nostrum, neque honestum petere. Sin vero potius ferro, quam iure velit decernere, se curaturos, ut Regnum quod Dei benignitate possidet: viribus, & armis tueantur, imprimis Deum immortalem obtestantes, ut omnia mala quae inde sequutura sunt, in illorum autorem, incentiuumque retorqueat. In hoc responsu Lusitanus orator dimissus est.

REX & Regina Marchionem, atque Archiepiscoporum frustra tentant in officio retinere, atque utraque pars se bello parat.

CAP. VII.

EX vero & Regina ex postulatione Lusitanis, responsoque illius oratori dato perspicientes omnia iam esse hostilia, & ad arma spectare, ne quid tamen intentatum relinquerent, decreuerunt admonere per duelles, obtestarique, ne uellent malis accumulare: atque igni fomitem, oleumque addere camino, non quo timide, aut summissè agerent, sed ut ostenderent cunctis, sibi non placere bella ciuilia, neque suorum ciuium sanguinis effusionem. Mittunt itaque bonos, atque prudentes viros imprimisque ad Marchionem, qui suaderent illi, ut aliquando in sanio rem mentem rediret, reducereque in memoriam fuisse patrem eius, qui fuerit primus auctor deciscendi ab Enriquo Rege ad Alphonsum fratrem.

Vnde quod Hispanie reip. detrimenta sint sequuta, neminem esse, qui ignoraret. Nunc uero filium patris uestigia insistendo, quid aliud esset, quam Patie quorum familiam ad Hispanorum perniciem Principum lege quadam fatali fuisse ortam. Videret ne maiorum suorum scelera ipse cum posteritate sua lucret. Recordareturque originis familie sue, que pari ex causa Lusitaniam amisit. Quis enim ignoraret Patie quos fuisse Lusitanorum exules? Quod si res sue in eo statu forent, ut reparari nullo modo possent, neminem mirari, si in casu proprio decerneret, omnia secum in uos luere. Nunc autem si uelit, posse illum rupta conuulsa resarcire. Velle namque ipsos publicae utilitatis causa omnia errata illi condonare, atque obliuione sempiterna delere, qui ad Archiepiscopum nisi sunt oratores, nihil benignius retulere

ruit. Respondisse namque perquam superbe, ac minaciter, seque habere iustissimas deciscendi causas, quod non sibi debitus honor haberetur, quodque in alia fortuna promissis, pollicitationibusque, nunc in prospera fraudatus esset. Minabaturque; ostensurum se nunc, quid esset Archiepiscopum Toletanum laedere. Exulcerabat hominis atrocitate Ferdinandus quidam Alarconius, cui Archiepiscopus nimium indulgebatur, uir superstitiosus, ac plane impostor, & callidus, seu uersare dolos, seu certe occumbere morti, quem Marchio subornauerat, praemissisque corruerat, ut se in familiam illam insinuaret. Atque Petrus Acunia Comes Hemerocalis, idemque Archiepiscopi frater, cui fratris consilia non placebant: exhortabatur illum, atque citam liberius increpabat, quod ex causa tam leui, tam insignem communi familie uellect infamiae notam inurere, quodque iustissimorum Principum gratiam, tot annorum obsequijs collectam, occasione nimis effunderet. Hoc ipsum familiares, & amici, hoc ipsum orabant omnes, qui bene consultum illi esse uolebant.

Sed qui obstinato animo semel obduruerunt, deteriores ad moniti fiunt, quare neque blanditijs Principum, neque fratris exhortationibus, neque amicorum consilij locum reliquit uisum, neque magis incepto mouetur, quam si dura silex, aut stect Marpesia cautes. Ex insolenti Marchionis, & Archiepiscopi responsio grandis amicorum sequuta est immutatio, non eorum modo, qui suorum scelerum conscij, nihil magis quam rerum omnium perturbationem optabant, sed eorum etiam, qui antea putabantur esse pacis amatores. Nam uiri re-

ligiosi, optimates, ciues, opifices, agricole, atque serè opti-
mus quisque spemq; metumq; interdubij animo peiora vere
bantur. Omnes itaq; in duas factiones diuisi, suam quisq;
Ducem insequi statuit. Lusitanum illi, hi vero Regem,
& Reginam. Prima igitur prouidentissimis Hispanorum
Principibus cura fuit scribere ad ciuitates, quo in statu res
esset, hortarique, vt vrbes, oppida, Castella muris, fossis,
aggeribus, vallisque munirent: machinisque instruerent: ui-
giles, circitoresque adhiberent: excubias exploratoresque
dimitterent, qui hostis consilia, quidque moliretur, captar-
rent. Ad primores quoque Regni literas dederunt, qui-
bus faciebant illos, & de Lusitani legatione, & de respõ-
so illi reddito certiores. Hortabantur etiam eosdem, roga-
bantque, vt ad belli expeditiones, quod proculdubio impensè
debant, omnes essent parati. Interim Lusitanus audito
Hispanorum Principum responso, simul etiam factus cer-
tior, quo animo in se forent Marchio, & Archiepiscopus,
Arucorumque Dux, atque eorum appendices: auxilia un-
decumque potest sibi contrahit: & quam maximum potest,
exercitum comparat, Hispanorumque perduelles admonet,
ad certum diem sint in armorum procinctu, vt communi con-
silio, atq; ex composito vno tempore rem gerant.

REX Valladoliti manet, & Regina
Toletum proficiscitur.

CAP. VIII.

RANT illa tempestate Valladoliti Rex &
Regina, qui nuncio accepto de hostium expe-
ditione nihil amplius cunctandum esse rati,
constituere, vt Rex Valladoliti maneret pro-
spectus citra montanis regionibus. Regina vero Tole-
tum proficisceretur, vnde Beticas, aliasque vltromontanas
Hispanie regiones in fide retineret, prospiceretq; , ne quid
de trimeti paterentur. Fuerunt in Comitatu illius Duces
Infantatus, atque Albanorum: & Comestabilis, idemque
Comes Pharius. Tentauit Regina ex medio itinere re-
conciliare sibi Archiepiscopum Toletanum, qui eo tempore
Compluti morabatur, non quo putaret illius vires in alteru-
tram partem magni esse momenti, sed familiaritatis anti-
que memor, atque obsequiorum illius erga se in superiori
fortuna. Voluit & ipsa presens, hominem conuenire,
Blandicijsq; ad pristinam familiaritatem reducere, sed veri-
ta est, ne cares aut timori, aut maiestatis regie imminutioni
tribueretur. Itaq; per Comestabilem decreuit experiri om-
nia, quitametsi homo prudens, idemq; singulari quadam
facundia præditus erat, nihilo plus ex eo potuit exculpere,
quam qui ad illud ipsum antea missi fuerant, quam frater-
tius Comes Hemorocalius, quam alij propinqui & familia-
res, qui serè omnes præter vnum Ferdinandum illum Alar-
conium, quem diximus à Marchione subornatum, studebant
ad iustior em causam ipsum reducere. Atqui Rex cum vi-
deret in huiusmodi temporum motibus, omnia (etiam tuta)
esse timenda, statuit ire Salmanticam, atq; deinde Zamorã,

ut illarum ciuitatū optimates, declarationes ordinis equestris viri, atq; tribuni plebis iurarent iterum in sua verba, renouarentq; fidem publicam, quam sibi, atq; Reginae coniugi obstrinxerant, cum primum regnare cœpissent, id quod omnes præstiterunt, atq; imprimis Alphonsus Valentinus castrorū metatus, qui Zamoranam arcem præsidio tenebat. Taurum urbem noluit adire, quoniam illic omnia erant incerta. Et si enim arx oppidi tenebatur à Roderico Vlloa regio que store maximo, Regisque & Reginae per quam studio: Frater tamen illius natu maior Ioannes Vlloa, di sposuerat præsidia per loca vrbs munitissima, obfirmaueratque contra arcem stationes latronibus armatis perpulchre instructas. Idem scuebat in ciues, quos putabat sue tyrannidi obstaturus. Nam & Emriquo Rege susspendio adegit Rodericum quendam regium senatorem, atq; pari supplicio extinxit alterum ordinis equestris virū, aliosq; complures nobilissimos ciues, quos dominationi sue formidolosos existimabat, bonis spoliatos in exilium miserat. Is igitur timens scelerum suorum debitas pœnas, statuit ad Lusitanum deciscere, illiq; urbem tradere, sperans se comunere admissorum impunitatem assequuturum. Erat castri Iruui præses, & ipse quoque parium facinorum conscius, atq; grassatorum, latronumque receptor, qui non satis fidens Regis & Reginae fideli publicæ, atque promissis, quibus illum non solum patris criminibus donabāt, sed etiam se multis illum beneficijs cumulatos pollicebantur, deserta potiori causa Lusitano se adiunxit. Regina inter

rim Toleti agens, ciuitatem populosq; finitimos confirmat: Bætica Colonias, & oppida: que illi ab initio obsequia sua detulerant, ut in fide permaneant hortatur. Suspectos & dubios, partim munis, partim pollicitationibus, ad studia sua trahere conatur. In eos vero qui se hostes ex professo declararent, inimicitias bellumq; gererent. Roderico Manri quo Comiti Paricino, qui se diui Iacobi militiæ Magistrum profitebatur, rei administranda negotium commendat. Ipsa Valladolidum ad Regem proficiscitur. Alcaracium oppidum non ignobile, ex patrimonio regum Hispaniæ diuisum, præsidio Marchionis oppressum tenebatur. Oppidani vero indignati parere domino, qui non iuste, sed violenter in ipsos iniquam exerceret dominationem, de excutiendo ex ceruicibus suis iugo, atq; se in libertatem asserēdo, seque suis principibus dedendo agere incipiunt. Arma corripiunt, arcem impositam vrbi obsident: Marchionis amicos, & qui ab illo iuridicundo, aut vectigalibus exigendis præfecti erant, vrbe fugant. Paricinum Comitem orant, ut auxilio veniat, aut copias auxiliares ad conficiendum negotium mittat. At ille non impiger cum presentibus copijs accurrat, præclarum facinus illorum laudat, suamq; operam ad id pollicetur: oppidanorum animos erigit, atq; hortatur, ut arcem obsidione arctiori premant. Qui nuntius cum ad Marchionem peruenisset, contrahit copias quam maximas potest, tam ex suis, quam ex amicis, quam etiam ex ijs quas Magister à Calatraua improcinctu habebat paratas, ut se Lusitano coniungerent. Cumq; satis magno exercitu

se ad solvendam obsidionem accingeret, iamque adiuventaret, oppidanos trepidantes, ac dubios, iamque incepti poenitentes, Parictinus Comes, ut magno animo sint, neque se Duce quicquam timeant, hortatur. Confirmavit illorum animos, opportunus aduentus Alphonsi Fonseca oppidi Cauceusis, & Alahegiorum domini, cum altero Alphonso Fonseca Episcopo Abilensi, quos Rex, & Regina miserant cum expeditis cohortibus in succursum illorum, qui arcem obsidione cingebant. Quo auxilio aucti stationes extra urbem, & in agrum spectantes, firmiter presidio muniunt. Itaque Marchio à dissolvendae obsidionis cogitatione destitit, & in alias curas animum transtulit, atque imprimis oppida, & castella, arcesque suae ditioni subditas munit, ne incōlae (Alcaracenorum secuti exemplum) ad hostes deciscerent. Ad Lusitanum praeterea literas mittit, nihil esse actum, scribens, nisi properet, atque suo aduentu opem ferat, partesque dissipatas atque conuulsas confirmet. Arcis praefes solvens aē obsidionis spe amissa, se cum arce Comitum fidei ex pacto conuento tradit.

MARCHIO Lusitanum hortatur per literas,
ut properet, & veniat. Rex & Regina
Lusitaniae bellum inferunt.

CAP. IX.

MARCHIO cum intelligeret posse fieri, ut alia quoque oppida, castella, & arces, quae pro illo stabant Alcaracenorum exempla sequerentur, literas ad Lusitanum dat, ut quam celerrimè veniat: omninè benè gerendae rei in celeritate positae esse, scribit: quod si remissius agat, fore ut partium suarum feruor, quae spes excitauerat, cum illius mora refrigeraret. Ioannam vero principem, quam Enriqus moriens illius fidei credidit, ab Asealone in castra Iulia transfert, aut quod tutiori loco foret, aut si Lusitano nuptui tradenda esset, comodus inde duceretur. Lusitanus Rex, & si iam paratus erat, ut viā ingrederetur, hostiumque fines armis inuaderet, Marchionis tamē literis excitatus, rē exequi festinat. Vniciebant cum illo omnes regni sui proceres, tam ecclesiastici, quā seculares, quorum et ex ordine equestri elegantissimè, & strenuissimè quisque, sed neque superioribus inferiores cedebat, & armorum, & equorum, & ornamentorum apparatus: alij agros uidebant, alij oppidum gerant, alij pretio viliori locabant. Atque ut est hominum genus superbū, & arrogans, ex sumptuosiori cultu, facti arrogatiores, nihil nō sibi pollicebantur, et imprimis Regis, & Reginae fugam in suā Tarraconensem, neque spectaturos vel minimū fortunae cūctū. Partiebantur inter se praefugorum spolia, deinde oppida, municipia, castella, uicos, agros eorum, quae suis Siciliae Regem Reginae coniugē sequenti. Atque ita Placētiam perueniunt, quae tūc sub Arenacorum Ducis ditione erat: eodemque Marchio deduxit, quae se Hispaniae Reginae

profitebatur. Deinde in media vrbis arca suggesto Rex & Regina resident, dataq; & accepta fide sponsalia contrahunt, acclamant Lictores & omnes, qui aderant, vna voce viuant, viuant Alphonsus Lusitaniæ Rex & Ioanna Hispaniæ Regina. Tunc nouorum Principum ex Hispanorum cōsuetudine manus auersas exosculantur, fidemq; suam illis iure iurando obstringunt. Habitaq; deinde consultatio ne, quo potissimum iter ariperent, A reuacum placuit, propter ea quod & commeatu rerum omnium abundabat, & ad belli cū hostibus, pacisq; cum finitimis res gerendas erat locus oportunus. Caterum Rex & Regina cum accepissent nuntium carum rerum, quæ Placentiæ gesta sunt, atq; hostes Areuaci, hoc est, in medijs regni penetralibus consedis, seq; Hispaniæ Reges iussisse appellari, & ipsi quoq; se Lusitaniæ Reges appellari, atq; Limitaneis in ipsam Lusitaniam bellum inferri iusserunt. A Paccæ angusta visum est Lusitaniam inuadere, atque in ipsis regni penetralibus Nodarum castellum expugnant, & Regi Regineq; Hispaniarum subiiciunt, qui arcis præsidium Martino cuidam Septempubliano ciuitatis Hispalensis Vigintiquatuor viro credunt. Istriennio in fide permansit Lusitanorum finitimis agros populatus, armenta pecudesq; in prædam agens: captos, nisi qui se redimerent, in vinculis seruans. Cumq; omnia hæc hostiliter exequeretur, nullius interim sceleris generi etiam inter suos pepercit. Tandemq; Lusitano accepto precio arcem prodidit. Cumq; patria extorris in exilio esset, alteramq; proditionem moliretur, deprehenditis

mens, nescitur, quò profugus exilium mutauit. Alphonsus quoque Monroius, qui se Traiani pontis Magistrum profitebatur, alia ex parte Lusitanorum fines transgressus Aletretum cepit, biennioq; tenuit multa incommoda finitimis inferens. Tandemq; à Lusitanis obsessus, cum non potuisset mitti auxilium, quo ab obsidione liberaretur, coactus est conditionem facere. Alphonsus præterea Cardenius Legionensis prouinciæ Commendatarius maximus, & qui se ex parte Magistrum militiæ sancti Iacobi profitebatur, sexaginta passuum millia intra Lusitaniæ fines pergrandi æquitate coacto excursiones maximas fecit, prædamque ingentem reportans, domum se recepit. In ea quoque Tarracensis prouinciæ parte, quæ inter Darium & Limiam flumina Lusitaniæ contributa est, & ea Galliciæ, quæ è regione ad Septentrionem adiacet, nihilo secius excursiones, populaciones, & latrocinia vtrinq; aguntur, atque intra ipsos Galliciæ terminos Petrus Aluarides à Soto maiori, qui pro Lusitano stabat, Tydem urbem, quæ ad Episcopium Tydensem pertinebat, non magno negotio capuit, insitque se eius regionis Viccomitè appellari. Atque vt est genus illud hominum à labore in libidinem: & ab alienarum rerum abstinentia procliuc ad latrocinia & rapinas: post peractum bellum longo tempore apud eos mos ille perdurauit.

LVSITANVS Gallorum Regem foederat.
Taurum & Zamoram capit. Hispanus
copias parat. Lusitanum obsidit.

ALPHONSVS Lusitanorū Rex auctus amplissimis regnorum titulis, reputans secum quam tam rem inchoasset, quodq; sine ignominia non posset iam ab incepto desistere, prae ter illos, quos in Hispania habebat, ex professo hostium suorum hostes, statuit a finitimis auxilia sibi asciscere, atq; in primis a Gallorum Rege, cum quo sciebat aduersarium suum pro Ruscinonis Comitatu repetendo belligerandi causas Tarraconensem Principem, eundemq; Regem Siciliae habere necessarius. Mittit itaq; Legatos ad Gallum, atq; per illos ostendit, quam iusto titulo Hispaniae regnum dotale possideat, se habere in ipsa Hispania exprimoribus partem maiorem potio remq; & ad rem conficiendam nihil aliud deesse, quam factorem moderatorq; cuius auspicijs res tanta gereretur. Hūc esse unū Regē Gallorū, & praeter eum neminem Hispanos omnes aestimare. Gallus suae gentis vitio non satis constans in fœdere, quod iam inde ab initio cum Rege & Regina contraxerat, in quo de Ruscinonis Comitatu mentio facta erat, quem non reddere statuit, iuratum fœdus abiurat, nouumque cum Lusitano icit. Et quo expeditior esset ad bellum Hispaniae inferendum, cum Eduardo Britannorum Rege, qui bellum Galliae illaturus ex Britannia ingenti classe cum exercitu quam maximo mare traiecerat: is namq; veniebat in primis ut Carolo Burgundionum Duci suppetias ferret, atque deinde, ut ipse per se auitas, maiorumque suorum antiquas inimicitias persequeretur, transiit vero in hunc

modum, ut inducie in septennium proximum constituerentur. Gallus Britanno centum coronatorum aureorum millia statim daret, atque deinceps quotānis quinquagenos milenos, quodque Gallorum Delphinus (sic enim a Gallis appellatur, quem Hispani Principem Regis regniq; haeresdem vocant) Britannorum Regis filiam duceret uxorem. Liber itaque in praesentiarū Gallus ab Oeasone Aquitaniae oppido in Barduliam Hispaniae regionem bellum infert. Ioannes Vlloa Taurum Lusitano tradidit, qui arcem expugnauit, quae pro Roderico Vlloa fratre suo Quaestore maximo Hispaniae stabat, eidem Ioanni credidit. Ioannem deinde Porrium, qui Zamoranae ciuitatis per partem populi facile Princeps erat, pollicitationibus allicit, ut urbem sibi tradat: generumque suum Hispaniae Metatum, qui vrbis arcem praesidio tenebat, secum inducat, ut suam factiosnem sequatur. Magnam pecuniarum vim illico se datum promittit: atque deinde post rem peractam agri Zamorani ad certum incolarum numerum vicis & Castellis se illos donaturum. Quod cum Rex Ferdinandus persensisset, mittit ad illos nuntium, rogans, ut in fide permanerent, neque ius iurandum, quo se sibi Reginaeque consorti obstrinxerant, cum magna ipsorum infamia violarent, fideiq; suae ingentia praemia illos relicturos pollicetur. Quod si ad tenendam urbem gradiori praesidio erat opus, se missurum cohortes, quae illis viderentur sufficere. Ad quae Porrius rescribit, satis praesidij in ciuibus esse, dolere vero se perfidiae insimulari, non se ijs maioribus orium, qui talia facerent.

Nihilominus tamen de proditiōnis conditionibus cum Lusitano agit, atque accepto precio urbem illi prodit, secumque in eandem proditiōnem Metatum arcis praesidem trahit. Lusitani vexilla cum suis vulturbus attollunt, Regemque Hispaniae cum uxore identidem inclanitant. Urbe Rex positus arcem eidem Metato credidit: pontis vero praesidium Francisco Valdesio Ioannis Porrij ex sorore nepoti committit: atque Zamoranis rebus compositis Tauum ad Reginam coniugem redit. E diuerso Rex & Regina copias suas recensent, euocantque omnes, quos ante monuerat, ut essent in procinctu, & parati ad bellum futurum, & qui equo mererent, suas immunitates ex antiquo Hispaniarum more promittit, & alios quoque propositis praemijs & honoribus prouocat. Conuenerunt praeterea omnes ex omnibus oppidis, ciuitatibus, & municipijs totius regni, qui ab initio studia sua & obsequia obtulerunt praeterquam illi, quibus alterius factionis Duces negotium faciebant. Ex primoribus regni adfuerunt Petrus Mendoza Cardinalis Hispaniarum cum illius fratre Iacobo Furtato Infantatus Duce, atque ex eadem Mendozarum familia duo illorum fratres Enicus Lupus Tendillanus Comes, Laurentius Suarius Cluniensis Comes, Alphonsus Enricus Archithalassus Hispaniae, Garsias Aluarus Albanorum ad Tormin Dux, Enricus Enri qui ad Alistam Comes, Petrus Verascus Hispaniarum Comestabilis, idemque Comes Pharius, Rodericus Pimentelus Beneuentanus Comes, Petrus Mauricus Triuinus Comes, Petrus Osorius Asturicensis Marchio, Iacobus Sarmentus

mentus Salinarum Comes, Petrus Mendoza Montis acuti Comes, Ioannes Mauricus Castaneti Comes, Gabriel Mauricus frater eius Osorninus Comes. Alij quoque summatim & infimates, Praesules, atque ordinis equestris medioresque conditionis & opibus censiti viri superioribus accesserunt. Dux à Methymma Asindica cum sibi affectis Hispaniensibus, & Aegabrensis Comes non venerunt, sed neque fuerunt vocati propterea, quod alteri cum Marchione Gauditano, qui Asindum opprimebat, alteri cum Alphonso Aquilario, qui per fauorem populi omnibus omnium ordinum ciuibus imperitabat, erat disidium. Qui proculdubio diuersarum partium habebantur, neque dubitabant, quin Marchionem Villenam, atque totam factionem illam sequerentur: cum praesertim duae illius sorores utrique essent nuptae. Beltranus à Cueva dubius erat utra in parte traheretur. Hinc amor in suppositi illam, quae vulgo putabatur esse illius filia, quod neque ipse inficiabatur hinc timor, quod in huius belli discrimine victoria in Regem & Reginam videbatur esse propensior. Hi omnes, quos enumerauimus, Valadoliti congregatis accesserunt, quos à Toledo Regina exequerat, atque obiter quos à Segouia & ab Abilalocis finitimis coegerat: eumque exercitum cum Regis exercitu coniunxit. Placuit debere lustrari militum numerum, censaque sunt cataphractorum equitum quatuor millia leuis armaturae octo millia: peditum vero ex Callaicis, Asturibus & Bardulis, Citraque montanis ad triginta millia. Tot tantisque copijs Rex auctus distribuit exercitum in quinque & tri-

ginta cohortes, motisque signis ad Dorij dextram secundo flumine Taurū petiit, ubi eo tempore Lusitanus erat. Qui, cernens hostem & militum numero atque robore & populorum favore longe superiorem, contumit se intra muros, urbisque munitiones: cœsitq; tempori, non ausus credere se campo Martiq; communi. Hispanus ad quinq; horas in procinctu armorum ordinatq; cohortibus in medio campo stetit, expectans an Lusitanus quicquam auderet, vel letq; fortunam belli experiri.

ÆLIAN- TONI NEBRISSEN- SIS RERVM HISPANARVM

ac Hispaniensium Historici Decadis

Primæ Liber Quartus.

DE NVNTIIS HINC IN
de missis, ac prouocationibus vltro citroq;
ad pugnam factis. deq; penus
rta, quam exerci-
tus noster est
passus.

Caput. Primum.

FERDINANDVS vbi se Frustra in armis esse, neq; ab hoste copiam pugnandi fieri videt, Gomezium Mariz cum ad Lusitanū mittit, qui hæc illi nuntiaret. Meminisse eum, debere Rodericum Sotiam domesticum suum nuper a se missum, postulatū, vti Ferdinād⁹ atq; Elisabe eius vxor ex ijs regnis, quæ ad Ioannam eius neptim, quam vxorem sibi desponderat, attingere diceret, egrederentur. Per quem eundē eos benigne placideq; respondisse, mirari se, quod tantus Princeps, totē gregijs artibus præditus, rem tam arduā aggredi, tamq; iniustam petere vellet. Rogasse etiam se, ne tantā seditionem cædum, incendiōrūq; non solū in Castelle Legionisq; regnis, sed in ipsa etiā Lusitania excitaret, vt armis relictis, equitatis iurisq; partes amplexus ab eo incepto, quod nulla ratione tutari poterat, desisteret. Quod eum minime facere voluisse, quin exercitu infesto eorum inuasisse regna, Regioq; titulo abusu esse. Proinde Ferdinādū hæc in summa dicere, se instructis copijs ad oppidum suum Taurū eo animo opperiri, vt lacescenti quouis modo responderet. Peterese, vt ex tribus vnū, quod malit, Alphonsus eligat. Primum vt ex ea parte regni, quam vi occupasset, regio etiā nomine, quod perperā sibi arrogasset, abnegato, quā primum egrediatur. Si quod autē ius sponsa eius sibi esse contēderet, causa corā Sūmo Pōtifice ageretur, quod is decreuisset, id vtriq; parti ratum fore. Deinde, vt quoniam Alphons

sus collatis signis cū Ferdinando se dimicare uelle, professus
 esset, ne cunctaretur in pugnam descendere, nullam per eum
 moram fieri. Quod si neutrum placeret, quoniam opibus
 & copijs impar esset, ne tot homines innoxij duorum causa
 prelijs & cædibus conficerentur, singulari certamine cum
 eo de regno certaret. Sperare Ferdinandū dei ope, quam
 iniuste Alphonsus in negotium aggressus esset, eo duello pla-
 num fore. Ad hæc Lusitanus per Alphonsum Ferreram re-
 spondit. Sibi ius esse Castellæ, Legionisq; regna repetens
 di, ut pote sponso Ioannæ Reginae, quam Enriqui Regis fi-
 liam hæredem esse constabat. Cuique etiam tres regni ora-
 dines publico consensu simul & iureiurando patris regnū
 tradiderant. Quare postulare se iterum, ut Ferdinandus
 cum uxore sua Regina Sicilia à Castella, quam occupatam
 habebat, primum discederet: deinde placere sibi, ut coram
 Pontifice maximo ius suum uterque persequeretur. Nam
 quod ad pugnam, ad quā Ferdinandus prouocat, attinet, se
 regni sui proceres vna cum copijs, quas diuersis in locis diui-
 sas haberet, quam primum euocaturum, ut exeritu coacto
 in aciem descendat. Quod uero de singulari certamine Fer-
 dinandus proposuisset, se id pro statu & cōmuni salute o-
 mnium non detractare, modo inter ipsos prius conueniat,
 quaratione, & loci, & pugnae inter utrumque consensu
 periculum præstari possit, ne uictor suo frustretur premio:
 aliter enim frustra alterutrum uicturum esse. Cuius rei fir-
 mitudinem alio modo obtineri non posse, nisi ab utroque
 Rege Isabella simul & Ioanna, pro quibus ambo Reges

in contentionem de iure regni uenissent, obsides daren-
 tur. Que ubi Ferdinando nuntiata sunt, uideri sibi respō-
 dit, Alphonsum uerbis non armis de iure regni certare uels-
 le, frustra etiam ea causari Lusitanum, cum iudex præsto nō
 esset, qui litem dirimeret, neque sibi honestiores ualido-
 resque causas de fore, quod Enriqus Rex cum regni sui pro-
 ceribus, approbante etiam reu summi Pontificis Legato,
 Isabellam principem hæredem declarasset. Accessisse item
 ex ciuitatibus Hispaniæ procuratorum omnium consensum
 iureiurando uallatum. Ad hæc Enriquum ipsum, paulo
 ante quam è uita decederet, Conuentum Segouie agere de-
 creuisse. Vbi conuocatis totius regni magnatibus & cis-
 uitatum procuratoribus, de more maiorum regnum Isabelle
 confirmaretur. Eiusque decreti autores fuisse, cum proces-
 ses multos Castellæ Primates, uirosque alios religione, con-
 filio, literisque præstantes, Tum Marchionem Villenas
 tem, qui nunc pro Lusitano staret. Conscium etiam sibi Al-
 phonsum esse, si ex animi conscientia loqui uellet, quā nuls-
 lo iure ad regni petitionem Ioanna niteretur. Iam uero, quo
 liberi inter eos singulare certamē fieri, & uictor uictoria
 facilius frui possit, quando per alios Reges aut nationes se-
 curitas ea præstari nequiret, & res in longum protraheretur,
 hanc rationem iniri oportere. Ut duos pro se Castels-
 lanos Alphonsus, duos itē Ferdinandus Lusitanos eligant,
 notæ probitatis & fidei uiros, qui solemnibus sacramentis
 astricti, pari equitum numero ab insidijs & uolentiam
 pum certamini tutum liberumq; reddant, ut in tali re fieri

solet. Paratum esse intra triduum, quod sua interest, exhibere. Indecorum enim esse tantis Principibus, negotium id in longum tempus differri. Quod autem de obsidibus Alphonsus peteret, indignum nimis esse, Ioannam cum Elisabethe conferri, longe maximum inter utranque esse discrimen, quod cum omnibus, tum Alphonso ipsi ignotum esse non poterat. Daturum se tamen Principem filiam obsidem, et alia insuper, quæ ad præstandam fidem idonea forent. Rursum Lusitanus, nisi Elisabethæ obses deponeretur, omnia irrita sibi videri respondit. Nam etiam si ipsi victoria obtigisset, bellum nihilominus aduersus eam iterum suscipiendum esse. Eo modo sæpe ab utroque missis remisisque nuntijs, ubi neque acie dimicare velle, et singulari certamini causas Lusitanum querere Ferdinandus intelligit: prope oppidum Taurum ad Durium flumen castra locat. Triduoque ibi statiuahabita sunt. Quo tempore tanta commensus inopia in castris fuit, ut ad decem denarios in cas mensuras annonæ perueniret, quæ pridie duobus aut eo minoris vendebantur. Quæ res in dies magis ingravescebat. Nullum enim frumentum aliunde in castra supportari poterat. Ex ijs namque oppidis et castellis, quibus circa Taurum Lusitanus præsidia imposuerat, eorum præfecti cum magna armatorum manu egressi, frumentatum euntes prælio laceßere, prædæ vndique agere, importata omnia interciperet, denique itineribus interclusis nostros frumento facile prohibere. Quod cum Rex animaduertisset, de ratione bellum Ducibus consultare cepit. Nonerat enim, Lus

itanum copia rerum omnium abundare, sibi non commentum modo, sed pecuniam etiam deesse, vnde militibus stipendia persolueret, aliaque ad usum belli necessaria compararet. Præterea hostem obsidione premi non posse. Nam neque Durium vadotransiri poterat, et ultra eum magna vimilitum opus erat, quæ egredientibus oppido Lusitanis obsisteret, quorum magna manus cum Rege moenibus continebatur. Nullas denique ad impugnationem pontis machinas habere. Placuit igitur, ne maius in exercitu detrimentum in dies fieret, castra moueri. Hoc autem cum militibus is cognitum esset, qui ex ciuitatibus in auxilium Regis conuenerant, indignari primum, quod cum tantis copiis Rex cõegisset, quibus facile bellum patratum iri omnibus persuasum esset, ita discederet, quin alius quid memoratum dignum egisset, neque enim posthactantam vim militum contrahendi copiam fore. Deinde culpam in magnates reliquosque Duces transferre, quod ea Regi cõsularent, quæ non ex dignitate ipsius, sed ex usu atque dignitate sua essent. Qui non contenti seditionibus bellisque pristinis, nunc denuo protrahendi belli causas quererent, ut interim ab utroque Rege fauorẽ et præmia emererentur, suisque priuatis cõmodis consulere, et potestatem Regiam imminuerent. Postremo aliquot eorum Regem ipsum adire, procrebris criminari, quod fidem ei debitam non seruarent, quod aperte illi imponebant, quod suæ ipsorum utilitatis potius quàm dignitatis Regiæ rationem haberent. Sibi ipsi Rex prouideret, se ad omnia, quæ aggredi vellet patrandæ, paratos esse, Regem summum non

deserturos, quoad bellum conficeretur. Quae cum magnatibus comperta essent, tumultus in castris oriri cepit. His indigne ferentibus, quod à vulgo militum falsoque accusarentur, dum ex commodo Regis atque à republica cuncta pro uiderent illis in suspitione sua, atque accusatione perseverantibus: Denique Rex, ut qui utrorumque fidem integram esse sciret, magnatum, qui uirgenti necessitati et damnis imminentibus occurrerent, militum, qui magna erga Regem suam pietate affecti nihil non formidarent, nunc hos nunc illos seorsum alloquutus, magnates apud milites defendere: comitatum, rerumque aliarum inopiam excusare, belli denique difficultatem ostendere. Ad haec militibus gratias agere, fidem collaudare. Sic animis eorum sedatis, non amplius immorandum ratus, castra confestim mouere iussit.

R E X et Regina ex Segouienſi arce ararium accipiunt, ex eccleſijs argenti dimidium.

Villena et Requena capiuntur.

CAP. II.

Onclamatis uasis castrisque desertis, Hispanus Methymna, atque ex Turdesellis Regina eodem tedit, ceptumque est consultari de conquirendis pecunijs: unde eumque honeste possent neque enim erat unde militibus stipendia solueretur. Nam in superiori militia

iam exhaustion erat ignotum illud argenti pondus et aurum, quod Enriqus Rex in Segouienſi arce deposuerat, quodque Andreas Caprarius arcis Praefes, idemque eiusdem Regis uillicus Lusitano postulanti denegauit, Regique ac Reginae ultro tradidit. Quod factum magnam ab illis gratiam iniit, et Marchionatu Moiano et perpetuo arcis praesidio atque alijs compluribus beneficijs donatus est. Cumque ex superioribus bellis et ex praesenti rerum omnium perturbatione ciuitates et populi essent extenuati, non sunt ausi ab illis mutuo petere, aut impata exigere, ne exactio illa eorum animos alienaret, atque à se in aduersarium transferret. Plurisque omnibus uisum est, argentum, quod erat in ecclesijs diuino cultui dedicatum, in praesentes usus debere mutuo accipi. Idque non esse nouum, sed iam inde ab antiquis temporibus, atque etiam in lege ueteri uisum: Ut pecuniae et templorum uasa, quae ornamentum causa fuerant donata, in huiusmodi necessitates conuerterentur, quando et in ipsam aedium sacrarum utilitatem rogatio illa esset cessura, neque minus emolumentum pro uictuarum esset ecclesijs et monasterijs, unde argentum illud tolleretur ex tranquillitate, quam bene iuuante Deo sperabatur omnes, quam ipsae ciuitates et populi ex pace, quae uictoriam sequeretur. Quid? quod negotio confecto supererat tempus, in quo possent ablata multiplicato faenore restituui. Quod senatusconsultum cum ad Regem Reginaeque delatum esset, principio auersati sunt, atque à tali sacrilegio abstinendum esse censuerunt. Sed cum illos praesens necessitas urgeret, neque instans periculum remedij moram

pateretur, cōacti sunt ad prouerbiū istud, quod est frequēs
 in ore Hispanorum. In extrema necessitate res Deo etiam
 dicatas non esse nefas ex sacrario tollere. Constitutūq; est,
 vt argenti dimidium tolleretur ex vasis, quae diuino cultui
 minus essent necessaria. Cautū est praeter ea ecclesijs, vt ex
 tricies centū millibus dipondij, quae in belli auxiliū ciuitatis
 bus & populis imperata erant, solutio fieret. Quod eccle
 siarum Praesules atq; omnis clerus habitacione temporum
 & Regiae necessitatis non grauate fieri passi sunt. Pri
 moribusq; monasteriorum diui Hieronymi in sua cuique p
 uincia ea cura demandata est, vt sine vlla fraude argentum
 illud, aut tantum daretur, quantum fuerat acceptū. Interea
 Parietinus Comes, qui se Diui Iacobi militiae Magistrum
 dici volebat, & Aegabrensis Comes iussu Regis & Re
 ginae Magistrum à Calatrava & Vrenatium Comitem fra
 trē eius, & vtriusq; patruelem Villenatium Marchionē bel
 lo laceffebant. Atq; imprimis ciuitatem Regiam, quae gran
 di praesidio violenter à magistro tenebatur, in libertatem
 afferunt, in obsequiūq; Regis & Reginae reducant. Dein
 de ex eo oppido municipia, vicos, agros & Castella, quae
 ditionis Magistri erant, bello vastant, aut à tributarijs victi
 galia exigunt. Quod negotium impedimēto fuit, ne à Ma
 gistro in auxilium belli Lusitano auxilia mitterentur, cū nes
 que ipse ad Magistratus suituenda loca satis praesidij habes
 ret. Comes deinde Aegabrensis ex certis causis in Beticā
 suam se recepit, in Comitē Parietinum omnem rei gerendae
 curā reijciens. Ille vero ex ciuitate regia Volensuū se reci

pit, vt inde Marchionatus incolas infestaret, aut tributa exi
 geret. Sed incolae, quod Lusitanos totamq; factionē illā ode
 rant, libentius Magistro quam Marchioni suo tributa redde
 bāt. Villenates oppidani cū cernerēt finitimis in locis Re
 giū Praefectū, qui sibi cum exercitu subsidio esse posset, ar
 cē obsidione cingunt. Marchionis clientes & amicos par
 tim trucidāt, partim bonis spoliatos oppido fugāt. Ex Tar
 raconensi prouincia venire auxilio copiae, quae obfessos adeo
 coarctarunt, vt paucis diebus seipos, arcēq; victori dedide
 rint. Villenatiū exemplū ceteri Marchionatus incolae sequi
 ti, partim sponte sua, partim formidine in imperiū se regiū
 transtulerunt, sed omnes Rex & Regina in tutelā suam re
 posuere ea lege, ne vnquam à corona regia, vt aiunt, abalie
 narentur. Requenatis quoq; arcis Praefectus, quā Marchio
 nis nomine praesidio tenebat, cum intelligeret oppidanos de
 arce obsidenda cogitare, praerertit & ipse illorum conatus,
 arcēq; Regi & Reginae tradidit. His difficultatib; Mar
 chio in angustias positus, nesciebat, quo se potissimū conuer
 teret. Angebant praeterca illū reliquarum arcium suarum
 Praesides, vt mitteret pecunias, commeatus & subsidia, qui
 bus possent munitiones fidei suae commissas propugnare.
 Coactus est igitur quidquid militum habebat per cetera mu
 nicipia, castella arcesq; suas dimittere. Non minori rerū o
 mnium difficultate laborabant Magister à Calatrava, eiusq;
 frater Vrenatium Comes, & Dux Arcuacorum, aliq; eius
 dem sectae fautores, qui ex eadem causa non poterant Lusita
 no auxilia promissa transmittere.

AGITVR de concordia cum Lusitano, sed frustra. Burgensem arcem Rex obsidet. Regina Legionis Germanice iurres.

CAP. III.

ATQVI Lusitanus videns se ab ijs destitutum, quorum pollicitationibus moliri res novas coeperat, simul etiã regni sui penetralia diripi, agros expilari, Nodarum & Alegretum teneri ab hoste, cogitans copiarum partem ad patriã tutelam remittere, petit ab illis ex pactorum conuentorum formula, mittant quinq; mille illos cataphractos equites, quos se missuros ad commune bellum administrandũ polliciti sunt: incusans etiã illos, quod nõ ante miserint, cum sepe fuerint ab ipso requisiti. At illi non minori perplexitate confusi respondent, se habere in armis promissum exercitus numerum, sed eo esse opus ad tuendas vrbes, oppida, Castella & arces, quæ pro illo stabant. Se quodq; ipsos multis periculis obnoxios, rerumq; suarum detrimenta cotidie pati, vt illum ad Regni fastigium euehant. Quam temporis occasionem Cardinalis Hispanus arripiens, secreto literas ad Lusitanum mittit, consulens, an placeret illi, vt cum Rege & Regina de concordia ageret, & quibus condicionibus ea de re vellet agi. Ad quæ Lusitanus, cum cerneret se desertum ab ijs, quibus maximè fidebat, respondet sibi placere concordiam, seque

in Lusitaniam suam rediturum, si cedatur sibi possessione Tauri & Zamoræ urbium, quas obtinebat, & Callaici regni, quæ omnia Lusitania suæ annexeret. Petebat in super magnam pecuniarum vim, quas dicebat se in militum stipendiis reliquosq; expeditionis illius apparatus distribuisse. Ad hæc Lusitani postulata per eundem Cardinalem magno animo Regina respondet, tamen si omnia sub dubia etiam nõ fortuna belli penderent. Setamen non permissuram, vt vel minimus vicus ex regno à maioribus suis accepto imminueretur, cum ediuerso nihil magis animo se deat, quam quem ad modum imperij fines propagare possit. Passuram tamen, vt pro redimenda Hispani orbis tranquillitate dependeres tur illi tantum auri, quantum bonis viris vtriusq; partis æstimatoribus videretur. Sed cum ea de re vltro citroque per honestos viros ageretur, neque satis inter partes cõueniret, nuntius à ciuitate Burgensi est allatus, qui diceret: Ioannem à Stunica, qui pro Areuacorum Duce patruo suo arcem præsidio tenebat, militum auxilio ad id misso eruptiones in urbem crebras diu noctuq; facere, ciues trucidare, prædas in arcem conuehere: iamq; demolitum ex armorum vico adtercentum domos, quæ fuerant arcis munitionibus proximæ, neq; posse iam erumpentium impetus sustinere, nisi quamprimum sibi mittatur auxilium. Lodouicum præter ea cognominatum Acunia Burgensem Episcopum, qui & ipse factionem Lusitanam sectabatur, excursions longe lateq; per agros facere, ad quas compescendas equitatum implorabant. Ad hęc nuntium Principes grauiter commoti, curam animi quam as

errimam intendunt, vt ciuitati bene de se merite, & que totius regni caput esset, semperq; habita fuisset, auxiliares copias quam primū mitterent, quas Rex cum grandiori exercitu mox sequeretur, qui arcē obsidione cingeret. Subsidia rissq; militibus dati Duces Alphonfus Arellanius, Comes Aquilarius, Petrus Manriqus, Xanthus Rogius, Stephanus Villacrecensis. Qui cū primum in vrbe venerunt, stationes quam maxime possunt, arci admovent, atq; ædicule diuæ genitricis proximæ, quam vallo, fossa, ballistis, tormētis, machinisq; munierant, vnde facilius erūpere, cōmodiusq; ciuibus detrimēta inferri possent. Ex arce præterea per musculos egressi agros populabantur frumentatores, lignatoresq; intercipiebant. Rex vero, quo in statures esset, factus certior, conuocato peditatu ex Asturibus, Cantabris, Vasconibus, finitimisq; populis cum equitatu, quem pro tempore contrahere potuit, subsidio venire maturat. Venit quoque eodem Alphonfus à Villa formosa Dux ipsius Regis fratertiohis. Venit magnus Comestabilis. Iubet Rex ab intima extimaq; vrbis parte muniri stationes, valloq; ac fossa duplici arcē ædēq; illā sacra cingi, ne cui aditus aut reditus pateret. Interim Regina, que Valladoliti manserat, à Germanicalegione nūtiū accipit: Alphonsum quendā cognomēto Blancam secreto agere cū Lusitano de tradendis turribus, quas vrbi superimpositas præsidio tenebat. Illa vero nihil morata illuc proficiscitur, ciues conuocat, arcis præsidem accersiri iubet, petit ab eo sibi tradi munitiones, quoniam è re publica id esset. At ille cum tradendi moram faceret, præ

textu sarcinulas exportandi, non antea permisit à se abire, quam imperata exequeretur, Xanthoque à Castella munitiōnem traderet. Ordinatis deinde rebus ciuitatis Valladolitum redijt. Interim Rex non cessat parare scalas, ballistas, tormenta, aliasque machinas, quibus arcem oppugnet, & quia ædis illa sacra videbatur oppugnatu facilior, simul etiam quod ea capta obsidio angustius præmeretur, iubet intendi machinas, atq; quantum fieri potest ecclesiæ ad moueri. Inuadunt ædis munimenta omni genere missilium, scalas applicant, gradusque per ipsos niuntur, propugnacula muri prensare. At illi iam summa tenentes detinebant, oppugnatur, propugnaturque vehementer, virobique cadentum gemitus, & plurima mortis imago. At Rex cum videret suorum cædem, quamquam multo maiora damna inferebant obsessis, quam ab illis accipiebant, iussit tamen receptui canere, itaque ab oppugnatione desistere, vulneratos foueri, fessos recreari. Ipse vero pro concione omnibus collaudatis præclarum, inquit, facinus hodie gestum est à vobis milites fortissimi, quod hostibus intra munitionum septa circumuallatis maiorem cladem intulistis, quam vos acceperitis. Sed hoc vos consolari potestis, quod illi contra patriam impiam arma sumpserunt, vos pro patria in proditores insurrexistis. Illos scelerrum suorum grauisimæ pœnæ, vos pietatis vestræ debita præmia expectant. Illos indelebilis ignominia, vos egregium decus malet. Nunc igitur re bene gesta ite domos, curate corpora, vosq; oppugnationi castrinæ parate, quam

non opinor expectaturos, nisi illos rerum omnium desperatio agit precipites. Erant in ædis præsidio viri circiter quadringenti, quorum magna pars cæsa, maior vulnerata, reliqua exanillatis laboribus defessa serat. Deerant præterea illis non solum fouendis vulneribus medicamenta, sed etiã victui necessaria. Itaq; timentes insequentis diei futuram multo acriorem oppugnationem, cœperunt de facienda de ditione cogitare. Erat munitionis Præfectus Ioannes quidam Sarmentus Burgensis Episcopi frater. Is pacificiter cum Rege, suisque vitam, membrorumque integritatem, quã facile impetrauit, non quod Rex victoria diffideret, sed quã natura erat clementissimus, et quod volebat rem conficere minori suorum sanguinis effusione.

LUSITANVS parat se ad soluendam Burgensis arcis obsidionem, et Centifonsani Comitis cum Lusitanis pugna tumultuaria

CAP. IIII.

AEDIS munitione obtenta promouentur arci stationes. obsesti angusti laborant. Nostris accrescit potiunda arcis fiducia, illis propugnandi desperatio. Est in medio arcis impluuium profunditatis immensæ puteus, vnica obsefforum aquationis spes. In huc Rex imperat à sex partibus agere cuniculos. Quos cum hos

cum hostes presentiserent, cœperunt et ipsi transuersarios effodere. Neque segnior in visceribus terre oppugnatio erat, quam in subdialibus. Sed eorum, qui obsidebantur, eò deterior conditio erat, quod numerus cotidie imminuebatur, crescebatq; rerum omnium penuria. Eos tamẽ vnica fauebat auxilij spes, quod à Lusitano expectabant, idq; cum videret differri, mittunt literas cum mandatis ad Arcuacorum Ducem, significantes, in quantarum rerum omnium difficultate verjarentur, futurumque, vt non possent diutius obsidionem hostium sustinere. Habebat Arcuacorum Dux in ciuitate illa complures clientellas, tum per se ipsum partas, tum à maioribus veluti hæreditario quodam iure susceptas, ex eo tempore, quo arx sub fide publica fuerat ab Hispano Principe Stunicarum familiæ credita. Erat illius arcis præfectura non solum honorifica, sed etiam firmissimum sui patrimonij fundamentum: quod alioqui ab Aquilone in Austrum per totam Hispaniæ latitudinem diffunderetur. Is itaque cum accepisset, præsidarios suos in tanta rerum omnium angustia versari, dat eidem Ioanni Sarmento literas cum mandatis ad Lusitanum, quibus facit illum omnibus de rebus, quæ apud Burgos gererentur, certiore. Quodque si castellum illud, à quo, tanquam à capite, Hispaniæ regnum Castella est cognominata, in hostium potestate deueniret, se non modo facturum grandem patrimonij sui iacturam, sed neq; ipsum quidem facile regnaturum, si ex regni culmine deturbaretur. Cum præsertim viriusque partis fautores, qui se indifferentes continebant, in hoc vnium certamen

oculos coniecerint spectantes, quem fortunarerum sequatur euentum, haud dubium, inclinatuos omnes ad victorem studia sua. Quare ipsam orabat, obtestabaturque, vt obsessis quamprimum ferret suppetias, nisi mallet hostibus cum Regni possessione victoriam tradere. Stimulatus eò nuntio Lusitanus, reputans secum vera esse omnia, que ab Arcuacorum Duce dicerentur, tametsi habebat copias imminutas ex eo numero, quem à principio belli ex Lusitania secum adduxerant, quod pars suorum desiderio ex longa mora in patriam redierat, pars ex caeli mutatione morbo erat extincta, pars in tumultuarijs quibusdam pugnis profligata, statuit tamen (quantum posset) exercitum contrahere, opemque obsessis ferre, antequam de facienda deditioe cogitarent. Tawoque profectus Arcuacorum se cum praesenti exercitu contulit. Cui se Archiepiscopus Toletanus, & Villenas Marchio coniunxerunt, perpulchre aliquot instruatias cohortes secum adducetes: eidemque non modo auxiliariæ manus, sed etiam fidem suam iterum addixerunt, seque non agnituos alium Hispanorum Regem attestati sunt. Erat illa tempestate Regina Valladoliti, que facta certior de aduentu hostis Arcuacum mittit praefectos cum cohortibus ad loca finitima Gutteriam Cardenium questorem suum maximum Methymnam ad Campian: Ioannem Syluium Comitum Centifontanum Vinctum, qui non pariterentur Lusitanos liberè per agros vicosque excursions facere. At Centifontanus Comes iuuenili ardore commotus egregium aliquod facinus moliri non desinit, res

Etique Arcuacum profectus, vbi se Lusitani continebant, in cõdensedo quodam spineto insidias collocat, mittitque excursores, qui agros populentur, Quos ingentem præ se agentes prædam, Lusitani facta ex oppido eruptione euestigio insequuntur, quo aduentum est in insidias. Vnde Comes prodicens iubet signa inferri, antequam subsidio augetur hostium numerus, qui haud dubie erant adhuc multo plures. Militum sententia fuit anceps: erant enim, qui dicerent cedendum esse tempori, propterea quod omnia essent hostibus superiora, numerus amplior, ex quiete perditum, equitum, equorumque recens alacritas, à tergo subsidia in horas succedentia. Nostris vero militum paucitas, ex noctis hesternæ laboribus corporum lassitudo, auxiliorum præterea nulla spes. Quare canendum esse receptui censebant, antequam hostes ab exploratoribus cognosceret, non esse dispositas, quas timerent, alteras insidias. Alij dicebant turpem esse fugam, neque committendum, vt Lusitani aliquando possent dicere, Hispanos ab ipsorum conspectu fugisse. Dum tempus consultando territum, iam vultibus nostrorum excursoribus primi Lusitanorum instabant, neque poterant pauci multorum impetum sustinere. Nisi, qui ferrent opem laborantibus, crescut vtrinque paulatim auxilia, donec totis viribus pugnari coeptum est. Editur strages maxima. Comes vero cernens hostium auxilia increscere, suos vero partim occisos, partim vulneratos, partim ex multo labore defessos in proximâ se verrus

cam recipit, collectisq; ex pugna reliquis Vinctum contemdit. At Lusitani non incruenta victoria potiti cum crepta ex hostibus præda, spolijsq; Arcuacum rediere.

REGINA Lusitanum Burgos euntem subsequitur, Pallantiæque residet, Comes Beneuentanus Baltanasij capitur.

CAP. V.

LUSITANVS interim non cessat partium suarum fautores, vt ad præscriptū diem sibi adsint, conuocare, & quam maximis copijs ferre opem obsessis festinent, hortatur Ipse cum Archiepiscopo Toletano & Marchione Villenati Pinnam fidelem, quod erat Comitis Vrenatis oppidum, proficiscitur: vt illic auxiliares copias expectaret. At Regina eius rei facta certior Pallantiam ire properat. Erat in Comitatu illius Cardinalis Hispanus, & Archithalassus, Comesq; Beneuentanus, & alij complures Hispanorum viri Principes. Dimittitque exploratores & excubias, qui captent hostis consilia, vt quum primum iter arripuerit, faciant se certio rem, vt illum à tergo insequeretur, si Burgos ad soluendam obsidionem ire contenderet. Simul etiam, vt hostibus com meatus intercluderet, disponit præsidia in locis Pinuæ Fidei finitimis, inter quos erat Baltanasium oppidulum neque arte, neq; natura satis munitum, sed muro semirupto

fossaque non bene craterata. Hoc sibi Comes Beneuentanus præsidio suorum collocando deposcit, vnde multa incommoda ab hostibus inferre posset. Stationes in locis iniuriæ obnoxys disponit: vigilas, Circitoresq; distribuit, ne aduentu hostium repentino opprimatur: alioqui erat animo tam excelsus, vt nihil à partis aduersæ copijs omnibus formidaret. Socij vero, clientes, familiares, & amici Comitem hortantur, vt locum non multo negotio munitum desereret. Neque enim Lusitanos quieturos quoad illum exmunitione tam propinqua deturbent: idque haud difficulter effecturos, quando tot aditus oppugnationi paterent. Sed ille neq; precibus, neq; exhortationibus vllum reliquit locum, quin potius in incepto perstans excursores cotidie mittit, qui populos lentur agros, pabulatores, signatores, frumentatoresq; intercipiant. At qui Lusitanus videns se ab hostibus contemni, paucosq; intra macerias, parietesq; potius quam muros se continentes com meatus sibi intercludere, decernit Castellum oppugnare, atq; tam insigne opprobrium ex oculis tollere. Arripit iter nocte intempesta, atq; sub lucem per ruinosas murorum partes Castellum agmine octipartito iubet oppugnari. Muri erant formacei exterra sine calce, quos longa dies & ruina cæli deiecerant, magnaq; ex parte per intervala nudauerant incolas. Eos aditus Lusitani inuadunt. Stationarij milites vigilum Circitorumq; clamore excitati ad loca sibi designata accurrunt, seq; ab hostibus non tam muro quam acie defendunt. At Comes hortatur suos, quemq; nomine proprio cum honoris præfatione appellans, stationes

nes circuit: laborantibus auxilia submittit. Hinc spes oppidi capiendi, illinc desperatio, si hostis admittatur, utrorum animos irrat, neuris pedē referentibus. Editur utrobique strages maximā: vis vi repellitur. Atque ita partim instādo, partim cedendo, pugnatum est ad horas vespertinas. Bis Lusitani fuerant intra munitiones recepti, bisque sublato clamore Bencuentani hostem in murorum ruinas deturbant. Sed tandem per muri partem diffractam irrumpunt Lusitani, obstantes impellunt, fundunt, fugantque per vias: omnia disturbant. Comes cum paucis ex suorum numero angiportum quendam occupat, ubi fortiter pugnas vulneratur, capiturque. Lusitanus ea victoria spoliisque superbus cum Comite aliisque Principibus viris quasi in pompa triumphipræmissis Pinnam Fidelem rediit. Eam calamitatem Rex & Regina magis quam pro materia egeretulerunt. Nam præter id, quod Pimentelorum familia est in Hispania facile Princeps, Comesque ipse per se vir ingentis animi, atque rei militaris peritissimus, talem amicum tamque obsequentem suæ partis socium amisisse, non poterant, non dolere. His duabus cladibus per præfectos acceptis Regina sese cum reputans, hosti ex victoria elato creuisse animos, simul etiam, quod rumor increbrescebat, illum habere iter ad Burgensis arcis obsidionem soluendam, contrahit præsidia, quæ per locos hosti finitimos disposuerat: ut cum primum ille castra moueret, ipse cuestigio consequeretur, copiasque suas cum mariti Regis exercito iungeret, aut ex communi consilio alter à fronte, altera à tergo hostem anticipi pugna distra-

herent. Rex quoque non cessat interea obsidionem urgerere, tormentis ac machinis munitiones pertundere, cuniculos in æcem agere. At Lusitanus videns nostrorum vigilantiam, alterius in obsidione præmenda, alterius in auxiliariibus copiis undique contrahendis, seque duobus exercitibus futurum imparē, si foret illi collatis signis cum hoste discernendum: simul etiam, quod audiebat, Zamoranos velle ad hostes deficere, diuertit ab instituto itinere, ut Zamorā Taurumque validiori præsidio firmaret, putans illas duas vrbes esse Regni futuri vel maxima fundamenta propterea, quod erant & ciuibus frequentes & Lusitaniæ suæ confines, eoque consilio Arcuacum rediit. Erat Arcuacorum Ducis coniux Leonora ex Pimentelorum familia Bencuentani Comitis soror patruelis, quæ illis temporibus non modo omnem Ducatus administrationem sustinebat, sed etiam coniugis affectus moderabatur. Eacum Lusitano agit, quemadmodum Comes cum sociis, qui in eadem fortuna fuerunt ex fide, quam victi victoribus dederant, soluerentur ea conditione, ut partis aduersæ arma non iuarent. Dantur obsides Comitis filius primogenitus, tria oppida ornatissima sequestro ponuntur, Maiorica, Portellum, Villa alba, quæ Lusitanus firmissimo præsidio instruxit. Comes itaque solutus fide, tametsi magnis conditionibus iniuraretur, ut studia sua in Lusitanum transferret, noluit acquiescere, sed in reliquum belli tempus medium sequestremque se exhibuit.

MARCHIO amissa Ocania, quam
 praesidio tenebat, Lusitanum hortantur,
 traiectis montibus ad Carpe
 taniam veniat.

CAP. VI.

ANNO insequenti, qui fuit à salute Christiana
 sextus & Septuagesimus supra Millesimum
 Quadragesimum, in ipso statim Anni exor
 dio, Ocanienses, quibus Marchio gravissimè
 imposuerat praesidium, coeperunt agere cum Centifontano
 Comite, cumq; Ioanne Ripario, qui eo tempore Toleti com
 morabatur, de tradendo per illos municipio Regi & Regi
 nae, modo ipsi ad tempus adessent cum exercitu. Atq; impri
 mis oppidanos ob suspicionem domo pulsos à Marchione re
 uocant, vnoque omnium consensu praesidiarios milites oppi
 do pellunt. Accurrunt extemplo à Centifontano Comite
 subsidia, quem sequitur cū Toletani cohortibus Ioanes Ri
 parius. Regina eius rei facta certior oppidum Roderico
 Marrigo Spathiferorum Magistro tradi iubet. Hoc nun
 tio permotus Marchio, simul etiam videns opes maximas
 & patrimonium, quod à patre acceperat amplissimū, indies
 minui, commotum à Lusitano petit, & quam maximis pos
 testitineribus in Marchionatum suum peruenit: vbi compe
 rit omnia multo deteriori conditione, quam ex nuncio acce
 perat. Urgebat illum omni ex parte hostis acerrimus diuis

Iacobi militiae Magister, nitebaturq; paucis oppidulis, quae
 supererant, spoliare. In qua rerum omnium difficultate po
 situs dat literas ad Lusitanum, commemorans quanto studio
 et fide sit illius signa sequutus, quodq; sibi pollicitus fuerit eo
 tempore, quo illi uxorem nuptiui tradidit, se pro illius capi
 te ac fortunis dimicaturum: neq; passurum, vt quicquam de
 trimenti pateretur, non etiam si sciret omnes vires suas for
 tunae belli opponere. Addebat insuper, quod noluerit sequi
 partis aduersae duces, quanquam magnis conditionibus in
 nitaretur. Nunc verò eò se calamitatis deuenisse, vt parū
 absit, quin omne patrimonium à suis maioribus acceptum
 amittat. Quam iacturam non tam esse suam, quam ipsius
 Regis, ad quem pertinebat, suarum partium studioso susteri,
 atq; seruare incolumes. Itaq; orabat, obtestabaturq; Regē,
 vt cum exercitu, copijsq; omnibus quamprimum Taurinos
 montes traiceret, conferreretq; se Madritum, quod oppidum
 cum arce ipse praesidio teneret: futurum namq; vt inde cōs
 modius assequeretur, quod concupiebat. Erant namq; in ea
 regione Madrito proximi Archiepiscopus Toletanus, atq;
 Magister à Calatraua, qui essent in tota prope Carpetania
 facile principes, suas quoq; vires non esse adeo exhaustas,
 vt ex caede, quam esset hostibus illaturus, nō sequeretur san
 guis. Quod si Madriti vellet considerare, fore, vt Ocania
 imprimis recuperetur, atq; deinceps Toletani, actotius Car
 petaniae Lusitaniaeq; proximae vrbes, municipia, & castel
 la se illius fidei, maiestatique dedant. Esse praeterea in Bes
 tica Marchionem Gaditanū, qui Asindum armis, & equis,

oppidum perquam nobile, firmissimo teneret presidio, & Alphonsum Aquilarem, qui Cordubam, qua nulla est in Bætica ciuitas equitatu frequentior, quasi vnum è suis municipijs possideret, vtrumque duarum sororum viros, vtrumque rei militaris peritissimum. Esse alios complures, qui cum primum audierint ipsam cum præpotenti exercitu in Carpetania conuulsisse, declaratori essent animi sui sensum, quem ante hac occultauerint. Quod si suis rebus afflictis, vltimæque necessitati non opitularetur, neminem esse tam perditum, tamque consilij inopem, qui vellet sequi ducem, cuius animum suorum cura non teneret. At Lusitanus exhortationes, querelasque Marchionis ad proceres, senatumque suum refert, illorumque sententiam exquirat. Omnis visum nullo modo illi montes esse traiciendum. Affertque rationes complures, cur illud ne cogitandum quidem esset: atque illam imprimis, quod semper is habitus est Hispaniarum Rex, qui possideret Citerioris Hispaniæ oppida Valladolido & Methymæ adiacentia, in qua ipse obtinebat duas vrbes, & situ, & ciuium frequentia munitissimas, atque Lusitaniæ suæ finitimas Taurum, Zamoramque: quas haud dubie videbatur ire perditum, si præsidia inde transferret, aut cum exercitu longius discederet. Quid quod omnes interpretarentur illam non discessionem, sed fugam: cum esset hostis in conspectu, iam iamque decernendum esset ferro, vtri Deus victoriam vellet tradere. Rescribit itaque Marchioni, vt cõsuleret interim rebus suis, qua ratione melius posset se daturum operam pollicetur, vt cum primum

per temporis occasionem posset, omnia damna resarciantur, amissa restituantur, seque illum amplissimis beneficijs cumulaturum. Hoc Lusitani responso consternatus Marchio, cepit animo fluctuare, occasioneque (modo honestè possit) ad Regem Reginaque deciscendi querit, modo sibi amissa: ex quo Lusitanum sequi cepit, restituantur. Erat eo tempore Tauri Lusitanus, qui cum accepisset Zamoranos de prodenda hostibus vrbe cogitare, eò profectus coniuurationem patefecit, quatuorque ex primoribus oppidanis deprehensis non est ausus in illos iure suo vti, metuens ne per tumultum populus concitaretur. Regina quoque videns hostem à mittendis ad Burgensem arcem auxiliarijs copijs destituisse, & ipsa Valladolidum rediit, præsidiaque quam maxima potest, in vicinis locis disponit, ne libere per agros vicoseque Lusitani vagarentur. Neque cessat interim blanditijs, donis, pollicitationibus, precibusque aduersæ partis sectatores pellicere.

ZAMORANI Pontis, atque vrbis
præter arcem Ferdinando
facta deditio.

CAP. VII.

RAT Zamorani Pontis præfectus, quem admodum in superioribus dictum est, Franciscus Valdesius, qui fuerat quondam ipsi Regis atque Regine familiaris, & à quibus honoris

bus honoribus amplissimis, atque muneribus fuerat donatus. Cum hoc agit Regina, ut sibi Pontis munitionem tradat, aditusque in urbem patefaciat. Non abnuuit ille conditionem. Cum petro Mazariico, quem ipse Pontis praefecturae substituerat, de re commentatur, qui cum esset vir bonus, idemque pacis amator, Franciscum impellit, ut Reginae per omnia obsequatur. Constitutum est, ut Rex ab obsidione Burgenfi adisceretur: sine quo, tantam rem non posse peragi, existimabatur. Neque enim sola modo Pontis munitione, sed et tota ciuitas cum Lusitanorum principe, vna opera videbatur tradi. Huius consilij per pauci fuerunt consilij. Rex eius negotij factus certior, simulat se minus recte valere, et quo validitudinem suam commodius curare posset, velle se intra cubiculum ad paucos dies continere. Obsidionis curam fratri Notho reliquitque primoribus, qui cum eo tunc erant communicata re commendat. Ipse cum duobus tantum ex familiarissimis de media nocte Valladolidum arripit iter. Nec latere potuit Lusitanum ea res, siue quispiam secretum prodidit, siue quod audiebat exercitus ab hostibus conuocari, siue quod multis suspicionibus non nimium fidebat iam Francisco illi Valdesio. Quem iubet Rex ad se accersiri. Respondent sui, abiisse nescio quò. Statuit ea nocte, siue dolo, siue viribus Pontis munitione potiri. Mittit Ioannem Porrium, qui erat Valdesij propinquus, atque omnium consiliorum socius, qui diceret Petro Mazariico, qui praesidio Pontem obtinebat, aperiret Ponti s aditus, simulque ea nocte milites transfumen velle mittere, qui hostium

fines popalarentur, re autem vera, ut intra munitionem recepti, praesidem cum praesidio loco deturbaret. At praeses id, quod erat suspicatus, respondet, non esse illud tempus, quo deberent armati intra arcem recipi, se tamen postridie sub lucem imperata facturum. Quod responsum tametsi visum est Lusitanos suspicionis aliquid habere, expectat tamen euentum rei prope diem declarandum. Interea praeses ex immani lapide ducit alterum murum a parte munitionis interiori, quae spectat urbem, nuntiumque ad Ferdinandum Regem mittit, qui dicat conspirationem esse detectam, Lusitanosque esse in animo Pontem oppugnare. Quamobrem properaret ferre suppetias, nisi mallet cum Ponte spem omnem potius de urbis amittere. Prima luce mittit Lusitanus Ioannem illum Porrium cum equitibus centum cataphractis, qui iussa exequerentur. Qui cum ad Pontis primum accessissent caput, sagittis, sclopetris, lapidibusque pulsati, fugati sunt: inelatumque est a praesidiarijs Ferdinandum, atque Elisabetham se agnoscere Hispaniarum principes, at praeterea neminem. Quae vox cum ad Lusitanum perlata esset, ira percitus omnes ad arma vocat, ipseque armatus adest, Pontemque omni tormentorum genere oppugnari iubet. Milites vero partim indignatione, partim sui Regis pudore, partim formidine commoti, testudine adacta, munitionis portas incendio corripunt, putantesque nihil esse aliud quod aditus intercluderet, non sine maxima clade irrumpunt. Cumque negotium sibi iam confectum existimarent, offendunt alterum murum a parte munitionis interiori. Pugnatur utrinque

vehementer, hi ut vallum (quod obfistebat) demolirentur, illi ut vallum cum vita propugnarent. Lusitanos tamen ab incepto arcebat fumus ex incendio, quod ipsi portis ad-
mouerant, quodque ex tanta ipsorum multitudine cum pauci pugnarent, plures vulnerebantur, nullum nanque telum erat inane: cum ediuerso Pontani præter laborem sudoremque defendendi, nullum aliud detrimentum ab hostibus acciperent. Durauit ea oppugnatio à prima luce ad horam eius diei vespertinam: cum interim Lusitanus non suorum strage permotus, non quod tanto dispendio nihil proficiebatur, suos exhortari non cessat: quemque ex amicis nomine appellans, stimulosque admouens, increpans etiam segniores, que res illos haud dubiam in mortem adigebat. Atque illum sic affectum, Archiepiscopus Toletanus hunc in modum alloquitur. Non est mihi ignotum clarissime Rex indignationem istam in proditores illos esse iustissimam: Sed quid opus est tanta sanguinis effusione, ubi nihil proficitur? Quod si te in ultionem ira precipitat, non minus commiseratio in tuos renocare debet. Audiui ego quendam ex numero illorum septem, quos Græcia iactat sapientes dicere solitum, victoriam non esse optandam, quæ sanguine constatura esset. Quid igitur ille diceret de pugna, quæ sine effectu cruore redundat? Vides quanta fiducia, vel constantia potius, patientiaque, rebelles illi Pontis munitiones tueantur. An putas id futuros fuisse, aut te presentem tale aliquid ausuros, nisi expectarent quam celerrime sibi auxilia missum iri? Noui ego hostium mores, neque omnes

sirostantam sibi oblatam occasionem. Quod si à me princeps optime, sententiam exiges, censeo temporè cedendum, neque expectandum quoad hostes robore ac numero plures intra mœnia recepti sint. Neque arbitrator cum illis esse pugnam, per vrbis vias, per domos, perque religiosa Deorum templa, cum præsertim habeamus ipsos ciues nobis infensos, atque in partis aduersæ studia pronos. Lusitanus hæc Archiepiscopi oratione persuasus, iubet ab oppugnatione receptui canere, timensque nequid per tumultum populus audeat, conclanatis vasis imperat suos omnes in armis excubare. Comportatisque in arcem sarcinis, omni que preciosa supellectili, de media nocte cum noua coniuge Tanum proficiscitur. Quem sequutus est Porrius ille Ioannes, veritus iram principum, quos iam pridem offenderat. Vix dum Lusitanus discesserat, cum euestigio Aluarus Mendocius, cum exercitu per alteram portam vrbis ingreditur. Lusitanorumque reliquias per totam ciuitatem sparsas, explorat, spoliat, comprehenditque: quorum bona pars se cum omni re sua in ædem recipit maximam. At Mendocius templum obsidione cingit, summisque viribus oppugnat, illi contra, se acriter defendunt. Adest sub lucem ipsam Ferdinandus ipse Rex cum Archithalasso, Duceque Albano, aliisque principibus viris eiusdem causæ studiosis. Quos Lusitani cum cernerent intra mœnia receptos, ceperunt ipsi priores de deditionis conditionibus agere, ut sospites cum rebus, quas possent comportare, secum dimitterentur. Quod Rex clementissimus haud difficulter indulsit, et

quod natura mitissimus erat, & quod nolebat in tam parui momenti negotio tempus consumere, cum præsertim ad arcis oppugnationem, cui potissimum intendebat, ecclesia illa, quod arci proxima erat, plurimum conducebat. Lusitani sacrate abeundi data, se cum bonis suis omnibus ad Regem suum conferunt. Quos, ut consolaretur, simulat fiduciam, simul etiam vulgo iactare coepit, totum hoc regni potius negotium non constare capiendis, amittendisq; arcibus, castellis, aut urbibus, sed vno prælio, in quo discernendum foret in Hispania regnaturus. Mittitq; continuo ad filium Lusitanorum principem designatum literas cum mandatis, quibus imperat, ut omne Lusitaniæ robur, in vnum exercitum contrahat, sibiq; cum quam maximis possit copijs, cum primum euocaretur, adsit. Rex vrbe potius, metati bona Iordanisq; Porrij aliorumq; rebellium publicat. Atq; imprimis murum, vallo, fossaq; munitum inter arcem & urbem duci iubet. A parte quoq; vrbs extrema, vnde decem munitissimas stationes disponit, firmissimisque præsidij instruxit. Imperat præterea ex locis finitimis omnia tormentorum, machinarumq; genera comportari, & reliqua omnia parari, quæ obsidioni, oppugnationiq; futuræ vsui forent.

BURGEN. Arcis obsessio continuatur, & quæ ab vtraq; parte fiunt exponitur.

CAP. VIII.

V M hæc ad Zamoram geruntur, Burgensis interim arcis oppugnationio non cessat, sed neque præsidiorum crebra in obsessores urbemque eruptiones, vnde crebri ab vtraque parte milites cadebant. Sed cum viderent obsessi suorum numerum cotidie minui, hostium vero augeri, decreuerunt se intra munitiones continere: rem satis magnam se facere arbitantes, si fidei suæ arcem commissam tuerentur. Quæ res obsessores admonuit, stationes arci ad iactum lapidis admo- uere. Ex qua vicinitate, orta est ab vtraq; parte colloquendi familiaritas: illis iactantibus se in dies Lusitani auxilium expectare, idque se pro comperto habere, Gallorum quoque Regem aduentare cum ingentibus copijs, populaturumque Vasconum Cantabrorumq; fines, tandè longa obsidione se suis opem laturum, quæ spes faciebat eos obstinatio res, inclamabantq; diu noctuq; voce quadã stentoria gemnantes identidem Alphõsi, atq; Lusitaniæ nomen. At nostri contra, ô stulti dicebant, qui ab vsque Lusitania expectatis auxilium in Cantabrorum finibus positi, qui in Gallorum leuitate spes vestras posueritis. O perituri, atque temeritatis vestræ poenam prope diè luituri, non pudet vos pro illis stare, quorum maiores maioribus vestris semper fuerunt hostes? Ecquis putarat Zamoranos Lusitanis finitimos paucorum potentia oppressos, ad nos descivisse, Burgenses vero Castellanos columen à suis principibus Castellanis ad Lusitanos deficere? Resipiscite miseri ciues, atque ad vos tandè redite. Renocate in mentè, vestrum vulnus, quod

vobis cotidie obycitur. Sub Ioanne primo horum principum nostrorū proauo acceptum. Qui cum Beatricis vxoris dotali iure regnaturus esset, vsq; adeo Castelle Castellanosq; nomen illis fuit odiosum, vt potius sint passi Magistrū Auisum, quāuis Nothum & ex professione fratrem religiosum, nihilq; ad illum regni administratione pertinente, in Lusitania regnare, quam Regem Castellanos ipsi præsidere. Nunc vero vos cum habere possitis Regem Castellanum, Castellansq; Regibus procreatū, conugalq; fide cum vera indubitataq; Ioāni secūdi Regis filia, legūimq; hærede, potius sequimini generis inuisi Regem, præsertim coniunctum matrimonio vxori ex turpi adulterio conceptæ. Qui neq; vobis auxilio esse potest, neq; vestris laboribus, quos ipsius nomine exantlastis, gratiã referre: qui ex medio itinere, cum ad vos laturus auxiliū properaret, nostrorū principum timore reuocatus, Zamorã quasi ex limine ad sui regni latebras fugiturus se recepit: atq; inde iterum pulsus Taurū (hoc est ad latronū speluncam) potentissimus iste Rex vester aufugit. Circumspicite demū ò miseri ciues, & cernetis hanc nam murorū partem tormentis machinisq; labefactatã impendere: quæ si vos destituerit nudos, faciabitis, opinor, sanguine vestro inimicorū hostiumq; oculos: atq; vxoribus, nativis, cognatis, affinibusq; spectaculum perquam triste exhibebitis. Itaq; dum licet, ad victorum potius, clemētiam misericordiamq; confugite. Mūsi sunt, erroribus vestris ignoscant. Neq; vos solum vobis, reiq; publicæ vestræ, sed & opes, dignitates, & omnia ornāmēta vestra restituent, atq;

etiam fortasse cumulabunt. His vocibus obsessi visi sunt paululum acquiescere. Videbant namq; propemodum vera esse, quæ ab hostibus dicerentur, atque illud imprimis, quod muri pars maxima ruīnam minabatur, quodq; auxiliatorū nulla spes certa esset, quodque commcatus in dies minueretur. Erant tamen qui dicerent, potius illis esse per eundem, quam faciendam turpem deditiōem. Alij non poterant adduci, vt putarent se auxilio ab Arcuacorum duce destituentos, aut consilio saltem, aut admonitione quid esset, illis faciendum. Plerique tamen censebant non esse illis ultimã necessitatē expectandam, cum victor daturus esset, quas vellet conditiones, non quas victi peterent. Dum tempus consultationibus iteritur, pars muri ad longitudinem passuum viginti repente corruit, alterumque patefecit, quem illud ipsum metuentes, in subsidium ex terra fecerant, qui & ipse cum tormentis pertundi cœpisset, alterius muri collapsus impediēbat, quo minus solo & quareretur. At præses animo iam consternatus, quod neque muri possent illum ab hostibus dirimere, quodque præsidary milites partim vulncribus, partim langore, partim lassitudine, atq; simul omnes cunctarum rerum penuria laborarent, cœpit assentiri illis, quorū sententia fuerat, agendum esse conditionibus, quibus se victori dederent. Conuocatoq; ad id Comestabili, cui Rex discedens fratrique Notho summam belli commiserat, patet si sunt se tradituros arcem, si à Rege Reginaque vitæ in columitate atq; erroris venia & bonis amissis donarentur. Sub his pactis conuētiis Regina ex Valladolido accessit

tur, illa propter Burgos venit, arcem recipit, rebelles venia cōdonat, illisq; bona restitui iubet. Cōpositisq; ciuitatis clarissimæ rebus, Valladolitum redit, atque inde Tordeellas, vt esset hosti propior, ad incutiendum terrorem, caprandūq; quid ille consilij caperet, & qua ratione cum illo esset belligerandum. Per idem tēpus venit eodē Petrus Stunica Ducis Arcuacorū filius primogenitus, qui dissidebat plurimum à via, cui pater institerat. Nam & ipsius obsequia in Regem Regināq; fuerant non obscura, semper que de illis bene sentiebat, honorificeq; loquebatur, quod ipsum principes non latebat. Is cum primum facta est Reginam alloquendi copia, cœpit exponere quanto studio ac diligētia, quanta obseruantia & pietate regalibus iussis obtemperauerit, quodq; nihil vnquam reliquerit faciendū, quod putaret ad ipsius Regina Regisq; statum pertinere: eaq; fiducia venire dixit, vt peteret patri veniam, ne filio plecteretur parentis culpa, si culpa dicenda esset, que senectutis delirio sit commissā: addebat quoq; id, quod omnibus erat comperitum, iam pridem illum fragilitatis propriæ consciū, omnē rei domesticæ curam, administrationēq; ad vxorem, que sibi esset nouerca, trāstulisse. Ea quoq; vt Ioanē filiū ab Alcantara Magistrum ordinis Cisterciensis faceret, omne fas atq; nefas, omnia iura diuina, simul & humana miscuisse: omne Ducis patrimonium, vt id consequeretur dissipasse: omnemq; totius familiæ statum, qui non ad illam, sed ad se ipsam pertineret, sepe maximis periculis obiecisse. Nunc vero dicebat se venisse missum à patre, qui illius nomine

sua omnia poneret in ipsius Regina potestate, vt omnibus rebus, que ad se, que ad patrem, que que ad nouercam pertinerent, pro arbitrio suo vteretur. At Regina tametsi ad condonandos errores erat paulo diuiscula, tamen habita ratione ipsius Petri, ad quem spectabat familiæ illius hereditaria successio, quodque pater senio confectus, omnem domus atque voluntatis suæ administrationem ad vxorem trāstulerat, que cupiditate quadam omnibus parentibus ingenta filios extollendi viam illam inuasit, omnes venia cōdonauit, sibi que eo beneficium reddidit impostero obsequētissimos. Arcuacum eo pacto recuperatum est, Ducatus titulo in Placentiam ciuitatem translato. Magistratus Ioanni filio cum insignibus, & titulo confirmatus, quem obsusfragatorum discordiam, ad sedem apostolicam conferendi iure deuoluto, summus Pontifex illi contulerat. Dictum est in superiori parte Ludouicum Galliarum Regem cum priusnum Ferdinandus & Elisabe regni administrationem adierunt, renouasse cum illis antiquum fœdus, quod fuerat à multis annis inter Gallorum Hispanorumque principes obseruatum. Sed cum postea vidisset inter Tarraconensem Lusitanumque, de regni successione disceptari, iniicit animum in Ruscionis Comitatum, quem Ferdinandus à Ludouico petebat debere restitui. Repudiatoque priori fœdere cum Lusitano fœdus nouum percutit. Quos cum videret bello implicitos, ratus illud esse tempus rei bene gerendæ, bellumque hostibus inferendi, compositis cum Britannorum Rege simultatibus, mittit Ocasonem armorum

quadraginta millia, qui Vasconum fines Hispaniæ contri-
 butos ferro ignique vastarent. Imprimisque castellum
 & loci situ, & hominum structura munitissimum, Fontem
 Rabiam nostro seculo indigenæ appellant: quod in ipso Hi-
 spaniæ citerioris Aquitanicæq; Galliæ collimito situm est,
 habens portum in secessu Britanniæ maris, atque à latere flu-
 men nomine Alduidam, quod in Cantabrorum iugis erumpit
 pens, Castellumque præterfluens, in ipsum portum influit.
 Itaq; Galli traiectione flumine, quod per æstus reciprocatio-
 nem non erat difficile, vicis populantur, Castellaq; finitima dis-
 riuunt. Erat ea tempestate Regina Bærgis, nã Rex inter ea
 Zamoranam arcem obsidione premebat, quæ facta rerum
 omnium certior, mittit cum equitatu Iacobum Sarmentum
 Comitẽ à Salinis, cũ facultate habẽdi delectus, cõnocandiq;
 ad arma finitimos, & cõportandi cõmeatus, faciendiq; alia,
 quæ foret usui ad bellũ gerẽdũ. Ipsa præterea mittit literas,
 ad omnes Vasconũ Cantabrorũq; & Asturũ populos, ut cũ
 etiã ad regni fines ab hostibus tuendos confluant, seque Salis-
 narum Comiti agglomerent. Ioannem quoque Gamboã
 virum rei militaris peritum præsidio castelli præficit, qui
 cum mille delectorum militum indigenarum numero ingres-
 sus oppidum, fossas eruderat, vallum, stationes, turres &
 murorum propugnacula scorpionibus, catapultis, tormen-
 tis, machinisque instruit. Neque Galli seignius omnia, quæ
 ad oppugnationem castelli erant necessaria, vndique com-
 portant. Erant cum Gallis ex Vasconum finitimis gre-
 garij leuis armaturæ pedites complures, qui per anfractus

deuiosque tranites, calleque occultos, in nostrorum fines
 penetrabant, multaque detrimenta inferabant. Horum præ-
 fecturam gerebat Ioannes quidam cognomento Purgeta
 vir strenuus, atque regionum illarum peritissimus, qui cum
 in vico Fonti Rabiaë propinquo cum Vasconibus ad mille
 numero confedisset, indigenæ stimulati, partim detrimentis,
 quæ ab illo acceperant, partim quod videbant se à tam pau-
 cis contemni, collecta manu trium millium leuis armaturæ
 peditem, nocte in tempesta illos adoriuntur: & somno vis-
 noque sepultos alios trucidant, alios fundunt, fugantque in
 Gallorum castra, quæ non procul aberant. Domum in
 quam præfectus diuerterat, cum expugnare longum videre-
 tur, incendio corripiunt, ipsumque præfectum cum ducentis,
 qui erant cum eo, comburunt, seque in Fontem Rabiam ad
 suos recipiunt. Tribus millibus passuum ab oppido aberant
 Gallorum castra, nam bombardis, colubrinis, serpentinis,
 alijsque sulphurarijs machinis, propius accedere prohibeban-
 tur. Itaque statuunt ducere fossam decem pedum altitudi-
 nis, non rectam, ne oppidanorum telis vulnerari possent,
 sed flectentes nunc ad dextram, nunc ad sinistram. Id oppi-
 dani prospicientes, & ipsi propugnacula contra fossam op-
 ponunt: constituuntq; non ex loco superiori, sed ex a quo fos-
 saque & vallo cum Gallis pugnare, quãdo loci angustia nõ
 his magis quã illis faueret. Murorum quoq; altitudinem de-
 moliantur, ne ruinae ex machinarum concussu labefactate in
 ipsorum propugnatorum capita deciderent. Galli per fossam
 illam tortuosam, vallo & fosse Castellum admotam non tam

oppugnabant, quam in medio veluti campo cum oppidanis confluebant. Ex vicis populisque finitimis confluebat maxima hominum multitudo, qui ex arduis præruptisque montium iugis, in plana descendentes, pugnalacebant eos, qui tuendis castris relinquebantur: pugnatur utrobique, à Gallis pro castris, ab Hispanis pro murorum defensione, cadunt ab utraque parte complures. Sed oppidanis crescebat spes, quod lacesiti non referebant pedem. Gallis desperatio, quod cum maxima suorum clade parum detrimenti hostibus inferebant, quodque non poterant obsessis auxilia, et comitatus intercludere propterea, quod per æstus pelagi nauis non poterant prohiberi ad muros accedere. Ipsi è contrario, victus, omniumque rerum in qua laborarent, quod ad Hispaniarum classe comitatus sibi importari vetarentur. Itaque cum dies nouem frustra tumultuarijs pugnis potius quam oppugnationibus consumpssissent, Ocasorem redierunt: quod oppidum à fonte Rabia millibus passuum viginti abest.

DE GALLORVM REX

à Fonte Rabia suo exercitu pulso,
maiori apparatu obsidio
nem repetit.

CAP. IX.

ALLORVM Rex indignatus tantas copias nihil effecisse, addit milites ducesque, addit machinas omnium generum, iubet maiorem rem comitatus abundantiam comportari, ne ob eam causam, id quod antea fecerant, ab obsidione desisteret: imperat ne ab oppugnatione diu, noctuque cessent, quod ad negotium conficiatur. Nec minus interea Fonte Rabiani reditum verentes hostium, fossas faciunt profundiores, muniunt vallos, propugnacula disponunt, et strenuissimum quemque militem adfiscunt. Regina quoque mittit eodem gratiis armaturæ militum tres cohortes, quibus præficit Xanthum à campo, Ioannem Lezeanum, Ioannemque Salazarum, sulphurariamque ingentis magnitudinis machinam, aliasque tormentorum genera, machinariosque præfectos, eorum rerum peritissimos. Igitur cum nuntius attulisset, Gallos cum ingenti rerum omnium apparatu aduentare, oppidani magna spe attolunt animos, neque se intra munitiones continent, sed machinas et tormenta extra muros disponunt. Rex igitur utrinque missilibus telis, machinarumque globis lapideis, plumbeis, ferreis. Editur utrisque cædes maxima: sed Gallis multo maior, quod ex aperto pugnant. Qui videntes suorum coaceruatas cadaucrum strages, castra reduxerunt ad vicum illum, in quo diximus Ioannem Purgetam cum socijs incendio conflagrasset: Is aberat à Fonte Rabia quatuor ferè millibus passuum. Die postero Galli negotium repetunt, volentes experiri, an possent castra proprius oppidum metari. At oppidani anfractuum, diuerticulorumque

Et tramitum peritiosissimi, magnam hostium partem circumue-
niunt, atque extutiori loco, miseranda caede conficiunt, com-
pluresque cum spolijs machinas ceperunt. Galli ea clade
consternati in hesternam se recipiunt castra. Dieque inse-
quenti cautius exercitum mouent, vitantque insidias, perque
fossam illam machinas oppido admovent, castraque locant, ne
que potuerunt ab oppidanis arceri propterea, quod hostium
numerus erat multo amplior, et ex lassitudine dici hesterni
fatigati, statuunt se intra munitiones continere, oppidum
que modo tueri, atque ita per bimestre spacium illi muros, hi
castra, machinis perturbant, nonnumquam etiam tumultua-
rijs se pugnis laceffunt.

REX obsidionem continuat, neque à Lusitanis
no laceffitus desistit: tandem Regina sua
suu certamen descendens,
ille non sustinet.

CAP. X.

REX interim Zamorae non cessat hostes obses-
sosurgere, atque Metatum alia ex parte blandi-
cijs pellicere, ut tradat sibi arcem, pollicens non
modo erroris impunitatem, omniumque bonorum
dignitatumque restitutionem: sed etiam maximorum prae-
mium accessiones. Ex parte alia praecoens, et acclamatio-
nibus declarabat illum, eosque, qui cum illo sentirent infidelis
tatis, prodicionis, laesaeque maiestatis reos. Illi vero con-

tra suorum scelerum conscientia, nihil fidum sibi fore putan-
tes, simul etiam, quod in horas expectabant Lusitanum sibi
auxilio venturum, perstabant inceptis, seque in summa rerum
omnium difficultate patientia obdurabant. Videns itaque
Rex, tempus longa obsidione teri, iubet machinas validio-
res, aliaque necessaria futurae oppugnationi comportari. Lu-
sitanus certior factus, ingenti magnitudinis bombardas, ali-
asque sulphurarias, lignicasque machinas Zamoran aduehi, o-
mnesque copias armari iubet: atque ipse proficiscitur contra, ut
illas intercipiat. Exploratum namque habebat, hostis exerci-
tum non esse tantum, qui obsidioni continuandae, et machina-
rum subsidio posset sufficere. Itaque alterum è duobus erat illi
necessarium, aut machinas amittere, aut obsidionem solvere.

Cumque à Zamoran non amplius quatuor millibus passum dis-
taret, nuntium accepit, machinas omnes iam in hostium ca-
stra receptas. Ea spe Lusitanus delusus, mittit aduatores,
qui dicant Regi se venisse, ut cum illo armis decerneret, me-
diorum illum campo expectare, nisi mallet sibi regni possessi-
one cedere, seque in Tarraconensem suam cum coniuge reci-
pere. Iuuenes et strenuissimus quisque, ac bello viuida vir-
tus, eadem conditione oblata libentissime accipiunt, pugnaque ala-
cri animo deposcunt. At Rex Lusitani mandata refert ad pa-
ceres, et quod responsum hosti redderet, exquirat. Atque
imprimis placuit rogare sententiam Comitum Albensium, cuius
fides egregia in principes, prudentia singularis, atque militaris
disciplinae admirabilis quaedam sollertia fuit. Is pro consuetudi-
ne sua, hac breui oratione est usus. Maluissimam ego Clariss-

sine Rex aliorum sententiam hac de re prius audire, quam dicere meam. Sed quando præter ordinem à Celsitudine tua iubeor, paucis pro ingenio meo absolvam, quid ego de presenti negotio sentiam. Si nobis essent duo exercitus, optime Rex, ut altero posses obsidionem hanc continuare, & altero collatis signis cum hoste confli gere, adhuc subdubita rem, an utrunque certamen nobis esse subcundum propter ea, quod victoria propemodum parva fortunæ belli committetur. Nunc vero neque copiae sunt tantæ, ut utriusque negotio sufficiant, neque villo modo semel incepta obsidio soluenda est. Tu Regum Clarissime cinxisti obsidione hæc arcem, quæ ad hostes deciuerat. Lusitanus cunctis artibus nititur obsidionem soluere. De hoc est inter uos certamen, ut tu perstes inceptis, ille vero suis opem ferat: quod quia non potest recta efficere, aliam aggreditur viam. Lacesit te ad pugnam, quam si admisseris, ille assequitur, quod vult, tu ab incepto desistis: ille fit voti compos: tu operam & impensam perdidideris. Neque est quod quis posset obycere, tibi non esse animum & vires ad decernendum cum hoste, quando quidem non audes credere te campo Martiq; communi. Immo vero tu, o Rex, in medio campo stas, hostem que in omnes horas illius arcem obsidens expectas. Quod si tu non inuadis illum, cur ipse non inuadit te? Iam vero ex disciplina militari satis constat illum esse victorem, qui perstat in eo, quod semel cœpit. Tu iteris arcem oppugnare, ille vero arci opem ferre: de hoc inter vos nunc omnis contentio. Tu igitur victor si perstas, ille victus, si quod

profitetur non efficit. Atque, ut vno verbo sententiam meam colligam, nullo modo censeo ab hac obsidione cessandam, quo ad negotium conficiatur. Eo confecto, tunc poteris liberè, quo velis exercitum ducere, atque alias cohortes, quæ ad intercludendos hosti commeatus nunc sunt in præsidia distributæ, ut se tibi adiungat euocare. Conuenient præterea ex obsidione Burgenfis arcis copiae, & quas in dies expectas ab amicis tuis auxiliares, & tunc bene iuuante Deo poteris hosti facultatem pugnandi offerre. In hanc Albenfis Comitum sententiam: quia videbatur tempori accommodatior, omnes pedibus, manibusq; ierunt. Per caduceatores vero responsum est Lusitano, si cordi illi erat acie decertare, veniret opem suis laturus, & à parte vrbis extrema experiretur armis, vter exercitus foret superior. Nam Regi statutum esse in obsidione persistere, quoad expugnaretur arx, poenæq; ab ijs, qui illam præsidio tenerent, exigere. Lusitanus videns se delusum ea spe qua fuerat egressus, Taurio rediit, expectans Zamorensis obsidionis euentum, simul etiã & copias, quas filius Princeps erat ex Lusitania ducturus.

Complures interea frumentatorum, pabulatorum, lignatorum, exploratorumq; viriisq; partis occurrerunt, atque pugnantumultuaria fiebant, in quibus nunc hi, nunc illi euadebant superiores, nunc illatis acceptisq; vulneribus mutua caede consistabant. Vnum tamen prælium non est silentio distimulandum, quod ab Hispania duce Aluaro Mendozæ, à Lusitania Comite Pinnanacorio commissum peractumq; est. Nam cum ad interceptendos hostium commeatus hi à Taurio

ro, à Zamora illi fuissent progressi, atq; se in medio campo
 procul conspexissent, tanta ferocia inuicem irruerunt, ad co-
 + q; obstinate pugnam ad horas quatuor produxere, vt neq;
 iam eminus hastis & missilibus, neq; cominus gladijs &
 pugionibus, sed pugnis & lacertis rem gererent neutri al-
 teris cedentes, cum ex quingentis vix iam ducenti superess-
 sent, qui possent armattractare. Lusitanis demum fufis fuga
 tisq; Hispani spolijs potiti sunt, ipsumq; hostium Ducem
 cum aliquot ex commilitonibus captum, Zamoram victo-
 res non incruenti deportarunt. Regina, quæ eo tempore
 Valladolidi erat, cum accepisset Lusitani audaciam, vel pos-
 tius temeritatem eò progressam, vt etiam Regem coniug-
 gem fuerit ausus ad pugnam provocare, veritate ea fama
 studia populorum erga se alienaret, quod lacesitus ad certa-
 men non descenderit, iubet euocari prætorianas cohortes,
 & eas, quæ fuerant sparsæ per diuersa præsidia ad inter-
 cludendos hostium commæatus. Cardinalem Hispanum
 rogat, vt cum præsentibus copijs ad Regem proficiscatur,
 ad quem dat literas, vt det operam quemadmodum non in-
 termissa obsidione, detur e diuerso hosti pugnandi copia: id
 esse magnum momentum asserens, ad retinendos in fide ani-
 mos illorum, qui leui opinione ducti huc & illuc impellun-
 tur. E Gallecia interim Petrus Aluarus Osorius Lemnius
 Comes misit cataphactorum equitum cohortem, peditatum
 que pulcherrimam ad duo millia hominum belli peritissimo-
 rum. Venit præterea Comes à Monte Regio cum altes-
 ris copijs ex eadem regione. Instructis itaq; stationibus,

paratisq; reliquis, quæ ad præmendam obsidionem videban-
 tur necessaria, placuit ire questum hostes, qui se in Tauri la-
 tebris continebant. Proficiscabantur acies instructæ sine
 vllis sarcinis, sine impedimentis vllis. Neq; enim ibant
 ad ludicra feriat, sed expediti ad pugnam. Cumq; iam
 abesset exercitus à Tauro duobus ferè passuum milibus,
 missi sunt caduceatores, qui offerent hosti pugnandi facul-
 tatem. At ille videns se prælio imparem, conditionem
 oblatam noluit accipere, seq; intra urbis munitiones conti-
 nuit, nisi quatenus quidam armaturæ leuis equites vrbe ce-
 gressi tumultuarias quasdã pugnas proludentes inierunt.

Hispanus vero cum per horas quatuor hostem
 in medio campo esset opertus, iussit ca-
 nere receptui, seq; Zamoram
 ad continuandã arcis obsi-
 dionem recepit.

PRIMAE DECADIS LIBER

BER QUINTVS, QVOD IOANNES

Princeps ex Lusitania cum exercitu per grandi ad
patrem venit, qui suis atque filij copijs, &
Archiepiscopi cohortibus obsidione
Zamoraë parat solucere.

Caput Primum.

VSITANVS cum videret se Bur-
gensi arce, Zamoranaq; ciuitate exclus-
sum, atque proinde illorum studia, qui
sibi fuerant autores alienos fines inuas-
dendi, paulatim ad hostes deficere, cuo-
cat filium Lusitaniae Principem, quem
antea iusserat habere militum delectus: imperatq; (vt cum ex-
ercitu quam maximo possit) ad se venire festinet. Qui
patris iussui obtemperans, coactis ex omni regno equitum,
peditumq; ad viginti hominum armatorum millia, qua po-
tuit hostem fallere, magnis itineribus Taurum contendit, co-
piasq; suas paternis, auxiliarijsq; & gregarijs coniunxit.
Auctus itaq; atq; recreatus Lusitanorum recenti exercitu Al-
phonsus, putansq; se habere satis virium ad decernendum
acie cum hostibus, antequam belli fortunam experiretur,
mittit literas ad partium suarum Duces, atq; imprimis ad
Aluarum à Stunica Ducem Placentinum, quem nescibat,

aut se

aut se nescire simulabat ad hostes defecisse, nuntians ven-
se sibi ex Lusitania sua filium cum ingentibus copijs, velle
que se hostem ex latebris in medium campum elicere, aut si
prelium recuset, arctiori eum obsidione premere, quam is
ipse arcem obsideret. Sed quo firmiori exercitorem confra-
ceret, rogabat Ducem, vt sibi adesset, aut saltem cohortes
suas mitteret. Venisse nanque dicebat tempus, in quo vel
vno conflictu posset hostis profligari, & arx Burgensis cum
reliquis suis ornamentis in suam potestatem redigi. Ad
hanc Lusitani postulationem, Dux, non pudet, inquit, Regem
vestrum ab eo petere auxilium, quem in summa rerum oz-
mnia difficultate deseruit? Inde querat sibi suppetias, ubi
non sit cognitum quo pacto Burgensis arcis presidium reli-
querit hosti trucidandum, nisi victoris elementia presidia
rios nostros, vt cumque meritos, seruasset incolumes. Itaq;
se non agnoscere nunc alios Principes, nisi à quibus acceperit
beneficia: neq; alios habere hostes, nisi à quibus acceperit tam
rei familiaris iacturam. Accepisse autem à Ferdinando
Rege, atque ab eius consorte Regina, non modo vitæ se-
curitatem, sed etiam patrimonij sui certam firmitudinem, ab
illo autem venisse sibi complura detrimenta. Quare se il-
lum pro hoste habiturum, si quidem ille hostis est habendus,
qui nobis affert incommoda. In hæc verba Lusitani dis-
missus est nuntius. A Marchione Villenate reliquisque vlti-
tramontanis nihil copiarum potuit accedere Lusitano pro-
pterea, quod et ipsi erant eodem bello impliciti cum Regis
& Reginae prefectis. Constituit itaq; cum suo, atq; exercitum

filijs, cumque auxiliarijs Archiepiscopi cohortibus, nam is solus cum Lusitano mansit, querere hostem, non qua debuit via. Nam cum ciuitas, ciuitatisq; arx obsessa posita sit in ripa Durij, quæ pertinet ad prouinciam Tarraconensem, ipse de prima nocte exercitum per aduersam ripam secundo flumine adducit, & postridie à primaluce, cum omnibus copijs ad pontis caput exercitus hostibus apparuit, contra quod stationes opposuit, ne per pontem quijsquam ad sua castra posset accedere. Rex cum videret hostem interposito grandi flumine castrametatum, non poterat perspicere quid sibi vellet illa castrorum dispositio, aut quid sibi detrimenti, aut hostibus emolumenti asferre posset. Nam neq; poterat illac arcem obsidione liberare, neque suis commeatus intercludere, sed neq; cum suo exercitu (etiam si cuperet) drcertare. Erant tamē complures ex nostris, qui vellent per ipsas pontis angustias in Lusitanorum castra erumpere, sed ballistis, & tormentis repellebantur. Consilium autem Lusitani post ea fuisse comperit, quod cum perspiceret se imparem soluēde arcis obsidioni, volebat captare aliquid fauoris ex rumore, qui solet per vulgum spargi. Mittit namq; literas ad partium suarum studiosos, atque etiam ad alieniores, quibus significabat se venisse Zamoram, cinxisseque Regem hostem suum obsidione, quem Deo propicio putabat se tenere conclusum, quoad caperetur, aut se in fugam proriperet. Neque solum fecit eum rumorem spargi in finibus Hispaniæ, suæque Lusitaniæ, sed & dimisit tabellarios ea de re ad Galliarum Regem, ad Italiæ Principes, ad Imperatorem, ad sum-

um denique Pontificem, quasi posset ex mendacio illo credulitateque falsa, quicquam vilitatis sibi comparare, aut verbis & inani fama, non viribus & armis res foret decernenda. Ea fama, tametsi vana, nonnihil Hispanos mordebat, quod ea ex parte vellet hostis honorem auerari, vnde si campi libertas daretur, esset reportaturus malam crucem. Sed id multo ægrius Regina ferebat, quæ per id temporis Tordesellis morabatur. Mittit itaque Ducem à Villa formosa, & Comitem à Triunio, cum millenis equitibus, qui teneant præsidio fontem Sabunci, & Alahegios, quæ oppidula distant à Zamora ex ea parte qua Lusitanus castra metabatur vicenis millibus passuum, vnde commeatus hosti intercluderentur. Sed erat Lusitanorum conditio eo deterior, quod per mediam hyemem erat illis agendum sub dio, nudoque sub ætheris axe, nostris vero ex domibus, & diuersorijs, si quando esset opus ad pugnam exeundum. Cœptum est per quosdam honestos viros agi de concordia inter duos Principes, constitutumque vt Lusitanus secreto per noctis tenebras cymba traiceret flumen ad partem ripæ, in qua Hispanorum Rex illum ad certam horam operiretur. Cũque hora constituta sefellisset vtrumq; semel atque iterum, cessatum est ab ea commetatione, neque defuerunt qui interpretarentur, non sine diuina quadam prouidentia rem interturbatam. Eratq; alioqui Regine in animo, quo auerteret mala, quæ solent in bello contingere, cum Lusitano decidere ingenti summa auri & argenti: qua & Ioannæ Principi dos constitueretur, &

in Lusitani exercitus stipendium pars consumeretur. Sed fata aliam querebant viam, qua honorificentius & minori dispendio fieret tanti belli exitus.

¶ QVOD Lusitanus de mutandis castris cogitat, petitque inducias, quo id commodius agat.

CAP. II.

CVM eo in loco Lusitanus castro labore quindecim dies consumpsisset, videretque commotus ab hostium praesidijs interceptos, quodque alia ex parte aëris inclementia vexabat suos hybernantes sub dio, statuit mutare castra, seque in Taurum suam in hiberna recipere. Idque quo posset commodius exequi, excogitavit huiusmodi commentum. Mittit noctu clam Aluarum Brigantini Ducis filium, atque Antonium Ninium iurisperitum per celebrem, qui procuratorio nomine constituat cum Rege aliquot induciarum dies sub eodem praetextu, quod illo tempore possit agi de concordia inter ipsos Principes, re autem vera, ut sine detrimento sui exercitus posset castra relinquere, seque ad hospitium conferre, qui cymba per flumen traieci ad eum Regem, mandata exponunt, offerunt, petitque certas componendi belli conditiones. Rex defert negotium ad suum illud angustius, secretiusque consilium. Omnibus visum est, neque iusta, neque honesta Lusitanum pe-

tere. Tunc ventum est ad id, cuius causa venerant, ut daretur tempus, quo posset agi de concordia: constitueruntque induciarum dies quindecim, quibus utrique posset hinc inde libere commere, conuictusque ea de re fieri: tum etiam ipsius Regina, qua tunc aberat, sententiam exquirere. Erant qui Regi suaderent concedendas inducias, esseque opus regium hosti suppliciter petita condonare, cum vel eo ipso se inferiorē fateretur. Quod si ea ex causa inducias petebat, ut ex eo loco tutius castra moueret, et illud quidem esse Regi perquam honorificum, si quis veniebat suis opem laturus, re infecta rediret. Addebant praeterea Lusitanum esse in solo alieno, sibi que alioqui infesto: faceretque indies sumptuosiores, quam sua vestigalia censusque paterentur. Quare necesse erat illius nervos indies debilitari, atque aut illi tantum turpiter esse fugiendum in patriam, aut cladem maximam accipiendam. At Cardinalis Hispanus, et quibus erat melior sententia menti, nullo modo inducias esse concedendas decernunt, quas non alia ex causa hostis peteret, quam ut eodem tempore interuallo tuto posset vasa conclamare, impedimenta colligere, et cohortes ordine suo circumactas deducere. Quod vero altera pars dicebat, esse opus regium suppliciter postulata hosti concedere, Immo vero inquit esse animi de generis, atque dimissi ab hostis temeritate in tanta occasione poenas non exigere, qui sit ausus castra castris conferre, non quidem medio in campo iusto exercitu, Marteque communi, sed sola fretus loci commoditate, atque dolis, quibus non virtus vera, sed simulata fortitudo confidit. Quod ver-

ro illi dicebant, si hostis re infecta discederet, vel eo ipso se inferiorem, victumque fateretur, neque unquam posthac vires resumpturum: immo vero isti subiiciunt, iam hostis assequutus est, quod ab initio concupierat, disseminare per omnes Hispanias, perque totum nominis Christiani orbem se habere copias, quibus posset intercludere aduersarium, qui tam et si arcem obsideret, ipse arctiori obsidione permeretur. Qui rumor, et si vanus erat, non nihil falsae opinionis apud homines credulos, rerumque nouarum auidos generabat, qui ex leuibus huiusmodi causis, aut in officio perstant, aut à fide publica deciscunt. Quare non esse dissimulandam tantam hostis temeritatem, qui penetret in Regna aliena, metetur castra, et tollat ubi et quando liberit: atque dolo malo aucupetur honores falsos, vnde sit ignominiam reportaturus. Quod si hoc esset in ipsis imperij nostri limitibus de decorosum, neque villo modo tolerandum, quin totis viribus in tantum facinoris violationem iretur. Quid non faciendum est in illum, quem non puduit tumultuaria castra statis, legitimisque castris opponere, non quidem campo explicito, et aperto, et qua oportuerat suis inopia laborantibus opem ferre, sed quasi latro ex insidijs rem gerens occupatis angustijs, atque medio flumine interiecto ne posset cum illo aequo Marte conflixi? Quas ob res inuictissime Princeps si nos consulis, quid aduersarij tui oratoribus sit respondendum, non modo decernimus inducias non esse concedendas, qui pro arbitrio suo huc atque illuc castra mouendo, nos

deludat, sed in eo potitus insistendum, quo pacto temeritatis debitas poenas luat, simul etiã, ut qui ex falsis rumoribus ab illo sparsis acceperant, tuas copias ab illius tumultuario exercitu obsessas: cognoscant etiam non impune id ab illo attentatum, atque stultitiæ suæ iusta præmia tulisse. Nam quid opus est, inquit, inducias illi concedere, cui vel lit nolit castra deserere, seque in latibula sua, sine cedere tem. sine fugientem conferre necesse sit? Neque enim diu possunt durare, quibus omnia sunt aduersa, castra in media hyeme sub dio, detrimenta ab hostibus in horas illata: et quod omnium est difficillimum, commeatus interclusi, atque proinde rerum omnium penuria. Quod si tibi o clarissime Rex, atque dulcissima coniugi animo sedet pro communi utilitate, id quod aduersarius petit, quodque tuis omnibus non displicet, cum hoste decidere, modo pacis conditiones sint tolerabiles, præscribe illi tempus breue, intra quod negotium transigatur, eatamen lege ne liceat illi interim loco usquam discedere. Quæ sententia, quia videbatur conducibilior, cum Regi placuisset, iubet secundum eam per Cardinalem Hispanum oratoribus responsum dari. Quos in secretijs, altiusque consilium accitos, in hunc modum est alloquutus. Quod Regis vestri nomine postulatam est oratores nobilissimi de componenda simultate hac inter Hispanos, Lusitanosque, non omnino displicet religiosissimis Principibus nostris, neque illorum senas tui prouidentissimo, modo interueniant pacis condiciones honeste, non quæ paulo ante sunt à vobis expositæ,

sed quas utriusque partis ratio exigit. Nam quis non videt, quo in stature Hispana, atque proinde Lusitana sit? Nos numero plures, atque robore prestantiores, arcem vestram obsidione premimus, cui vos infirmitatis vestrae consensu aperto Marte suppetias ferre non audetis: nos domi nostrae omnibus rebus abundantes rem gerimus, vos omni conspectu genere destituti in solo alieno fortunam lacescitis.

Nos medio in campo expectamus hostem, vos veluti ex arce tumultuarias eruptiones facitis. Sed hac disputatio in aliud tempus ommissa, Princeps noster iubet imperatorum hoc breuiter vobis dari responsum, Regi vestro referendum. Si illius animo sedet, ut de pacis conditionibus agatur, et sibi quoque placere dicit, quando tam prope sunt, ut internuntij crebro commutare, atque in horas singulas ire, et reddere possint, constituatur breue induciarum tempus, in quo negotium transigatur. Alioqui, si de pacis conditionibus inter eos non conuenit, se non permissurum, ut pro arbitrio suo castra mutet, bellumque de die in diem protrahat, quin prius experiatur, et sentiat uter illorum viribus et armis euadat superior. In hac verba oratores dimissi, in castra redierunt.

QUOD Lusitanus castra mutat, atque Hispani abeuntem persequuntur.

CAP. III.

L O Cresspōso Lusitanus accepto, cernens omnia sibi aduersa, loci importunitatem, inclementiam temporis, commectus interclusos, stetit medio noctis silentio castra mouere, seque in Taurum suam recipere, et quia hostium excubitores, Pontisque custodes non longe aberant, imperat omnia clamulum, atque sine vlllo strepitu expediri. Itaque praemittit calones, lyxas, cocos, et alia exercitus impedimenta. Ipse iustera equites, peditesque in suos ordines redigit, ac tempore noctis antelucano castra deserit, impedimenta que Taurum versus subsequitur. At vigiles, excubitoresque sub prima luce castra viris, equis, et iumentis vacua cernentes, Regi nuntiant hostes abiisse. Qui ex templo imperat omnes armari, atque per Pontis angustias, qua maxima possint celeritate, in aduersa fluminis parte consistere, atque expectare, quoad dispositis ordinibus hostem insequatur. Obstabant erumpere volentibus, non modo Pontis angustiae, sed et vallum, fosseque, et aliae munitiones, tum castris, tum etiam Ponti a nostris praetentae. Obstabat etiam ipsa erumpere volentium festinatio, qui quo magis properant, eo magis retardantur. Alij tam longas moras non passi, per fluminis lapideos obices euadunt, aut flumen tranant, aut scaphis, et lintribus traiciunt, tanta erat cum hoste congregandi libido: sed non potuit fieri, quin in tanta difficultate transire eundi bona pars dici laberetur. Et quia, ut quisque prior eruperat, ita hostem insequeretur, atque agmine incomposito procedebat, mittit Rex Iacobum a Castris Caecilijs cum

Bis centum equitibus, qui praeuertant, immorenturque temere incendientium profectioem, ipse interim cohortes ordinari iubet, atque imprimis praetoriam instrui ex contubernaliibus, & regis amicis purpuratis, ac familiaribus, quibus adiungit copias auxiliares, quas à Gallia Comes Lemnius, quas Salmantica, Vmetum, Methymna, Valladolitum cataphractis equis, atque equitibus insignes misserant. Huic praefecit Enriquum Enriquez regiae domus Oeconomum maximum. Instrui quoque imperat sex alias cohortes, quas ad dextram praetorianae ordine suo disponit. Primam ductabat Aluarus Mendoza, quem Rex & Regina nuper Castris cognomento Xericij Comitem crearant, hanc quoque sequebantur duo quaestores maximi Gutterius Cardenius, & Rodericus Vlloa. Alteram cohortem ducebant patruelles duo Alphonsus Fonseca Episcopus Abilensis, & Alphonsus item Fonseca, cuius oppida erant Cauca & Alahegij. Tertiam Petrus Guzmanus. Quartam Bernardus Francus. Quintam Petrus Verascus. Sextam Vasqus Viuaris Gonsalui Salmanticensis Episcopi frater, viri nobiles, strenui, atque rei militaris periti. Ad cohortis praetoriae sinistram Cardinalis Hispanus primam cohortem ducebat. Alteram, Garsias Albanorum ad Tormin fluvium Dux. Tertiam, Enriqus Enriquez Albensium ad Alistem Comes. Quartam Garsias Osorius, qui nepotis sui Marchionis Asturicensis copias equestres, pedestresque ad id bellum duxerat. Inter haec duo cornua stlopetarios, sagittatores, hastatos, velites, omnemque

que peditatum collocat, atque sic totum exercitum seruatis ordinibus iubet procedere, quoad ventum est ad angustias, quae media regione inter Taurum, Zamoramque, hoc est, decem millibus passuum, vtrinque sitae sunt. Has cliuorum arduitas flumini à dextra incumbentium, atque à leua ipsius fluminis impetus facit, cum alioqui pars agrorum finitima ripae plana sit, latioresque vias admittat. Et quia postursumus ante oculos inter potentissimos Reges duos pugnam illam memorabilem, ex qua victor regnandi auspicia erat reportaturus, non importune locus, vbi tanta res geritur, impraesentiarum est à nobis explicandus, cum praesertim à nobilissimis historiarum scriptoribus huiusmodi locorum descriptio non solum particularis, verum etiam totius regionis nunquam sit praetermissa.

¶ QVOD NV MANTIA

non est ea, quae vulgo dicitur Zamora,
sed Soria, aut vicus in
agro illius.

CAP. IIII.

OST exactam studiorum meorum rationem, cum primum in Hispaniam ex Italia redij, offendi opinionem disseminatam non modo inter homines omnium bonarum artium ignaros, verum etiam inter peritos, atque inuestigandae anquiritatis

curiosos, qui dicerent, asseuerateq; stultitiam suam defendere-
rent, Numantiam illam nobilem, quæ per annos viginti Ro-
manorum duces non solum sustinuit, sed pluries fregit, pro-
fligauitq; eam esse, quæ sit nostra tempestate Zamora. Non
aliaratione ducti, quam quod vulgus incertum, & Neoteri-
ci quidam scriptores hoc dicunt, & quod antiquissimi cosmo-
graphi, & historici scribunt Numantiam ad Dorium flumē
esse sitam. Sed si perconteris, qui sunt autores illi, quos
istī suæ peruicaciæ testes citant, obiciunt nescio quem Lucā
Tydensē, & Fratrem quēdam Aegidium Zamoranum,
atque alios eiusdem classis viros obscuros, quos ego nun-
quam legi, neque me non legisse pudet. Atque, vt nos
autoritate regia perterrefaciant, afferunt Historiam gene-
ralem, quæ sit ab Alphonso huius nominis decimo Hispania-
rum Rege perquam illustri, aut illius iussu concinnata. Sed
quante sit autoritatis imperita multitudo: alijs quoq; in re-
bus experimento cotidie discimus. Nam quod ad nouos
attinet scriptores, ego non magis illorum dictis credam,
quam illorum, qui meras fabulas fingunt, aut ægroti vete-
ris imitantur somnia. Quod vero de Alphonso afferunt
historia, nemo reperiretur hodie, qui operis illius pas-
trocinium susciperet. Sed quid opus est in re tam manifes-
ta verbis contendere? Stant contra probatissimorum au-
torum testimonia, qui manifeste ostendunt, neque sub vlla
dubitatione relinquunt, quid hac de re tenere debeamus, at-
que huius artis princeps Ptolemæus, qui Dorij fontes ad oc-
casum solis vergere facit, si ad Numantiæ situm comparen-

tur, cum sit Zamora illis occidentalior, atque per longitudi-
nem distet à Numantia partibus quatuor, quibus in Paralle-
lo, qui declinat ab æquinoctiali partibus duabus, & quadra-
ginta, in quo sitæ sunt Numantia, & Zamora, respondent
circiter biscentum milliā passuum, quæ distantiam prope
modum reperitur inter Zamoram, & Numantiam, quam
nos Soriā interpretamur, vel Garraipotius in agro Sor-
riano, vicum antiqui adhuc Pontis vestigia seruantem. Est
& aliaratio breuiter demonstrans Numantiā non eam esse,
quæ sit hodie Zamora ex Strabone, qui Numantiā facit
ocingentis stadijs, hoc est, centum millibus passuum à Cesa-
rea Augusta distare, & Antonini Pij itinerario duobus &
nonaginta millibus, hoc est, octo minus. Atqui Zamora,
inquiunt, ad Dorium sita est, id quod omnes de Numantia di-
cunt, esto, sed non ex eo colligitur eandem esse urbem, cum
alia complura oppida idem flumen præterfluat, ad dextram
Septimancas, Turdesellas, Taurium, & de qua nunc agi-
mus Zamoram, quod vel ex eo nouum esse putamus, quod
neq; Gothorum temporibus, sed neque Romanorum vsquā
Zamoræ sit mentio, nisi forte, quod alijs compluribus oppo-
pidis accidit, in Ocelum, Dorij successit. Sed vt eo, vnde
digressi sumus, tandem redeamus, qui Hispaniam in tres
pronincias diuisere, per Dorium annem Lusitaniam à Tar-
raconensi distinguunt, atque ita, vt fluuius ab ortu solis ad oc-
casum incedens Lusitaniam ad leuam, ad dextram vero Tar-
raconensem relinquat, in qua posita est Zamora, numeras
turque inter populos, quos antiqui vocabant Vaceos, hos

ad Vectonibus Lusitaniæ populis Dorius annis disternis
nat, atque virosque per Pontem, de quo dictum est, ad com
mercia peragenda coniungit. Cumque Lusitanorum stati
ua Tauri residerent, atque Zamorana arcis obsidio ex eas
dem fluminis parte fieret, oportuit illum, qui suis laborantis
bus opem ferre volebat secundo flumine, atque eadem ripa
exercitum ducere. Sed quia se, vel militum numero, vel
robore, vel utroque hostibus imparem putabat, Taurinum
Pontem traiecit, et quod ad dextram fluminis ripam facien
dum erat, in leuam traslatum est.

DE DELIBERATVR A RE
nostris vtrum in castra sit redeundum,
an potius hostis Taurum vsq;
prosequendus.

CAP. V.

M itaque ventum esset in fauces illas, in
quas paulo ante diximus coarctari viam, quæ
a Zamora Taurum ducit, quia non admittebat
amplius quam binos, aut ternos milites: substituit
exercitus, atque in se conglobari cepit. Regique nuntias
tum est hostes iam eo progressos, ut prius se possent in Tau
rum suam recipere, quam nostros angustias illas euadere.
Iubet itaque vocari proceres, cohortiumq; præfectos, et
quid pro tempore locoq; faciendum sit, exquirat. Quibusdã

videbatur redeundum esse in castra, et diuersoria nota,
quoniam antea quam tantus exercitus fauces traiceret, iam
foret nox, in qua nihil aliud ageretur, quam suos frustra ves
xare, et viros, equitesq; fame, sitiq; confectos periculo exs
ponere. Nam quod ad vulgi opinionem attinet, nemo sus
turus erat, qui non diceret, et Lusitanum fugisse, et Hispa
num eo vsq; persequatũ, quoad illum in iatebras suas occul
taret. Ad hæc Cardinalis, nõdum (inquit) satis liquet Rex
clarissime, hostis ne fugiat, an agmine composito profiscisca
tur, quoniã adhuc neq; exercitus noster vidit hostẽ, neq; il
le nos: nõ deerit, qui dicat, neq; hostes fugatos, neq; nostros
fuisse ausos abeũtes prosequi. Liceat itaq; mihi per tuam Cel
situdinẽ angustias illas euadere cum paucis equitibus, ut col
le hoc superato, possim libere de hostiũ copijs iudicare, atq;
inde ea de re meam sententiam dicere. Alioqui non ausim
decernere fugiant ne hostes, an potius læti, exultantesq; se in
tabernacula sua recipiant. Assensus est Rex Cardinalis sentẽ
tiæ, hortaturq; illũ, ut id quod decreuerat, exequeretur. At
ille Petrũ Guzmanũ cũ parte cohortis, quã ductabat, acciri
iubet, cliũq; fauciu illarum superat, ad verticẽq; motis per
uenit, vnde Lusitanorũ copias æstimare posset quã facillis
mẽ. Videt omnia per suos ordines incedere, nihil turbulen
tum, nihil temerarium, nihil deniq; per tuumultum fieri. Igitur
ad Regem redit. Quæ viderit, exponit: atq; sententiam
suam præter aliorum opinionẽ dicit. Vidi, inquit, inuictissi
me Rex, atque meis oculis contemplatus sum, Lusitanorum
acies ordinatas incedere, magisq; expectare insequẽtes, quã

fugere. An non Lusitanorum superbia, verbaque magnifica sunt omnibus nota? Pudet certe magna loquutos cedere, atque timidissimo cuique aliquando redit in præcordia virtus. Estque credibile veroque similitimum Lusitanum animo extimare quantum subiturus sit dedecus, si hostem fugiat, quem vltro ad certamen laceferit. Idque nunc agit pedetentim incedens, vt possit aliquando dicere, se non fuisse, sed medio in campo expectasse hostem, cum præsertim nemo fugientem possit vere appellari ab eo, quem non videt. Quod si hoc ex loco nostræ copiæ domum redierint, anteaquam hostem videant, atque ab hoste videantur: res linquetur in dubio apud absentes, eosque, quina scituri sunt, vter vestrum ex hoc die victorianam reportauerit. Quid quod ante hac ex militibus nostris strenuissimus quisque illum diem sibi dari optabat, in quo decerneretur quæstio illa inter Hispanos, Lusitanosque diu agitata, vtri forent viribus animisque præstantiores. Quod si nunc in tanta occasione subtrahantur à pugna, refrigeret profectò ardor ille, virtusque in exercitata languet. Atqui dicit quispiam, si citra cruorem victoria ex hostibus comparari potest, quid opus est acies in pugnam committere? Inmo vero Rex optime, si hodie in fortunam prælij non descendis: bellum hoc de die in diem protrahetur, neque vnquam tuto in Hispania solus regnabis. Nunquam Cæsar imperium orbis obtinisset, si non cum Pompeio conflixisset, nunquam Augustus cum Monarchiam, si non cum Antonio. Atque vt est in fabulis, Cælum suo seruire tonanti, Non nisi saurorum potuit

potuit post bella Gigantum. Sed vt vetera illa omitamus, non hoc in Hispania nostra experimento sepe didicimus? Si Ioannes Jocer tuus non cum patre patruisque tuis ad Vlnetum conflixisset: neque regnasset vtique postea securus: neque Enriqueus coniugis tuæ frater regnum illud suum qualecumque continuasset: si non cum Alphonso germano ite fratre in eodem loco fortunam quoque belli fuisset expertus. Quid igitur reliquum est clarissime Rex, nisi vt bene iuuante Deo, tuisque auspicijs hostem regni alieni affectatorẽ inuadas: ex quo, siue fugerit trophæum, siue expectauerit, triumphum haud dubium sis hodie reportaturus?

QVEM AD MODVM exercitus
vterque se parat ad pugnam.

CAP. VI.

TQVIREx cui non minus erat citæ salutis
et vitæ suorum, quam rei bene gerendæ voluntas, visus est aliquantulum Cardinalis sententiæ assentiri. Sed cum cerneret suorum omnium alacritatẽ, atque animi præstantiam, clamoresque dari sibi hostem deposcentium: iubet exercitum angustias illas euadere, atque rursus in suum ordinem redigi. Vocatisque ducibus cohortiumque præfectis, admonet illos, vt magno animo sint, meminerintque verborum, quæ cotis die in aula iactabant, quoties de Lusitanorum arrogantia,

temeritateque sermo exoriebatur, iubet deinde illos ad suam quemque provinciam bonis anibus ire: atque, ut rem bene gerant, hortatur. Illi in suam quisque cohortem profecti, quid cuique faciendum sit docet: atque ita euasis faucibus eodem in ordine, quo prius steterant, consistunt, deinde agminatim hostem subsequuntur. Lusitanus cum intellexisset Hispanos aduentare, reputans secum quantum de decus esset in fuga, potiusque pulcherrimam mortem esse obeundam, quam turpe aliquid committendum, iubet stare acies, atque in hostem conuerti, & collatis signis cum illo dimicare. Pollicebatur illi magnam victoriae spem, quod equitum numero erat superior, atque hunc in modum disponit exercitum. Cohortem prætorianam constituit ex amicis, & familiaribus, atque aulicis purpuratis: ac præterea ex Hispanis viros quosdam non obscuros, qui sub illo stipendia faciebant, quibus addit Comitem Pharium, qui & ipse turmam equitum ex suis adduxerat: his omnibus præficit Perciram cohortium prætorianarum ducem. Huius ad læuam erat cohors, quam Ioannes Regis filius, idemque Lusitanorum princeps ducebat: in hac erat robur totius exercitus firmissimum. Hanc sequebatur Eborensis Episcopi cohors, quibus duabus accedebat ingens stlopetarum, & sagittatorum numerus, atque diuersorum generum tormenta, & machinæ carris impositæ. Ad dextram cohortis regie erat Pharii Comitis manus ex suis, atque fratris Guimaran Comitis militibus structa: hanc sequebatur Archiepiscopi Toletani cohors, postquam villa Regie, montisque Sacri Comitum

cohortes due. Peditatus omnis quatuor in partes distributus non procul à prætoriana cohorte ad fluminis ripam dispositus erat. Tunc Rex acciri iubet duces, primosque exercitus, quos in hanc sententiam dicitur alloquitur. Quo in statu res nostræ sint commilitones videtis, venit dies, in quo decerneretur questio illa inueterata inter vos, aduersas res vestros: utri sint armis, animisque potiores. Sumus numero non pauciores, superamus equitatu, habemus causam pugnandi iustioram, decertandum est cum illis, quorum maiores à maioribus nostris sunt ad Aliubarotam superati. Neque obstiterit, quod illi intra patriam, nos extorres: illi omnibus rebus abundantes, nos omni commatu destituti sumus. Necessitas hæc debet facere vos ad pugnam alacriores, & rabie concitatos in hostem ire præcipites, ut post victoriam bonis illorum iuste fruamur, quibus nunc illi iniuste abutuntur. Sic animati Duces à Rege discedunt, suos quisque hortatur, ut forti magnoque sint animo. Quæ præmia victores maneant, aut quæ victos detrimenta sequantur, illis ante oculos ponunt. In hunc igitur modum exercitus virisque cohortes militari gradu contra se inuicem tendunt, quoad ventum est ad spacium, unde à ferentarijs res agi posset.

DE pugna inter Hispanos Lusitanosque ad Taurum.

N ij

INTERIM Alphonsus Fonseca, quem diximus ad Regis Hispani dextram secundae cohortis praefectum, petit à Rege dari sibi primas certaminis incundi partes, idem petit Alvarus Mendozæ, idem alij eiusdem ordinis, quibus erat incurrendum in Lusitanorum principis aciem. Quibus Rex, immo simul omnes inquit, inuadite: cuius agmen vis deo equitatu peditatuque confertissimum. Sex igitur illæ cohortes quas diximus, ad Hispani dextram positas, signo utrinque tubarum dato, in Lusitani principis, atque Eborensis Episcopi cohortes signis collatis incurrunt, sed magna pars tormentorum globis, stlopetarumque glandibus excesspta, aut cecidit, aut ictibus saucia ex pugna discedit. Alij cum in hostium robur firmissimum incidissent, facile pulsifunt, seque partim ad cohortem prætoriam, partim ad cornusinistri cohortes receperunt. Igitur cornu nostrorum dextro fuso, fugatoque, in sinistro, quod erat ad fluminis ripã, meliori euentu pugnatum est. Nam cohors prætoriacum eiusdem cornus reliquis cohortibus, hostem sublato clamore inuadit, æditur hinc, atque illinc magna strages: pugnatum est ad tres horas nusquam inclinante victoria. Sed fortuna tandem cœpit aspirare nostris, atque hostem cedere cogit, quem neque pudor retinere, neque persequentium illastæ cædes, neque princeps suus integro adhuc exercitu ad pugnanreuocare. Itaque fusi pallantesque alij alia via Tauurum petebant, alij se in flumen præcipites dabant, mortemque

timore mortis oppetebant, quorum cadauera secundo anni deuecta, postridie eius diei cum armis, spoliisque visa sunt. Illud pro certo compertum est, ex Lusitanis multo plures flumine absorptos, quam ferro caesos occubuisse. Lusitanus cum susas, fugatasque cerneret copias suas, hostemque fugientibus instare, neque subsidij quicquam à filio superuenire: ne in aduersæ partis armatos incideret, viam, quæ Taurum ducebat, declinans cum paucis, dubia iam luce ad Castrum Inui tendit, ubi ab arcis præside suarum partium fauore excipitur, magnificeque tractatur. Captum est Lusitani vexillum, cuius erat insigne vultur, sed Petri Vrasci, & Petri Vaccæ ignauia, quibus traditum est, ut asseruaretur, ab hostibus postea est receptum. Vnde non sine causa inter Hispanos Lusitanosque in hunc usque diem disceptatur: caspium ne fuerit, an non, vexillum illud regium. Illud certe inter utrosque satis constat, signiferum ipsum in prælio comprehensum, Zamoramque deuictum, armisque spoliatum: quæ Regis et Reginae iussu in Hispanorum Regum conditorio, quod est Tolleti in maximo diuæ Mariæ templo, usque in hunc diem suspensa cernuntur. Capta sunt & alia quosque octo signa, & cum Antesignano complures alij viri nobiles. Eorum, qui ex alterutra parte desiderati sunt: non potuit certus numerus colligi: fuisse autem caesos multo plures, quam toto huius belli tempore nemo unquam dubitauit. Ex nostris vnus tantum captus est Enriqus Enriquez Albensium ad Listim Comes, qui putans se non descendendum à suis, dum persequendi fugientes ardore fertar, ad

als ob
nane

Taurini pontis caput exterius usque progressus est. Vbi circumspiciens, an se quisquam ex suis sequeretur, à Lusitanis est comprehensus: Taurumque perductus. Atqui Lusitanorum Princeps cernens patris copias fusas, profligatasque, contrahit suam cohortem; atque locum editiorem occupat, ut fugientibus subsidium præstet. Et quamquam (nocte iam aduentate, dubiaque luce) supererat animus quibusdam ex nostris Ducibus, cohortem illam iuuadendi, non potuerunt in ordinem redigere equites, peditesque per omnem campum sparsos, partim in hostibus persequendis, partim in cadaveribus occisorum spoliandis: instabatque nox, in qua nihil in sine agi poterat, cum præsertim in horas pluuia increbresceret. Tum Hispanus cum intelligeret in campo nihil iam hostile, nihil infestum, sed victoriam penes suos manere, iubet receptui canere, atque relictis Cardinale, atque Albanorum Duce, qui campum colligerent, ipse per noctis tenebras, pluuiaque urgente, ad incæptam obfidionem redire properat. Erat namque suspicio Lusitanum per alteram fluminis ripam: copiarum partem potuisse præmittere, quæ stationes raris custodibus munitas disturbarent, & obsessis cum commatu recentes armatos immittere.

QVID LUSITANI
fugati fecerunt Tauri,
Rege suo amisso.

CAP. VIII.

VO tempore Lusitanus acies ducebat eo consilio, de quo in superioribus dictum est, reliquit Tauri Guinaranorū Ducem cum præsidio, ne interim oppidani ad hostem deficerent. Qui videns Lusitanos suos fusos, fugatosque, inermes, caesos, mutilatis membris truncos, atque interrogatos quo modo se Lusitanorum Rex haberet, aut vbi esset, nihil certi respondere, suspicatus proditionis aliquid ab Hispanis subesse, iubet portas obstrui, muros, turresque præsidio firmari, ne cum Lusitanis Hispanos quoque intra munitiones admitteret. Toletanus præsul, & qui sub illo militabant Hispani, & qui ex prælio fugerant Lusitani, Ducem orabant, ne de Rege suo benemeritos excluderet, simul etiam à persequentibus imminere periculum dicebant, si non intra moenia reciperentur. Vulnera atque imprimitis ad caelum usque clamores tollebant, crudelitatem in se à suis exprobrabant. At Lusitanus Princeps posteaquam ex suis, quos potuit, in suam cohortem recipit, Taurum repetit, & intra muros admissus Archiepiscopum deducit secum, atque alios omnes in suum quemque diuersorium excipit iubet.

Qui posteaquam partem suorum numero abesse compertit: ut erat ingenti animo, vix dissimulat Regis amissionem, & præmititque altum corde dolorem. Sed quod magis illum torquebat, erat præsulis Toletani fides suspecta, atque aliorum Hispanorum, qui in partibus suis mererant. Nam que potest inferior esse conditio, quam illos

rum, qui neque amicis audent confidere? Iubet itaque vulneratos curari, fessos recreari, mœstos bene sperare, atque in dubia fortunæ deficiant, hortatur. At non Gui maranus Dux, cui fuerat à Rege custodia urbis credita, potest se continere, quin omnibus manifesta doloris signa depromat, prorumpit in lachrymas, pulsat pectus, comam vellit, vestes dilacerat, atque in quosunque obuios deserti Regis inuidiam concitat. O degeneres, inquit, & ingrati, beneficiorumq; immemores. Vbi est Dux vestre? Vbi Rex? Vbi Dominus? Vbi specimē? Vbi Lusitanæ reip. columen? Non potuistis seruare vnum, in quo salus omnium continebatur, vitæq; omnium sita erat? Non pudet vos venire, postq; Ducem vestrum desertum, proditionq; hominum conspectum intueri? Ab apibus saltem condiscere debuistis obseruare Regem, quæ ductorem circumstant suum fremitu denso, stipantque frequentes, & sæpe attollunt humeris, & corpora bello obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem. At non hæc illa sunt, quæ in pace quondam pollicebamini? in Regis aula frequentes & officiosi, sed nunc in prælio ignaui, & desertores. Itaque non solum facti estis læsæ maiestatis rei, sed etiam amicitie legem violastis: quæ iubet amicos in aduersis, antea quam vocentur, adesse, in prosperis non nisi vocatos. Hæc & huiusmodi mœstus, ac lugubris Dux iactitabat. Illi vero præ pudore, seclerisq; admisi conscientia, nihil respondebant: sed fortunam suam lamentabantur, quæ illos tali in tempore obcecavit. Sed Hispanos, atque imprimis præsulcm To

letanum non tam res male gesta, damnaq; in prælio accepta cruciabant: quam quod relictæ potioris causæ, pro trās fugis ab omnibus habebantur, & quod ab his, in quorum partibus erant, suspecta fides haberetur. Dum hæc Tauri peraguntur, Lusitanus apud hospitem suum varijs sermonibus nocte producit, quid de filio, quid de cohortium præfectis, quid de tanto exercitu sit actum ignarus: & quamquam animi dolorem vultu dissimulabat, stupor tamen illi omnem abstulit mentem, quippe qui non statim suos fecerit certiores, quo illum pugne tempestas appulerit. Sed iam primo diluculo respiciens, omnibus de rebus dat literas ad filium perferendas, quas deinde subsequitur ipse, seque suis expectatur reddidit. Hispanus interim exercitum victorem laudat, gratulantibus se hilarem, benignumq; exhibet, atq; Regine literas tantæ victoriæ nuntias mittit, quæ Turdesellis eo tempore morabatur, belli euentum expectans. Supplicationes itaque solennesq; pompas decernit: puluinaria in templis iubet sterni. Ipsa nudis pedibus ex aula regia ad ædem vsque diuini Pauli extra muros progreditur, laudans, & magnificans Deum, atq; gratias agens pro tantis in se, confortemq; suum, omnemq; exercitum collatis beneficijs.

ZAMORANA arx capitur. Magister à Calatraua, & Vrenatium Comes à Lusitano desciscunt, à quo Toletanus discedit.

CAP. IX.

INTER EA Rex imperat obfationem arcu
 ri, stationes & machinas arci admoneri, ut que
 se ad oppugnationem parent, uoce preconis edi
 cit. Quod Alphonsus Valentinus arci præfe
 ctus cum videret à Lusitano nihil auxilij amplius expectan
 dum, quippe quem acceperat in aciem profigatum, agit per
 Cardinalem, cui erat consanguinitate propinquus, ut pristis
 uis erroribus sibi condonatis, in obsequium, famulicium
 que Regium restitueretur: dicebat uelle se, omniaque sua
 uitæ, necisque arbitrium regie maiestatis dedere. Cardis
 nalis propinqui misericordia commotus, excusare apud Res
 gem atatis leuitatem, omnem culpam in Ioannem Porrium
 illius socrum conferre: spondere pro illo fidelem deins
 cepi operam, perpetuamque in Reges Hispanorum obseruã
 tiam. Annuuit Rex Antistitis tam bene de se meriti pres
 cibus, condonat adolescenti reatum, omnia bona restituit, ar
 cem recipit, in quam Lusitanus preciosas vestes, aurum, ar
 gentum, ac pulcherrima quæque domus ornamenta congesse
 rat. Erant qui à Rege peterent illa omnia spolijs nomine
 in manubias redigenda, unde resarcirentur damna in eo bel
 lo à multis accepta. At Rex neque sibi quicquam inde aes
 cepit, neque alijs habendum sibi permisit, sed omnia fide
 summa Lusitano reddi iubet. Accepta arce validiorique
 presidio, comætuque munita, Methymnam ad Campum
 proficiscitur, quò se venturam ad certam diem ex Turdesel
 lis Regina constituerat. Comesabilis interea non minus
 apud Regem, & Reginanu laborat de reconciliandis obse

quò regio duobus egregijs fratribus, altero à Calatrava Ce
 sterciensis militiæ magistro, altero Comite Vrenau, quos
 Villenatum Marchio patruelis natu maior ad Lusitani par
 tes illexerat, & quò citius rem conficeret, despondet Comiti
 filiam, atq; à Principibus impunitatem errorum pollicetur.

Principes vero nostri tam & si intelligebant ex ignoz
 scendi facilitate, quantum mali sequeretur, reputantes tamen
 si duos iuuenes atate florentes, armis instructos, opibus coz
 piosos ab aduersario subtraherent, sibi que obsequentes red
 derent, magnum fore momentum in utranque partem, &
 suas augendi vires & hostiles debilitandi, Comesabilis
 precibus acquiescunt, errata condonant, illosque deinceps suo
 rum numero esse iubent. Toletanus quoque Archiepiscopus
 cum fieret cotidie certior, omnia, quæ ad ipsum præsu
 latus ratione pertinebant, iura impediri, atq; oppida, munici
 pia, castella, & arces partim à circumstantibus præsidijs ve
 xari, partim deficere, aut de defectione cogitare, petit à Lusi
 tano cõmeatum, facultatemque ad suos abeundi, antea quam no
 ui quicquam molirentur. Petit præterea turmam equitum,
 quæ illum comitetur, quoad se ad suos reciperet. Id cum
 Hispano Regi compertum esset, mittit Petrum Marriquam
 Comitem à Triunio cum sua, cohortisque prætoriana parte,
 qui illū persequeretur, præhensumque ad curiam perduceret.
 Sed ille antea se Complutum, quod erat suæ dittonis oppi
 dum, recepit, quam comes cum consequi potuisset: ea itaque
 frustratus spe, ad Regem Reginanque redit. Inter illos, qui
 Lusitani partibus fauebãt, erat Attencia arci præses, naturæ

hominumq; labore munitissima, qui non contentus regijs ue
 Etigalibus, quos ex Salinis opima percipiebat, finitimos pos
 pulabatur agros, atq; in remotiores quosq; excursions facie
 bat. Erat præterea terræ illius indigena Garsias quidam
 Brauus ordinis equestris vir acer, & strenuus. Is agit cum
 famulo quodam præsidis, ut quanoctē sortiretur vigiliam,
 ex muro demitteret funem, per quem scalæ sursum attolle
 rentur: quod cum ex voto processisset, scandit primus omni
 um Garsias ipse, tum alii centum instructi armis, quos ad ne
 gotium peragendum duxerat: comprehensisque præside, vs
 xore, omniq; familia potitus est opimis spolijs, quibus pro
 pter insignem viri operam in arce recuperanda, à Rege, at
 que Regina donatus est: æstimata sunt spolia centum millis
 bus ducalium aurocorum. Idem Brauus paucis postea diebus
 oppugnat Camarenam, opidulum id erat, quo se recipiebat
 Ioannes quidam Touarius famosus alter latrunculus, atque
 viarum grassator insignis, qui & ipsi Lusitani partes ses
 quebantur. Quibus duobus monstris emedio sublatis, pax
 regionibus illis restituta est.

¶ **LUSITANVS** redit in regnū
 auatum, petiturus inde Gallie Re
 gem: & quæ Madriti
 gesta sunt.

CAP. X.

LUSITANVS cum videret se acie supera
 tum, amisit duabus arcibus, quibus plurimum
 fidebat Burgensi, ac Zamorana debilem, &
 ab ijs, qui fuerunt autores tanti belli inchoandi
 desertum, suarum quoq; partium fautores indies minui,
 quid consily caperet ignarus, huc atq; illuc mētis aciem ver
 tebat. Pudebat illum reditus in patriam, quam iturus ad
 bellum peregrinum pecunijs exhauserat. Turpe putabat
 venire in conditiones, quas victor hostis proponebat.
 Vires suas impares iam prælio expertus erat. Pecunie vn
 de nouum exercitum conduceret, aut stipendia præsentis sol
 ueret, non suppetebant. Placuit tandem ab externis genti
 bus auxilium petere. Sed vnde peteret nisi ab eo, cum quo
 nuper fœdus inierat, & qui pro Ruscinonis Comitatu repe
 tendo, iam bis nostros bello lacefferat? Sed antea quam in
 Galliam proficisceretur, statuit Lusitaniam suam repetere,
 vnde facilius, tutiusq; nauigare posset. Itaq; partem copiar
 rum per arces, castella, & munitiones, quæ adhuc pro se in
 officio perstabant, in præsidiarias cohortes distribuit, partē
 secum in patriam reducit. Et quia interim Ioānes ille Vllod,
 qui sibi Taurum urbem cum arce ad futuri belli vsum tras
 diderat, diem suum obierat, Marialbanorum Comitem in
 vrbe cum validiori præsidio relinquit. Præsidiorumque
 præfectis edicit, ut quam diu ipse abesset, hostium agros po
 pulentur, ferro & igni omnia vastent, seque breui ex Gala
 lia cum auxiliarijs copijs venturum pollicetur. Erant eo
 tempore Madriti, quod oppidum nos Carpetanorum Ma
 nis

tuorum interpretamur, erant, inquam, duæ factiones, quarum alterius caput erat Ioannis Zapata vir, qui inter indignas nobilis, & factiosus Marchionem Villenam sequebatur: qui non modo arcem, verum etiam totum oppidum firmissimo præsidio tenebat, cui præfecit Rodericum Castanetum Cifontani Comitis fratrem, pulsisque alterius factionis principibus propterea, quod Regis & Reginae partes tuebantur, soli Marchionarij oppidum habitabant. Nam plebs se sequitur fortunam, ut semper, & odit præsentem statum, & concupiscit novum. Erat pulsæ factionis caput Petrus Nunius à Toledo equestris ordinis vir. Is agit cum clientibus, & amicis, quos in oppido habebat quam plurimos, quemadmodum intra mœnia reciperetur, si maiores copias, quam essent præsidiaræ, conducere. Communicat rem cum Petro Ario, atque uterque cum Duce Infantatus: omnibus visa est res digna, in quam omnes intendant nervos, putantes se in eo singularem operam non solum Regi, & Reginae, sed etiam universæ Hispanæ reipub. nauaturos. Dux Reginam consulit, quid sibi in tali negotio faciendum esset. At illa, ut ad rem conficiendam totis viribus insistat, non modo hortatur, verum etiam atque etiam rogat, obtestaturque. Mittit præterea ex cohorte prætoria tres cataphractorum equitum turmas, cum suis quamque præfectoris, Iacobo ab Aquila, Ioanne à Roboribus, Ioanne item à Turribus: quibus imperat, ut Ducis iussa facessant, atque omnibus in rebus illi obtemperent. Dux igitur auxiliis copys à Regina missis, simul etiam cum Petro Nuo

no, & Petro Ario, qui & ipsi magno poterant esse adiumento, cum omnibus suæ domus gratiis, & leuis armaturæ militibus rem aggreditur. Id cum Marchionis præfectus sensisset, neque enim tantus belli apparatus latere potuit, fugat ex oppido, quos suspicabatur partis aduersæ fautores: plebem in partes regias proclivem minis terret, muros portasque oppidi præsidio validiori firmat, subsidarios milites opportunioribus in locis disponit. Atqui Dux ea spe frustratus in oppidi subrahio metatur, oppidum arctissima obsidione cingit, commecat⁹ intercludit, ut quos non potuit viribus expugnare, caperet fame. Iubet præterea cuniculos agere ad portam, qui iter Guadalajaræ, cui præsidebat Petrus Aiala ex ordine equestri divi Iacobi cõmendatarius, qui suspicatus id quod erat, portæ munitiones cum muri parte suffosas iam lignis incumbere, atque supposito igni non magno negotio ruituras, ne hostis irrumpens oppidum diriperet, atque factio extorris, quæ inter obfesso res merebat, in aduersæ factionis partes acrius seiret, cepit agere cum Duce de tradendo oppido certis condicionibus, quibus præcipue de oppidanorum indemnitate cauebatur, illorum maxime, quibus cum erant inimicitie ex inueterato factionis aduersæ odio. Dux igitur cum suo exercitu intra muros recepto, Marchionis præfectus cum omni præsidio se in arcem recipit commecatu, armis, tormentisq; munitissimam. Sed nihilo secius illa Dux arctiori obsidione premit. Musculosque duplices à parte arcis extrema ducit, atque viris, armis, machinisq; munit, ut non modo quisquam in

gredi, aut egredi non posset, verum etiam si grandior exercitus aliunde veniret, auxilio nihil obsecris vsui esse posset.

Alterum quoq; murum duxit per arcem, quæ est inter arcem, oppidanorumq; domos intermissis quibusdam aditibus, per quos tumultuarius pugnis se in arcem lacerarent. Ibi cecidit Iacobus ab Aquila, vnus ex tribus illis Ducibus, quem diximus ad hoc bellum misisse Reginam. Ceciderunt et alij complures viri nobiles, et obscuro, tam ex obsecris, quàm ex obsecris. Exmunitionibus præterea, quas in agro Madritano in se derant Ioânes ille Zapata, et Petrus à Corduba, cotidie fiebant exercusiones, incendia, cædes, populas tionesq; pecundum, et armentorum, vsq; ad oppidi, loca suburbana, quoad profectum est à Duce, vt certis in locis equitum præsidia disponderentur, qui latrunculos illos passim exultantes in latebras suas congregarent se recipere, atq; hunc in modum obsidio in duos menses protracta est.

PRIMAE

PRIMAE DECADIS LI

BER SEXTVS, MATRICALI

panhispanion celebratur, vbi ceptum est de societate, quam fraternitatem vocant cõstitutenda agi.

Caput Primum.

VM hæc Madriti geruntur, curia, hoc est, Rex, et Regina senatusq; regius Matricali citra montes in vectonibus oppido celebrata. Ibi quoq; panhispanion, id est, omnium ciuitatum, municipio rumq; Hispaniæ conuentus agebatur, curias in numero multitudinis

indigene appellant, in quibus cum aliæ res complures decretæ sunt, tum vel maxime quod Elisabe iunior vno omnium consensu declarata est Hispaniarum Princeps atq; hæres, regnorumq; succetrix, quod et iure iurando sanxerunt ciuitatum municipiorumque procuratores, si modo proles virilis Regi, et Reginae non contigisset. Ceptum est agi præterea de fraternitatibus, ita Hispani vocant populorum inter se societates ad hoc potissimum institutas, vt latrocinia, cædesque in vijs publicis, et agris perpetrata vindicarentur,

que mala, in vrbes quoq; & municipia, vicofq; tyrannorū arcibus fubiectione adeo ferpebant, vt domi forisq; nihil eſſet tutum, ſed vbiq; terror, vbiq; pauor, & plurima mortis imago, eòq; miſeriam deuentum eſt, vt graſſantibus ſceleratis hominibus, nemo iam eſſet vir bonus, & pie, iuſteq; viuendi cupidus, qui pro recuperanda libertate libentiſſime dimidium fortunarum ſuarum non paciſceretur. Idq; cum omnes vellent, omnes cuperent, deq; nulla re alia frequentius alter ad alterum loqueretur, quam de inueniendo tātis malis aliquo remedio, nemo tamen erat, qui negotium aſſumeret, atq; rem tam deſperatam aggrediretur, & morbo tam pernicioſo medicamentum aliquod inueniret. Prim⁹ omnium quaſi ſignum aliquod ad bene de Hiſpana rep. ſperandum ſubtulit Alphonſus Quintanilla equeſtris ordinis vir nobilis, ingenioſus, acer, & vehemens: idemq; ſiſci ratio numq; regiarum quaſtor maximus. Hic ortus ex aſturiſibus montanis facile oſtendit, ſummos viros in obſcura quoq; patria plerumque naſci: at e contraſio ignobiles in patria illuſtri. Et quo maior tanta rei peragenda accederet autoritas, aſſumit ſibi ſocium Iohannem Ortegam. Ambo regem, reginamq; conueniunt: quo in ſtatu res Hiſpana ſit, cōmemorant: quod in tanta rerum omnium perturbatione deſbeat, et poſſit fieri, demonſtrant: hoc bonos omnes, hoc in cōmune populos expoſcere: nil aliud de eſſe, quam regiam facultatem, vt bene iuuante deo negotium perageretur. Placuit iuſtiſſimis principibus opportunus ſermo: ad rem exequendam hortantur: autoritatem ſuam omnibus in rebus decer-

nendis pollicentur. At illi oppidorum procuratores adēūt: mala, que ſuſtineant impreſentiarum, queque in futurum expectent, ante illorum oculos ponunt: ex negligentia quot pericula impendant, atq; ediuſo ex prouidentia quot bona ſequantur, identidem repetunt. Sed quia de tanta re conſulendi erant, quorum procuratorio nomine res agebant: placuit conſtitui diem, & locum, in quibus hæc diſputanda eſſent. Locum in quem vndiq; confluere, placuit eſſe Donias, quò poſteaquam ad conſtitutum tempus cōuenierunt, ceceptumq; eſſet de re, cuius cauſa venerāt, diſceptari, alij aliud ſentiebant: altercationibusq; tempus conſumebant fruſtra, & contentio illa cō tandem eſt deducta, vt omnes in eo iam eſſent articulo, vt quiſq; ad ſuos re infecta rediret. Quorum diſſenſionem cum Alphonſus Quintanilla ſenſiſſet, videns omnes ſuos conatus ceſſiſſe fruſtra, ne quid in expertum res linqueret, hac, aut non multum diſſimili oratione, illos in conſonem vocatos aggreſſus eſt.

ALPHONSI Quintanille concio,
pro incunda Hiſpanoꝝ
rum ſocietate.

CAP. II.

I quisquam ex vouis eſt viri Hiſpani, qui miſretur: cur ego qui neq; ingenio, neq; doctrina, neq; multa rerum experientia præditus de ſum pſerim mihi, vel potius arrogaueri hoc dicēdi

munus, de sine profecto mirari, cum vita mea rationes, in
 stitutaq; ab ineunte mea puricia suscepta cognouerit. Ego
 viri optimi, cum statuissem onne tempus meum in aula re
 gia consumere, atq; sine æqualium meorum inuidia, obsequi
 um meum in fœlicissimo Regi primam, ac deinde inuictissi
 mis his Principibus meis præstitissem, nunquam destiti cogi
 tare, si qua in re Hispanis meis accommodus esse possem.
 Habeo huius animi mei testes, cum alios quàm plurimos,
 tum maximè ex vestro numero non paucos, qui ex me sæpe
 audierunt partim publicè in huiusmodi loci verba facien
 tem, partim priuatè in sermone familiari, quam me hic sta
 tus reip. non delectaret, in quo bonorum nulla, aut certe per
 quàm exigua ratio haberetur, Malorum vero passim gras
 saretur impunitas. Neq; id quidem Principum nostrorū
 vitio, quibus nihil iustius, nihil indulgentius, nihil humani
 excogitari potest: sed temporum culpa, quæ non sinunt illos
 animaduertere in facinorosos: atque pro dignitate bonos
 præmijs afficere, & quod ad commutatiuam pertinet iusti
 tiam, ius suum cuique tribuere. Itaq; cū nuper ego cum hoc
 collega meo honestissimo viro retulissemus ad illos de ser
 monibus, quos de ineunda inter Hispanos societate Matrica
 li habere cœpimus, per quam omnia in meliorem statum re
 formari possent, incredibile dictu est, quanta sint voluptate
 affecti, quanta gestierint lætitia, quanta nobis diligentia, stu
 dio, & cura commendarint, vt vobiscum de tanto, tamque
 inopinato bono ageremus operam omnem, atque autorita
 tem suam polliciti, si quibus in rebus opus esset. Sed ad

rem, cuius causa huc venistis redeamus, negotium est, quod
 non modo animos vestros à sumo excitare, verum etiam ad
 facinorosorum hominum vltionem inflammarè debeat.

Agitur de priuatis facultatibus vestris, quas in agris, in pa
 stionibus, in mercaturis, in vestris domibus habetis, quarum
 bona pars pacitione, aut vi ab his latronibus intercipitur.

Agitur de amicorum oppressione, de filiorum integritate,
 de filiarum pudicitia, de vxorum castitate, de clientum ve
 strorum incolunitate. Agitur de fisco, regijsq; vestigali
 bus, quæ si non fide summa, & sine fraude exigantur, ne
 cesse est per capita siue censum vestrum distribui omnia,
 quæ ad illorū sumptus necessaria sunt. Agitur de vestra
 omnium securitate, quineque per noctem domo egredi, ne
 que per diem extra urbem munitiones prodire audeis.

Agitur de pietate, de religione, deque omni cultu diuino,
 quem videmus in dies refrigerari, atque indubitatum tens
 dere interitum. Quid igitur reliquum est viri Hispani,
 nisi vt bonis aibus ineciatur societas, quæ tot nobis calamita
 tes propulsatura sit, totque commoditates paritura, quæ das
 bit vitam cum tranquillitate iucundam, restituet virtutes,
 quæ nos Deo, atque proinde hominibus faciant benivos
 los, quæ nos ira, atque proinde libidine superatis duabus
 animi pestibus ingenitis reddant nobis ipsis amicos, & quo
 niam satis demonstratum est, hanc societatem siue illam li
 bet fraternitatem appellare, debere fieri, super est, vt ostē
 damus, an possit fieri, & à nobis quidem fieri, ac præterea
 facile & a nobis fieri. Nam de impossibilibus, aut sumis

placiter, aut à nobis fieri, quia in potestate nostra non sunt, nemo deliberat per se, neque alios in cōsultationem admittit.

Quod autem id, de quo est præsens cōsultatio, posset fieri, & à nobis quidem fieri, & facile fieri notius est: quam quod demonstrari debeat. Suppetunt namque pecuniæ, neque deest plerisque omnibus conferendi voluntas: abundamus viris, armisque, neque opus est aliunde illa accersere. Habemus auctoritatem principum, qui nostris incēptis fauent. Habemus causam potiore, hoc est, iustam contra iniquos, quietis amatorum contra seditiosos multos, & fortes viros contra paucos, & ex scelerum cōsciētia pauidos. Hoc experti sumus in ipso statim initio, quo iniustissimi nostri principes regnare cōeperunt: cum insidissent in huiusmodi homines acriter animaduertendum id, quod est Segouie gestum. Mirum dictū, vno atque altero ad suscipiendum adactō, repente omnes alij aufugere, neque vsquā deinde visi sunt. Qui status in hunc vsque diem permansisset, si non Lusitanorum illa tempestas quietem nostram interpellasset. Nam quid ego de societatibus illis dicam, quæ sub Enriquo Rege fuerunt institutæ, cum omnes viæ latronculis, & grassatoribus essent obsessæ: cum viatores agminatim, ac nec sic quidem iter facere audentes nonne ad primam præconis vocem subito latuerunt? Durauit certe mos ille, quo ad ipsi administri suis legibus abusi sunt, atque dicionis suæ terminos transgressi. Ex quo necesse fuit ab Enriquo societates illas dissolui, quod certe nobis accideri non potest, quibus non est alia cura, quam itinera pacare, latrocinia, furta, homicidia cōercere, ac præterea nihil. Erunt fortasse

nonnulli, qui huic sententiæ meæ obstant, dicantque non posse ijs de rebus facile conuentus fieri ex tam longinquis regionibus: aut si fiant, in conferendis stipibus non fore cōcordes. Erunt præterea, qui dicant huiusmodi societates, non possedi cōsistere. qd' in alijs quoque huiusmodi societatibus factitatum, sumus experti. Et quos interim æquitate cogemus venire, aut illi, in quos fuerit acrius vinctum dicatum, reddentur multo peiores, quam antea fuerint.

Immo vero si opus fuerit non magna erit difficultas semel, aut bis in anno, per provincias certis in locis conuentus, aut nundinas fieri, quemadmodum pastores menstruas faciunt, quas vocant mestas, atque etiam nunc annuas, quæ sunt solemniores. Illi pro re tantum pecuaria hoc faciunt, nos pro omni substantia nostra, pro vita, pro libertate, pro religione non faciemus? Nam quod ad stipiam collationem attinet, nemo est, qui paruo ære mercari nolit, quod alioqui sit omni patrimonio redimendum. Nemo est, qui cum hac de re sum loquutus, qui non gestiat, qui non priuiat, qui non percupiat, vnde cumque de promerere, aruiscare, extricare, quod sit tanto operi erogandum. Quod vero nonnulli timent, ne, si aliquando dissoluantur istæ societates, acrius insurgant arcium præsidēs in subiectos populos, in quos ante hac exercebant iniquam dominationem, qui receptabant latrones, qui facinorosos tuebantur: Quin potius si nos intra ditionis nostræ terminos continuerimus, si nos nobismet ipsis non defuerimus, si condiderimus leges, quibus sacrum hoc collegium

santiatur, non modo non dissoluetur, sed manebit, æternumque durabit, quandiu pessima hominum seges saboretur.

An inter ciuitatis regie incolæ Talabricsensesq; potuit per annos quam plurimos permanere, qualiscumque illa fraternitas ab hominibus obscuris instituta, quæ tot commoditates per omnem regionem illam grassatoribus refertam attulit, & vos Hispani, proceres illos saltem imitantes, non facietis in toto, quod illi fecerunt in parte? Expergiscimini aliquando viri Hispani, & a maioribus vestris ingentes animos concipite: quam iustam habeatis causam, recogitate: cum quo hostium genere vobis res gerenda est, intelligite: in facinorosorum hominum ultionem insurgite: pro quibus meritis non solum in hac vita mercedem optimam laborum vestrorum consequemini, sed etiam in beatorum numero vestra nomina transcribentur.

HISPANORVM Societatis leges, legumq; executores constituantur.

CAP. III.

DOSTEA quam dicendi finem Quintanilla fecit, visi sunt omnes prope modum illius orationi, atque sententiæ acquiescere, postulasq; est vna omnium voce, vt conderentur leges,

quibus sacra societas illa sanciretur, atque stipis conferendæ statureretur modus, & militum numerus, qui decreta exequerentur. Sed ne in ias regium contributio illa æternū cederet, cautum est, vt esset temporaria, duraretq; in æternum, Summa consilij ad principes deuoluta est, & ab illis ad secretius illud Augustumque senatum, quo res Hispana gubernatur. Principio quod ad condendas leges pertinebat, data est facultas optimis quibusdam viris ex ordine equestri, atque vtriusque iuris agendarumq; rerum peritis, numerus militum decretus bis mille equites, per classes vero stipibus distribuendis, præfecti sunt viri boni suarum rerum frugales, alienarum vero abstinentissimi. Constitutum est præterea collegium ex bonis, prudentibusque viris, quos Hispani consuecere deputatos appellare. His præsidere voluerunt Lupum Riparium Carthaginensem Episcopum. Nemo vnquam a principio putauit societatem illam tandiu permansuram, siue quod in primo illo triennio putabant a viarum latrocinij, grassationibusque posse Hispaniam purgari, siue quod populi grauatè ferrent tam crebras fieri exactiones, siue quod antiquarum societatum exemplo, aliqua ex leui causa hæc quoque posset dissolui. Cōstitutæ itaque sunt ab initio tumultuariæ quædã leges, quippe quas putabant non longo tempore duraturas, sed qualescumque illæ fuerint, nihilominus confirmatæ sunt, additūq; robur, regiaq; autoritas, cum esset curia Matricali Anno salutis sexto & septuagesimo supra millesimum quadringentesimum. Cumq; postea ex triennio in triennium & dein

ceps, societas illa propagaretur, & ex negotiorum varietate cotidie noui casus emergerent, opus quoque fuit nouo principum remedio. Fuerunt autem casus, in quibus societas illa iuris dicendi, exequendique iudicij facultatem haberet, quinque. Primus in illos, qui furtum, aut latrocinium, aut mortem, vulnusq; aut vim aliquam in loco deserto intulissent. Secundus in eos, qui illa eadem facinorosa in populo commisissent, perpetratoq; scelere solum uertissent, in fugamq; se proripuissent. Tertius in eos, qui aut fores effringerent, aut domorum parietes effoderent, aut incendia valuis apponarent, aut scalis admotis diatas noctu consenderent. Quartus in eos, qui stuprum in cuiusq; aetatis, aut sexus, aut conditionis hominem inferrent.

Quintus in eos, qui iuris, iudicijq; executores impedirent, quo minus rem demandatam exequerentur. Constituantque, ut in omnibus ciuitatibus, oppidis, municipijs, castellis, vicisque grandioribus, bini pedanei iudices quotannis crearentur, & executor vnus, qui haberent facultatem iudicandi, determinandi, absoluendi, condemnandi, sententiamq; exequendi in ijs, dumtaxat, casibus quinque.

Si quid autem praeter hos quinque casus legibus expressos emerisisset, de quo merito dubitari posset, ad societatem ne illam, an ad ordinarios recurrendum esset, placuit rem integram ad ipsos principes deferri, ex quorum arbitrio ea de re, aut nouae leges conderentur, aut si videretur iuri communi definiendum, relinquerent. His itaque ordinatis omnes ciuitates, oppida, populique sanctam & salubrem illam

fraternitatem inierant, praeter quam illi, qui dominos priuatos habebant, veriti ne inde sibi exactiones geminas exigerentur: alteras, quas priuatis dominis dependerent.

Quae res cum ad Comestabilem Hispaniae delata esset, non modo non renuit, sed vltro illos, qui dominationi suae subditi erant, hortatus est, ne tam vtilem, iustam, honestasque societatem recusarent. Huius exemplum reliqui omnes Hispaniae proceres sequuti sunt, neq; sequutos fuisse postea poenituit.

DE CANTAPETRA REGIS

& Reginae iussu obfessa, Deque
Bencuentani Comitis
liberatione.

Capit. IIII.

OST victoriam partam ex ea pugna, qua in agro Taurino Dorij fluminis pugnatum est, Lusitani partes paulatim desuere, Resgisque, ac Reginae procedere in melius coeperunt. Amissa namq; munitiones, quae pro Lusitano steterant, ad Hispanos principes accrescebant: & ij, quibus autoribus ille tantam negotium inchoauerat, partim suis difficultatibus impliciti, partim fortunam sequuti victoris, auxilia praemissa non mittebant. Sola itaq; Taurus cum paucis adiacentibus castellis, & oppidulis in fide permansit,

inter que fuerunt Castrū Inui, Septem ecclesie, Cantapetra, unde Lusitani excursions crebras in agros finitimos faciebant. Quas, ut compescerent, visum est principibus nostris Cantapetram in primis debere obsideri, propterea quod & captus facilius videbatur, & ad res deinceps gerendas locus opportunior, & quod impraesentiarum latrones, grassatoresq; plura nocumenta quam aliunde inferebāt, non solum in vicos, agrosq; finitimos Salmanticensium, Methymnatium, Matricalem, sed etiam in longinqua loca, excursions, populationes crebras facientes. Erat oppidum illud non ingenio loci, quippe quod erat in planicie situm non arte, neq; hominum cura munitum, cuiusmodi sunt episcopia, hoc est, episcoporum praedia, quorum usus fructus non perpetuus, sed temporarius est, & cum illorum vita terminatur, neq; tam futuris prospiciunt, quam praesentibus utuntur, fruunturq;. Hoc tamen Lusitanus quanta potuit diligentia muniuit, atque aggere, vallo, fossaque praecipiti, & cuniculis rectis, transversisq;, & murorum cauis inexpugnabilem reddidit, ex equitibusq; pedibusq; addidit strenuissimum quemq;, quibus praefecit Alphonsum Petridem Viuarium, paris strenuitatis, & audaciae virum, At noster ballistas, tormentis sulphuraria, machinasq; eo compertari iubet, stationes à tergo, & à fronte munitas disponit, militesq; per illas distribuit, praefectosq; accommodat, quid cuiq; sit agendum praecipit. Cōtra Castrum Inui, septemq; ecclesias certis in locis praesidia disponit: ad compescendas latronum excursions per agros: ne pabulatorum, lignatorumq;

ac frumentatorum ministeria interciperent, & quia necesse erat Regem ipsum Panhispanio, quod Matricali agebatur interesse, obsidionis curam Ducem à villa Formosa fratri Notho, & Comitem à Triunio commendat. ipse itq; reditq; viā, toties quoties utrobique illius praesentia opus erat. Nul lum interea tempus otio dabatur, quin stationarij milites stationes muris promouerent, machinarum tormentis moenia quaderent, stlopetarij glandibus, arcuarius sagittis, sustibularij lapidibus obsessos lacefferent. At illi contra eruptionibus crebris non cessant ex improviso securos impetere, tumultuarijsq; pugnis medio in campo cum illis decertare. Editur utrinque caedes maxima, sed in Lusitanos proportionemulto maior, quia ex paucis numerus minuebatur, qui suppleri non poterat, nisi auxilia mitterentur. Scribunt itaq; ad Regem suum, quo in statu res sit, certiores faciunt: nisi supplementum cohortibus reficiendis mittat, non posse diutius obsidionem sustineri, neq; fieri, quin se aut victori dedant, aut ferro, fameq; mors oppetenda sit. At Lusitanus recensitis copijs, quas habebat imminutas, tum suorum abitu, qui desiderio domus sine comitatu in patriam redierunt, tum morbis ex laboribus, victuq; maligno, tum quod ex auxiliarijs nemo apud eum remanserat: cum non auderet ad soluendam obsidionem recta proficisci, ad alias artes se contulit, exercitum statuit in Salmanticensem agrum ducere, vicis igni, ferroque vastare eo consilio, ut noster intermissa obsidione, suis laborantibus opem ferret, & obsessis respiciendi locum daret, & ad comitatus, aliq; necessaria im-

portanda, & ad permutandos bene valentibus & grotos, vegetis, integrisq; fessos, atque vulneribus confectos. Erāt, qui Regi dicerēt, huiusmodi populationibus insistere, non esse opus regium, sed latronum, grassatorumq;. Illud vero magnificum, generosum, atq; ingentis animi opus, suis laborantibus opitulari, in summis periculis positos media ex morte recipere. Quod si non suppetebant vires, vt cum hoste signis collatis decertare posset, vastationem illam vicorum, agrorumq; populationem honestius, tutiusq; per præfectos fieri posse dicebāt. Erant, qui suaderēt, vt ad Gallorū Regis pacta, promissaq; recurreret, quādo inclinatis rebus, ac propemodū perditis, nō erat vnde subsidiū mai⁹ certiusq; sperari posset. Alij cōtra, leuitati Gallicæ nō multū esse fidendū, cum præsertim quo tempore fœdus illud initum fuerat, Lusitaniis rebus fortuna aspirare videbatur, quæ nunc aduersa refragaretur. His sententijs Lusitanus incertus quid faceret, pergit, vt id exequeretur, quod ab initio constituerat: in agrumq; Salmanticensem ducit exercitiū. Quod vbi noster comperit, cum parte exercitus comitem à Triniño mittit, qui Lusitani conatibus aduersetur, seq; cum Salmanticensibus iungat. Id cum Lusitanus ex interceptis exploratoribus accepisset, simul etiam & Hispanū, cui non erat par, comitem subsequi, reputans secum non esse dignitate regia cum comite pugnare, neq; prudentis eum superiore configere, cœpit se paulatim in Taurum suam, hoc est, in latebras notas recipere. Sed ne suos in tanto periculo desereret, cœpit cū victore de permutandis captiuis

agere, vt ipse Beneuentanum Comitem data fide absolueret, oppidaq; & castella, q̄ sequestro data erant, redderet, noster Comitem Pinnamancorum liberum ex vinculis abire iuberet, obsidionemq; Cantapetræ tolleret ea lege, vt præsidarij milites anno ab armis cessarent, id quod Pharij comitis interuentu peractum est. Beneuentano comiti in dāni accepti compensationem à Rege & Regina aurorum ducalium millia decem dono data, Cluniæ quoq; ciuitatis, cū portu iam pridē illi facta, donatio rursus confirmata est, imperatumq; arcis præsidi, vt illam comiti traderet. At oppidani, tametsi seditionibus intestinis erant discordes, ad hoc vnū facta conspiratione arcem in Comitis potestate positam videntes, seq; à regali corona alienatos, pro cōmuni libertate acriter insurgunt, arcem obsident, terra, mariq; oppugnant. Cæterum comes ex familiaribus, cognatisq; & amicis, ac gregarijs militibus cohortes parat, quas in auxiliū obsessis mittat. Oppidani vero ex instanti periculo facti acriores, obsidionē premunt: stationes à terra, mariq; muniant: diu, noctuq; obsessis negotium facessunt. Comes deniq; cum in eo, quod semel intenderat, nihil proficeret, spe frustratus, cum oleum perdidisset, & impensam, ab incepto desistit. At ciues magna cum sua ex Comitis seruitute in perpetuum se libertatem vendicauerunt.

DE profectioe Regis ad Patrem, deq;
Fontis Rabidi obsidione ab eodem
Rege obiter soluta.

CAP. V.

CVM hæc apud Vectones in Hispania geruntur superiori, Ioannes Tarraconensium Rex, huius nostri Ferdinandi pater, per literas sepe cum mandatis filium pellexerat, ut cum sibi per instantium negotiorum intermissione liceret, veniret ad se commentaturus de rebus, quæ ad vtriusq; commoda, resq; gubernationem pertinerent. Erant eo tempore Rex & Regina Valladolidi. Sed Rex ut patris voluntati obsequeretur, in Tarraconense regnum proficiscitur. Regina vero Turdesellas cum presenti exercitu, ut se Lusitani conatibus, si quid interea moliretur, opponeret. Per idem quoque tempus Gallorum Rex Fontem Rabidum obsideri iusserat, atque in Bardulos finitimos vicorum direptiones agrorumque populationes fieri. Cuius rei accepto nuntio Rex noster, postea quam patris desiderio satisfecerat, & rebus, propter quas venerat, ordinatis, ad Cantabrorum urbem, Victoriâ uenit, atque ex Asturibus, Bardulis, Cantabris, Vasconibus, superiorisque Hispaniæ populis, ad quinquaginta peditum millia diuersorum generum armaturæ cœgit: omnique hoc belli apparatu ad Fontem Rabidi obsidionem proficiscitur. Iam Galli de aduentu Regis cum exercitu intellexerant, Regemque suum quid illis faciendum esset, consulerant, illisque responderat, ut cederent tempori, seque Ocasionem reciperent, ibique hibernarent, vixere proximo eandem

eandem obsidionem redintegraturi: nec secus, atque sunt iussi, faciunt. Noster vero de Gallorum abitu factus certior, & ipse quoque suas copias dimittit. Vtrosque Bardulos, Montanosque populos lustrat, imperio suo legibusque obsequentes laudat, in criminosos animaduertit, totamque prouinciam pacatam relinquit, atque ad res inchoatas Reginamque rediens, controuersias procerum ex regno Nauariæ obiter componit. Nam erant ex illis, qui Pompeiopolim urbem totius regni Metropolitim, aliaque oppida, & castella uellent illi tradere, atque se ipsos, omnesque fortunas suas illius fidei permittere. Quod Rex aduersatus reuuit, Phæboque ex sorore suâ nepoti adiudicauit. Inter Lermatem comitem, Petrumque Peraltanum similitates composuit, & cum æternam pacem non posset, inducias temporarias indixit. Cardinalis interea pontificalis officij partes esse ratus operam suam interponere, literas cum mandatis ad Gallorum Regem mittit. Hispanorum, Gallorumque antiquam societatem, amicitiamque commemorat. Bardulorum officia in Gallos, inimicitias in Britanos ex professo narat, in quos nunc se uire, armaque inferre iubeat in illorum fauorem, qui quondam fuerint illi hostes acerrimi. Rogat, immo obsecrat, obtestaturque, ut à tantæ rei indignitate se absteineat, neque uellit amicos veteres inimicis permutare. Nam, quod ad Ruscinonis comitatum pertinebat, non erat tantum uitam inueterata societas solucretur: cum præsertim, si quid fractum, aut dissutum erat, facile posset refici, ac resarciri, si ad vtriusque regni collimitum mitterentur uirique uiri bos

ni, & sapientes, quorum arbitrato & sententia lites, contentionesque sedarentur. Per eundem Cardinalis familiarē Gallorum Rex rescribit, non displicere sibi redditus in gratiam cum principibus Hispanis, si conditionibus aequis negotium transigeretur, & Lusitani quoque, qui se illi commendarat, ratio haberetur. Ad perficiendam rem incubatū vltro citroque internuncijs commeat, remeatque, quoad ventū est ad illud, vt in annū induciæ cōstituerētur, quo tēpore dissensioēs inter Hispanorū, Gallorūq; Reges transigerentur, ex qua transactione totus Lusitani conatus pēdebat.

PARIETINVS. Comes Vclesium capit, arcem obsidet, ac deinde in dedicionem accipit.

CAPVT. VI.

VO tempore in Hispania superiori à Rege nostro hæc gerebantur, Dux infantatus in Carpetania Madriti arcem, quæ adhuc pro Marchione stabat, iussu principum obsidione cingebat. Comes Parietinus, qui, vt sæpe dictum est, diui Iacobi Magistrum militiæ se profitebatur: Vclesium oppidum illius ordinis alterum caput, proficiscitur: oppidoque potitus arcis præsidem hortatur, quando ratione Magistratus ad se pertineret, eam sibi traderet, & cum sæpe antea precibus, blandicijs & pollicitationibus nihil proficisset,

minis agere cœpit: & nisi pareat, se arcem obsessurum, neque quieturum, quoad illam expugnet, pœnasque ab illo exacturum, quas proditores solent pendere. At præses vir constans, fortisque nihilo magis quam anteamouetur, arcēq; armis & omni cōmeatū genere munit, seq; ad oēm belli fortunā aptat. Cæterū Magister hominis pertinaciā cernens, arcem obsidet, perque bimestre spaciū obsessos eo angustiarum redigit, vt iam & ad ægotatium medicamenta, & ad vulneratorum remedia omnia, quibus erat opus, deficerent. Quo in statu sitres, Marchionem præses certiozem facit, & nisi quam primum suppetias ferat, nullam esse moram, quin qualicumque conditione faciat dedicionem. Erat eo tempore Marchio Compluti cum Archiepiscopo Toletano, cuius vtriusque idem erat sensus de re communi. Qui videntes ex illa arcis cum oppidulo amissione, quam magnum detrimentum sequeretur ad impendentis, ac futuri belli opportunitatem, simul etiam quod Lupus Vascus Archiepiscopi frater, atque eiusdem factionis perquam studiosus, qui præsidio tenebat Optum ciuitatem finitimam, reddebatur infirmior, ex familiaribus, & amicis, propinquisque & alios eiusdem sectæ participes cogunt grauis & leuis armaturæ equitum ad tria millia, qui numerus multo superabat obsessores. Non potuit Magistrum latere tantus belli apparatus, qui contra se fieret. Rem ad commendatarios, cohortiumque præfectos, ac primarios viros refert, quæ sit eorū sententia, exquirat. Omnibus vi-

sum tempori esse cedendum, neque expectandum, ut tanta spes fortuna belli committeretur: posse nāque alio tempore obsidio illa commodius repeti, & tutius continuari.

At Magister, ut erat natura ingenti animo, & ex magnitudine rerum, quas gesserat, magnam sui fiduciam habens: fretus quoque meliori causa, & cui non dubitabat diuum Tacobum, cuius tesseram, bellique insignia gerebat: propiciam fautorēq; fore, obfirmat animum, cōmilitonibusque respondit, se velle in obsidione perstare: vitamque, si opus sit, pro laude, atque maiorum suorum dignitate pacisci. Cum vidissent illum commilitones animo tam obstinato, ut neque passim ab incepto retrocedere vellet, alacres operi se accingunt: fossas murorum eruderant, aggeres, vallosque erigunt: propugnaculis mœnium, pinnisq; pluteos appendunt. Stationes vero crebras vallo, fossaque munitas contra arcem disponunt, & fortissimo quoq; milite cōplent. Nunquā putarāt Archiepiscopus & Marchio Magistrū tantas copias expectaturū. Sed cū ad oppidi muros accessissent, stlopetarū glā dibus, scorpionūq; sagittis repulsi: per extrariā arcis portā, posticūq; admissi, in statōes agmine factō irrūpūt. Pugnatum est vtrinque vehementer ab ortu solis ad occasum. Cadebant ex vtraque parte multi, sed à Marchionis & Archiepiscopi multo plures: propterea quod iniquitas loci hos impediebat, illos vero adiuuabat: & quia succincti venerant, putantes Magistrum non expectaturum hostes, neque machinas ad oppugnandum, neque victum ad permanendum, neque commicatum & necessaria ad arcem

instruendam, opus intermittunt: atque in tempus aliud differunt, receptisque vulneratis, & ægrotis, atque in eorum locum validis, robustisque suffectis, ad suos quisque reuertitur: intra paucos dies cum machinis, & tormentis, magnoque comœatu, grandiorique exercitū edituri. Eodem tempore, quemadmodum paulo ante diximus, Dux Infantatus Madritanam arcem Regis & Regine iussu obsidebat. Qui factus certior Toletanum, Marchionemque à Compluto Vclesium versus copias ducere, carrisque & plaustris numerosas, grandisque machinas, magnamque vim comœatus secum vehere, partem exercitus retinet ad continuandam obsidionem, partim Magistro mittit in auxilium ad disturbandos Marchionis, & Toletani præsulis conatus: copisque Furtatum fratrem præfecit: mosnetque, quid illum facere oporteat. Ille, qua hostes vèturī erant, locum opportunum occupat. Magistrum de aduentu suo, & qua de causa venerit, certiore facit.

Ille vero reffectus, recreatusque tam insperato auxilio, munitis stationibus, tantum relicta obsidione cum reliqua exercitus parte, auxiliariis se cohortibus adiungit. Iamque hostes aduentabant, iam se medio in campo mutuo conspiciebant, neque amplius inuicem aberant, alteros irruerunt: quia orto iam vespere non supererat lux ad decernendum armis. Itaque locum tutiorem ad pernoctandum vtrique sibi eligunt: ordinatisq; cohortibus in armorum procinctu, vtrique expectant, quid alteri molirentur. Marchio vero & Archiepiscopus cum perspicere nescirent

posse exequi id, cuius causa venerant, nisi armis viam aperirent, veriti summam omnium rerum suarum fortunæ unius prælii committere, sub ipsum mediæ noctis silentium in castellum quoddam, quod pro ipsis stabat, neque longe aberat, se recipiunt, posteroque die sine ulla spe arcis recuperandæ, Complutum rediere. Atqui Præses, præsidarijque milites cernentes se omni auxilio destitutos, neque in rerum omnium penuria posse diutius famem tolerare, deditionem faciunt rebus proprijs, quæ ante obsidionem possederant, & vita, quæ iam in potestate victoris erat concessa.

LVSITANORVM Rex Tauro

relictâ in regnum suum redit, atque inde ad Gallorû Regem proficiscitur, & quid illic egrit.

CAP. VII.

LV SITANVS Rex cum videret se delusum ab ijs, quibus autoribus tantum negotium susceperat, atque omnia cecidisse aliter, quam ab initio putauit, Mari albario Comiti arcis, vrbisq; tauri præsidium commendat: nam Ioannes villosus ille, qui sibi urbem tradiderat, repentina morte interceptus erat: dispositisque præsidijs per castella, & arces, quæ pro illo stabant, ducta secum Ioanna ex sorore nepte sua, Lusitaniam suam repetit. Diuque se

cum reputans quam turpe illi foret non modo apud suos, sed etiam apud amicos & alieniores, quorum aures falsis rumoribus implicuerat, neque iam spes ulla esset reliqua, nisi in Gallorum Regis fœdere, quod pepigerat, pollicitationibusque, quas illi iure iurando sanxit, statim iam non per literas, non per nuncios, legatosque, sed per se ipsum res suas agere, ordinataque regni administratione classem armatam, & omnibus ad viaticum necessarijs implet: conscensa naue, præter oram Galliæ Narbonensis nauigat, Massiliæque vrbis portum subit. Regemque Gallorum, qui in Turonensibus turribus eo tempore morabatur, de suo aduentu certiore facit. Gallus conuincto letus, aut letitiam vultu simulans: honorifice hospitem excipit, benigneque tractari iubet, & pro Regia dignitate omnia ministrari. At Lusitanus iter suum eò dirigit, vbi Rex Gallorum esse dicebatur. Rusticabatur autem Rex eo tempore non longe à turribus Turonensibus, qui factus certior Lusitanum aduentare, oppidoque propinquum esse, mittit in occursum, qui rogent, dicantq; ut ex nauigationibus viæq; laboribus in oppido quiesceret, seq; ad breue tempus venturum dicit, & venit quidem: dataq; & accepta salute, se comiter atque honorifice alloquuntur, tractantq;: & multis verbis vltro citroque habitis rerum suarum commentationem in aliud tempus differunt. Post aliquot dies Gallorum Rex Parisios proficiscitur, quem subsequens est Lusitanus, qui videns Regem alijs negotijs implicatum, sua vero, quorum causa tam longam viam ter-

ra marique fuerat emensus, de die in diem protrahi, adhibet bonos & graues viros Regisque amicos, qui exponant illi causam sui aduentus in Galliam: commemorantque ictum foedus, spemque auxilij, quam sit pollicitus ad gerendum bellum contra communes hostes, ipsius Regis, quo Ruscionis Comitatu repetere audet, suos, cuius dotale regnum contra omnia diuina & humana iura retinet. Esseque tanti Regis, etiam si non de sua vilitate ageretur, prohibere iniurias, subleuare lapsos, supplicibus opem ferre, atque regno expulsos in pristinum statum erigere. Hoc esse Regum opus honorificentius, quam regnare. Quare oblitus se Regem, genuaque amplectens orabat, obtestabaturque, ne in causa tam iusta & honesta desereret, fortunaeque Regum misereretur, eorum maxime qui vim paterentur iniuste. Sed neque fortunas suas tam esse perditas, vt non haberet regnum autum adhuc incolus me: atque in ipso, vnde suauimouerentur vrbes, oppida, castella, proceres, viros, principes ac primarios, quorum idem sit cum illo sensus de rep. Hispana. Ad rem tamen conficiendam vnum tantum deesse caput, ducem, moderatoremque, cuius auspicijs omnia gererentur, eum esse Regem Galliarum, ac praeterea neminem. Ad hanc Lusitani petitionem, ac potius promisi, ac debiti exhibitionem, Gallus per eosdem internuncios respondet, non debere mirari Lusitanum, si homo tot tantisque negotijs implicitus ad res illas non respexerit. Sum (inquit) o amici sollicitus bellorum, quae mihi (vt videtis) impendent, alterum

hinc a Burgundionum Duce, alterum illinc a Britannorum Rege: quorum conatibus reprimendis binæ copiae sunt comparandae: quas iam oportebat fuisse conscriptas praeter eas, quae sunt Oeasone contra Bardulos Hispaniaque superioris incolae, quibus erat sibi animus alias adiungere. Vt tamen causa pro qua bellum erat gerendum fieret iustior, desbere ipsum imprimis neptem ex sorore iuxta consuetudinem Romanae ecclesiae uxorem ducere. Alioquin neque ille posset esse Rex, nec se illi posse iure opem ferre. Et quia intercedat illi cum ducenda uxore propinquitas sanguinis, quae esset impedimento, quo minus iure posset fieri, supplicandū esse a summo Pontifice, vt illos a legibus solueret, quae prohiberent in iura connubij, matrimoniumque conuenire. Hoc Regis Gallorum responso Lusitanus non multum letus: exquitur tamen, quod Gallus monebat. Literaeque supplices ab utroque ea de re ad summum Pontificem datae, ceptumque incuria de negotio disceptari, neque defuerunt utriusque partis aduocati, qui rem in summam difficultatem deducerent. Urgebant Pontificem Regis & Reginae Hispaniarum Legati, dicentes ex illa dispensatione, si concederetur, sequeretur multa detrimenta per omnem Hispaniam, caedes, latrocinia, agrorum populationes, viarum grassationes, atque dari materiam vnde religio mortalium & cultus diuinus minueretur. Cumque dispensationes huiusmodi conciliandae parcis, & tollendarian litium, contentionumque causa concedi debeant, nunc concederetur in seminarium discordiae, ac similitatis: non modo ipsorum Regum, sed etiam summatum, &

infimatum, & mediocri conditionis hominum odia, inimicitiae, dissensiones orirentur, & quae bello implicitos sese qui consueverunt. Instabant ex altera parte Gallorum Regis Legati & procuratores: dicentes iniuste sibi denegari, quod alijs concedi solet, neque Regem suum ita meritum esse de sede Apostolica, ut eius petitiones in cassum cederent.

Quibus Pontifex videbatur fauere: propterea quod opera Gallorum Regis indigebat, ad certas quasdam res ad Cameram Apostolicam pertinentes. Tandem vicit utilitas, dispensationem concedit, datq; Lusitano perferendam, secreto tamen ne res aduersarijs nunciaretur. Interea Lusitanus ad Burgundiae Ducem proficiscitur, cum quo erat illi arcta sanguinis propinquitas: experiri volens, si posset illum cum Rege Gallo in concordiam reducere, quo facilius auxiliares copias à Gallo posset habere. Erat eo tempore Burgundionum Dux occupatus in bello, quod cum Lotoringiae duce gerebat. Loquutiq; inter se multa de conditione reditus in gratiam Ducis cum Rege Gallo: Lusitanus partes negotij peragendi suscipit, rediensque Parisios nuntium accipit de morte Burgundionum Ducis in praelio, quo pugnatum est cum Lotoringiorum Duce. Burgundiae Ducatus, propterea quod Dux sine liberis decesserat, sexus virilis ex Gallorum legibus ad coronam corpusq; regnorum Galliae deuoluebatur. Rex occasionem ex morte Ducis Ducatus capiendi arripit, hoc unum agit, Lusitanum dimittit, in Hispaniam ut redeat, hortatur, seque confecto Burgundiae negotio missurum maiores copias, quae se limitaneis coniu-

gant, qui erant Ocasione, pollicetur. Lusitanus omni iam spe fraudatus, eò miseriae fortunarum suarum deuenit, ut de religionis ingressu cogitaret, idque Hierosolymis, ut esset longius, quam quò rerum Hispaniarum nuntius peruenire posset: fecissetque, nisi à familiaribus, atque imprimis à Phario Comite, qui illum in tota peregrinatione illa fuerit sequutus, mutare sententiam fuerat coactus. Tunc abeundi copia à Gallorum Rege petita, & obtenta, eadem viare mensomari in Lusitaniam suam, qua venerat, reuersus est.

DE Segouienſi Arce dolo à Maledonas
to capta, & à Regina rursus in possessionem suam redactam.

CAP. VIII.

ANDREAS Caprarius, quem in parte superioris saepe diximus, sub Enriquo Rege fuisse regiae domus villicum, atq; Segouienſis Arcis praesidem, ex quo tempore Lusitanus in mediam Hispaniam irruperat, Regi & Reginae familiarissimus fuit, propterea quod fortuna belli adhuc ancipiti Lusitano relicto partes illorum sequutus est, thesaurusq; Regis Enriqui, quos in Arce seruados deposuerat, opportuno tempore illi tradidit. Quo facto ita Principum voluntatem demeruit, tantamq; ab illis gratiam inierat, ut non modo nihil ex ijs, quae antea possidebat, immutarent, sed illum postea multum beneficijs & honoribus accunularunt: inter quae arcis praesidium

urbis quietutelam, & quod grande pignus amoris erga illū,
 & illius erga se fidei fuit, quod unicam filiam Elisaben
 iuniorem iam principem designatam, nondum enim Ioan
 nes erat natus, illi adseruandam educandamq; commendas
 runt. Erat Alphonfus quidam cognomento Maledonatus,
 cui Caprarius Arcem sui loco tenendam crediderat, quam
 postea Petro à Bouadilla socero suo Beatricis Bouadille vx
 oris sue patri tradi iusserat. Maledonatus sensit eam ho
 noris diminutionem, indoluitq; amplius, quam pro materia
 decebat. Habitaque temporum ratione, in quo non modo
 sceleris, quod parabat, impunitatem assequeretur, verum etiā
 grande aliquod sibi prouenturum, cœpit cogitare quemad
 modum Arcem præderet: Elisabenque Principem in pos
 testatem redigeret, quibus obsidibus cum Rege & Regi
 na, si posset, proditiōis precium pacisceretur: quod si non li
 ceret, ad Lusitanum confugeret. Erat illi tanta familiari
 tas in ea domo, vt ingrediendi Arcem, et exeundi, facultas
 semper pateret. Fingit sibi opus esse saxo quodam mas
 gno, quod erat in Arce. Id sibi Maledonatus petit, ad ne
 scio quos domus sue vsus, et cum vix à pluribus versari
 posset, armat quatuor facinoris, quod incepit, conscios.
 Arma fuerunt occulta, et quæ facile regi poterant, cum præ
 sertim ab illis nulla posset oriri proditiōis suspicio. In
 Arcis portas irruunt, Ianitorem trucidāt, Præsidentem in vin
 cula coniiciunt. Cuius satellites cum putarent tantum sce
 lus non potuisse nisi à plurimis attentari, in turrim per pul
 chre munitam, vbi Elisabe Princeps erat, se recipiunt. Cū

illam proditores oppugnarent, nihilq; proficerent, reliquas
 Arcis munitiones & propugnacula occupant: & quia pauci
 erant ad tantam rem tuendam, ex ciuibus, qui alterius erant
 factionis, complures admittunt. Ioannes Arius ciuitatis
 præsul, qui propter similitates, quas cum villico habebat, eo
 tempore aberat, ad rei actæ nuncium accurrit, seq; urbis pri
 morib; agglomerat. Ciuitatis portas, quæ p villico stabāt,
 non magno negotio capiunt. Regina certior facta earū
 rerum, quæ Segouie gerebantur, eō iter arripit. Iamq; ur
 bi aduentabat, cum ciuitatis proceres legatos ad illam in ocs
 cursum mittunt, qui supplicent illi, ne admittat secum in vr
 bē Comitem Beneuentanum, quippe qui pedibus manibusq;
 fauebat villico, eiusq; vxori Beatricis Bouadille. Quod,
 nisi prohiberetur urbem intrare, posse fieri, vt populus ira
 percitus aliquid auderet, quod in ipsius Reginae offensam
 & villici, atq; eius vxoris perniciem cederet. Ad quam
 petitionem Regina respondet, iniquum esse, quod Segouien
 ses ciues vellent imponere leges principibus, quas subditis
 consueuerunt imponere Reges, victoresque victis. Itē i
 gitur (inquit) atq; meis verbis dicite illis, vt desinant insani
 re, molianturq; aliquid, quod postea in ipsorum caput retor
 queatur. Hæc dicens, urbem cum vniuerso comitatu in
 greditur, atque deinde arcem petit. Cumq; arcis pars à ci
 uibus teneretur, pars ab ijs, qui in auxilium villici, præsi
 disq; confluxerunt, neque cessarent misilibus se laceßere,
 Cardinalis, & Beneuentanus Comes, aliq; quibus Regina
 auscultabat, suadebant illi, vt Arcis portas claudī iuberet,

ne si furor populi frequentis arcem occuparet, pugna consercretur, quam nemo, nec ipsa quidem, posset dirimere. At illa contra, iubet omnes portas aperire, populumq; admitti: quantum Arcis impluuium capere posset. Quos Regina ex superiori loco comiter alloquitur: Dicite (inquit) o amici: quis furor agitat vos, aut quid sibi vul in media rerum omnium tranquillitate hic armorum tumultus? Si quid est, quod in rem vestram sit, aut male tractationis aliquam habetis in villicum actionem, en ego adsum: quae remedium ponam, neq; patiar à quoquam ex ijs, quibus iustitiam, aut partem aliquam reip. administrandam commendavi, iniuriam fieri. Omnes vna voce conclamant, excludatur villicus, cuius insolentias, atque suorum, pati non possumus.

At illa iubet omnes, qui à ciuibus stabant, & qui ab Andrea Caprario ex munitionibus pelli, eiusque praesidium Gonsalo Chaconi Regiae domo Oeconomo & quaestori maximo sub publica fide tradit. Ciuibus autem imperat, ut deputent certos, bonos, sapientesque viros, qui deferant ad ipsam, aut ad eos: quibus ipsa causae cognitionem commiserit querelas illorum, quos Caprarius, aut suorum quispiam laeserit. Ille vero innocentiam suam purgavit, & si quid obiectum est, & omnem culpam in suos reiecit. Nam cō, pertum est postea, totum illud inuidia & maliuolentia quorundam nobilium esse conflatum. Quare Regina, & arcis praesidium & alia ornamenta dignitatis, illi restituit iubet.

DE Archiepiscopi Toletani & Marchionis Villenatis cum Rege & Regina reditu in gratiam.

CAP. IX.

VANT A pertinacia & rebellione Archiepiscopus Toletanus & Villenatum Marchio, Lusitanorum Regis partes sequuti sunt, in libris superioribus demonstratum est, eoque fortuna illos deduxerat, ut nihil iam quaerent, nisi honestam viam ab officio male promisso discedendi, seq; ad melioris causae principes transferendi. Spem vero omnem, fiduciamq; rei conficiendae magnam in Rege Tarraconensium habebant, qui de illorum reditu in gratiam cum Rege & Regina saepe egerat. Sed interim mittunt bonos prudentesque viros & religiosos, qui errata excusent, poenitentiamq; erratorum exponant, & petant veniam, voluntateq; improberum, intermissa obsequia emendandi, declarent. Acta est causa diligenter apud Regem & Reginam per amicos, quorum orationi & precibus accesserunt litterae à Tarraconensium Rege, qui in conficiendo negotio plurimum studebat. At principes nostri habitatio temporis & fortunae, quae in rebus bellicis plurimum dominatur, & paruo momento huc et illuc impellitur: deinde quod meminerat officiorum Archiepiscopi, qui apud ipsos fuerunt illustris, quo tempore in multarum rerum difficultate laborabant: & quod Marchio trahebat secum multas no-

bilissimasq; familias propinquorum & affinium, amicorumq; qui illum sequebantur, statuunt illos donare venia, vt hoc vno beneficio, & Rex patri & Regina Socero obsequeretur: simul etiam vt illos ex hostibus amicos facerent, exequerenturq; Vergilianum illud, quod fuerat Romanorum peculiare, parcere subiectis, & debellare superbos. Atq; vt beneficium beneficio cumularent, vectigalia & bona (quorum vsu illis fuerat interdicitum) restitui iubent. Sed & Lupus Vascus Archiepiscopi frater Optum urbem cum Arce tradidit, tametsi ab Enriquo Rege hereditario iure fuerat ea donatus. Madriti quoq; Arcem, quam Dux insfantatus longa obsidione premebat, Regis & Reginae arbitrio relinquit. Castrorum etiam Iuliorum Arcem, quæ Præsidi Petro à Beatia pro se stabat, sequestro tradendam Gonsalo ab Auila pollicetur, quo ad sibi satisfiat quibusdã de rebus ex pacto conuenuto, quod cum illo pepigerat. His in hunc modum peractis iur eiurando sanxerunt, se perman suos in fide atq; obsequio Regis & Reginae, seq; pro hostibus habituros, quos illi hostes esse: & pro amicis, quos illi amicos esse decreuerint. Archiepiscopus insuper ad summum Pontificem, sedemq; apostolicam dat literas de suo reditu in gratiam cum Rege & Regina, partim excusans se, quod fecerit tot mutationines in exhibendo suis principibus obsequio, partim accusans, poenitentiamq; agens, quod abs iurata Elisabe Principe, ac deinde Regina, quam antea iurauerat, Ioannam subditiuam Enriqui Regis filiam iur eiurando Principem Reginamq; postea designauerit. Nunc vs

ro se bona fide redisse in ipsorum gratiam, quos læserat: idq; assequitũ non tam suis meritis, quam illorum singulari humanitate atq; clementia: quare a sanctitate sua præcabatur supplicabatq; vt quod à se factum erat boni consulcret, atq; in bonam partem acciperet. Per idem vero tempus Othomanus Turcarum Rex trecentarum & eo amplius nauium Eubœam Insulam Boeotiae adiacentem petit, & primo aduentu Storam & Basilicon oppida non magno negotio expugnat, captaq; funditus delet, deinde Chalcidem urbem nobilissimam obsidet, atq; posteaquam triginta diebus oppugnat, tandem per totam noctem tormentis machinisq; muros quatens, atq; vicissim militibus oppugnans, sub lucem acrius insistit, secundaq; dici hora capit. Turci victores res debacchati sunt in omnem sexum & ætatem, eo, vel maxime irati, quod in ea oppugnatione ingentem cladem acceperant.

DECADIS PRIMÆ.
PRIMÆ DECADIS LI-
BER SEPTIMVS. QVA RATIO

ne Taurus ciuitas, quæ pro Lusitanorum
Rege stabat pastoris cuiusdã in
dustria recepta est.

Caput Primum.

VM ad huc per ea tempora Rex
esset cum Ioanne patre in prouin-
cia Tarraconensi, Regina vero
Segouie, quo venerat, pacifican-
dæ Ciuitatis causa ex turbulens
ta illa seditione, quam induxit
Maledonatus, de quo dictum est
in superioribus: Venit ex ins-
perato nuncius, qui fecit ipsam ipsa lætitiæ lætiores. Tau-
rum urbem in potestatem Præfectorum suorum venisse si-
ne ullo militum sanguine, sine ullo dispendio, sine detrimẽ-
to deniq; ullo. Quæ res in hunc modũ gesta est. Pastor qui
dam omniũ Bartholomæus, nomine ipsius ciuitatis incola, ve-
nit ad Alphonsum Fonseca Abilensem Episcopum, dixitq;
daturum se viam, qua vrbs illa caperetur, si ei auscultas-
tun fuisset. Quoniam (inquit) modo Episcopus, aut vnde
id compertum haberet? Ego (inquit) iam inde à puero pa-
stor sum, qui in suburbanis pascuis semper oues meas pavi,

atq; obseruavi, frequenterq; illas egi pastum in cliuum illum
arduum, quæ est ad murum ascensus adeo præceps, & anfra-
ctibus concisis interruptus, vt nemo vnquam attentarit, nec
reptando quidem per eum ascendere: Sed neque vnquam in
vrbe fuit suspicio ea parte muros superari posse. Itaq; Lus-
itani ab illa murorum parte securi non vigiles, non circito-
res, non excubias adhibent. Mittit Episcopus armatos des-
cem expeditos cum pastore: qui illum sequerentur, viderent
q; an esset credibile, posse fieri, quod pastor promittebat se
præstaturum. Eunt itaq; cum illo, & reptando ad murorũ
radices euadunt, ascendunt, descendunt, mediaq; in vrbe con-
sistunt, non canis, nõ gallus, nõ asfer, non denique ullus mor-
talium strepitus auditur. Neque id mirum, quod illa pars
vrbs erat deserta. Redeunt itaq; ad Episcopum, quid vi-
derint, quid senserint, immo quod nihil senserint, narrant.
Episcopus munitionum duces, qui in locis finitimis erant, cõ-
uenit, qui in longinquiorebus per literas facit certiores.
Omnibus placuit eum debere experiri. Mittunt itaq; sex-
centos armatos, qui pastorem sequatur, & quid agere illos
oporteat, monent. At illi duce suo præuorceptando per cli-
ui ardua eunt, qua possunt. Sed inter eundẽ venit illis in mẽ-
tẽ posse fieri, vt oportunitas illa, tantũq; rerũ omniũ silẽtiũ
ex composito cũ pastore fuisset factũ, neq; cõmittendum, vt
vnius hominis dicto, siue simplicis, siue subdoli tantæ copię
periculo exponerentur. Tumultuantibus itaque omnibus,
& quid facerent dubij, Petrus Verascus vnus ex ijs,
qui partem copiarum ducebant, in hunc modum loquutus est.

Audite, obsecro vos commilitones mei, esto, istam cautionem vestram laudo, atq; probō, neq; enim vnquā nocuit profpicere, vnde pericula possint ingruere, sed in hoc homine quo duce nunc vitimur, ego non video vnde suspicer dolum aliquem subesse. In eum statum res iam deducta est, vt non possimus, nisi magna cum ignominia negotio in experto redire. Audendum igitur est, & aliquid fortunæ arbitrio relinquendum, Nam audaces fortuna plerumq; iuuare solet, quemadmodum & timidum perdere: & ingens gloria sine magno labore, atq; periculo, comparari minime potest. Cūq; omnes hererent inter spem, metūq;, dubij ne scirent, quid facerent, Antonius Fonseca adolescens animosus, etatis feruore percitus in muros tendit, sequitur illū Petrus Verascus, atq; hunc Vascus Viuarius: puduit reliquos non suum quēq; Ducē sequi: neq; cessatum est, quoad omnes in urbem sunt recepti. Fuerunt autem hi sexcenti milites, reliqui omnes iussi sunt tenere locum, qui erat contra certam quandam ciuitatis portam, vt cum illi fuissent admissi, hi quoq; fracta porta reciperentur intra urbem. Qui urbem tenebant in partes duas distributi, altera forū occupant, altera portam urbis inuadunt, portarum claustra, serasq; refringunt: suos, qui expectabant, admittunt. Prima coitio fuit cū Lusitanis, qui urbem circūbant armati. Sed cum cognouissent omnia teneri ab hostibus, & ciues omnes putassent eiusdem facti conscios, cum Comite, ac Duce suo in Arcem se recipiunt. Qui cum vidisset totam urbem in potestatem hostium redactam, arcē deserta se cum suis in Castrum Inui

recipit. At Maria Sarmenti Ioannis Vlioe vxor arcē occupat, cumq; notis & domesticis familiaribusq; suis propugnat. Non quo proposuerit sibi à Lusitanis aliquam spem, sed vt cum ipsa Regina meliori conditione arcis deditionem faceret. Ad huius rei nuncium Regina accurrit. Urbem magno omnium plausu, atq; læticia ingreditur: ciuib⁹, qui exulabant, bona restitui iubet. Pastori, qui tam præclari facinoris autor fuit, in alimenta hereditario iure, & quod ad posteros illius transiret, decreuit, quantum ad honestum victum sufficeret: illum præterea, omniq; illius posteritatem ab omni exactione liberauit. Maria Sarmenti, quæ Arcem tenebat, erat soror Iacobi Sarmenti Comitis Salinarum, qui in toto illo bello Regē, Reginaq; sequutus, non vltimam operam nauauit. Erantq; multi alij affines, & propinqui, qui in eodem bello mererant. Hi susceperunt partes supplicandi pro illius vita, fortunisq;. Causaq; supplicandi præse rebant, quod erat femina, quod vidua, quod mariti causa omnibus inuisa: quodq; omni tempore belli, nunquam matrem statem Regiam verbo læsisset, nam re qui poterat? cum esset in potestate mariti, quo nihil fuit importunius, neq; minus suorum amicus? Non post illius mortem cum Arcem Lusitanus occupauit. Nunc vero cum minitio illa videtur esse in eius potestate, illamque armis tueri, non esse causam, vt aliquid eorum, quæ in hoc bello gerenda essent, impedit, sed vt fidei, & misericordie illius se dederet.

His præcibus Regina commota, illius viduitati, & fratris Salinarum Comitis, & affinium, propinquorumq; obscurius

omnem culpam condonauit, omnesq; illius clientes domesti-
cosq; ac familiares scelere absoluit. Arcem capit. Munitionem molis quam in agro Taurino Ioannes Vllloa maris-
tus vi, atq; iniuriatenebat, Iacobo Benaudio metatori Re-
gio iubet restitui. Atq; in hunc modum ciuitate composi-
ta, omnibusq; rebus in ordinem redactis, Valladolum pro-
ficiunt. Nam eò Rex dicebatur esse venturus, vt reli-
quias belli omnes in illis locis conficerent.

MORTVO Comite Parietino Ferdinan-
dus Rex pro Magistro creatur, & Lusitani bellum renouant.

CAP. II.

Letempore Regina nuncium accepit de obitu
Roderici Enrici Manriqui Comitis Parietini,
qui se Magistrum dici malebat diui Iacobi. Nā
partem illam Magistratus, quæ pertinet ad
provinciam Castellæ possidebat. Accipit etiam, Alphons-
sum Cardenium provincie Legionensis Commendatarium
maximum cum multis cohortibus Vclesiū properare, vt à
tredecim Commendarijs, qui ex instituto illius ordinis an-
tiquo, soli habent ius nouum creandi Magistrum, eodem iure
& ipse crearetur, id quod ex ordinis instituto fieri debet
ret. At quia Regi & Regine omnestres regni Hispani
magistratus Regio censui annumerare animus erat, quod &

postea fecerunt. Regina, vt instantis electionis comitia
impediret, triduo Vclesium ex Valladolum venit, quo iam
suffragatores illi tredecim conuenerant, quos Regina ius-
sit aduocari, atq; illos in hunc modum alloquitur. Scitis
fratiferi, immo vero cruciferi milites, quod Magistratus
diui Iacobi ab initio constitutus est tuenda, atq; ex occasione
amplianda religionis causa, & ad hos vsus tot oppida,
tot Castella, tot Arces, tot munitiones à regibus, praelatis, &
bonis viris, & honestis sunt concessæ. Sed quoniam alijs
quando ad eosdem vsus hoc magistratu fuit opus, illis maxime,
qui cum Granatensibus Mauris bellum gerebant, autori-
tate Sedis apostolicæ administrationem eius inierunt, aut cō-
cedi filijs Regum primogenitis, aut viris illustribus pro-
curarent. Nunc vero cum sit nobis in animo, postea quā
Hispaniarum bella quicuerint, omnem armorum impetum
in Mauros transferre, è re publica nostra esse duximus, vt
interim Magistratus iste collectetur in Rege, quo facilius ab
vno Imperatore viribus aucto vniuersares bellica guberna-
netur. Quod vero ad Commendatarium maximum at-
tinet, ego curabo, vt boni consulat, & pro fide, qua erga
me, Regemq; habet, non ægre laturus sit. Ad hoc vero
perficiendum, duas modo à vobis res peto, primum, vt sus-
fragationem istam impresentiarum differatis, alterum, vt
ab apostolica sede per libellos supplices petatis, vt pro ma-
gistro, sine quo ordinis corpus esse non potest, det vobis Hi-
spanorum Regem, quod non modo erit vnicuiq; vestrum
vtile, sed & vniuerso ordini honorificū. Cōsilijs huius sui

Commendatarium maximum facit participem: idq; ut ex quo animo ferat, ab eo petit: seq; pollicetur, si de iure suo experiri vellet, non obstaturam, quo minus ius suum persequatur. Commendatarij, quod à Regina sunt iussi, faciunt libenter, nam & comitia dissimulant, & à summo Pontifice pro administratione ordinis Regem sibi deposcunt. Commendatarius vero maximus, ut cumq; Reginae imperium acceperit, assensus est illi, Et vultu hilari nihilo segnius ad bellum cum Lusitanis gerendum in suam provinciam redit.

Interim dum hæc Vdesyà Regina geruntur, Rex è Bardulia Taurum venit, recensitisq; cohortibus, quæ erant in stationibus, & præstidijs contra Castrum Inui, aliq; Castellæ, & munitones, quæ pro Lusitano stabant, commendatq; bellicæ rei summa Duci à Villa Formosa fratri Notho, & Comiti Phario Hispaniæ Comestabili, ipse Oceaniam proficiscitur, ubi Regina erat: & inde uterq; Toletum se confert, ubi pro victoria toties parta, & periculis evasis in bello Lusitano concepta vota persolvunt. Diui Francisci cœnobium, & templum illi annexum sub nomine diui Ioannis ædificant, & omnia quidem magnificentissime, & pro dignitate Regiæ absoluta. Inde Madritum profecti accipiunt nuncium, per fines Pacis Augustæ, & ciuitatis Roderici duobus exercitibus Lusitanos in Hispaniam rursus hostiliter irruere, atq; omnia ferro, igniq; vastari. Scribunt itaq; ad cōmendatarium maximū Legionensis provincie, & ad Laurentiū Suarium Comitem Emporitani, quibus commendant tuendorum finium custodiam cum facultate, quos

ties opus esset euocandi ad arma omnes, qui aut stipendiare glia mercant, aut ex ea causa immunitatibus fruebantur. Fiunt utrinq; in aliorum finibus excursions, agrorum populationes, mortaliū captiuitates, vulnera, cædes, captiuorū venditiones, permutationesq; & multo maiora facinora, quæ ab hostibus nominis Christiani fieri cōsueverūt. Nec segnius in ciuitatis Roderici finibus res agitur, Nā ex munitionibus, q̄ pro Lusitano stabāt, erūpebāt latrones, grassatoresq; eo audacius, frequentiusq;, quod audiebant Lusitanos inter fines Hispaniæ versari. Negotio itaq; in regium consilium misso, cum alij aliud sentirent, & à qualibet de liberationis parte pericula & incommoda sequerentur, placuit tandem, ut Regina in partem illam Lusitanicæ, quæ ad pacē Augustan pertinet, adiret, Rex vero traiccto mōte Taurum contra Castrum Inui, & eiusdem factionis reliquos proficisceretur.

FERDINANDVS Rex castellæ,
quæ pro Lusitano adhuc stas
bant, simul obside
ri iubet.

CAP. III.

M primum Rex Madrito in Methymnâ ad campum venit, conuocatis fratre Notho, & Comestabili cum cohortibus, quibus illos præfecerat, de obsidendis castellis illis vnde

tot mala oriebantur, animun intendit, & quo modo id fieri posset commodius in consultationem mittit. Euocatisq; equitibus, peditibusq; omnis generis armaturæ, ex ciuitatibus, oppidisq; finitimis, vno die quatuor castella distributis cohortibus obsidione cingi iubet. Alphonso Fonseca Abilenfi Episcopo, & alteri Alphonso Fonseca Caucaunum, & Alahegiorum domino, & Vasco Viuario Salmaticensis Episcopi fratri Cantapetræ negotium mandat. Septem ecclesiarum munitionem fratri Notho, Cappulari Petro Guzmano, Castri vero Inui Ludouico Hemerobij comitis filio, & Frederico Manriquo. Paucis post diebus Cappularum præses concessa sibi, & vita, & fortunis deditionem fecit, præfectusq; obsidionis illius ad castrum Inui ire iubetur. Dux à Villa formosa, posteaquam Septem ecclesiarum munitionem bimestri tempore tormentis, machinis, crebrisq; oppugnationibus afflixisset, adeo cõcussit, eòq; angustie rem deduxit, vt tantum vita concessa cogeret obsessos in deditionem venire. Omnes latrocinio infames, atq; sceleribus insignes, quos inter impoterant incipere, Rex iubet patibulo suspendi. Quo terrore percussis, qui Cantapetram præsidio tenebant, & ipsi de diditione faciendâ cogitare cœperunt, quod & factum est illis facultate libera in Lusitaniam suam redeundi. Solum restabat iam castrum Inui, in quo Rex transferrî iubet totam bellî, & aliarum obsidionum molem, iussitq; metari bina castra, altera ad Dorium flumen, altera in agro suburbano, que prohiberent, ne terra, aut aqua commectus in oppidum im-

portaretur. Post aliquot dies Regi videbatur oppidum debere optugnari, quia, ita erat omnibus necessariis instructum, vt longo tempore obsidio esset duratura. Erant, qui oppugnationem illam in aliud tempus esse differendam censerent, quo ad obessorum vires, & victui necessaria deficerent, & rumor ad eos perueniret de sociorum deditione. E diuerso alij instandum esse oppugnationi dicebant, propterea quod instabat hyems, in qua neq; milites sub dio hinc mare, neq; equi pasci, neq; machinæ, puluisq; nitriarius defendi posset, quin corrumpereur. Capto vero oppido posse obsidionem arcis continuari, quoad caperetur à militibus facile tolerantibus sub tecto temporis iniuriam. Huic sententiæ Rex accedit, iubetq; postridie sub primam lucem tormenta, & machinas intendi, fossas ea parte, qua oppugnationis erat ineunda rudere, atq; materia compleri, testudines, pluteos, arictes, scalasq; parare. Erumpunt, obsequi hostes accedere prohibent. missilibusque submouent, pugnatur aliquando cominus. Editur vtrinq; cædes maxima, durat pugna per totum diem, quo ad nox aduentans utrosque dirimit, postridie repetunt idem opus, atq; deinceps idem faciunt vsque in decimum diem, quoad & fossæ sunt oppletæ: valli, & propugnacula diruta, scalæ admouentur muris, quos præsidij fessi, laboribusq; confecti deserunt, atq; in arcem moliuntur, diu noctuq; pugnatur. Erant, qui arcem præsidio tenebât, plures quam quadringenti strenui milites, & ex scelerum conscientia fortes, & qui nullum periculum formidarent. Rex hoc in statu obsidione relin-

quens, cæteraque præfectis commendans, Methynnam ad campum se confert, res alias creaturus.

REX Ferdinandus Montis Leonis munitionem in agro Salmanticensi recuperat.

CAP. IIII.

RAT Salmanticæ prætor maximus Gasias Osorius, is detulit ad Regem, Rodericū quendam Maledonatum ordinis equestris virum, eundemque Salmanticensem ciuem tenere præsidio arcem munitam, quæ ad ciuitatem pertineret, cognominatum Leonis montem, vnde in finitimos agricolas, pastoresque, atque in viatores interdum longinquius iniuriam quam exercebat dominationem, quem nihil puderet iura diuina, & humana violare, non æquo iure cum suis ciuibus viuere, non maiores obseruare, non à minorum iniuria se abstinere. Accedebat his omnibus falsarii crimen, quod monctam auctoritate sua feriebat, veraque permutabat, fugitiuorum deniq; receptor erat, & facinosum omnium asylum. Quod ubi Rex pro comperto habuit, cum paucis comitibus Salmanticam iter arripit: ad Prætorē clarissimum diuertit. Vbi sit Rodericus ille Maledonatus, res quaerit. Domi suæ aium, cum alijs ordinis sui, esse. Conscendit equum Rex, prætorē cum executore officiali satellis

tibusque ianuam obsideri iubet. Atqui Maledonatus interclusam sibi viam, qua fugeret, cernens, per solaria, tabulataq; perq; tectorum imbrices clapsus, in diui Francisci ædem serecipit. Rex imperat monasterium obsideri, nisi à fratribus dedatur, templi ianuas reuelli, atque si fuerit opus, effringi. Egreditur cū fratribus sacrae domus custos. Regis genua complectitur, supplicat, ignoscat homini, vel ob eam causam, quod ad religiosam domum confugerit. Atqui Rex, vt erat ingenio facilis, naturaq; indulgentissimus, precibus fratrum commotus, hominem quātumuis criminisum vita condonat, modo arcem, quam iniuriatenebat, Regiæ potestati traderet. Fratres Regis iussa exequantur, fugitiuum ex latebris produnt, cum Regis ministris in vinculis ducunt, quoad arcem tradat, ducitur ad Leonis montem. Cui Rex, quid suis dicere debeat, præscribit. Ille suos ex arce sub fide publica egredi ad se iubet, & vos inquit, o amici quo me me traxerit fortuna videtis. Libertas mea in potestate Regis est, sed vita in vestris manibus. Nunc experiar, an quo tempore vos mihi autor au, præstastis fidem, quam mihi dedistis, ijdemq; permanetis, quos fore vos estis polliciti. Dicite hæc meo nomine vxori, atq; vt Regi suam arcem, quia iam mea non est, sine mora tradat, nisi mauult & maritum perdere, atq; omnem familiam nostram proditionis ignominia æternam notari. Cæterum illi in arcem recepti, siue vxore volente, siue nolente, clamant, se nolle arcem tradere, nisi magnis, atque insignibus donentur præmijs. Quod si Rex

in praesidem sciverit, se facturos minantur, ut ille non inultus ad Manes descenderet. Nam Lusitanorum res non usque adeo erant deperditae, ut non possent redintegrare bellum in Hispania, seque non adeo parvi esse momenti, ut quo ipsi inclinarent, non & eodem statera propenderet. Haec & huiusmodi verba ex munitione homines perditi blaterabant. Cumq; iam victis manibus, & lugubri veste, vultuque miserando eò loci deduceretur Maledonatus, unde crudele spectaculum ex arce videri posset. Iam iamq; carnifex gladium stringeret, iuguliq; partem tentaret, qua ferrum immergeret, clamabat identidem, miserabilis homo, perfidiamq; suorum exprobrabat. sed precipue in uxorem querelas suas referebat. Haec est illa fides, inquit, o Vxor, qua matrimonij foedus iniuim? hic amor, haec pietas est illa, quam te mihi exhibituram in prosperis & in aduersis pollicebaris? Nunc demum experior, quanti viuum feceris, cum sic morientem parui facias. Neq; me Rex iubet occidi, cum suum repetit, neq; carnifex hic, qui iussus ligauit manus, mucronemq; iugulo intentat, sed familiares, & amici mei, sed tu simul cum illis, quibus fortunas meas credidi. His vocibus, qui munitionem tenebant commoti deditionem faciunt, atq; ex pacto praesidem suum à morte redimunt, sibiq; libertatem abeundi, quo velint, à Rege impetrant. Arce tradita, & in Regis potestatem redacta, Rex Salmanticam, & è Salmantica Inuitastrum regreditur obsidionis statim reuicendi causa.

CASTRORVM Iuliorum arcem,
quam Praeses adhuc pro Marchione
tenebat, Regina tandem obtinet.

C A P. V.

REGINA Madriti à Rege, quo tempore digressa est, Fanum illud in toto orbe famigeratum, quod est ad amnè Lupi religiose adit, atq; inde mittit vnum è secretarijs suis ad Petrum è Biatia, qui castrorum Iuliorum arci pro Villenatè Marchione praesiderat, atque ut ex pacto conuento, quod cum illo factum erat, munitionem Gonsalo ab Abila trade re sequestro tenendam postulat, quo ad Marchioni de certis quibusdà rebus fieret satisfactio. Praeses per eundè secretariū respōdet, se viuo nunquā in Regiā potestātē arcem sibi creditā esse venturā. Non si sciat se omnia perpeſsurū, q̄ longo tēpore obsessi perpeſsi cōsueuerunt. Ad hoc praesidis respōsum Regina quid faceret dubia, ne frustra inciperet, quod exequi non posset, arcemq; sine effectu obsideret, mittit alterū, qui blandicijs, & pollicitationib; praemijs, & minis illū pelliceret. At ille multo durior factus, nō modo ab incepto nō mouetur, sed orat, hortaturq; Reginā, ne ad vben accedat, ne cogatur aliquid contra Celſitudinē suam committere, quod tamen sui defendendi causa iure

suo possit facere. Regina hoc responso indignata, dignas tanta principe iras concipit: omnis armaturæ milites conuocari: & ex eadē prouincia, vbi res agebatur, finitimos acciri, parari oīa, q̄ ad obsidionē, oppugnationēq; foret necessaria, ipsaq; ad Castra Iulia proficiscitur. Vbi quia expectata ueniebat, apparatu magnifico, sed maiori latitia omnium, est excepta. Igitur oēs, qui è Batica, & ex prouincia, locisq; finitimis erant euocati ad præscriptū tēpus, eō cōuenerunt. Quibus à Calatrana Magister, qui cum Marchione patriæ le suo iam in Regis & Reginae gratiam redierat, & Alphonsus Monroius, qui se Magistrum à Traiani Ponte profitebatur, se agglomerant. Accesserunt præterea proceres alij, qui aut stipendia regia merebant, aut qui gratuita operam in hoc bello nauare cupiebant. Machinari quoq; omnia tormentorum genera ex finitimis locis comportare iussi, ceteraq; parari, quibus erat opus. Tum Regina nō iam blanditijs, & pollicitationibus vt antea, sed comminationibus terrorem incutiens, præsidem aggreditur, atq; nisi pareat, se non cessaturam minatur, quoad illum proditoris, atq; maiestatis reum peragat, pœnasq; debitas scelerum suorum pendat. Ad hæc præses Reginae supplicat, vt iubeat Marchionem acciri, quem non dubitabat imperata facturū, si Regina iuberet. Nam se, qui autoratus obnoxiusq; illi esset, non debere, nec posse facere, neminem esse, quin fatere tur. Placuit Reginae consilium, dat literas ad Marchionem, vtq; ad se veniat, illum rogat, idq; quod è re vtriusq; negotium futurum dicit. Marchio, & si non ignorabat,

quæ

qua de causa vocaretur, tantumq; præfidi suo fidebat, quod nisi suo iussu arcem traderet nemini, veritustamen ne Reginae indignationem in se conceitaret, venit: & quod Regina voluit exequitur, præfidiq; præcipit, vt Reginae iussis obtemperet. Regina arcis potitacum potuisset illam cuiuscunq; alterius fidei committere, nihilominustamen Gonzalo illi ab Abila, cui ex pacto cū Marchione, vt diximus, sequestro deponenda erat, credit: atq; ex conuento cū Marchione vt satisfiat, certis quibusdam bonis viris facultatem concedit. Inde ad castra Cæcilia itinere vnus diei proficiscitur, vbi paucos dies immorata est. dnm in oppidanorum iniurias animaduertit, lesiq; satisfieri iubet, dumq; ædilitates & decurionatus, villicatumq; oppidi, qui magistratus quotannis suffragatorum punctis creabantur, & in comitibus oriebantur contentiones, & ex contentionibus cædes, & vulnera: immortale odium, & non sanabile vulnus. Statuit deinceps, vt non annui, sed perpetui magistratus essent, primi autem in hunc modum creati sunt. Ex vtraque factione certi quidam viri ex ipsis nominati sunt, ex his sortiri iussi quis cuique magistratui cederet, & cui fors contingeret, eius officium cum vita finiretur, atq; deinde in eius locum is sufficeretur, quem Rex & Regina, atque deinceps, qui pro tempore regni culmen obtineret, sufficiens esse decreuerint. His peractis Regina Hispalim versus molitur viam, quo eundi necessitas vrgebat.

R.

REGINA Hispalim adit, & quid illuc
egerit multis verbis enumerat.

CAP. VI.

CAUSA tam longam viam ad eundem Regis
nae fuit, quod lumen illud non modo Betice,
verum etiam totius Hispaniae propemodum
erat extinctum bello cum finitimis urbibus,
que alioqui sibi fuerant contributa, & quasi urbis Actro-
litane, hoc est, matricis silite, & partita membra Asindu,
Astygi, Carmonia dissensionibus duorum eiusdem ciuitas
tis, qui totum populum in duas partes distrahebant, à Metys
mna asindica Enriqui Guzman Ducis, Roderici Pons
tij à Germanica Legion: Marchionis Gaditani. Non erat
plebis à patribus dissensio illa, non ordinis equestris à sena-
tu & plebe, non sacrorum à profanis, sed omnia totius cor-
poris membra in factiones binas queq; partita, inter pa-
trem & filium, inter virum & uxorem, inter fratres
propinquos, & affines discordiae & simultates, hinc odia
& inimicitiae, que non sinebant illos esse quietos. Latius
adhuc serpebat malum, quod se ad aliarum ciuitatum ditios
nem extendebat. Nam Cordubæ duæ quoq; erant factio-
nes, altera, que Alphonsum Aquilarium Montilla domi-
num, altera, que Iacobum à Corduba Egabrensem Comitē
sequebatur. Atq; hæc duce à Methymna asindica, illa Mar-

chioni Gaditano foederate. Igitur Regina partem illam
Betice, que non solum vectigalia Regibus pendere con-
suevit ad belli supplendas necessitates, verum etiam ad or-
namenta pacis, extraordinariosq; sumptus sufficit, Hispas-
lim venit. Quæ ciuitas ex gentis illius consuetudine lus-
dos magnificentissime parat, urbem fertis & coronis, aus-
leis & tapetis, velis & caustis, fontibus aqua & vino
scaturientibus ornat, magnaq; omnium ordinum lætitia ex-
cipitur Regina omnium votis expetita, omnium precibus
à Deo immortalis postulata. Deducitur deinde ad templū
illud insigne virgini Deiparæ dedicatum, ex consortio cū
diuo Clemente martyre atque Pontifice Romano, cui ædes
illa fuerat à Ferdinando dicata, propterea quod in die illius
festi urbem illam ex Maurorum potestate ceperat, atq; ad
Christianam religionem restituit. Diua igitur Dei geni-
trice cadēq; virgine salutata, habitisq; gratijs pro tot tan-
tisq; erga se coniugemq; suum Regem beneficijs, ad palatia
Regum perducitur, que fuerant à maioribus suis pavimenta
to vermiculato, parietibus musaicis, laquearibus cedrinis
in pœnorum morem arte punica constructa. Cumq; ex iti-
nere laboris per aliquot dies quiescisset à negotijs, audissetq;
ciuium querelas, de ciuilibus criminalibusq; causis à multis
temporibus non decisis, iubet institui septimum quemque
diē Veneris, in quo ipsa pro tribunali sedēs ius diceret. Se-
debant ex altera parte Præsules, qui curiam comitabantur,
& ex altera Regij Senatores & ciuilibus Pōtificisq; iuris per-
ritissimi: ante se subsidebant tabelliones, Scribæ, Secretarij

& qui præerant à commentarijs, astabant, & qui insignia
 Regia præferunt lictores, nulle dilationes, nulle mūdine
 nisi in diem perendimū tergiuersantibus reis conceduntur, si
 qua lis adeo implicita, quæ non posset breui tempore finiri,
 delegabat diffiniendam alicui ex iurisconsultissimis. Mir
 rum dictū, intra bimestre tempus omnes, quæ impendebant,
 composite lites, aut per se ipsam, aut per illos, quibus caus
 se delegabantur infceleratos facinorososq; in depecu
 latores, decoctoresq; in adulteros & stupratores, in grassa
 tores & latrones animaduersum est, præterquā in eos, qui
 vertere solū, aut in exiliū timore aufugerūt. At ciues cū
 viderēt urbē malefactoribus plenā, & esse neminē ferē
 quē non labe aliqua tangeret: si iustitia rigor in vniuers
 sos seuiret, fore, vt ciuitas desolaretur, adiungunt sibi Al
 phonsum solisum Episcopū Gaditanū: qui eo tēpore pro
 Petro Mendoza S. R. E. Cardinali atq; Archiepisco
 po Hisp. lensei Vicariū Prouisorēq; agebat in illa ecclesia.
 Is cū magna populi multitudine ex omnibus ordinibus col
 lecta Regiā adit; proq; veniā impetranda longā orationē
 habet, lociq; cōmuni bus vitur in cōmendanda iustitia, &
 misericordia, veritate & pace: ita tamen vt sit propensior
 in pacē & misericordiā. Afferebatq; illud ex Psalmogra
 pho. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia
 & pax osculatae sunt, & de Samaritano (hoc est) de Iesu
 Salvatore nostro, qui vulnerato à latronibus in quos incide
 ret, infudit vinū & oleū, sed plus olei, quod leniret dolo
 rē, quā vini, quod excitaret. Itēq; illud, vt sitis filij patris

qui in caelis est, qui facit solē suū oriri super bonos & ma
 los. Quodq; & si nulla hominū societas sine iustitia diu
 stare posset, tamē cū iā flagitia & facinora crebrescāt, iusti
 tie munus restringēdū est, nisi quatenus exēplo aliorū teme
 ritas est cōercēda. Sed quid facias cū omnes pariter in eā
 dē labē trahūtur? quid cū in eodē sunt? Quid igitur facies
 mus, inquit, o Regina omnium mortalium clarissima, atq; pro
 inde indulgētissima? Nimirū, vt cōfugias ad sententiā illā
 Pœtæ, quæ iam abijt in Adagiū, quicquid multis peccatur,
 inultum est. Nam si iustitia (inquit) gladiū expresserit, om
 nia in antiquā solitudinē redigentur. Audacius aliquid
 dicā optima Princeps, quæ hanc mihi copiā dicendi conce
 dere dignata es. Si in hoc lachrymabili bello, in quo cum
 Lusitanorū Rege non de gloria, sed de summa imperij dec
 certastis, inclinante iam ad vos victoria, omnia pro iure ue
 stro persequi velletis, nōne incideretis in illud prouerbiū
 etiam vulgo comprobatum. Summum ius, summa iniuria
 est: an non potius illam sequeremini sententiam Senecæ
 Pœtæ tragici in Hercule furenti?

Si æterna semper odia mortales agent.

Nec cœptus vnquam cedat ex animis furor.

Sed arma felix teneat, infelix parat,

Nihil relinquenti bella. Tum vastis ager

Squallebit aruis, subdita tellis face

Altus sepultas obruet gentes cinis.

Pacem reduci velle victori expedit.

Vitio necesse est.

Ad tandem in peroratione miserationis formentā, que Regīnam faciendæ iustitiæ cupidam compescuit, eos que deduxit, vt omnes donaret venia, omnique à crimine absolueret, præterquam eos, qui aut hæreseos impietate, aut eris alieni debito erant obnoxij.

DVCIS à Methymna Oratio apud Regīnam contra Marchionem, Gauditanum, & Marchionis nix excusatio.

CAP. VII.

OSTEAQVAM priuatorū lites quieverunt, duo illi principes duces, omnium maiorum causa, inuicem se apud Regīnam criminantur, altero in alterum omnem culpam reiciſcente. Dux à Methymna Aſindica occasione arrepta priorem locum occupat, atque in hunc prope modum est alloquutus. Quanta Guzmanorum domus obseruantia & fides erga Hispanorum Reges decessores tuos clarissima Princeps fuerit, quam illustra in vniuersam Hispaniam reimp. beneficia extent, neminem esse opinor, quem lateat. Nam, vt omittam illa vetera, non est silendum, quod prodigio simile videtur, vnde familia nostra nobilitata est. Alphonſus petrides Guzmanus, qui præsidio Mellariam quam existimo esse, quæ nūc dicitur Tarifa pro Xantho Hispanorū

huius nominis Rege quarto tuebatur, cum obsideretur à Ioāne Regis fratre exule auxiliariibus Bellamarinorum Regis Abeniuxa copijs adiutus, admonereturque, vt munitionem traderet in Maurorum hostium potestatem, nisi mallet filium suum, qui à Mauro Rege in vinculis tenebatur, ante ipsius patris oculos trucidari, non modo Arcem non tradidit, sed & per muros pugionem proiecit, quo filius cōfoderetur. Quo miracula stupefactus hostis, & filium iugulari iussit, & deditionis spe sublata obsidionem soluit. Illud quoque omnibus notum, quo pacto Enriqus Guzmanus nebula Comes secundus Ioannis Alphonſi primi Comitis eiusdem oppidi filius, idemque Alphonſi Petride Guzmanii nepos, cum terra marique oppugnaret Gebeltaricum à terra Ioannes filius pater meus, à maris Oceani parte ipse pater, idemque auus meus clasiarijs oppugnatoribus, æstu superueniente vndis obrutus est, cumque se in scapham recepiſſet, potuiſſetque incolumis euadere, dum misericordia pereuntium plures admittit, quam nauigium potuiſſet sustinere, ipse cum omnibus periit. Quid de patre meo primo à Methymna Aſindica Duce Ioanne Guzmano dicam? qua fide, qua constantia, qua vigilantia bello plus quam ciuili, quod pater tuus gessit cum fratribus suis patruelibus Ferdinandi que Tarraconensium Regis patru sui filijs, hæc ipsam urbem defendit, cum reliquæ omnes ciuitates finitima ad illos defecissent. Qua felicitate, immo, qua celeritate Gebeltaricum illam familiæ nostræ fatalem postcentum & triginta annos à Mauris possessam recepit, Chri

fiant, & fidei reddidit. Sed nolo Maiorum meorum ob
 sequia in Reges suos debita commemorare, nam genus
 Proanos, & quæ non facimus ipsi, vix ea nostra voco, sed
 tantum mea: quæ, quia omnibus nota sunt, paucis perstringã.
 Quanta labe vniversam Hispaniã inuasit, postea quam En
 riqus frater tuus gubernationis habenas remisit, seq; to
 tum paucorum amicorum arbitrio tractandũ dedit, nostri cla
 rissima Princeps omnes ciuitates siue volentes, siue nolens
 tes aliquem sibi ducem ex primoribus finitimis ascuerunt,
 malueruntq; tyrannorum impotentiam pati, quam suo Res
 gi seruire. Huic ciuitati duo imminabant, qui de princis
 patu parati erant decertare, ego (vt ingenue fatear) & Ro
 doricus Pontius Marchio Gaditanus, sed dispari ex causa:
 ego, vt patriam mihi clarissimam conseruarem, atq; in ob
 sequio regi suo debito continerem, atq; in co statu, quo illam
 à Maioribus meis accepi, perstare suaderem, ille vero vt
 quacunq; ratione posset, eam labefactaret. Vterq; quidem
 nostrum cuius & indigena: sed qua pietate fuerimus in rēp.
 Hispanensem, non dico me & illum, qui in hæc tempora in
 cidimus, sed mei atq; illius maiores, qui fuerant contempo
 ranei: ciues ipsi sunt testes, cum mei semper coluerint hanc
 urbem quasi matrem, illius vero tractauerint quasi nouer
 cam. Et nunc vterque nostrum in suo studio permanet,
 atq; maiorum suorum instituta persequitur. Omitto Enri
 quo Rege, quid vterq; nostrum egerit, ego pro hac vrbe,
 ille contra. Sed postea quam Celsitudo tua Hispanarũ res
 rum potita es, facta Regni diuisione per Marchionẽ Villes

natem, ego prior prouobis in hac vrbe signa, acclamationes
 q; substuli, ille vero siue scelerum suorum pœnas timens,
 siue, quod est ingenio rerum nouarum cupido, statim ad hæ
 sit ijs ducibus, qui primi sumpserunt arma cõtra vos Reges
 clarissimi, atq; gubernationis vestre initia interturbare,
 sunt conati: & ipse quoq; per se cum Lusitanorum Rege cœ
 pit agere, quemadmodum illi hanc urbem traderet. Has
 bet Asindum equis & armis nobilem ciuitatem grandi præ
 sidio oppressam, pulsisciuibus: qui illius audaciæ non obtem
 perabant. Habet Arcem cum Oppido Alcalã ad fluuiũ irã
 in agro propemodum suburbano huius ciuitatis. Habet cõ
 plures facinorum suorum adiutores & conscios, qui ni
 hil magis spectant, quam huius vrbis direptionem: at in
 primis Ferdinandum Ariam metatorem, qui Tarifam infre
 to gaditano Castellum munitissimum & Vtrariam pergran
 de municipium cum Arce munitum tenet. Quid autem hoc
 tempore cogitet, argumento est, quod neq; per literas quic
 quam benignum ad Celsitudinem vestram scripserit, quo se
 excusaret, neq; nunc quidem, cum sit tam prope, obseruantia
 suam erga vos declaraturus venit. Erit igitur iustitiæ
 tue Regina clarissima bene de te, deque patria sua meritos
 premys afficere, male vero meritos male perdere, atq; im
 primis hanc ciuitatem vobis, atq; maioribus vestris obsequē
 tem, malis perniciosissq; ciuibus purgare, bonis autem pacisq;
 amatoribus quietam relinquere. Ad hanc Ducis orationẽ
 Regina comiter & benigne respondet, obsequia sua erga
 Regiam celsitudinem & Maiorum suorum benefacta in

temp. Hispanã sibi esse gratissima, atq; eo nomine se habituram rationem, ut non frustra fecerint ea, quæ ex officio boni viri facere tenebatur. Quod vero ad Marchionem pertinebat, se ea causa potissimũ Hispalim venisse dixit, ut illius vrbis statum componeret, pacificaretq;. At Marchio videns se cõ Fortuam delapsum, ut si quid antea simulauerat, iam simulare non posset, cum presertim nihil unquam palam fecerit, quod posset dici factum, in quo Regia maiestas imminueretur, Hispalim venit vnotantum familiari comis tatus, atq; à ianitoribus in conclauem admissus, quò se iam Regina receperat, suspicatus, longa Ducis oratione, & causa, quæ videbatur esse melior persuasam, alia via se insinuauit, breuiterq; illam sic alloquutus est. En tibi Regina præpotens Marchio ille Gaditanus, quem aduersarij mei apud te criminati sunt, in manibus tuis est. Veni, non ut crimina illorum in ipsos autores retorquerem delicatissimas aures tuas obtundens, sed ut in me ab illis obiecta purgarem, atq; innocentiam meam ostenderem, quæ me securum facit, ut sine ulla fide publica huc venirem. Veni inquam, non ut alios accusem, sed ut me ipsum à suspitione de me concepta excusem. Dicunt aduersarij mei, me tenere armis oppressam Asindum & Alcalã ad Tramfluuium, ex hoc loco faciam tradi, cui Celsitudo tua iusserit. Quod si etiam ijs, quæ mei patrimonij sunt, opus est, hoc loco & tempore tibi trado, quando me ipsum quoq; tibi tradidi. Quod vero ad suspiciõem de me habitam attinet, si vllum fuerit reperiunt factum, aut dictum in quò Celsitudinem vestram læserim, ecce me paratum, ut

læse maiestatis crimentum Celsitudinis arbitrio luam. Quod si sui negligentior in declarando hunc animi mei sensum, hic ipse aduersarius meus fuit in causa, qui mihi domi negotium facebat. Hac Marchionis oratione Regina placata ad tradendas munitiones illum, omni crimine absolutum, dimisit.

 QVOD Regina receptis munitionibus, quæ ad Hispalim pertinebant, totam regionem illam pacauit.

CAP. VIII.

 VNQVAM putarat Dux à Methymna Asindica, Marchionẽ Gaditanum eò venturũ, sed neq; familiares amici opinati fuerant, quod obsequiũ exhiberet Regine, arcẽq; Asindicã traderet, cui Regina tradendam esse iuberet. Nunc vero cum viderent omnia cecidisse aliter, quã existimãt, omnes spes suas, inanesq; cogitationes abiecerunt, atq; se paulatim ad alia studia trãstulere. Nam antea toti a spe belli gerendi contra Marchionem pẽdebant, seque locupletes facturos expectabant ex diuitijs agrestibus, quas Rustici agricola & Pastores illius iusibus subditi possidebant. Nunc vero alios curare mercaturã, alios prædia colere, alios rem pecuarian exercere: & ex opificibus, turbaq; vrba sua quisq; arte repetere. Itaq; Arce Asindicã à Marchione tradita Ioãni à Robreto & munitione Alcalã ad irã fluuiũ, imperat

Duci à Methymna, ut Marchionis exemplo & ipse tradat
munitiones, quæ ciuitatem ad Hispalen. pertinebant, idq; nõ
est cunctatus facere, ne videretur in exequendis Regine
iussis segnior, quam fuerit Marchio. Fuerunt autem mu-
nitione trans montes marianos Fraxinetum, Archium, Ara-
cena, Alanisum, Constantina, citra montes Nebrissa, capita
sancti Ioannis, Ponticulus, quibus præsidere bonos viros ci-
ues Hispalenses, qui modo fuissent alterutrius factiõis exor-
tes. Iussit quoq; nomine suo Ferdinando Aræ metatori,
qui præsidio Vtrariam tenebat, ut Oppidum cum Arce Hi-
spalensibus redderet. Mellariam quoq; quam iuniores in
Tarifam commutarunt, restitueret Alphonso Enriqueo Hi-
spaniarum Arthithalasso, cuius præsidium hereditario iure
ad illum pertinebat: Ad hæc Regine iussa præmeditatus
respondet, iniuste secum agi, si quod semel iure possedit, si-
bi inuito subripiatur, Arces illas ab Enriqueo Rege sub se
de publica Gonsalo Saauedra patri suo perpetuo iure tradi-
tas, seq; illius heredem esse indubitatum, simul etiam Præsis-
di, qui p illo Vtrariæ Arcæ tenebat, iubet, ut se munit, tuca-
turq; polliceturq; si Regina obsidionem tentauerit, se tem-
pestiue suppetias laturum. Arcis præses non minori animo
iussa metatoris accipit, quæ illi fuit imperatum: parat omnia,
quibus opus erat ad se, comitesq; suos propugnandos, qui &
ipsi parati erant, aut munitionem creditam tutari, aut indubi-
tatam mortem oppetere. Regina hominum pertinaciam au-
diens iubet illos magna cum diligentia obsidione cingi.
Cohortes prætorianas, & qui ex curialibus armari potues-

runt, & eos qui sponte sua huic se necessitati obtulerunt, eo-
dem mittit, tormentis & machinis muros quati præcipit, at-
q; ita per dies circiter quadraginta nihil prætermittitur eos-
rum, quæ inter obsessores & obsessos in obsidionibus fieri
consueuerunt. Igitur Regina cum videret negotiũ in dies
protelari, Guterrium Cardenium Quæstorem suum maxis-
mum mittit, ut quo in statu sit res, inquirat, & quibus esset
opus, cognoscat. Is cum primum Vtrariam accessit, præ-
sidem hortatur ut deditionem faciat, antea quam Regine
indignationem in se conuertat. Quod nisi faciat, atq; po-
tius Fortunam quam rationem experiri mallet, se pro com-
perito habere illi breuiter esse percundum. Ad hæc præses
cum diceret nullas se deditionis condiciones velle audire,
quin potius malle omnia perpeti, quæ victi à victoribus per-
peti consueuerunt, Quæstor maximus videns se nihil pros-
ficere, neq; à peruicacia sua hominem posse reuocari, oppug-
natione à quatuor partibus parari iubet, eò tormenta, ma-
chinas, stropetas, & scorpiones, arietes, testudinesq; inten-
di præcipit, atq; sub primi lumina solis & ortus negotiũ in-
inciipi, quod sine vlla intermissione ad vespere usq; per dura-
nit. Cũ ex vtraq; parte plures cecidissent, neq; iã obsessi op-
pugnatũ viris sustinere possent, cũ recetes ex oppugnato-
ribus fessis vulneratisq; succederet, neq; obsessis requies vl-
la daretur, eadẽ victi succubuerũt. Oes cæsi, aut ad mortẽ
vulnerati præter duos & viginti, qui postridie Hispalim
ad reginã in vinculis trasuecti suspensio vitã finierũt. Nã
Præses imprimis pugnas miserabiliter & digne iã perat.

QUOD Regina dum esset Hispali
Ioannem peperit, qui fuit deinceps pri-
mogenitus Princeps, atq; hæc
res designatus.

CAP. IX.

DVM hæc administratur à Regina Hispali, Rex
non cessat Castri Inui obsidionem interuiscere,
atq; mittere in consultationem frequenter, si quo
modo arx illa sine dolo, sine pactione, siue quo
cumq; alio modo sine viribus capi possit. Nam cum ratio-
ne situs oppugnatio foret periculosa, velletq; Rex non mul-
to sanguinis dispendio negotium confici, Reficit cohortes,
præfectos instruit, stipendia militibus soluit, et cæs-
tera, quibus se absente opus esset, imperat fieri: ipse ad Re-
ginam properat in Bæticis rebus occupatam. Vbi cum per
aliquot dies fuissent immorati, Regina, quæ ex longo tem-
poris intervallo non pepererat, atque ea ex causa iam se in-
ter effætas numerabat, ex inopinato pregnans est inuen-
ta, peperitque filium suum primogenitum Principem Re-
gnorum hæredem, expuncta Elisabe iam septenni, quam,
desperata virili prole, futuram Hispaniarum Principem
iurauerant, atque ab alijs iurari fecerant. Natus est igitur
Ioannes princeps Anno à salute Christiana Millesimo
quadringentesimo duo de octogesimo tertio. KL. Iulias.

Ingens ex eo nuncio sequita est læticia per omnes terras

Hispanorum Principum imperio subiectas, quoniam natus
illis tranquillitatem, pacemque perpetuam omnibus polli-
cebatur. Illo eodem tempore Alboacen Granatensium
Rex per legatos petijt inducias à Rege et Regina, respon-
sumque legatis, induciarum conditiones placere sibi, modo
soluerent censum à Granatensium Regibus Hispaniarum Prin-
cipibus pendi solitum. Legati rursus missi eadem de re,
quod ad exactionem census pertinebat, respondent. Reges
illos, qui soliti erant censum illum tributarium pendere, mor-
tuos esse, neque iam in monetarijs officinis cudebatur aurum
et argentum, nunc vero non fabricari nisi ferreas
cuspides et spicula, quæ præfigerent hostibus, quibus se ab
exactione illa tributaria liberarent. At nostri, tametsi re-
sponsum illud superbia, arrogantiaque plenum videbatur,
quia tamen induciæ illæ vti isque conducebant, et Lusitanos
rurum temeritas et audacia pendebat adhuc, temporarias indu-
cias concedunt. Resabat rebellioem vlcisci Metatoris Fer-
dinandi Saavedræ: principio illius bona publicantur, spolia-
tur honoribus, declaratur perduellionis reus, mituntur Co-
hortes, cum Præfectis, qui illum querant, quæ situmque vnde-
cūque ad vltimum supplicium trahant. Sed cum esset vir no-
bilis, haberetque complures propinquitatis et affinitatis in-
re coniunctos, quorum obsequia in Lusitanorum bello fuerat
illustria, ut cumque merito venia donata, bona, honoresque
restituti, præsidium Tarifa cum Arce Alphonso Enrique
Hispaniarum Archithalasso restitutum. Petro Godoi, qui
tres Carmonenses Arces præsidio tenebat, imperatum,

ut illas traderet, qui aliquandiu cunctatus dum rependi sis-
bi nescio quos sumptus exigit, tandem Regis & Reginae
in am veritus nulla conditione tradit, traditasque Guterrio
Cardenio Questori maximo sub fide publica credunt.

Commendatarius quoque maxim⁹ Legionensis prouincia,
qui Lusitano bello, quemadmodum sepe dictum est, insignem
operam nauerat, obsequiorum suorum fiducia petit à Rege
& Regina, supplicatque, velint ius suum in magistratus pe-
titione sibi seruari: se fuisse tredecim commendatariorum
suffragijs creatum, Magistratu atque totius ordinis consensu
pro magistro expeti, seque ita meritum de re publica His-
pana, ut repulsam pati non mereretur. Regina vero & si
cupiebat dignitatem illam in Regis capite collocari, tamen
habita ratione commendatarij maximi tam præclare de se
meriti, à Rege petit, ut illi cedat, neq; ullam esse rationem,
ut in tam obsequentem amicum ingrati esse viderentur.

Iubent itaq; illum à tredecim illis suffragatoribus & totius
ordinis consensu & vna omnium voce magistrum creari,
mittuntq; libellos supplices ad Pontificem Max. ut electio
illa apostolicæ sedis autoritate confirmetur, id qd' est à sum-
mo Pontifice concessum. Questor vero maximus in locum
Magistri in commendatarium maximum est susceptus.

REX Victoriam proficiscitur, ut cum Ioan-
ne patre quasdam res commentaretur, & in
de Hispalim ad Reginam redit.

CAP. X.

PACATIS

ACATIS Beticæ contentionibus, munitio-
nibusq; receptis, Rex, animo reuiscendi patrem
Tarraconensium Regē, à Regina digressus, ad
castra Iulia venit, quorum arcem, quam Gonsa-
lus ab Abila sequestrato tenebat, in Xanthum ab Aquila ciuē,
equitemq; Abilensem transferri iubet, præsidioq; & neces-
sarijs alijs rebus instruit. Inde Victoriam restaprofiscitur,
quò iam pridem constitutum erat, Tarraconensium Regē esse
venturum, & quidem iam aduentabat, cum filius in occur-
sum patri progrediens, cum iam congrederentur, filius pa-
tris dexteram manu prensans conatur illam exosculari, atq;
ille diu reluctatus manum subducit, seq; ad filij sinistram lo-
cat. Cumq; ad Tarraconensium diuersorium sic venissent, Hi-
spanus equo descendens patrem volebat in domū deducere.
At ille, absit, inquit, à me, atq; à dignitate tua fili charissime,
ut cum sis Rex Hispaniæ, vnde mihi est origo, & cui oēs
ex eadem stirpe propagati obsequium, & obseruantiam de-
bent, ego sim tibi dexter, & tu mecum sinister, hoc est exte-
rior incedas, atq; ita pater filium comitatus est vsq; ad illi⁹
diuersorium, & inde ad suum redyt. Ortus est de inde ser-
mo inter palatinos, ut fieri solet, an recte pater primas par-
tes filio cesserit, & filius acceperit. Nam vterq; Rex erat,
& Tarraconensis hospes Hispani filij, atq; idcirco maiori
honore afficiendus: & ijs accedebat, quod erat pater. At a-
lij dicebant recte factum esse, quod tametsi Reges erant, sed
tamen ita dispares, quod filius ex toto, ex parte vero pater
erat. Erat co tempore presens

vir iuris

consultissimus, & orator satis vehemens & probatus, atq; antiquitatum, & exemplorum memoria præclarus, qui ea de re consultus ab hominibus ijs de rebus ignavis respondit, re Æte fecisse vtrumq; Regem, & patrem, qui filio primas cõcesserit, & filium, qui acceperit: atq; imprimis afferbat illud, quod Q. Fabius maximus Consul, cum pater proconsul equo vehens illi obuiam processisset, imperauit lectosiri, vt iuberet patrem ex equo descendere, qui iussus paruit, filiumq; collaudauit. Atq; hunc tenorem vterque, in descendendis alteri honoribus, per totos illos viginti dies, quibus Victoria sunt comorati, in sedendo, & assurgendo, in deducendo, & reducendo, & cæteris in rebus omnibus, in quibus vita humana prioris, & posterioris ordinem posuit, seruauit. Igitur cū primū de re cõmuni cõcepissent inter se commentari, primum de Regno Nauaricæ constitutum est, vt decerneretur Phæbo ex filia nepoti Regis Tarraconensis, conseruareturq; in eo, tãquam vnius familiæ Regū Tarraconensis prouinciæ, tametsi non per agnationem, sed per cognationem esset ex eadem familia ortus. Decreta quorūque sunt multa alia ad Regni Tarraconensis, & Siciliæ, & Insularum nostri maris administrationem pertinentia. Inde digressi, Tarraconensem suam, & Hispanus Castri Inui obsidionem reuisit, quam offendit ex voto per pulchre instructã, & obsessos iam ad deditiõnem clamantes, & libenter iam de se dedendi conditionibus audientes. Erant enim iam & numero multo pauciores, & viribus exhausti, atq; omnium rerum, quæ ad victũ pertinebant cõ-

piã defecti. Cum enim res in eo esset statu, vt facile transigi posset, cõceptum est agi de arcis deditiõne, & Rege cupido ad maiora cundi, & illis vltimum exitum timentibus sic cõuenerunt, vt præses cum suis satellitibus, bonisq; liberi abirent, quocumq; vellent, arcemque Regis arbitrio relinquerent, traditamque demoliri, atq; solo æquari iussit, illi vero in Lusitaniam transmigrarunt. His peractis Rex Hispaniæ ad Reginam proficiscitur, atq; inde Cordubam ire cõstituit: vt quemadmodum res Hispanenses, ita & Cordubenses, quæ eodem morbi genere laborabant, aduentu præsentiaq; sua pacarent. Sed antea quam inde discederent, vt futuri ciuitatis tranquillitati prospicerent, Marchioni postulant, vt liceret sibi per regiam potestatem, æ quo iure cum Duce a Methymna in patria cõmuni viuere, responderūt, non esse è rep. Hispanensi, vt reditus in urbẽ illi pateret, quod cum Marchio ægre tulisset, vt ipso exulante, æ mulus in urbẽ maneret, Duci quoq; à Methymna idem imperarunt. Illis namq; absentibus facile poterat ciuitas esse quæta, cū causæ disceptandi tollerentur.

Decadis primæ & Libri septimi Finis.

Reliqui tres libri temporum iniuria desiderantur.

ÆLIAN

TONII NEBRISSENSIS AVTORI

tate Regia Hispaniarum, atq; Hispanensium rerū Hi
storici in secundam Decadā, quæ est de bello Gra
natensi Præfatio, in qua ostenditur, neq; Princi
pibus Hispanis fuisse vnquam ad bellum
inferendum vires maiores, neq; ho
stibus ad propulsan
dum auctiores.

EQVITVR bellum Grana
tense, quod & temporis spacio,
& expeditionum apparatu, & ho
stium robore, & locorum difficul
tate fuit maximum omnium, quæ
post deletas Gotthorū opes in His
paniam vnquam gesta sunt. Sus
teriorū nāq; Regū in Mauros ex
peditiones partim tumultuarie, partim intercessæ multorū
amorum intercapedine fuerunt. At postea quā semel Prin
cipes nostri bellum hostibus inferre decreuerunt, nunquam
cessatum est, quoad per continentes annos prope decem o
mnia sunt confecta. Nulla propemodum interea quies data
militibus, non in domibus suis, non in æstiuis, non deniq; in

hibernis, quin potius prioris cuiusq; victoriæ finis, princē
pium erat sequentis. Quod si te ad belli apparatus cons
uertas, nihil defuit, quod ad maxime potentiæ vires ostens
tandas pertineret, non peditum, equitumq; cataphractorum,
non leuis armaturæ numerus incredibilis, non carrucariorū,
mulionum suffrancorum, non calonum, lixarum, pabulato
rum copiosa multitudo, non tormentorum, machinarumq; ge
nus vllum, non commeatus vsq; ad satietatem terra, mariq;
aduecti. Nam quod ad hostes atinet, nunquam ad ea tem
pora res Maurorum fuerunt auctiores, & militum nume
ro, robore, exercitatione armorum, atq; ad exercitus, stipens
diq; persoluenda ditiores. Ad septies mille stipendiarios
equites è publico in belli procinctu semper habebat, præter
euocatorum, gregariorumq; innumeram multitudinem.
Nam peditum tantus erat numerus, vt Granata ipsa in mes
dio totius regni situ posita, neq; ad bellicos tumultus paras
ta, vti ferebatur, solita sit per singulas vrbis portas, quæ
numero erant septem, ferentiariorum, sagittatorumq; ternos
millenos effundere viros. Quod vero ad publica veltiga
lia pertinet, ad stipendia militum persoluenda, arces muniē
das, machinas aptandas, aliaq; ad tantum bellum necessaria, si
quis tractus illius angustias, & soli malignitatem, prærupta
q; montium consideret, incredibile, quod sum dicturus, vide
bitur, dicam tamen nihilominus, septies cētum mille aur eos
patrios Regi suo Granatæ regnum quotannis pendebat, qui
numerus ratione ponderis in ducales nostros aureos in des
cies centum mille excrefcit. Vnde igitur dicit quispiam

Sub principibus nostris tanta fisci diminutio regni illius facta est? Quia mirū alia tributorum ratio sub illorum Regibus quondam fuit, quam nunc est sub nostris. Illorum imprimis agricolæ & pastores frugum, pecundarumq; Regi suo pendebant septimas, quemadmodum nostri sacerdotibus, & ecclesiæ, atq; ipsi etiam tantum decimas. Illis, quibus non erant filij, necesse erat, Regem ex asse relinquere hæresdem, & quibus erant, pro virili portione cum illis cohæresdem instituire. Quo præterea die nouella pecudes, aut armenta cuiusq; signo inirebantur, tertiam partem valoris quanti aestimabantur, fisco annotabant. Iam vero ex portorij, vecturis, delationibus, calumnijs, innumeris exactio nibus, incredibile dictū est, quantum regius census augetur. At vero apud nostros nihil tale, aut siquid est, perquam modicum est. Quare nihil mirandum, si tantis coe pjs, tantisq; rerum omnium facultatibus hostes freti tãdiu potuerunt principum nostrorum potentiam sustinere. Sed bene, quod tandem penes illos victoria fuit, qui erant, quæ admodum iure, ita & armis, potiores.

ENVMERAT causas, cur iuste Hispani principes bellum Granatenfibus Mauris intulerunt. Et quemadmodum Zaharacastellum in collimitio situm à Mauris captū est.

CAP. Primum.

COMPOSITIS Hispaniæ rebus, quemadmodum in superioribus decem libris præsertim est, iam Principum nostrorum fortunata horabat in inueniendis causis, quæ illos socio, ac longa pace indormientes excitarent. Et si enim iam inde ab inenunte regni sui exordio illa maxima cura eorum animis infederat, quo pacto delere possent de decus illud Hispaniæ, atq; pro inde totius Christianæ religionis insigne opprobrium, ingruentia tamen negotia non sinebant illos de tanti belli magnitudine cogitare, cū præsertim ex superioribus bellis, atq; rerum omnium perturbatione Hispana resp. esset penitus labefactata. Est quamquã nulla belli iustior poterat uideri causa, quã pro religione contra nominis Christiani hostes arma corripere, cū aliqui philosophi tradat, eos, qui intellectu uigent, atq; ratione suaapte natura, Barbarorum esse dominos, atq; eodem iure bellum illis iuste inferri posse. Accedebant tamen aliæ propiores causæ, quæ nõ tam patiebantur nostros tã longo tẽpore desiderere, atq; illa imprimis, quod ab hesternis nationibus iam pridem probro nobis obiciebatur, qd nõ modo hostes in conspectu nostro, atq; ante oculos positos nõ submoueremus, verũ etiã crebris nos iniurijs vltro lacescentes vix possimus sustinere. Quis enim ab orbe nostro tam remotus, atq; rerum nostrarum tam ignarus erat, qui nesciret agrorum populationes: armentorum, gregumq; cum suis pastoribus direptiones: vicorum, castellorũq; expugnationes ab immanissimis hostibus illatas?

Erat et altera causa, quae nos propensiori quodam modo stis mulabat, ea quae maiorum nostrorum socordia fuerat ab alienata, quaeque ad nos hereditario quodam iure pertinebant, iusta clari gatione, ac longi postliminii iure non repetere. Quid: quod hostes cotidie magis magisque inualescebant, et in dies plura minabantur, atque praecclare nobiscum agi putabamus, si a quo cum illis iure Hispaniarum rerum imperio potiremur. Superioribus his causis accessit alia propinquior adhuc, quae belli hostibus inferendi occasionem faceret iustiorum. Nam principes nostri dum student bella intestina, dissensionisque: civiles componere, atque piratarum, grassatorumque: atrocitatem coercere, ac praeterea leges ferre, quibus futurae tranquillitatis, pacisque fundamenta iacerentur, permiserat temporarias cum hostibus inducias fieri. Erat ea tempestate Maurorum Rex Hasli Abenham vir in bellicis artibus apprime doctus, nec minus rerum novarum cupidus. Is cum intelligeret, nostros alijs in rebus occupatos, factus certior Zaharam, castellum id erat in mediaregione inter Asindum, Arundamque situm, negligetius custodiri, ac praesidio esse vacuum, arripit occasionem, et contra fas, iuraque: feecialia, ac induciarum pacta conuenta castellum noctu oppugnat, ac non multo negotio capit: arcis praesidem, praesidiariosque: obruncat: matres, virgines, viros, puerosque: victos cum armentis, et gregibus pecudum in speciem triumphum ducens, arce, castelloque validior in praesidio munitis victor se ad suos recepit. Eo tempore Rex et Regina Methymnae ad Campum agebant: qui, eorumque: ad Zaharam gesta sunt accepto nuntio, nihilcunctati

dum esse rati, omnia consilia in hostes vertunt, arma parant, exercitus conscribunt, pecunias undecumque honeste possunt, magna cum diligentia conquirunt, cum primum fieri possit bellum hostibus illatum, illa maxime fiducia latis, quod violati foederis, iurisque gentium nefas ab hostibus primum steterit. Et ne quid interea detrimenti limitanti paterentur, scribunt ad civitatum praefectos, ad arcium, castellorumque praesides, et ad eos duces, quibus provincia Baetica, atque Murgitani regni ex antiqua Hispanorum consuetudine finium tuendorum cura demandata est, ut excubent in armis: arces, atque oppida muniant: limitesque summa vigilantia tueantur. Alphonso praeterea Cardenio equestris ordinis, qui sub divi Iacobi nomine datus est Magistro, per literas imperant, ut quam maximo possit equitatu astygitanam Coloniam infideat. Alterius quoque militiae a Calatrava Cisterciensis Magistro Roderico Tellio Gironi, ut Montesam praesidio teneat, omnibusque in commune edicunt, ut non modo hostium excursiones per agros compefiant, verum etiam ipsorum sines populentur, ac ferro et igni vastatos reddant. Quae omnia nihilsecius, quam illis sunt imperata, exequentur.

QVEMADMODVM Alama Duce Murchione Gaditano, et Iacobo Merulo civitatis Hispanensis praefecto expugnata, et capta est.

CAP. II.

DV M hæc per viriusque partis limitaneos aguntur, Iacobus Merulus, quem Rex & Regina ciuitatis Hispalensis prætoribus, senatoribusq; assessorum dederant, atq; impendentis belli necessitatibus præfecerant, agit per exploratores, ac Semitarum, diuerticulorumq; viros peritos, vt pertineret oppidū aliquod, siue castellū hostile, si quo modo posita nostris intercipi. Paucis post diebus referūt Malacam urbē maritimā, atq; mediterraneā sequiter, Alamā negligētius ab hostibus obseruari. Merulus rem omnem ad Rodericum Pontium Marchionem Gaditanum refert, atq; vterque Petriū Enriquez prouinciæ baticæ præfectum in consiliū adfiscunt. Cumq; de alterutra urbe petenda diutius consultassent, placuit tandem Alamam debere peti, propterea quod videbatur expugnatu, captiq; facilior. Omnibus visum facinus præclarum, atque omni laude dignissimum, & in quod esset totis viribus incumbendum. Sed quia grādiōri exercitu opus erat, hortantur alios proceres, arcibusq; præfides, vt veniant ipsi, aut auxiliāres mittant copias. Enriquū Guzmanum à Sindica ducem huius consilij non fecere participem, ob antiquas similitates, quæ illi cum Marchione Gaditano intercesserant. Coiere ad negotium prægendum leuis armaturæ aequitum ad tria milia, peditum aliquanto numerus amplior, qui per mons

tium anfractus, perq; iuga, vallisq; depressas, nocturnas quā die iter facientes non sine magna difficultate perueniunt tandem nocte intempesta in conuallem, quæ aberat ab Alama passuum circiter duo millia. Trecenti ex omnium numero strenui milites iubentur sequi duces itineris. Cūq; urbem propius accessissent, præmittunt excubias, vt capterent, quid apud hostes agatur. Referunt, ab arcis parte omnia esse quæta, non circitorum exhortationes, non vigiliū acclamationes, non denique vllum audiri strepitum. Igitur per amicæ noctis silentium scalas muro exteriori admovent. scandit primus omnium Ioannes Ortega, qui se profitebatur scalarium, vir paratus in vtrumq; fascinus, siue rem conficere, siue certæ occumbere mori. Sequēbatur illum Martinus Galindus paræ audaciæ vir ab Astygi urbe nobilissimus eques, sed à quodam familiaris suo instantis periculi admonitus, locum cedit. Ille gradum occupat, qui ab Scalario interrogatus, quis tu es, qui me sequeris? Ioānes, ait ille, Toletanus. Subijcit Ortega, à Tolecto in tanta re aliquid boni? Perge, inquit ille, nam paulo post experieris. Tum sequitur Martinus ipse Galindus, & post illos cōscendūt alij triginta, qui occupato exteriori arcis portu trāsiliunt murū interiorē, vigiles somno semisepultos trucidant, aliosq; ex eadem arce auxilio subeuntes pari ratione cōficiūt. In quo Toletanus ille quæadmodū erat pollicitus egregie rē gessit. Capiūtur muliercula cū pueris, præfidiarū ex muro deturbantur. Nostris arce potiti seras portici in agrū spectantis frangūt, socios in arcem ad se recis

piunt. Oppidani, qui in media vrbis parte siti, summa in pace securi agebant nihil tale formidantes, terrore subito percussi corripunt arma, vt arci quamprimum suppeditias ferant. Quam ab hostibus occupatum videntes murorum turres, et propugnacula, ciuitatis portas, et templa praesidio muniunt, vias ad arcem spectantes vallo, et fossa, heronibusq; occludunt, eodq; ferreos arcus, scorpiones, ballistas, sclopetas, et alia tormentorum genera comporant, sagittas, catapultas, phalaricas, glandes plumbeas, et saxeos orbis in arci portam pariter intendunt, metuentes, id quod erat futurum, vt inde hostes ad urbem diripiendam erumperent. Augebat illis animum ad obeundos labores, quod ad paucas horas expectabant suorum auxilia tum à castellis, oppidisque finitimis, tum etiam à Granata ipsa equitum, peditemq; egregia altrice, quae non amplius quam triginta millia passuum aberat, et quae vnus diei itinere posset longè maiorem exercitum auxilio submittere, quam noster esset. Quod ipsum nostros vehementer angebat, intelligebant namq; si eo die tota vrbs in potestatem suam non venisset, omnes suos labores frustra susceptos, atq; postridie tantam hostium multitudinem superuenturam, ut neq; arcem tueri, neq; cum illis confli gere, neq; illorum impetus sustinere, neq; se demum (nisi maximo accepto detrimento) posse ad suos recipere. Interim dum quid consilij capiant duces, exquirunt. Xanthus ab Abila Carmonensis arcis praefectus, vir nobilis, atq; animi praecipuus, qui et ipse insignem equitum cohortem ducebat, est ne quisquam

ex vobis, inquit, viri fortissimi, qui me in hostes erumpere volentem sequatur? Aderat forte pari magnitudinis animi vir Nicolaus Rogius, et ipse arcensis arcis praefectus, qui ait, Ego te, mi Xanthe, et si nemo alius sequar. Vnum et commune periculum, vna salus ambobus erit. Qui alios, vt sequerentur, exhortati, vix prima portarum limina attigerant, et in medio statim eruptionis conatu hostium telis obruuntur. Eorum caedenostriano consernati diffidere rebus, incerti quid agant, quo se consilio exitantis angustijs explicent. Visum est quibusdam arcem demoliri, seq; ante, quam hostes auxilio veniant, debere ad suos recipere. Sed Marchio, et provinciae Beticæ praefectus, et Iacobus Merulus, et quibus erat animus praesens, ac bello viuuda virtus, arcem nullo modo deserendam esse censent. Causabantur illi imprimis difficiles in urbem aditus, hostium auxilio subuentium in breui tempore aduentum, ac praeterea rerum commeatus penuriam. Hi vero contendunt ab incepto nullo modo esse desistendum, et quando in arce capienda semel sibi bene cecit, vrgendos esse successus, atq; viam inueniendam, qua tota vrbs capiatur, et quo alacrius rem adorianatur, ciuitas diripienda militibus proponitur, vt quod cuiq; ex praeda cesserit, extra sortem possideat, neq; in manibus redigatur. Itaq; placuit demoliri partem muri, qui arcem ab vrbe dirimebat. Per vrbis ruinas nostri duce Marchione agmine facto erumpunt, alij per arcis partem, alij per muros, qua parte erant arci continentes. Alij domorum culmina conscendunt

dunt, alij parietes communes suffodiunt, pars vicariam angustias obsident, pugnatur vndiq; vehementer, eminus telis, comminus gladijs. Hos præda atq; victoriæ spes alit, illos vrbis amissæ desperatio agit præcipites, utrosq; auxiliorũ aduentus acuit: nostros, vt ante hostium aduentũ rem peragant, illos, vt partem vrbis captæ integram seruent, qua suos opem laturos receperunt: pugnatum est tota die ad vesperam. Mauri deinde paulatim pugnaccedere, seq; in templũ, quod non longe à muris erat, recipere. At nostri, ne quid intra muros esset hostile, oppugnationem templi non differunt: testudines, pluteosq; parietibus admonet, arietibus lumina quatunt, apponunt incendia, obsesti tandẽ partim capiuntur, partim trucidantur. Atq; ita nostri præda ingenti, & gradicaptiuorum numero, & quod iam inde ab initio petierant: florentissima vrbe potiuntur. In Alama expugnata damnum Zaharæ ab hostibus illatũ compensauimus, præterquam quod ad futuri belli momentum plus detrimenti in eius expugnatione intulimus, quam in illius amissione accepimus, quod postea totius belli exitu intellectũ est, parua Zaharæ amissæ (in limitibus præsertim) accepta iactura, atq; ingens Alamae in hostilis regni visceribus illata, futuri euentus omen fuit, quod paruo nostrorũ detrimento dira calamitas, atq; pernicies erat hostibus accipienda. Quod & fanaticus quidã senex non dissimulauit, qui cũ primũ de Zaharæ expugnata nũtius Granatã est allatus, ait me, inquit, mea fallunt oracula, ant de regno Maurorũ in Hispania, quod per tot annos possederant, actũ est.

QVOD Granatenſium Rex ex Alamae nuncio cum ingenti exercitu venit, atq; oppidum à nostris caputum oppugnat.

CAP. III.

X Alamae captæ nuntio ingens trepidatio Granatæ cõsequuta est. principio nemo erat, qui crederet nostros tantum facinus aggressuros, vt urbem, in medijs regni penetralibus sitam, attentarent. Sed postea quam vnus & item alter rem certiorẽ facit, atque alius tantum arceẽ, alius partem quoq; vrbis, alius totam urbem captam nunciat, omnes in cõmune fortunam suam lamentari, lugere regnum, quod tanto tẽpore possederant, breui periturũ. Rex ipse tanti mali nuntio percussus, rẽ ad populi primores refert, quod possit esse tantæ calamitatis remediũ, exquiri. Placuit totis viribus incũbendũ, vt quã primũ suis laboratibus, atq; in vltimo periculo cõstitutis ex præsentibus copijs suppetias ferat. Deinde cum omni equitatu, peditatq; atq; tota regni mole laborandũ, vt hostẽ in medijs regni visceribus exultatẽ, abigat. Missi itaq; subsidio mille armaturæ leuis equites, qui post idie ei dici (quã vrbs captæ est) sub primã lucẽ visi muros bis, terq; obequitarunt, videtesq; omnia iã in hostium potestatẽ redacta, neq; quicquã auxilijs suis præstare

posse redierunt, Rex interea scribit ad omnes omnium praefectos, atq; arcium praesides, vt pro negotij magnitudine cogant exercitus, quam maximos possint, atq; ad Alamam obsidendam quatrinduo conueniant. Intelligebat namque, omnem spem vr̄bis recuperandae in celeritate positam esse, antea quam hostes se validiori praesidio muniant, & maiores Christianorum copiae confluant: atque tormenta, & machinae cum grandiori commeatu eo comportentur. Qui nihil secius quam sunt iussi ad locum, tempusq; constitutum omnes conueniunt. Erat equitum ingens numerus, sed pedatum incredibili multitudo, inter quos sagittatores, stros petary complures. Castris positus constituunt ab omnibus simul partibus urbem incescere: non diu, non noctu ab oppugnatione desistere, vt nostri ancipiti periculo distracti, atq; vigilis, & laboribus defessi cederent. At duces nostri multitudine hostium commoti nihilo segenius agunt, milites per murorum pinnas, propugnaculaq; partiuntur: cohortes, quae laborantibus opem ferant, certis in locis disponunt. Ipsi per vr̄bis pomeria propugnatores hortantur, ne in tanto discrimine re somniculose, negligenterq; agant.

At hostes, tametsi non venerant instructi machinis, suis phurarijsq; tormentis, magno tamen animo, vel potius temeraria quadam desperatione muros undiq; adoriuntur: pluteos, ac testudines murorum radicibus admovent, fundamenta suffodiunt, arietant portas, scalas admovent, nulluq; tempus intermittunt, in quo non hostibus obsessis negotium facessant. At nostri, & si numero pauciores erant, non

modo

modo superfuit animus ad deturbandum hostes, verum etiam ausi portas erumpere, oppugnantes vltro incescebant. Cadebant ex illis complures propterea, quod ausu temerario, vel potius praecipiti quadam rabie concitati ad muros accedebant. Oppugnatu, propugnatuq; est oppidum eo die summis vtrinque viribus. Sed Mauri cernentes nihil se ea oppugnatione proficere, statuunt flumen, quod vr̄be praeterlabitur, per inciles fossas diuertere. Nostri vero ne aquationis vsus interceptus, cum alioqui non essent in vr̄be fontes, non putei, non cisternae, coacti sunt pro aqua cum hostibus pugnare conserere. Cumq; ex vtraque parte complures caderent, non potuit effici, quo minus hostes magna fluminis partem alio diuerterent. Erat cuniculus ex vr̄be pertendens ad flumen, aquationis vsui iam pridem ab oppidanis comparatus. Sed cum ex diuersa fluminis ripa sagittis & missilibus aquatores summoerentur, non potuit euitari, quin pro vsu rei tam necessariae ab vtriusque diu noctuque pugnaretur, atque plures vtrinque caderent. Laborabant praeterea nostri aliarum rerum multarum inopia. Nam cum iam inde ab initio vr̄bs capta diriperetur, multitudo ignara consiliorum putans urbem non eo expugnatam, vt muniretur praesidio, sed vt direpta dirutaque desereretur: frumenta equis proculcanda spargunt, dolia & serias mellis & olei frangunt: atq; corrumpunt alia, quae possent aliquando vsui esse futura. Duces nostri in tanta rerum omnium difficultate positi, ab vr̄bibus finitimis per literas auxilia petant: processoresq; populorum ad ferendas suppetias hortantur,

T

quanto in periculo sint exponunt. Duce[m] à Methymna Afindica ob memoratas similitates veriti sunt commonere, ne rogatum facerent deterior em sibi, implacatio emq[ue] cum praesertim de tantare illum à principio non consuluerint. Ad Regem praeterea Reginamq[ue] scribunt, quo in statu res sit, enarrant: atque, ut copias auxiliares quamprimum curēt mittendas, hortantur.

DE auxiliariis copijs cum cōmeatu obsessis missis,
 & quod Rex à Methymna profectus ma-
 gnis itineribus properat, ut
 negotio interesset.

CAP. IIII.

NUNTIO earum, quæ ad Alamam gerebã-
 tur ad finitimas nostrorum ciuitates allato, om-
 nines se incredibili studio ad arma capeffenda
 concutere, atque suis in tanto periculo positis
 ad auxilia ferenda cohortari. Sed imprimis Enriqus à
 Methymna Afindica Dux simulatū, quæ illicum Marchio
 ne Gaditano intercesserant, aut obliuione sempiterna memo-
 riam delens, aut ad tempus dissimulans, equites peditesq[ue]
 aut suæ ditionis, aut sua æra merentes euocat, amicos rogat,
 omnes in commune ad ferendam laborantibus opem accen-
 dit. Exponit praeterea publicè apud Mensarios ingentem
 pecuniarū accurū, vnde stipendia gregarijs militibus pers-

soluerentur. Atq[ue] in hunc modum, quam maximo exerci-
 tu comparato, accedunt altera copia à Corduba, Astygi,
 Hispali, Afindo, cæterisq[ue] Oppidis & municipijs in hostiū
 collimito positis. Conueniunt praeterea eodē comes Aega-
 brensis & Alphōsus Aquilarius, atq[ue] Limitancorū Praefe-
 cti, qui omnes granditerū omniū cōmeatu, & qui possessi-
 bi, obsessisq[ue] sufficere iumētis imposito, Alamā eōtendunt.
 Mirum tam breui tēpore tantam equitū peditumq[ue] multitu-
 dinem potuisse vni in locum conuenire, atq[ue] tanto omnium
 consensu, tantaq[ue] animi alacritate ad praecelsum facinus per-
 gēdū, coniurasse. Erat ea tempestate Rex & Regina Me-
 thymna ad campū, qui nuntio accepto de Alamā nostris
 expugnata, & deinde ab hostibus obsessa, nihil cūctandum
 esse rati, cunctis viribus opitulandum esse interclusis, decer-
 nunt, Ad Betica prouincia ciuitatē s, Oppida, Castella, ar-
 ciumq[ue] praesides, & ad limitancorum praefectos scribunt,
 ut sint in armorum procinctu. Ipse vero Rex, quo die nū-
 tium accepit, à Regina digressus magnis itineribus Cordu-
 bani contendit. Erant in illius comitatu Beltranus Dux
 Alburquerqueus, Petrus Manriqus comes à Triuinio,
 Enicus Mēdoza comes quoq[ue] à Tendilla, quibus se deinde
 adiunxit Ioannes Siluius Cēisfontanus comes ex Toledo vr-
 be regia progrediens in occursum. Curq[ue] peruenissent
 Adanuzum, oppidum est id à Corduba distans septentrio-
 nem versus passuum circiter millia viginti, mittit literas
 ad duce[m] Methymnaeum, ad comitem Aegabrensem, ad
 Alphonsum Aquilarium: & ad alios cohortium praefectos,

imperans illis, ne properent, seq; expectent, velle se, dicit, ferendo subsidio interesse. Atqui duces, qui iam intra hostium fines exercitum ductabant, cum grandi armorum compectusq; impedimento putantes iam non esse integrum, sed neq; tutum retrocedere, tum quod obsessi laborabant in summarum rerum omnium inopia, tum etiam quod tantus exercitus non poterat diutius contineri, propterea quod ad paucos dies erat conductus, & paucorum dierum cibaria comportabantur, rescribunt ad Celsitudinem suam, se voluisse illius iussis obtemperare, sed rem eò loci deductam, vt iam non sit in ipsorum potestate, vt saluis rebus possent repedare. Orabant, obtestabanturq; illum, quando aliud fieri non poterat, id quod fecissent, boni consuleret. At Rex nihilo se gnus institutum iter peragit, quo ad ventum est ad locum, quem accolæ Pontonem magistri vocant. Vbi certior factus exercitum procedere, neq; posse illum ob memoratas causas expectare, properabat tamen, vt copias sequeretur, nisi periculi à finitimis hostibus imminentis admonitus fuisset. Itaque statuit, Ramblæ, rei euentum expectans, immorari. Vbi vero postridie nuncium accepit de hostium fuga, deq; Alama obsidione soluta Cordubam rediit, quo venturam esse Regiam conuenerat, cum qua de futuri belli ratione consultaretur. Constabat namque Granatenses Mauros, dum haberent hostem in agro propemodum suburbano, nisi quam quieturos, sed neque cessaturos ab obsidione repetendæ, quo ad urbem amissam recuperarent. Ex quo alterum è duobus erat necessarium, aut urbem relinquendam,

aut bellum esse continenter gerendum. Nam quod erat tertium alternis mensibus tam grandem exercitum cogere, qui sufficeret ad compectus importandos, infiniti cuiusdam erat sumptus, & vnde multo maius detrimentum nostri, quam hostes, acciperent.

SOLVITVR Alame obsidio: compectus in urbem importatur, Dux à Methymna cum Marchione ex antiqua similitudine in gratiam redit.

CAP. V.

AVRVVS deserta obsidione, cum se Granatam recepisset, nostri summarum rerum omnium inopia laborantes, spem, metumq; interdubij perdebant, cum speculatores nunciant auxiliares nostrorum copias aduentare. Erumpunt portis bipatentibus omnes, atque in occursum venientium hilares procedunt. Ruunt vtrique in amplexus, & oscula dicunt, accipiuntq; salutem. Hi percontari, illi narrare pericula gestunt. Hos iuvat, beneficia in tam bene meritos collocasse, hi conseruatores, atq; vitæ, salutisq; suæ autores venerantur. Iam Gaditanus Marchio acceperat, quanta animi alacritate Dux à Methymna se gessit principem in contrahendis auxilijs, quantaq; liberalitate in stipendio militibus persolueno fuerit usus, quantos præterea labores in ductando

exercitu subierit, cum alioqui potuisset iure suo in aduersa-
 riy calamitate, aut letari, aut saltem distimulare. Ipse prior
 ducem adit, atq; post arctissimos amplexus dicta, acceptaq;
 salute huiusmodi verbis est usus. Hic dies clarissime
 Dux, mihiq; in primis obseruande controuersis, simultatis
 busq; nostris finem imposuit, idemq; spero initium dabit ne-
 cessitudinis, amorisque inter nos sempiterni. Nam & ego
 semper meminero beneficij, a te hodie accepti, atq; saluis,
 quantibi vni acceptam refero, & tu e diuerso cum de me
 cogitabis, de tua erga me benignitate memineris, & te
 meae salutis autorem fuisse letabere. Sed quando neque
 fortunatua desiderat, ut tuis in me beneficijs gratia referā,
 neq; pro tui animi magnitudine id a me exiges, reliquū est,
 vt Deus immortalis, & mens sibi consciarecti præmia dis-
 gna ferant. Ad quæ breuiter Methymæus Dux, missa,
 inquit, isthæc fac perquam illustris Marchio. Neq; enim
 decet in causa (maximè religionis Christiana) bonos uiros
 priuatarum simultatū meminisse, quin potius omnes offensas,
 si quæ hinc inde, aut illatæ, aut acceptæ sunt, condonemus
 patriæ, atq; nomini Christiano, æternaque obliuione sepe-
 liamus. Nunc quando bene vtrisque cessit, genialis agatur
 iste dies, sitq; inter nos gratiæ reconciliata testis sempiternus.
 Iungūt itaq; hospitia, & quæadmodū est in adagio
 illo veteri, parces cum paribus facillime congregantur. Sed
 quid nō mortalia peiora cogit auri sacra fames? Cernens
 auxiliariis miles hospitē suū seruis, ancillis, a meis, omnique
 preciosa suppellectili adauctum, coepit inuidere, atque alius

alium mussans extimulare, cur non, inquit, & nos quoq;
 ex præda pro virili portionem partimus, qui non minus in-
 ferendo auxilio, quā isti in capienda vrbe laborauimus?
 Itaque cum postridie derelinquendo in vrbe præsidio, deq;
 reducēdo ex recitu a ductoribus ageretur, coeptum est non
 iam obscure, sed palam, atque pro concione publica discepta-
 ri de præda inter præsidario, sudsidariosque diuidenda.
 Hi namque dicebant, deberi sibi nō modo partem spoliatorū,
 sed & omnem prædam quando, vt ait poeta, non minor est
 labor, quam quarere, partaturi. An qui in summæ res-
 rum omnium difficultate, atque angustia positi iam iam in
 hostium potestate inuenturi erant aut cadem miserandam
 subituri, non dederent se cum suis omnibus bonis, vitæ, sa-
 lutisque suæ autoribus? pellic, inquit, scriptura sacra, pro pel-
 le dabit homo pro anima sua. Illud insuper addebant ex li-
 mitatorum iure, legibusque iam inde ab ipsa hominū origi-
 ne obseruatis, qui in hostium potestatem deueniunt, sui iuris
 omniumque bonorū suorum facultatem amiserunt, atque
 sui ipsorum dominium in victores transtulere. At vos,
 inquit, omniaque bona vestra, tam ea, quæ antea iure pos-
 sidebatis, quam ea, quæ nunc ex belli huius manibus obuene-
 runt, vestri iuris esse desiere, cum iam in hostium pos-
 testatē vētura essent, nisi nos auxiliū tulissemus? Quæ igitur
 inuidia est, nō cōcedere partē illis, qui nobis oīa reddiderūt,
 vitam, libertatē, fortunaque omnes, tā iure antea possessas,
 quā nūc ex bello aduēcias? illi vero cōtra, immo inquit,
 quæ æquitas, quod iure nostrum semel esse coepit, quæq;

vigilijs, & laboribus, atq; insuper vite periculo nobis accessit, atq; in censum nostrum iuste numerari debet, nobis inuitis velle præripere? At liberastis obsidione detentor, aperuistis viam, qua ciuibus vestris in patriam reditus pateret? fecistis, quod ex iure diuino, & humano facere debuistis. Nunc vero pro eo mercedem exigere, quod vobis bene fecistis, quæ humanitas est? immo quis pudor, atq; inciuilitas, beneficiũ semel bene collocatũ exprobrare? His se stimulis, atq; iurgijs in rixã, & ex rixã se in pugnam prouocantes, Dux à Methymna sic alloquitur. Quo pergitis ò cõmilitiones mei, quis furor, itaq; mentem præcipitat? hoc tantum obsecro prohibete nefas, ne velitis pro parua bonorũ fortunæ accessione, tantã rei bene gestæ gloriã cõmaculare. Et quid aliud hostes nostri contra nos facerent, quam quod vos facere incipitis? Numquid ea ex causa huc venimus, vt cum ciuibus nostris pugnam confereremus? an potius vt ex periculo, & obsidionis angustia explicaremus? Sinite igitur, rogo vos, habeant illi parua, atq; minuta fortunæ bona, quæ sibi sorte sua obtigerunt, dum modo vos beneficentiæ vestræ cõscientia fruamini, quæ sola bonis, atq; sapientibus viris premiũ recte factorum semper fuit iudicata. Hoc clarissimi, deq; omnibus benemeriti Ducis sermone mitiores facti milites auxiliarij, cesserunt: puduitque illos inceperunt, quod non fuerunt consequuti. Tum exercitus parte cum omni comæatu, quem importauerant, in vrbis præsidio relicto, ceteri cum Duce, & Marchione in duos quosq; suas læti redierunt.

SUMAVRVS Alamae obsidionem repetit.
Regina Cordubam venit, Bellum Mauris apparatus maiori decernitur.

CAP. VI.

SRANATENSIVM Rex audito Ducis & Marchionis ex Alama diceffu, obsidionem maiore belli apparatus repetit, atq; die noctuq; omni ex parte oppugnari iubet. At Iacobus Merul⁹ Hispalensis ciuitatis præfect⁹, & Martinus a Corduba ex familia comitis Aegabrensis, & Ferdinãdus Carillus vir nobilis, qui relicti fuerant vrbis tuendæ causa præfecti, stationes distribuunt, vigilas, circitoresq; partiuntur, & qua parte murus erat infirmior, strenuissimus quisq; miles collocatur. Cumq; per aliquot dies continuos omne tẽpus mutatis opugnantibus, nostros ad lassitudinem vsq; opugnando defatigassent, statuunt in matutino quodam die crepusculo, qua parte munitionis nulla erat suspicio, scalas admouere. Iam quæ vigilibus trucidatis, ad septuaginta intra vrbem recepti erant, atq; ascendentium numerus magis magisque augebatur. Ad clamorem tesserae nostri excitati, armæ corripiunt, admissosq; intra mœnia hostes cœdunt, fugant, atq; impulsos ex muris deturbant. Actum erat de retinenda vrbe, deq; omnibus, qui illam præsidio tenebant, actum quoq; de omni spere regni illius recuperandi, quod per septim

gentos annos hostes possederant, si non Hispanæ reip. fortus
na vnum ex militibus potendi, atq; apta in spicula sagittis
peruigilem seruasset, qui, hostium sciens strepitū, socios dor
mientes ad arma capiēda excitauit. Fuit nobis tam fatalis
sagittarū ille politor, quam Romanis anser ille Capitolinus,
qui Senonũ moenia subeuntes, iamq; pinnas murorum pren
santes primus omnium sensit, atq; clangore suo vigilē pros
pugnatoresq; excitauit. Manus cernens se ca oppugnatio
ne nihil proficere, obsidionem intermitit in aliud tempus,
quo machinis, & oppugnatoribus, atq; tota illius regni mo
le auctus urbem amissam recuperet. Regina interea, quā
Rex Methymna reliquerat, cum ad bellum, quod cum Maus
ris gerebatur, in Beticam proficiscitur, ad primores res
gni, ad ciuitates, & municipia, vnde poterat exercitus com
parari, & ad euocatos, qui regia stipendia merebant, literas
dat: quibus oēs hortatur, vt ad certum diem sint in armorum
procinctu, & se cum Rege agglomerent, vt quā maximo fie
ri possit exercitu, hostium fines adoriantur. Comestabilem
quoq; Hispaniarū accersiri iubet, vt superioris Hispania ci
tra Taurum montem pro se, & pro Rege gubernationē cō
mendet. Qui veniens, & qua ex causa iussus sit venire, fa
& certior, hac vna in re dicit se cogi nō posse, neq; debere,
vt Rege suo militante, atq; cū hostibus rem gerēte, Comesta
bilis in pace quietus & extra fortunam belli positus vitam
agat. Non potuit Regina illius ad obsequium pronam volū
tatem non laudare, laudatumq; vt suum in bello munus exes
queretur: seq; vt ad Regem, quam primum fieri possit, con

ferret, hortatur. Prouinciæ deinde administrationem in
Archibalaorum Regis transfert, quem regy consilij uice con
sultis præficit, atq; prætoribus maximis, quibus in locis opus
erat constituit, quam magnis potest iueneribus Cordubam
ad Regem proficiscitur, nisi quatenus paucos dies dominicæ
resurrectioni dedicatos Toleti immoratur. Quo tempore
Regina Cordubam venit, nihil aliud ferē ad regium
senatum versabatur, quam de Alama capta quid esset decern
nendam. Erant complures ex ordine equestri, atq; senas
torio viri rei militaris periti, quibus natura regionis, & lo
ci situs erat notus, qui Rege & regina suad. bant, vt demos
lirerent urbem: quæ, nisi magno totius Hispaniæ dispendio,
retineri non posset. Nam cum essent in medijs hostium pe
netralibus sita, esse opus quotannis quater, aut quinquies cō
meatus importari, quod tuto fieri non poterat, nisi toties
equitatus ingens egeretur. Quare belli gerendi ratio
potior videbatur, vt euersa funditus Alama, consilia verte
rentur omnia, quemadmodum Loxa posset capi, quæ mino
ri sumptu capta retineri posset. Sed quia ciuitas illa grans
dior erat, & quæ, vt obsideretur, maiore belli apparatu ins
digeret, quam pro tempore illo esset in promptu, in aliud
tempus obsidionem esse differendam, cum præsertim illa tē
pestate Batica rei frumentariæ penuria laboraret: satis
que esset, quod Rex cum præsentis exercitus commeatum im
portaret Alamam, siue placeret urbem dirui, siue muniri,
præsidarios milites omnium rerum egestate laborantes es
se recreandos. At Regina, quæ propagandi fines Hispas

DECADIS SECVNDÆ.

nie ingenti cupiditate flagrabat, non probavit illorum sententiam, qui dicebant Alamam esse diruendam, nec vlla ex causa cessandum agredendo bello, quod semel inchoauerant, & cuius causa, quo tempore alijs rebus essent impliciti, ipsa cum Rege illuc venerant. Et quando illud oppidum fuit primum, quod ex hostium potestate in suam ditione venerat, & vnde totius belli futuri auspicia erant capienda, nullo modo esse deserendum, sed potius in eo laborandum, quemadmodum Castella, & oppida, munitioneq; finitimæ caperentur, vnde hostibus damna inferrentur, & Alme nostræ quies tranquillitasq; perueniret. Huic Regine tam pie, honestæq; voluntati Rex accessit. Tum regni proceres, & qui aderant, & qui absentes postea aduenerunt, asserunt: seq; ad bellum, quod impendebat, parant: atq; alacri animo se ad arma accingunt. Rex cum proceribus, qui aduerant, & cum præsentis exercitus Astygitanam Coloniam perstitit. Fuerunt in illius comitatu ordinis Ecclesiastici Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus, qui postea ex Archiepiscopo Hispalensi, fuit Toletanus Antistes: Ex eadem familia Iacobus Furtatus ex Episcopo Pallantino Archiepiscopus Hispalensis, & Alexandrinus Patriarca. & S. R. E. Cardinalis. Ordinis equestris Magistri Alphonsus Cardeniensis militiae diuini Iacobi: Rodericus Tellius Cisterciensis militiae à Calatrava: A ponte Traiani, hoc est ab Alcantara Magister Ioannes Stunicano adfuit, quia ætate pupillari sub patre Placentini Ducis erat positus. Ex seculari militia Dux à Villa formosa Regis frater Nothus, Ludouicus Cincinna

tus à Methymna cæli Dux: Aenicus Lupides Cardinalis Hispani frater Infantatus Dux: Beltranus à Cauca Alburquerqueus Dux: Petrus Verascus Hispaniarum Comestabilis: Rodericus Pontius à legione Gaditanus Marchio: Iacobus Lupides Paticquus Villenatum Marchio: Alphonsus Telli Vrennatum Comes: Iacobus à Corduba Aegabrensis Comes: Petrus Matriquus à Triunio comes: Aenicus Lupides Mendoza Tendillanus comes: Ioannes Siluius Centifontanus comes: Gutierius à Septo maiori Caictanus comes: Alphonsus à Corduba domus Aquilariæ dominus. Alij quoq; ex equestri ordine viri principes, qui partim acciti à Regina, partim rogati, partim sponte, partim vltro venerunt. Nec defuerunt duo questores maximi, Ioannes Chaconius, & Rodericus Vlloa. Regij præterea census, & fisci procuratores, domusq; regie Villicus maximus Enriqus Enriquides. Tum lustrato exercitu censi sunt equites ad octo millia, peditum vero numerus amplior: ordinatisq; cohortibus ex Astygi Colonia cum ingenti comiteatu Alamam perstitit. Iacobum Merulum, aliosq; Duces, & milites, qui cum illo erant, laudat, laudatosq; à præsentis militia soluit. In Meruli locum Ludouicum Ferdinandum comitem à Palma sufficit, & quadringentorum equitum cum suis ducibus præsidium illi relinquit: urbem, quibus in locis erat opus, munit, atq; omnium rerum copia, quæ sunt ad victum necessaria, in trimesstre tempus instruit. Erant in ea vrbe tria Maiorum sana, mezquitas illi vocant, quas ex profano ritu expiata Cardinalis Hispanus Regis & Regine iussu Christiana

religioni dedicauit. Primam Dominica incarnationis nomine. Alteram diui Iacobi Hispanorum patroni. Tertiam Michaelis archangeli. Has Regina uasis auris, argei, et gemis, vestibus et aureis, libris, cymbalis, tintinnabulis, et omnibus, quæ ad cultum diuinum necessaria sunt, adornauit. Ipsa quoque religionis ardore commota suis digitis textilia quædam velamina laborauit, quæ adhuc in templo illo primo manuum suarum monumenta extant.

REX Granatensium agros populatur. Loxam obsidet, atque obsidione intermitit.

CAP. VII.

IS ad Almam peractis, Rex antea quam Corubam rediret, campos Granatæ adiacentes obsequitat, agrorum fruges in herba metit, arborum succidit, et omnia vasta redit. Interea Reginarum cessat, alios principes, qui Regem non fuerant sequuti, iteris conuocare: vrbes, oppida, municipia, et populos, ut se futuro bello, quod in Loxam parabatur, accigant hortatur. Ex omnibus quoque locis undecumque fieri poterat, commodius frumenta, uina, succidia, reliquumque omnem comitatum in certum tempus, locumque comportari: machinas quoque et tormenta, ceteraque omnia, quibus ad obsidionem opus erat, aptari iubet. Interea Mauri cum intelligerent nos

stros omni bellico apparatu in illorum perniciem conuocasse, et ipsi vires, et consilia, quibus se tueantur, arceantque nostros, excogitant: aggeribus, fossis, vallibus, et propugnaculis, muris, et pinnis, vrbes, oppida, et castella muniant. In quanto sint periculo transmarinos Mauros faciunt certiores, atque auxiliares ab illis copias, et ad victum necessaria implorant. At Principes nostri illorum consilia praeuertunt, nam ingenti omnis generis nauigiorum classe, in fretto Gaditano comparata utriusque Mauritaniae littora, portusque, et stationes illustrari iubent, ne quisquam ex illis ad suas inuandos transire, aut aliqua in re optulari possit. Igitur Rex cum exercitu, quem Regina parauerat, dum ipse Almam instruit, Granatensiumque agros populatur, cumque omnium comitatu, quem unam in locum comportari iusserat, ad alterum exercitum proficiscitur: atque utriusque exercitus ordinatis cohortibus Loxam petit, atque inter oliueta suburbana, quæ in vallibus, et collibus consita singulis annis praeterlabitur, castrametari iubet. Erat prope urbem cliuus ex Loxensium religione sancto Alboaceni suo dicatus, qui propterea, quod urbi impendebat, et stationes in eo dispositæ videbantur posse hostium eruptiones compescere, et castra reddere tutiora, iubet Rex considerare Rodericum Telliolum militiæ à Calatrava Magistrum, et Vrenatium Comitum illius fratrem: Gaditanum quoque, Villenatemque, Marchiones: et Alphonsum domus Aquilariæ dñm, strenuos duces, et qui pulcherrimum equitatum, peditatumque ducebant. Ceteros, pro commodo quemque suo, atque, ob

fidionis, que parabatur, tabernacula figere, & tentoria colz locare iubet. Erant in vrbe ad tria millia armatorum ex omni Maurorum numero delecta sub ducere i militaris experientissimo, Alatarū, hoc est aromatopolam, illi vocabāt.

Hi eruptionibus crebris laceſſebant nostros, multaq; illis damna inferebant. Et quia castra erant anfractibus, præruptisq; montium intercisa, non poterant sibi inuicem auxilia mittere. Quarto die, postea quam Mauri sunt obsessi, bonam armatorum partem in insidijs collocant, partem in cosmittunt, qui sancti Alboaceni cliuum infederant. Committitur pugna cum stationarijs, atq; his militibus, qui erant in præsidio positi contra subitas Maurorum eruptiones: accurrunt subsidiarij, hostesq; subeuntes in fugam compellunt, fugientesq; persequuntur immemores castrorum, que sine defensoribus, & deserta reliquerant. Interea ex insidijs Mauri prodeuntes ex altera parte cliuum conscendunt, castra oppugnant, capiuntq;. Quod cum nostri esset nunciatum, in castra iam capta redeunt, eos hostes ex vrbe insequuntur, nostri ancipiti pugna distracti, & cum illis, qui castra diripuerant, ad horam integram pugnant, quoad ex alijs castris auxiliarijs copijs subeuntibus hostes fundunt, fugant, atq; intra sua moenia includunt. In ea pugna complures primarij viri ceciderūt, sed imprimis Rodericus Tellius à Calatrana Magister duabus sagittis cõfixus interiit. Cuius mors non modo Regi & Regine, sed quia curidium iuuenum erat Princeps, vniuersæ iuuentuti flebilis fuit. Rex vero cum intelligeret, quanto in periculo essent, non modo ijs, qui

Alboaceni

Alboaceni cliuum, sed etiam illi, qui alia loca infederant, cum neutri possent in hostiū superuentu alijs auxiliū ferre, statuit castra in locum tutiorem procul ab vrbe reducere, quoad geminatis copijs bina, aut terna castra possit vrbi adiuuere.

Neque enim aliter poterat obsidio coarctari, quo minus obsessi socios auxiliares possent admittere: & ea, que ad vitum necessaria erant, in vrbem importari: itaq; statuit postridie eius dici castra mutare. Sed antequam præconis voce conclamari vassa tuberentur, plebei, & turba, & gregarij milites, & qui sub nullo certo duce militabant, cum viderent procerum tentoria reuelli, sarcinas, & impedimenta in vehes aptari, cliuumq; Alboaceni ab infessoribus desereri, atq; ab hostibus occupari, suspicati auxiliares copias noctehesterna intra vrbem admissas hostium numerum auxisse, omnem spem suæ salutis in fuga posuerunt. Non illos pudor retinuit, non desertorum, castrorumq; ignominia, non timor, qui plerumq; degeneres animos arguit, quemadmodum generosos fiducia ex periculo explicat. Supererat hosti animus ad persequendos fugientes, nisi Rex equum conscendens procerum cohortes iustrasset, acies trepidantiū stetit, labentesq; animos in pugnam reuocasset. In eo conflictu Comes stabili tria vulnere in facie accepit. Dux à methymna cœli equo deiectus ab ijs, qui illum obseruabant, pugne restitutus est. Comes Tendillanus, qui stationem habuit vrbis munitionibus proximam, prætermoam telis hostium impetiis cecisset in interitum, nisi Franciscus Stunica, qui patris sui Placētini Ducis cohortes ductabat, accurrisset, atq;

in summo periculo positum vitæ pugnaeq; reddidisset Ga-
ditanus Marchio illa die insignem operam nauavit, qui cum
suis pugnans non solum hostes reprehsit, verum etiam cædē
in eos ingentem edidit, atq; in vr̄bis muros impregit. In hūc
itaq; modum milionibus, & lyxis, calonibusq; spaciū, atq;
tempus datum colligendi sarcinas, & impedimenta iumen-
tisq;, & carris imponendi, nisi quatenus vehicularum defez-
tu magna rei frumentariæ copia est relicta. Regina carū
rerum, que ad Loxam non satis feliciter gesta sunt, facta
certior, indoluit, plusquā pro materia decuit, sed premens al-
tum corde dolorem, spem vultu simulat, seq; maiori animo
erigit ad ea, que restabant peragenda.

MAVRVS Alamam iterum obsidet, no-
ster obsidionem soluit, vr̄bemq;
commatu instruit.

CAP. VIII.

QVI Alamæ præsidio cum Palmensi Comite,
alysq; ducib; à Rege sunt relicti, cum audissent
Loxæ obsidionem solutā, Regemq; copias in-
de mouisse, ex cuius captiuitate sperabant sibi
faciliorem futuram militiam, nunc ex liberatione difficilem,
periculosamq;, quod pro comperto habebant, hostes non quie-
turos, quoad Alamam in suam redigerent potestatem, mis-
santes, inter se dicebant, non esse expectandum, donec hostes

venirent, eosq; obsidione cingerent, quin potius vr̄bem esse
diruendam, ipsos cum spolijs, atq; omni præda debere se ad
suos, tutioraq; loca recipere. At comes, & qui cum eodas-
ces in vr̄bis præsidio erant intelligentes, quam ignominio-
sum, acturpe facinus esset, vr̄bem suæ fidei creditam desere-
re, dissuadent, hortanturq;, ne tale aliquid cogitarēt, nūc pre-
cibus orant, nunc minis deterrent, nunc admonent, vt Regis
aduentum rem integri amiseruent, neq; quicquam inter ea
de re statuunt. His rationibus milites confirmati, obfir-
mant animos ad se, vr̄bemq; sibi commissam tuendā, aut mor-
tem pulchrā sibi oppetendam. Et ecce Maurus cernens Lo-
xam obsidione liberatam, Regemq; nostrum cum exercitu se
Cordubā recepisse, cum duobus equitum millibus, & ingen-
ti pedatum numero Alamam inuadit, diu, noctuq; oppugnat,
nostri propugnant, in eoq; dies aliquot insistitur. Sed obfes-
sos alimenta, viresq; deficere, atq; in dies propugnantium nu-
merus minui, vigiliarum, laborumq; vicissitudo crescere.

Illos tamen recreabat, reficiebatq; vna, & ea quidem cer-
tissima spes, quod breui Rex suppetias esset allaturus cum in-
genti rerum omnium commatu: neq; illos sua opinio sefellit,
nam & ad constitutum diem venit, obfessores impugnantescq;
fugauit, vr̄bem alimentis, & aliarum rerū copia instruxit:
duces, militesq; fessos recentioribus permutauit. Nam Pal-
mensis Comitis in locum, Ludouicum Osorium Ecclesiæ A-
sturicensis Archidiaconum, qui postea mentesanus Præsul
fuit, virum probum suffecit. Hisq; rebus peractis alte-
ram per Grauatensium agros excusationem facit, prædiorū

villas, speculatorumq; turres diruit: frumenta, frugesq; in herba corrumpit: pecora, armenta; abigit: pastores, agrorumq; cultores in speciem triumphi ante se captivos agit, atq; sic cum integro exercitu Cordubam Victor redit. Quanta esset principum nostrorum potentia, quantaq; animi magnitudine bellum hoc inchoarūt, vel ex eo animaduerti potest, quod hoc eodē anno quater cōegerunt exercitū, quā maximū poterat ex vniuersa Hispania comparari: quater hostium fines hostiliter ingressi, omnia illius Regni penetralia procul carunt: vnde sequuta est tātarerum penuria, quæ ad victum pertinent, vt nisi gens illa cibi parcissima, vini abstemia, frigoris, calorisq; patiens, propositiq; tenax fuisset, vel sola huius anni diligentia potuisset illos in sui, rerumq; omnium suarum deditionem cogere. Sed neque in aduersis deerat illis animus, non solum ad impetus nostrorum sustinendos, verum etiam cum magis afflictī esse viderentur, ad hostes laessendos supererat audacia. Ostenderunt hoc in obsidiōe Canneti, quod erat castellum nostrorum in collimitio vtriusq; regni positum, namq; dum hostes intra ipsorum fines omnia vastant, populanturq; illi intra nostros Caementum oppugnant, capiunt, diripiuntq; et cum præda vtriusq; sexus, atq; omnis ætatis, conditionisq; mortalibus, in patriam victores redeunt. Quid? quod eodem ipso tempore, cum inter patrem et filium de summa regni certamen esset, omnesq; ciuium, populorumq; vires in duas factiones essent diuersæ, quarum altera patrem, altera filium sequebatur, neutra tamen à nobis in perniciem alterius auxilium petijt, sed ipsi

inter se priuatas inimicitias, nobiscum vero vno omnium consensu, consilioq; bellū publice gerebant. Nam cum pater in regni sui primores quosdam nobiles se uicium exerceret, proximi, et affines non ausi alium sibi Regem creare, filiū loco patris delegerunt, statueruntq; in regni culmine, Graznata vrbe Metropoli cum suis munitionibus illi tradita, Pater regno pulsus Bastam urbem amicam se contulit, inde simul tates inter patrem et filium ortæ, atque inde cædes, mortesq; et odia consequuta. Interea pater per temporis occasionem Alambram vrbis arcem, quæ pro filio stabat, admotis scalis intercepit, præsidioq; munit, inde per vias publicas crumpit: ciues, suas quisq; partes sequenti, vrbe in media vbiq; pugnant. Sed factio, quæ filium sequebatur, superior euadit, aduersariosq; tota ex vrbe fugat, Alambram captam recepit, suoque Regi restituit. Et quamquam cōcordia illa discors hostium inter se victoriam nostram ex illis per aliquot annos remorata est, fuit tamen eis tandem exitio vltimo, quo sine multo sanguinis dispendio, minoriq; negotio se, omniaque sua tam sacra, quam profana nobis tradiderunt. Sed quia iam tempus erat, vt Rex et Regina alijs quoque rebus prospicerent, quam illis, quæ ad insequētis anni bellum pertinebant, antea quam à Corduba discederent, limitaneos, ducesq; limitancorum certis in locis disponunt. Petrum Comitē à Trininio, quem paulo ante Anas garensum ducem creauerant, Mentefanis finibus præesse voluerunt. Alphonsum Cardenium diui Iacobi militia Magistrum in Astigitanis considerare. His duobus maximis

imperatoribus iubent ceteros duces, Comites, Marchiones, & præfectos, ciuitatum, oppidorumq; prætores, & arcium castellorum præfides obtemperare. Commendantq; non solum, vt fines ab hostium incurſu tueantur, sed etiam vt pro temporis opportunitate hostem adoriantur, atq; omnia ferro, & igni populentur. His rebus ita compositis cum Regina conualuisset è partu, quo Ioannam regnorum postea hæredem successricem fuerat enixa, cum Rege Madritum proficiscitur.

REX & Regina Madriti Hispanas societates reformant, pecunias vndecunq; honeste possunt eruscant, Nauariæ res nouas inchoant.

CAP. IX.

DIMA nostrorum Principum, postea quam venerè Madritū, cura fuit reformandi, atq; in pristinum statum redigendi societates, siue vt Hispanorū vulgus nūc loquitur, fraternitates: que pro viatorum securitate fuerant in matricaleſi Panhispanio constitutæ Legum autem illarum, quibus societates illæ fuerunt sancitæ, transgressores, violatoresque multandos, aut repetundarum damnatos cum ignominia eijciendos imprimis esse iusserunt. Procuratores deinde illarum fraternitatum ex omnibus prouincijs iussi in vnum locum conuenire, is fuit Pintum, quod est oppidulū dioceseos To

letanæ. Ii detulerunt querelas earum rerum, que vsquã in Hispania perpetratæ sunt, quod facinus mansit impunitum: in eos vero prætermodium est animaduersum, qui magistratus fraternitatis ararium depeculati sunt, qui partem administrationis sibi comissæ negligentius exercuerunt.

Dati quoque iudices, qui repetundarum accusatos, aut damnarent, aut absoluerent. Eisdem quoque data facultas rogandi nouas leges, atque abrogandi veteres, prout reipublicæ vtilitas exigere videretur. Et quia reconditum ararium, neque fiscus, regiusque census erat satis ad tantæ maiestatis molem sustinendam, statuunt, vndecunq; honeste possent pecunias eruscare. Ab Hispanæ societatis procuratoribus petunt sedecim millia iumentorum, atque mulionum octo milia, qui iumenta omni genere commedatus onusta agerent, quo Alama instrueretur. A sede quoque apostolica auxilium implorauere ad stipendia militibus persoluenda, tam ijs, qui contra nominis Christiani hostes in limitibus gerebant bellum, quam ijs, qui in certis Hispaniarum partibus, que nondum satis erant pacatæ, in præsidij agebant, quam ijs etiam, quibus erat opus ad custodiam Principum, & quicquid decreuissent executioni mandandum. Ad supplendos hos sumptus missa est à Pontifice summo cum senatus apostolici assensu facultas distribuendi centum millia ducalium aureorum per vctitagalium Ecclesiasticorum classes, vt in redditibus onerandis ex iusticia distributiua nemini fieret iniuria. Ex ecclesie quoq; thesauro bullas mittit, q̄ cruciferis in Christianæ

norum hostes euntibus, concedi solent, ea lege vt stipēs ex fidelibus emendicæ, non alia in re, quam in ipso bello cum hostibus gerendo insumerentur. Ad extraordinarios vero sumptus à mercatorib⁹, opitecensibusq; & asiduis ciuib⁹ mutuo accipiunt, quod ad certum tempus esset reddendum. Et quia Regiæ domus inopia omnibus erat nota, ea contributo nemini visa est iniqua, cum præsertim illud mutuū, quod impræsentiarum dabatur, suo tempore ad dominos esset red diturum. Per ea tempora nuntius Regi & Reginæ allatus est Phœbian Phœbi Nauariensis Regis filium, atq; Foxani Comit̃s pronepotem, ad quem regni successio pertinebat, in ætatis flore diem suum obysse, ex cuius morte in Catharinã sororem regni hereditas est translata. Ea in matris erat tutela. Cumq; ad eas similitates, quæ inter Gallos, & Hispanos oriebantur, magnum esset momentum, in quas partes Nauariæ regnum cederet, quod dotis nomine tradendum erat ei, quem Catharina maritum sortiretur, coeptum est in secre tiori curiæ senatu agi, quemadmodum inter Ioannem Hispaniarum Principem, & Catharinam Nauariæ Reginam spõ salia fierent. Decretumq; vt ad hoc peragendum, mitte rentur legati ad Reginæ matrem, qui illam de recenti obitu filij consolarentur, & de filiæ matrimonio cum illa ages rent. Mittendas quoq; censuerunt copias, quæ Nauariæ vrbes, oppida, castella, munitionesque occuparēt, firmarētq; præsidij, vt pro nobis starent, si quod de matrimonio coe ptū esset, transigeretur. Missus itaq; ex senatu regio Ros dericus Maledonatus à Talabrica iuris consultißimus, qui le

gationis summam Nauariæ Principi exponit. Quot, & quantainde commoda sequerentur, enumerat: enarrat præ terea, quanta honoris accessio Nauariæ Reginæ fieret, si Hispaniarū Principi nuptui daretur. Ad q̃ Nauariæ Prin cept, tametsi affectu Gallis, quã Hispanis erat propensior, comiter tamen oratori respondet, se eo nomine posse sceli cem appellari, si contingeret sibi Hispaniarum Principem sortiri generum, atque parentes illius Regem & Reginam tot, tantarumque rerum dominos inter affines numerare.

Sed ea de re inconsulto Rege fratre suo, quicquam cer ti respondere, non esse honestum. Illo tamen consulto, se missuram Regi & Reginæ responsum ad ea, quæ proposi ta legatio continebat, atque ita legatus re infecta rediit. Interea Ioannes Riparius, qui Hispanarum cohortium præ fectus erat, missus in Nauariam, vt se iungeret Lerinas tium Comiti, cui Regis spuria soror nupta erat, Pompeio polinque, & magnam illius regni partem affectu, præsi dioque obtinebat, vtq; cõmuni vtriusq; cõsilio rem gererēt, seq; ad excipiendos Gallorū impetus pararēt, si forte aliq̃ quid inter ea molirentur. Et ne inchoatum in Mauros bellū refrigesceret, & res in Nauaria inchoatæ cessarent, Rex & Regina prouincias inter se diuiserunt. Hæc superiorē Hispaniæ partem, quæ Nauariæ finitima est. Ille Beticam est sortitus.

REX in Galliciam profisciscitur, contentiones inter Comites, Lemnium, & Beneuentanum componit.

que copias dimittit, ad Regem venit, causamq; suam apud illum defendit, aduersary rationes impugnat. Rex litem arbitrio iudicum dyjudicandam remittit, alysq; rebus ordinatis Madritum se ad Reginam confert, vt quod antea de creuerant, alter ad bellum cum Mauris in Baticam, alter ad id quod in Nauaria inceperant exequendum, proficisceretur. Et ecce interim ab Italia negotium aliud exortum est, quod tametsi honestè poterant dissimulare, noluerunt tamen, quibus in rebus auxilio esse possent, operam suam nõ interponere. Erat in armis vniuersa Italia, propter ignominiosam mortem Archiepiscopo Pisano à Florentinis illatam. Erant præterea due factiones, altera Pontificis, & Venetorum: Florentinorum, & Ferdinandi Regis Neapolitanorum altera. His accedebant reliqui omnes Italia principes, & ciuitates, que sub reipublicæ forma gubernantur. Ferdinandi, Florentinorumque copie in agro Romano castra metantur, ciuitatem eò angustie deducunt, quam obsesti perpeti consueuerunt. Superuenit deinde Pontificis, Venetorumque exercitus, hostesque ex improviso adortus fundit, fugat, castraque diripit. Ferdinandus copias suas recipit, bellūq; istaurat. Hinc cedes, agrorū populationes, villarū incēdia per totā Italiā fiūt: neq; erat vnde tātis malis remediū afferri posset, nisi Principes nostri partim obseruantia erga Pontificem, partim Ferdinandi Regis cognatione, partim etiam populorum omnium misericordia permoti, componendæ discordiæ curam suscepissent. Mittunt itaque oratores ad Pontificem Maximum, ad Venetos,

& Florentinos, & ad alios principes, & ciuitates, que illos sequebantur: rogantq; vt relictis armis concordie potius, & paci acquiescant, se velle, inter vtrosq; de pacis conditionibus agere. Missi igitur legati Ioannes Gerundensis Episcopus, & Bartholomæus Berrius iuris, legumq; peritus. Qui ab omnibus, ad quos missi fuerant, comiter excepti, hos, & illos ambiendo Principum nostrorū nomine nunc exhortationibus & monitis, nunc precibus & promissis, ita omnium animos flexerunt, vt non solum concordie, paciq; faciendæ sint assensi, verum etiam Regi & Regine eo nomine per literas gratias egerint, quod illos ex tantis molestijs, curisq; liberauerint. Missa hac de re literæ breues à Pontifice, missæ & ab apostolico Senatu, missæ quoq; à populi Romani gubernatoribus ex vrbe Roma postridie Calendarum Ianuarij datæ. Anno à salute Christiana Tertio & Octogesimo super Millesimū Quadringentesimum. Paucis diebus postea quam negotium peractum est in hunc modum, procuratoribus principum vocatis in senaculum, Pontifex pacē, pacisq; conditiones pronuntiare facit, Regis & Regine legatos cæteris omnibus nudis capitibus, genibusq; flexis, sendentes pileatosque laudat: principibusque, à quibus missi sunt, pro tam benigna opera gratias agit. Inter pacis conditiones vna fuit, vt bello spoliatis ablata bona redderentur. Venetorum procurator neq; venit vocatus, neq; conditionibus acquieuit, ex quibus Ferraria Venetorum armis occupata. Marchioni erat reddenda. Cæteri omnes in venetos arma mouēt,

qui timentes in ipsorum excidium omnes Italiæ principes coniurasse, Turcarum societatem inire incipiunt, vt eorum auxilio, & se tueantur, & reliquis omnibus (nō modo Italis, sed etiam Christi nomine signatis) bellum inferant. Eosdem Turcas Neapolitanorum Rex in Venetorum perniciē allicere tentat. Ad Regem & Reginam Treuentinum Comitem mittit, qui pro suscepto labore gratias agat, certioresq; faciat, quemadmodam Veneti concordiam totius Italiæ auersati, cum turcis societatem inire parant, vt Italiæ bellum inferant, atq; imprimis Siciliæ, insulisq; adiacentibus, quæ periculo maiori essent expositæ. Quare huiusmodi homines pro publicis hostibus habendos, quippe qui ex aliorum iactura viuant, atq; cum aliorum detrimento vires suas augere conentur. Ad hanc Treuentini Comitis legationem Rex & Regina respondent, se Venetos, Venetorumq; Ducem inter amicos numerare, neq; illos adhuc fecisse quicquam, cur essent ex amicitia semel inita submouendi, se tamen missuros ad Venetorum ciuitatem legatos, qui suaderent, vt modestius agerent, seq; intra fines suos continerent. Quod si nolent assentiri, atq; in meliorem viam redire, tunc se, non modo illorum amicitiam abdicaturos, verum etiam illos pro hostibus habituros, atque ita orator dimissus, ad Regem suum reuersus est.

 ÆLII AN
TONI NEBRISSEN-
SIS HISPANARVM ATQVE

Hispaniensium rerum historici Decadis Secundæ

Liber secundus, De Canaria insula

Regis & Reginæ auspicijs à

Petro vera duce ex-
pugnata.

Capit. Primum.

VASI deessent Principibus nostris domestica negotia, quibus intenderent, ita nulli parcentes labori animi suum huc atq; illuc diuidunt, in partesq; rapiunt varias, perq; omnia versant. Nam cum esset in manibus, atq; inter oculos haberent Granatense bellum, in quo tam de gloria, quam de summa imperij certandum erat, haberentq; res in Nauaria inchoatas, quæ cum Gallorum Rege præpotenti erant implicite, curas tamen suas in alterum orbem mittūt, non modo sæculi nostri hominibus, verum etiam (quantum suspicamus) antiquis omnibus incognitum. Et quemadmo-

dam in historie huius apparatu diximus, in oceano Atlantico, qui Europæ, atq; Aphricæ latera occidentalia abluit, cōplures sunt insule partim adiacentes continenti, partim in altum remotæ, atq; rursus, adiacentes duplices sunt, alteræ ad Europam, alteræ ad Aphricam pertinentes, de remotis Hispaniæ adiacentibus aliàs diximus, & fortasse dicturi sumus, nunc de adiacentibus Aphricæ littori occidentali, inter quas numerantur Canariæ, de quibus hoc in loco scripturi sumus, pauca dicenda sunt. Canarias à Canum magnitudine dictas fuisse, Plinius in historia naturali autor est, ex quibus Iuba Rex duos perduxit huiusmodi Canes, A Græcis fortunatæ sunt cognominatæ, de quibus tam pœtæ, quàm historici multa fabulantur ad hunc locum minime pertinentia, Earum nomina Ptolomæus, Martianus, Plinius, atq; alij autores, tam Græci, quam Latini explicant, sed quibus non possumus nomina reddere, quibus nostro tempore nunc cupentur. Nam & antiqui eas nouerunt, earumq; ambitus, & incolarum mores descriptos reliquerunt. Sed qua ex causa illarum celebritas ex memoria hominum oblitterata est, ignoratur, navigationis defectu id esse factum credibile est. Illud certe constat, illarum notitiam ad nos peruenisse abhinc annos circiter Viginti supra Centum, sub initium regni Ioannis huius nominis secundi, qui sub Catharina matre, & Ferdinando patruo tutoribus regnare orsus est. Anno à salute Christiana Millesimo quadringentesimo quinto. Eo tempore Bethancor quidam Gallus, ut aiunt, natione, Infantis Regis tutores adit, ab illis impetrat facultatem

tatem explorandi maris Atlantici partem illam adhuc incognitam, quæ occidentum Aphricæ latus abluit. Is igitur siue quod ab ijs, qui autem illum nauigarunt, aliquid audierat, siue quod fortunam suam experiri uoluit, paratis nauibus eo nauigare cepit, atq; in primam incidit, quam nostrorum nomine Lanzarotam corrupte, pro eo quod est lancam ruptam, siue fractam, aut ipse ex facto uocauit, aut ab alijs sic antea uocatam acceperat, deinde illi proximam expugnauit Fortem fortunam. Nam inter cognomenta fortunæ unum est fortis, de qua Columella in horto. Et celebres fortis fortunæ dicite laudes. Varro quoq; de lingua Latina. Dies, inquit, fortis fortunæ dicti à Seruio Tullo Rege, quod is sanum fortis fortunæ secundum Tiberim extra urbem Romanam dedicauerat. Has duas insulas Bethancorus in cultum uitæ melioris, Christianamq; religionem conuertit. Huius Bethancori heredes Hispanensibus quibusdam ciuibus precio manciparunt, ex his deinde in alios, & ex alijs in alios, dominium in Ferdinandum Perazam, & Ferdinandum Arium deuolutum est. Horum maiores Gomeram, & Ferream non magno negotio expugnarunt, in eundemq; cultum, & religionemq; reducerunt, nunc Guillelmus Peraza illas sub comitis titulo possidet. Restabant adhuc ex septem insula tres, Canaria magna, Teneriphion, & Palma, barbarorum quidem situ, & inertia turpes, sed ingenio loci, & bonorum naturalium copia opulente. Has Rex & Regina cum uellent quasi prædialia suburbana Hispanijs inungere, classem parari, armis, comæatibusq; instrui iu,

bent. Petrum à Vera, & Alphonsum Moxicam viros strenuos, atq; terrestres, naualisque pugnae expertissimos præficiunt. Insulam de repente inuadunt. Barbari se more suo præparant, non hastilibus ferro prætensis, sed sudibus præstis: non saxis, & lapidibus exfundis, & fustibus, sed lacertorū viribus, quasi ex ballista, aut tormēto aliquo sulfurario contortis. Nullum oculis signum desigabant, quod non telo contingerent. Iam vero ad excipiendos, euitandosq; ictustanta erat dexteritas, vt teli venientis plagā sola corporis declinatione eluderent. Vidi ego Hispani, id quod mihi fuit miraculo, non ita ceteris, qui illud fieri sæpe viderant. Erat quidam ex ea insula Canariū, qui in eodem vestigio sinistri pedis insistens, ab octo passibus volentibus illum saxo petere, se exponebat, fugiens plagam, nunc facta in alterutrum latus parua admodū capitis declinatione, nunc totius corporis subtractione, nunc alterna crurum permutatione venientē ictum fugiebat, tantq; periculo se toties percussori exponebat, quoties illi æreum quadrantem porrexisset. Quod ad victū, vestitūq; pertinet, tanta cibi, potusq; parsimonia, tanta omnium membrorū nuditas, vt facile & in promptu habere possent omnia, quibus ad propulsandas naturæ iniurias hominū fragilitas indiget. Cū huiusmodi hominū genere duobus nostris habendum erat negotium. Quibus accedebat altera difficultas ex inopia commeatus, qui longa nauigatione ex Hispania vsq; aduehendus erat, & quod bellū non collatis signis gerendum erat, vt ex vno prælio breui

*

tempore victoria in alterutrā partem declinaret, sed quod expectandum erat, quo ad hostis pugnare vellet, ita se in cryptas, & cuniculos, in cavernas, & ferarum latibula abdidit, vt nulla arte, nullis viribus elici inde possent. Sed principum nostrorum fortuna, quorum auspicijs res gerebatur, occasionem atulit, qua negotium compendio finiretur. Erant in ea insula Reguli duo, ex multis cædibus, & iniurijs vltro citroq; illatis ita discordes, vt nulla satisfactio posset illos in concordiam reducere. Ex his, alterum nostri duces sibi conciliant, eiusque opera vtuntur ad alterum Regem profligandum, atq; ita paucis diebus tota insula in Regis & Reginae potestatem venit. Civitas quas liscumq; tunc erat, in metropolim omnium septem insularum erigitur, in camq; ex Rubicone, quod erat Lanceæ rupitæ promontorium cum oppidulo, Episcopijs sedes transferitur. Rex, cuius ope nostri Duces vsi sunt, cum uxore Regina ad Principes nostros Madritum missi. Adhuc due aliæ restabant insulae debellandæ Teneriphion, & Palma, de quibus suo in loco dicemus, & quo pacto Alphōso ab Augusti luco rem gerente aliarum quinque numero, & cultu, & religione accesserunt.

STRAGES nostrorum in præruptis ad Malacam iugis accepta Magistro diui Iacobi & Marchiōe Gaditano ducibus.

CAP. II.

REGEM & Reginam ex tot, tantisq; victo-
rijs exultantes, ne ex continuis successibus ar-
rogantiores fierent, fortuna, vel potius diuini
naquædam prouidentia, dignata est admonere
illos, vt meminissent se mortales esse, atque iuxta illud
Psalmodi, non in curribus, non in equis, sed in nomi-
ne Domini esse fidendū, hoc Regem admonuit, cum ad Lo-
ream castrametatus obsidionem vrbis parabat, & perturba-
to exercitu rē inchoatā reliquit. Hoc iterum in memoriā
illis reduxit illa calamitas, quam ad Malacā suis in duci-
bus experti sunt: Erat, quemadmodum in libro superio-
ri dictum est, in Astigitana colonia Alphonsus Cardenius,
dini Iacobi militiæ Magister, quem Rex & Regina limitibus
illis tuendis præfecerant. Erat præterea finitimis in
locis Rodericus Pontius à Germanica legione Marchio Ga-
ditanus. Hi ab exploratoribus facti sunt certiores, esse
montes non procul à Malacā mari nostro impendentes,
Axarquiā Mauri sualingua vocant, qui in colerentur ab ag-
ricolis, & pastoribus, vnde magna præda ex hostibus
auehi posset. Esse præterea Malacā equitibus exhaus-
tam, & loca, per quæ noster exercitus permeare, & re-
meare sine vilo impedimento posset. Et quia ad loca pene-
tranda exercitu grādiōri opus erat, rem ad finitimos duces,
& præfectos rei militaris deferunt, hortanturq; vt ad tam

insigne negotiū peragendum, omnes cōeant. Hi fuerunt
Ioannes Siluius Centifontanus comes, qui prætoribus, decu-
rionibusq; populi Hispanensis assistebat, Alphonsus à Cors-
duba domus Aquilariæ dominus, Petrus Enriqui prouin-
ciæ Baticæ præfectus, Gaspar Manriqui Cordubæ, & Ioā-
nes Roboreus Afundi prætores maximi, arcium quoq; præ-
sides, & regij exercitus duces. Qui omnes cum suis, &
cum ciuitatum, & oppidorum populis, quibus præsidebant,
ex composito ad diem certum Antiquariæ, quæ ciuitas est
in hostiū collimitio, conueniunt, partim armati, partim incr-
mes. Neq; enim omnes bellū hostibus inferendi causa con-
ierant, sed alios res nouas videndi studium, alios emēdi, vñ
dedūque, aut merces permutandi causa deduxerat, paucos
Christianæ religionis amor, aut ex re bellica honoris ampli-
ficandi cupiditas exciuit. Erat itaq; non tam exercitus ad pu-
gnā paratus, in qua plerunq; pauci superant multos, quam
hominum quædam multitudo inordinata numerositas, &
frequentia, quæ impedimento sibi esse solet, & quāquā iam
decreuerant, Axarquiā esse petendam, denuo ceptū est
consultari, in quas potissimum partes cōfide duccentur.
Nam erant, qui dicerent, Axarquiā esse confragosam, atq;
preruptis montium anfractibus intercessam, tandem pla-
cuit ire, quo illos fortuna sua traheret, hoc est, quo illos ex-
ploratorum error impegerat. Ordinatis igitur cohorti-
bus primæ partes obtigerunt Alphonso domus Aquilariæ
domino, & prouinciæ Baticæ præfecto, qui exploratores
sequebatur, postremos tuebatur militiæ dini Iacobi Magis-

ster, medice comiti Centifontano, quem Hispanenses multi
 ciues nobilissimi comitabantur, Marchioniq; Gaditano cui
 Asindenses accedebant. Cæteri omnes in ternas has eos
 pias distributi, ab Antiquaria in auspiciis aubus profecti,
 die insequenti ad vesperam locum destinatum attingunt, &
 quia tanta hominum turba in tam longo temporis intervallo
 non potuit hostes latere, iam receperant se cum pecoris
 bus, & armentis in loca tutiora. Pylas, faucesq; mons
 tium, & semitarum diuerticula occupant: armatisque mun
 niunt: copiarum nostrarum primi in finitimos locos spar
 guntur: villas, vicosq; cultoribus vacuos incendunt: saltus
 ab armentarijs, pastoribusq; desertos reperiunt. Extre
 morian equites, quos Magister diui Iacobi ductabat, cum
 in confragosa quedam loca incidissent, neq; se satis expli
 care possent, ex castello proximo, quod Moelinetum appella
 rant, erumpentes hostes inuadunt: turbatos, atq; quod se ver
 tant incertos, cædunt cominus, & saxis, sagittisq; & telis
 eminus petunt. Magister ab anterioribus auxilium im
 plorat. Accurrit Marchio cum equitatu, quem habebat
 paratissimum, illosque ex angustijs, in quibus hærebant, in
 patientiores expedit compos. Superueniunt etiam, qui
 omnem exercitum ductabant principes. Quid consilij ca
 piant in commune consultant: inter omnes conuenit, se ab
 exploratoribus, & itinerum mensuribus fuisse deceptos,
 qui in loca illa deduxissent, vnde plus detrimenti, quam
 emolumenti essent reportaturi: relinquendam esse præ
 dan, quam pericuum & exiguam collegerant: deniq; con

sulendum esse salutem, quocumq; modo possent, nam honeste
 iam non poterant, cum illis tanquam in viuaria conclusis
 hostium arbitrio esset pericundum. Nam quid facerent bis
 diu in media consecuti diei, noctisq; laboribus & vigilijs des
 fessi: ab hostibus vndiq; circumuenientibus interclusi? Sus
 peruenit aliud malum, quod fuit omnium perniciosissimum,
 quod in tenebris res esset gerenda, & in locis, quos ipsi
 ignorabant, hostibus erant nati. Itinerum duces inssi, vt
 exercitum, qua melius ratione fieri posset, ex illis angustijs
 in apertos campos perducerent, vbi aut collatis signis cum
 hostibus sit pugnandum, aut vnde reducibus in domũ cuiq;
 suam esset redendum. At illi contra: siue quod iter igno
 rabant, siue quod illis Dei voluntas omnem mentem abstu
 lit, incipiunt ducere per arduum, & saxis, dumisq; cliuum
 inæqualem, quã non pediti, nedum equiti patebat iter. Tamq;
 oboriebantur tenebræ, cum sentiunt iugamontium, quã illis
 eundum erat, ab hostibus occupata. Regrediuntur itaq;
 & in vallem, quam mediam torrens quidam præruptus se
 cabat, inopes consilij descendunt. Erant à tergo præterea
 mōtes in præcipiti stantes, atq; vallibus impēdentes, quos
 iam hostes occupauerat. Nostri ancipites, & quod se potiss
 simũ verterēt dubij, stabāt attoniti: expectātes quid hostes
 facerent. At illi perpetem noctem clamoribus more suo
 montes, & valles implent, crebros excitant ignes, saxa
 rotatilia, rupesque in hostes deturbant: atque interim ausi
 cominus accedere in illos, tanquã in signum positos, scorpio
 num sagittas, stlopetarum glandes, fundarum, & fustibus

lorū saxa dirigūt, neq; veniebat telum, quod in cassum mit-
teretur, atq; ita ad mediā vsq; noctem nulla quies data. Cū
Magister, quousq; degeneres patiemur pro hostium libidis-
ne, quasi pecudes ad lanienam vincitæ, necari? At si deo
sunt vires ò viri, non desit animus ad aperiendam viam,
qua nobis aut saltem salutem consequamur, aut honestā mor-
tem oppetamus. Et simul hoc dicens, cliuum ascendere coe-
pit, quem signis præcæntis reliqui omnes, qui sub illo mere-
bant, sequuti sunt, quo ad ventum est ad montis iuga, quæ
iam hostes infederant: ibi pugnatū est acriter, compluresq;
vtrinq; ceciderunt. In ea pugna casus signifer, signumq;
cum eo amissum, casus quoq; Ioannes Osorius ipsi Magis-
tro arcta sanguinis propinquitate coniunctus, casus et Ioā-
nes Bazanus, et alij equestris ordinis complures viri nobi-
lissimi. Marchio Gaditanus Magistri exemplum sequit̃
duce itinerum altero, atq; alia ex parte eundem cliuum con-
scendit, atq; incolumis in alterum montis decliue latus euas-
dit, in eoq; locum eligit, in quo subsidariam disponit acie,
qua et se tueretur, et eos qui sequebatur palantes, sparsosq;
ad se reciperet. Magister vero ex montium iugis repul-
sus ad eos duces, qui se à tergo sequebantur, ad glomes-
rat, et quod reliquum erat noctis, in excipiendis hostium
telis consumunt. Neque illis profuit in alteram se val-
lem recipere: nam et in eisdem iugis hostes se medios inter
posuerunt, ne se Marchioni coniungerent. Qui tamen si
iuga montium euaserat, ociosus non erat. Dum enim ex-
pectat illos, qui à tergo sequebantur, non potuit effici, quo

minus cum hostibus esset pugnandum. Sed quæ potuit esse
pugna, in qua ex altera parte vegeti, et recentes ex altera
defatigati, et lasi erant? Alteri alacres ex præsentī victos-
ria, alteri ex accepta calamitate animo deiecti. In ea pug-
na Marchio tres fratres amisit, Iacobum, Lupū, atq; Bel-
trannum, duos quoq; ex fratribus nepotes Laurentium, et
Emanuelum, quibus vero super fuerant vires, non illas ad
pugnam, sed ad fugam collegereunt. Reliqui omnes aut
caesi, aut capti sunt. Magister militiae sancti Iacobi, et Al-
phonsus domus Aquilariæ dominus, et Beticæ prouinciæ
præfectus nacli priuos quisq; suos itinerum duces per loca
tesqua, et inuia, et qua neq; hostes quidem sequi poterant,
incolumes euasere. Centifontanus Comes in angusto quo-
dam loco deprehensus cum aliquandiu paucis comitatus pu-
gnasset, victoribus tandem se dedit, captusq; cum Petro
Siluio fratre suo in urbem Granatam in vinculis est duct̃.
Capti quoq; sunt præsides arcium Antiquariæ, Moronis,
et Asindi, Bernardinus Marriquis, Ioannes à Pineto, et
Ioannes Montisaluus, et alij complures viri nobiles, quos
erat infinitum numerare. Illud quoq; non omittendum,
quod superat omnem fidem, binos, aut ternos ex hostibus
ante se duxisse in vinculis captos senos, aut octonos.

Quid memoro viros? Mulieres quoq; ex vrbe Mala-
ca egressæ ante se captiuos agebant, vt liqueat illud non
hominum fuisse opus, sed Dei, cuius officium est deponere
potentes de sede, et exaltare humiles. Id quod Lacedæ-
monius Chilon sciscitanti Aesopo quid Iupiter faceret, res-

spōdit, extollit mites, atque superbos deprimit. Hic est Iuppiter noster, id est, iuuans pater, hic et sol iusticiæ: qui, ut ait Macrobius, fulgentia obscurat, et que sunt in obscuro illuminat. Idem est Nemesis, hoc est indignatio, qui virginis effigie contra superbiam colitur.

MAVRORVM Rex iunior ab Aegabrense Comite, et regy ministerij præfecto in pugna capitur.

CAP: III.

X tanto morore, et luctu recreauit, refecitq; gentem Hispanam. Dei benignitas, ne accēpta calamitatis desperatione languescens, ad inchoatum bellum fieret remissior, castigauit nāq; Hispanorum superbiam, non ut animos ad pugnam remitterent, sed ne per insolentiam hostes contemnerent. Nam et pro nobis diuinum stare favorem, vel his duobus argumentis demonstratum est: quod, ut paulo ante diximus, ex vno, atq; simplici regno duos Reges excitauit, quodq; nūc dicturi sumus, alter illorum in nostrorum principum venit potestatem. Quis enim non uidet, ex discordia illa patris cū filio factum esse dissidium, vnde victoria nostra de hostibus originem duxit Saluatore nostro prædicēte. Omne regnū in seipsum diuisum desoladitur. Quæ res in hūc modum est gesta. Ex duobus Maurorum Regibus iunior, qui patre poten-

tior erat, sermens se apud suos, vel ex ea causa maiorem irmodum amari, quod Christianorum nomini esset infensior, atq; belligerandi cupidior, quam maximum potest equitatum, peditatumq; tam ex sua, quam ex patris factione comparat. Neque ita enim desiderabant animis, ut non maius odium in Christianos, quam ipsorum inter se esset. Itaq; parato exercitu, quos potissimum fides hostium inuadrent cōsultantibus, placuit in Cordubenses, et Astygitanos irruere, propterea quod ex superiori strage ad Malacam accēpta, totus ille tractus erat equitum, peditumque numero exhaustus. Lucenam itaque, et Aquilare, castellaque finitima petiunt, agros populantur, arbores frugesque succidunt.

Nuuius ad Aegabrensem Comitem venit, qui ex Vaca oppido suo per grandi equitum, peditumque semper habebat cohortes ad huiusmodi repentinos casus paratas. Is iungit se ministerij regij præfecto, qui Lucenæ oppidi erat dominus, qui duo comparato, nolo dicere exercitu, sed exercitus specie, in hostes eunt. Non credit posteritas, quod ego nunc scripturus sum, sed neque presentes credent, si qui sunt, ad quos scripta mea peruenient. sed neq; ego crediderim, si quis alius mihi narraret, sed habeo mille testes, qui mihi attestabuntur, quorum aliqui interfuerunt, alij ab his, qui interfuerunt, audierunt, aut si adeo sunt curiosi ab ipsis audire possunt. Si acie iusta, si quisq; collatis fuisset dimicādū, cuiq; nostrū cū denis, decē eum cētēnis, et centū cū millēnis res fuisset peragenda. Mauri cum audissent nostros aduētare, castratollūt, equos conscendunt, pedites, Rex iubet, ex-

armenſis pecoribus, & captiuis collectam prædam agere Lo-
 xam verſus, ipſe cum ſuis copijs expectat, an ſe hoſtes perſe-
 quantur, interdum dum pedites, quos præmiſerat, ſubſequi-
 tur. Iamque tranſierat locum, quem indigenæ Martini Cõs
 diſali torrentem appellant, qui ſex paſſuum millibus à Luce-
 na diſtat, cum ſe hoſtes inuicem conſpiciunt, ſubſiſtunt vtriſ-
 que, Mauri, quid noſtri auferent, nam contemnebant illos,
 quia multo pauciores erant, noſtri, quo ad ſe pedites, qui ſes-
 quebantur, ſibi adiungerent. Equites auxilio pedium
 aucti ex vtriſq; agmine facti ſignis infeſtis inuadunt hoſtes,
 qui ex tribus equitum turmis vnã faciunt, quæ à tribus du-
 cibus ordinaretur. Primus erat Rex ipſe, alter exequendi
 iudicij prætor maximus, tertius quem Mauri lingua ſua vo-
 cabant Alatar, hoc eſt Aromatarium. Qui barbaricum
 illud more ſuo inelamantes, quo etiam nos clamore cum ho-
 ſtium vires extenuare volumus, vti ſolemus, excipiunt noſ-
 tros ex aduerſo venientes tanto conatu, tantiq; viribus ir-
 ruentes, vt neq; primos quidem inciuſus ſubſtinere potue-
 rint. Hoc eſt illud grande miraculum, & quod alijs incre-
 dibile viſum iri præfactus ſum, verſi deinde omnes in fu-
 gam dimiſſa præda vni tantum ſaluti proſpicientes. Aſt
 alia ex parte Alphoſus à Corduba domus Aquilarie domi-
 nus, qui eo ipſo tempore Antiquariæ morabatur, ad hunc nũ-
 tium cum præſenti equitatu ſuperuenit, hoſtesque fugientes
 anteuertit, ſeque venientibus opponit in anguſto quodam lo-
 co. Quos ipſe à fronte, comes Aegabrenſis, atq; regij mi-
 niſterij præfectus à tergo ferientes, magnam in illos ſtragẽ

ædunt. In eodem loco inuenta ſunt poſtea mille hoſtium
 cadauera, præter illos, qui paſſim fugientes occiderant.
 Rex ipſe captus, Alatar & duces alij hoſtium caſi, atq; ita vi-
 ctoreſ noſtri ex eo conflictu redierunt in morem triumphi
 cum captiuis, & præda, quam ex hoſtibus auerterant, quæ in
 manubias redacta, in commilitonibus diſtributa eſt. Rex
 ipſe captiuus extra ſortem Comiti donatus, apud quẽ honori-
 fice, atq; pro dignitate regia tractatus eſt. Et ne tantæ rei ge-
 ſtæ monumentum aboleretur à Rege & Regina Comitis in
 ſignibus additum eſt coronatum regis caput catenis vincitum,
 & in ora clipei vexilla nouem, quæ in prælio fuerant ex ho-
 ſtibus capta. Et quia eiſdem victoriæ miniſterij Regis
 præfectus fuerat particeps, eadem inſigniorum ornamenta
 ab eiſdem Principibus, & ob eandem cauſam, illi communis
 cata ſunt.

BELLI apparatus, cenſus illorum, qui
 cum Rege ad Granatensis regni po-
 pulationem profecturi
 erant.

CAP. IIII.

INTER cætera negotia, quæ ad ſenatum re-
 giũ cotidie referebantur, nihil erat frequen-
 tius, quam quemadmodum in Mauros bellum
 inchoatum ordine procederet, & quæ belli ge-

rendi ratio imprimis esset ineunda. Cumq; ea de re sœpe consultaretur, nulla potior inuenta est, quam vt ora maritima numerosa classe obsideretur, ne quid auxilij, aut cōmectus à Mauritania inucheretur, atq; in finibus adhiberentur custodes, ne à terra aliquid alimenti ad hostes perueniret, aut per commercium, aut captiuorum redemptionem, aut furtim, aut alio quouis modo. Tertium restabat, vt per omnia regni hostilis penetratia fierent agrorum populatio nes, villarum, vicorumq; incendia: arborum, frugumq; succisiones, vt qui sine multa Christiani sanguinis effusione expugnari armis non possent, fame cogerentur in deditionē venire. Dispositis itaq; à terra, mariq; custodibus conuocantur omnes Hispaniæ principes, trium ordinum Magistri, Duces, Comites, Marchiones, Comes stabili, Metati, prouinciarum, vrbiumq; præfecti, arciumq; præsidēs, vtq; veniāt cum suis cohortibus, regia autoritate monētur, atq; in diem, locumq; certum, vbi Rex esset, omnes conuenire iussi. Coerunt itaq; in loco, qui ab incolis appellatur Carectum, vbi factō censu, inuenta sunt equitum cataphractorum, atq; leuis armaturæ decem millia penditum armorum ad pugnam: ad succidendas arbores, frugesq; instrumentis rusticis armorum triginta millia: fabrorum, & machinariorum ingens numerus: mulionum, agasonumq;, & carrucariorum, qui iumenta, asinos, bouesq; agerent quadraginta millia, præter lyxarum, calonum, pabulatorum, frumentatorum, pistorum, coquorum, dulciariorum numerosam multitudinem, meretricū prostibularumque, & eorum, qui exercitu nulli sunt vsui, scđ

magno potius impedimento magnam turbam. Exercitus vero à Rege in hunc modum est distributus. Magistro militiæ diu Jacobi, & Marchioni Gaditano, & Alphonso donus Aquilariæ domino, & Ludouico Ferranti, qui postea fuit Comes à Palma, priores sunt commissæ partes.

Posteriores vero Hemerocalio Comiti, & Ioanni Septo maiori Conchelli domino, & cohortium à Duce Infantatus missarum, & quas Dux à Methymna coeli misit præfectis, & Martino Alphonso Montis maioris domino. Mediarum partium cohortes hunc in modum dispositæ. Primam ducebat Gasias Lupides Patellanus Cisterciensis militiæ à Calatraua Magister. Secundam à Monte regio Comes. Tertiam Francisus à Stunica præfectus copiarum, quas Dux placentinus pater, & quas eiusdem Ducis filius Cisterciensis Militiæ à Ponte Traiani Magister.

Quartam Guterius à Septo maiori Caietanus Comes, & Fredericus Ducis Albanorum filius. Quintam Dux Triciensis, cum ijs qui sub illo merebant, & qui à Mentessa, & Vbeta, & Biacia venerāt. Sextam Dux Alburquerqueus, & Ioannes à Methymna Asindica Ducis filius, qui ducebat copias ab Enriquo patre missas. In subsidiaria cohorte, quæ alijs omnibus maior, atq; firmior erat, Rex ipse medius ibat stipatus mille equitibus, quingentis cataphractis, totidemq; leuis armaturæ, qui ex cohorte prætorie Regis & Reginæ fuerant delecti: hanc ducebat Iacobus Lupides Patiequus Villenatum Marchio. Signū vero regium præferebat Alphonfus Siluius, nam Ioānes Siluius cuius hæ

reditario iure illud erat munus, Granatæ in vinculis adseruabatur, ex clade, quam ad Malacam accepimus, quemadmodum in superiori parte dictum est, captus. Ex alia quoque parte pedites cum suis centurionibus in cohortes distribuiti locos opportunos teneri iussi, ballistas, & tormenta, aliaque machinas obseruabant equites, peditesque ab Hispali, & Corduba, atque Astygitana colonia, & reliqua omni Bætica missi. Copijs hunc in modum ordinatis ventum est in locum, quem indigenæ equitem Colcm appellant, ubi ea nocte substituerunt. Postridie eius diei hostium fines ingressi prope illorum oppidum arte, & ingenio loci munitissimum castrametati sunt: oppidani ex munitionibus erumpunt, & cum primis ex cohortibus nostris tumultuariam pugnam prætertant. Sed nostrorum viribus impulsus, cedunt, insequantur nostri, atque vtrique simul oppidi suburbia intrant. Inde quoque hostes repulsi in castellum, arcemque se recipiunt, unde sagittis, telisque petebant eos, qui frumenti arceas moenibus propinquas incendebant: inde quoque tormentorum saxeis orbibus, & stlopetarum glandibus, missilibusque fugantur, atque ita incendium peractum est. Et quia oppidum expugnari non potuit, incensa quoque suburbia, missi quoque à Rege Comes Aegabrensis, & domus Aquilariæ dominus, qui cum parte exercitus Montis frigidi, castellorumque agros vastarent. Atque ita non modo illora et illoræ finitima prædia igni, ferroque corrupta sunt, sed & omnia, quæ intra quatuor miliaria passuum erant, in cineres, fauillasque abierunt.

Tagara

TAGARA oppidum capitur. Alama comitatu instruitur. Tendillanus Comes presidio sufficitur.

CAP. V.

IS rebus ad illoram, Montemque frigidum peractis castra mutantur in locos, unde possent maiora detrimenta hostibus inferri. Nam quacumque tantus exercitus procedebat, non solum pedites ad hoc munus designati, ut runcinis, falcibusque messoribus, & scenarijs, atque rusticis securibus omnia arborum genera, frugesque vastarent, sed & ipse castrorum tractus omnia sternebat: & milites e castris egressi uillas, vicosque finitimos, & molas aquarias, molendinaque dolabris demoliebantur. Erat Tagara oppidum non minus, quam superioris munitum, quod inter Alamam, & Loxam positum nostris perniciosum, hostibus vero accommodum. Hoc iubet Rex oppugnari, fabri lignarij, & ferrarij operi se accingunt. Testudines, arietesque, pluteos, vineas, turresque lignæ aptant, oppugnatores ab omni parte machinas muris admovent, atque murorum fundamenta rutabulis, & bidentibus subruere tentant. Extra muros, & intra moenia vehementer laboratur, neque ullum interea telorum cessat genus: oppugnatores ballistas, & tormentis: propugnatores cæmenticij, lapidibus, & ollis sulfure, ac pice plenis, & admoto igne ar-

dentibus rem suam agunt. Obsessi tandē nostris instantibus cēdunt, atq; deserta murorum defensione in castellum, arcem q; se recipiunt, oppidum hostibus diripiendum relinquunt. Capto oppido cōceptum est deliberari de arce oppugnanda.

Erant, qui dicerent abstinendum esse ab oppugnatione, propterea, quod muri erant crassiores, atq; signino opere ex calce, & arena compacti, neq; aderant sulphurariae machinae ita grandes, quibus tam solida materia dirui posset. Alij dicebant admouendas esse machinas, atq; tentandum putresne essent muri: An ita firmi, vt praesentes machinae nō possent illos demoliri: Placuit Regi arcem debere oppugnari, propterea, quod tanta erat viriusq; sexus & aetatis multitudo, quae eō se receperat, vt deficientibus alimentis breui cogerentur se dedere. Iubet itaq; arcem à quatuor partibus oppugnari: Magistro militiae diui Iacobi, & Marchioni Gaudiano, & domus Aquilaria domino primam commendat: Tricensi Duci, & Ludouico Ferranti Palmae Comiti alteram: Gaspari Ferranti Marriquo cum copijs Cordubensibus tertiam. Ferdinando Verasco, qui Ducis Infantatus copias ducebat, alteram ex turribus, quae pro arci porta stabat, oppugnandam committit. Quisq; illorum, quibus ea cura de mandata est, eodem temporis momento negotium rapit, pugnat, propugnaturq; pro viribus ab vtriusq; durat ea pugna ad horam dici nonam. Vulnerati ex vtriusque parte cōplures viri nobiles, inter quos Enriqus Enriqui Regiae domus maximus Oeconomus. Intermissa est ea oppugnatio, quod vtrique erant defatigati, vt amplius durare non possent.

Postero die repetita est oppugnatio tam acris, & vehementi conatu, ac tam frequenti grandine telorum, vt Mauri non valentes impetum sustinere, cōperint cum oppugnatoribus de ditione agere. Induciae in paucas horas datae, quoad negotium cum Rege transigeretur, & sub fide publicae missus illorum sacerdos, Alfaqui vocant illi, qui ipsorum nomine Regi arcem traderet, si vellet miseris vitam, atq; libertatem cum bonorum retentione concedere: vitam Rex facile concedebat, libertatem & bona condonare noluit propterea, quod ausi sunt bis oppugnationem expectare. Et erant Mauri, qui dicerent mortem potius oppetendam, quam vt se sine vlla conditione dedecrent. Alij nihil exicipientes, & Regis misericordiam spectantes, volebant se dedere. Interea nostricum intellexissent hoc dissidio vires hostium, atque animos defecisse, instant oppugnationi, irrupunt in arcem, repugnantes trucidant, nihil resistentes capiunt, bona diripiunt: praeda Regis arbitrio pro cuiusq; dignitate, & rei bene gestae merito distributa, arcem cum castello, & oppido placuit dirui, atq; solo adaequari. Inde Rex cum exercitu Alaman proficiscitur, quam triginta mille iumentorum vehibus instruit, quibus commotus importabatur, atque vrbs praesidio milites mille partim equites, partim pedites reliquit, quibus praefecit Enicum Lupidum Tendillasnum Comitem, commendatq;, vt non modo arcem tueretur, sed & pro temporum occasione hostibus etiam bellum inferat.

GRANATENSIVM agrorum vas
statio, atq; Regis in Cordubensem
coloniã reditus.

CAP. VI.

INSTRVCTO Alame penario, & vrbis munitionibus reſectis, omnis cura Regis in vaſtandos Granatæ agros traducitur. Illa enim fuit cauſa cur tanto exercitu, tantoq; rerum omnium apparatu hoſtium fines ingreſſus eſt, vt vrbẽ, quæ erat totiũs hoſtilis regni caput, & ciuitatem metropolim, ad alimentorum præcipue inopiam redigeret. Erat Granata quemadmodum in Decadis huius præſatione diximus, tanta equitum, peditumq; armorum multitudine reſerta, vt niſi pergrandi noſtrorum exercitu illa vaſtatio agrorum ſine magno periculo fieri non poſſet. Ex Alama igitur profecti, non modo ſternunt obiter omnia, quæ in via, aut viæ proxima erant, ſed etiam longinquiora, quæ à dextris, ſiniſtrisq; intra quatuor milia paſſuum ab vtroque latere continebantur, vt erant vici, villæ, armentorum ſtabula, magalia pecorum ſpeculæ, & turres, quo ſe paſtores, & agricolæ temporibus dubijs, atq; ſuſpectis recipiebant. Die tertia poſtea quam ab Alama diſceſſerunt, in oppidulo Alendino, quod à Granata quatuor milia paſſuum diſtat, caſtra figunt. Eſt illud oppidum ad radices Oroſpes

de montis poſitum contra collem niuoſum, ab eo fic dictum, quod niuib; ſemper obrutus eſt. Ager illius in circuitu oliuũ, & vitibus, atq; omnium generum arboretis conſtitus: vbi non ſunt arbores, ſata omni frumentorum genere, atq; leguminum & panici culta ſunt. Hæc omnia Rex iubet ſuccidi, & ſterni, atq; lunarijs & meſſorijs falcibus meti. Dum hæc à peditibus fiunt, equites, vt illos à quocumq; ſuperuentu ſecuros reddat, certis in locis diſpoſiti, tumultuarias pugnas cum hoſtibus exercent, qui deinde a matorum pedum auxilio aucti oppidum irrumpunt, diripiuntq; & frummenti areas oppido propinquas igni corrumpunt. Die in ſequenti Rex cum omni exercitu cohortibus ordine ſuo diſpoſitis ſuburbanos Granatæ agros populabundus inuadit, atq; proximè vrbem cum ſubſidiaria cohorte tota die ad veſperam vſque conſiſtit, dum arborum, meſiumq; ſtrages conſecretur. Et quia totus ager ille foſſis incilibus, atq; voragineſis aquæ ductibus interciſus eſt, quorum diſtincta noſtris incognita, hoſtibus explorata erant, certis in locis præſidiarias cohortes exponit, quæ vni ſuccidendarum arborũ, meſiumq; ſtudio intentis pericula prohibeant, ſecuritatemq; præſtent. Populatione itaque agrorum peracta, hoſtes cū viderent, ſe nulla ex parte calamitatem illam prohibere potuiſſe, ad alias ſe vertunt artes: aquarum incilia perturbant, fontes veneno corrumpunt: pontones, & omnia, quæ noſtris vſui eſſe poterant, intercipiunt. Peracta igitur agrorum vaſtatione ex voto, atque Regis ſententia iubet mutari caſtra. Et cum adhuc tempus ſuperreſſet, in quo alijs

quid fieri posset, quod ad bellum inchoatum nostris cōduceret, hostibus nocumento foret, deficiente tamen commeatu earum maximè rerum, quæ ad victum pertinent, coacti sumus domum quisque suam repedare. Rex igitur, Cordubam petit, vbi stipendia militibus, atq; arborum, mesiumq; succissoribus pactam mercedem persolui iubet. Mauri cum viderent se omni ex parte circumuentos à mari classe ingēsti, à terra crebris præsiidijs, regni penetralia ferro, igniq; desolata, mittunt ad Regem legatos, qui pollicerentur suo, atq; regis ipsorum nomine, se redituros quotannis vim maximam Granatensium aurorum, atq; in ciuitributi pignus impressentiarum se daturus obsides nobilium filios, atq; ex regio sanguine procreatos. Rex negotium, in quo de re tanta agebatur, ad Reginam refert, quæ eo tempore in Cantabris Victoriam morabatur intetarebus, quas in Nauaria inchoarat, & quæ ad prouinciæ illius administrationem pertinebāt. At Regina, tamen si nihil magis optabat, atq; ab immortalis Deo precabatur, quam vt videret diem, in quo vrbe Granata, & Granate regno potiretur, ad Regis consultationem respondet, non placere sibi vllas hostibus inducias concedi.

Sed quia multa simul restabant peragenda non modo in Hispania, sed cum finitimis Nauariensibus, & Gallis, cum quibus de Ceretania, deq; Ruscinonis Comitatum pridem pendebat, atque de Nauaria quoque spectabatur, non despicere tamen temporarias hostibus inducias concedi, dum modo sequestro deponerent arcēs, & Castella, quo pignore tributum illud, quod se redituros quotannis pollicebantur,

esset certum, neque dubia fide soluendum. Nam quod de obsidibus dicebant, apud illos, qui non multi obsides faciunt, nihil certi afferbat. De castellis, & oppidis sequestro deponendis non placuit hostibus, sed neq; Regi & Reginae de dandis obsidibus conditio. Res itaq; infecta mansit, & Reginae iussu, quæ in huiusmodi rebus erat scrupuliosior imperatum, vt fines diligentius vtique obseruarentur, & quod in redimendis captiuis nullum fieret commercium, vnde aliquid alimenti hostibus accederet, quin potius ipsa patiebatur, ex re sua pecuniarum partem contribui, quæ huiusmodi in rebus collusionem aliquam cum hostibus fieri.

DE reddenda libertate Maurorum Regi iuniori deliberatur, & primo quod non sit reddenda.

CAP. VII.

CVM adhuc Rex Cordubæ, et Regina in Cantabris Victoriam moraretur, Maurorum Regis iunioris mater, et qui factionem illius sectabantur, miserunt legatos, qui agerent cum Rege nostro, quemadmodum Rex, qui apud Aegabrensis Comitem in vinculis erat, donaretur libertate, quam non gratis, sed ingenti precio dicebant se velle redimere. Imprimis perpetuo obsequio sui ipsius, & illorum, qui se in

Granatæ regno sequebantur. Deinde certo aureorum vet-
 tigalium numero, qui tributi nomine quotannis Hispanorū
 Regibus penderetur. Tum Christianorum, qui in Gra-
 natæ regno captiui erant, certo quoq; numero eorum, quos
 Rex ipse nominaret. Rex audita legationis summa, dat
 literas ad Aegabrensem Comitem: utq; ducat, aut mittat ad
 se Maurorum Regem, petit. At ille nō grauate iustis Re-
 gis obsequutus, Regem captiui dedit. Laudatur Comes,
 atque honorifice ab Hispanorum Rege accipitur, gratiasq;
 illi agit, quod tam impigrè illius voluntati obtemperarit, Re-
 gem captiuium Martino Alarconi Porcunatis arcis præsidē
 adseruandum tradit: ipsum regem afflictum videre noluit,
 quoad decerneretur quid de illo statuendum esset, sed bene
 ut de se, deq; Regina coniuge speraret, illi nunciari iussit,
 utq; interim hæc vna spe captiuitatem suam cōsolaretur.
 Ad hæc tã benigna regie volūtatis oracula Maurus respō-
 det, se non posse sub tantis, ac tam beneficiis Principibus in-
 luctu, atq; mœrore esse, & quod vna tantum res in calamita-
 te sua dolebat illi, quod videretur nunc necessitate cōpulsus
 facere id, quod cū esset liber summopere concupierat, hoc est,
 subijcere se illorū potestati, ut ab illis acciperet regnū Gra-
 natense, quæ admodū auus paternus illud acceperat ab imor-
 talis memoriæ viro Ioanne Hispanorū Rege secūdo socero
 suo, atq; Reginae suæ cōsortis patre fortunatissimo. Et quia
 Regis præsentia alijs cōpluribus in locis desiderabatur, non
 modo in rebus, quas Regina in Nauariæ finibus inchoauerat
 sed etiam in ijs, quæ in prouincia Tarraconensi per vr-

bium præfectos, atque ciuitatum gubernatores administras-
 bantur: antea quam Rex ex Bætica proficisceretur, prospis-
 ciens bello, quod cum Mauris acceptum, atque deinceps ge-
 rendum erat, disposuit, quibus in locis oportebat, Limitas
 neorum militum cohortes, quibus præfecit & duces, qui si-
 nes ab hostium incurribus tuerentur, & quoties illis videre-
 tur bellum iniucem inferrent. Quod vero ad Regem
 Maurorum iuniorem attinebat, retulit ad senatum, qui tunc
 frequens erat, non solum extogatis ciuibus, atque ciuilibus, &
 Pontificij iuris consulti simis, sed ecclesiarum etiam prælas-
 tis, & totius Hispaniæ principibus viris. Mauri Regis
 procuratores pro libertate illius iudicanda offerrebant, quem
 admodum paulo ante diximus perpetem Hispanorum Regi-
 bus subiectionem, & aureorū quotannis duodecim millia,
 & ex captiuis Christianis, qui in Granatensi regno inueni-
 rentur, tercentum eorum, quos Rex noster nominasset.
 Duros quoq; se impræsentiarum pollicebantur obfides, si-
 lium vnicum Regis legitimum cum alijs Maurorum illus-
 trium filijs, eorum scilicet, qui essent factionis eiusdē stus
 diosi. Postulabant etiam captiui Regis nomine auxilium
 ad ea expugnanda oppida, & castella, quæ post captiuitatem
 suam ab illo descuerant ad Regem senioresem patrem suum,
 idq; nisi maturè fieret, alios ex desperatione suæ libertatis
 illorum exempla sequituros. Sententiæ procerum, atq; ino-
 firmatum etiam ea de re fuerunt variæ. Alij dicebant nul-
 la conditione reddendum esse, qui semel in vinculis teneren-
 tur. Alij contra, non modo reddendum esse libertati, verū

etiam auctum præmijs, & honoribus dimittendum, afferē
banq; vtriq; rationes, quibus sententiam suam tuentur.
Eorum, qui priorem defendebant, princeps erat diui Iaco
bi Magister, qui post lōgam in senatu regio disceptationem
huiusmodi apud Regem habuit orationem. Tria, inquit,
sunt clarissime Rex, quæ veniant in dubitationem, quoties
de bello hostibus inferendo deliberatur. Primum de genes
re belli. Alterum, quibus medijs conatus nostri victoriam
consequantur. Tertium, quo pacto ea, quæ victoria nobis
peperit, quam diutissime conseruari possint. Genus belli est
ita iustū, & honestum, vt nullum magis esse possit: ita vtile
& necessarium, vt nullo modo sit dissimulandum. Nam
quid honestius excogitari potest, quam pro Christiana reli
gione cōtra nominis Christiani hostes arma induere? Quid
iustius, quam repetere armis ea, quæ iniuste nobis fuerunt
erepta? Quid magis necessarium, quam aduersarios nos
stris iugulis intentos funditus perdere? Quid vtilius,
quam fines nostros propagare, atq; hostium limites compe
scere? Sed hæc de re nulla mihi controuersia est cum ijs,
qui huic meæ sententiæ refragantur: idem sentimus, in eodē
statu causæ sumus, de hoc omnis contentio est, sit ne reddens
dus libertati Rex captus, an potius æternum in vinculis res
tinendus. Ex his duobus virum sit impendenti bello cōs
ducibilis, nunc disceptamus. Est autem hoc bellum, cui nūc
insistimus, non ita difficile, vt sit extimescendum: non ita fa
cile, vt sit contemnuendum. Quare pro belli magnitudine
non omnia, neq; ab omnibus auxilia sunt querenda, sed ea

tantum, quæ nos honestè iuuare possunt. Nunc autē pensita
tis vtriusq; partis viribus, omnia sunt nobis potiora, milis
tum numerus copiosior, corporis, atq; animi vires multo ala
criores, belli gerendi duces præstantiores, machina, &
quibus hostes petantur, & quibus nos ab hostibus tueamur,
magnitudinis, & multitudinis incredibilis apparatus. De
exitu vero huius belli quid illi timeant, & quid nos speres
mus, vel hoc est argumentū maximū, quod sæpe tentarunt
emere pacē, vel saltem inducias, pollicentes maria, & mon
tes auri, atq; tributi nomine perpetuā seruitutē. Quā obla
tā conditionē quasi turpē reieicistis, quia vobis erat in ani
mo non per partes, sed totā simul extinguere gentē Mahu
meticā ex Hispania. Et quid prodest, postea quā hoc bel
lum inchoatū est, tot fecisse belli apparatus, tot expeditiōes,
toties congregasse populos, tot adijisse labores, & pericula,
si nunc in medio rerū conatu negotiū infectum relinquitis?
Quod si hunc Regem, quem in vinculis habetis, iuri suore
stituitis, omnia hæc perdidim⁹, ut de nobis dici possit illud,
quod est in Græcorum prouerbio: oleum perdit, & impen
sam, qui bouē mittit ad ceroma. Atqui, inquit isti, pro li
bertate sua offert duodecim millia aureorū annua, dicāt mihi
obsecro, quāta portio est hæc ex summa illorū millionū, quæ
in hoc superiori biēnio exhausta sunt in huius belli sumptus?
nō dico ex vestigalibus regijs & fisco: ex mutuis & ex ar
ctilonib⁹: ex impositionib⁹ & tributis: ex cruciatis & apos
tolicæ Sedis subsidijs, sed ex uiolētā cōuocatiōe, & delectu
ciuitatū, oppidorū: ex coactiōe angariarū, & per angaria

rum, per omnes totius regni populos. Atq; vt iam veniam ad vltimum ex tribus illis, quæ proposui me dicturū, quomodo possint, quæ in bello parata sunt, quam diutissime retineri, quæro ab istis, si captiuo Regi libertas redditur? an cum libertate etiam pars illa regni, quam nunc possidebat, condonanda est? & altera pars, cōtra quam gesturus est bellum, cui cessura est, illi ne? an vobis, à quibus in auxiliū belli copias petiti? Respondebitis, opinor, quod vtraq; pars vobis est cessura, quoniam semel seruitio suo libertatem emit, & vt iurisconsulti dicunt, quicquid seruus acquirat, domino suo acquirit. Ita ne ò cæci fidendum est libertati alicuius, quam necessitas dedit? Omnis seruitus violenta est, nihil autem est violentum, quod diutius permanere possit. Cum viderit se liberum, dicit se non teneri redere, quæ necessitate coactus pollicitus est se daturum. Est igitur vero quam simillimum, quod libertus hic vester nō nobis, sed sibi ipsi militabit. Quid? quod neutra Maurorum factio isti obtemperabit. Non quæ patrem sequitur obseruantia suæ religionis, & obsequiū, quod illi debent, non quæ ipsum sequitur, cum cum viderint deuinctum regibus, qui alienam religionem sequuntur. Atq; vt vno verbo sententiam meam tibi ò clarissime Rex ostendam, ita sentio, bellum hoc prosequendum esse, Regem captiuum retinendum esse in vinculis, ne ex hoste vno, & eo quidem senecta ætate confectum, nobis faciamus duos integros, & geminatis viribus robustiores, neq; in libertate nomine tributū pendant vobis quantum, & quandiu ipsi volent, sed in

seruitute, & sub munitionibus vestro præsidio instructis redant quot annis, quantum Celsitudo vestra redendum esse statuerit.

MARCHIONIS Gaditani oratio,
quod Rex Maurorū iunior sit
reddendus libertati.

CAP. VIII.

NORV M, qui in senatu regio partem alteram tuebantur, sentiebantq; captiuum Regem libertate donandum esse, princeps erat Rodericus Pōtius à Germanica legione Marchio Gaditanus, qui hac de re iussus à Rege sententiam dicere, huiusmodi habuit orationem. Ex tribus rebus, quas Magister militie diui Iacobi vir perquam illustris, dixit, de prima militum est mihi cum illo certamen, nam de bello hoc prosequendo quid ego in secretiori senatu vestro, atq; hoc in loco publice, & alijs in locis cum familiaribus meis, & amicis priuatim dixerim, tu es mihi testis clarissime Rex, & illi, quibus cum hac de re sepe sum loquutus. De quo nunc disceptamus, videndum, atq; imprimis discernendum, an ex miserādi huius Regis captiuitate Celsitudini Regiæ, si detineatur in vinculis, aliquid honoris accesserit, magis quam glorie: & veræ laudis accederet, si libertate donaretur. Fuit quidem Regiæ maiestatis vestræ ab vno, atq; altero ex sub

ditis Regem hostium prælio superari, captiuum in pompâ triumphi duci, sed in vinculis detineri, per Deum immortalem obsecro, quid habet honoris? Quid? quod apud genus hoc hominum non est ita sanctum, ac venerabile nomē regium, quemadmodum apud nos, itaq; pro libidine, atque leui ex causa Reges abdicant, proscribunt, occidunt, atque in eorum locum alios sufficiunt. Quod si in viuos, & inscumes, atque in sua potestate constitutos hoc audent, quid non in captiuos facient? Et vt ex eis exempla petamus, ab eo, quod sæculo nostro fecerunt hoc ipso Rege capto, quē nunc in vinculis habemus, plerique omnes suæ factionis ad Regem patrem descuerēt oblitī, & nominis, & fidei, quā suo Regi obstrinxerant: vt Celsitudo vestra existimet, se non habere captiuum Regem, sed ex media plebe obscurū hominem. Sed videamus nunc, & æqual lance perpendamus, quid vtilitatis ex hac Regis captiuitate nobis accrescat, aut è diuerso quid detrimenti ex eius libertate. Dum inter se pater, & filius dissidebant, atque de principatu beligerabant, vterq; negotium nostrum agebat, vterq; nobis militabat. Neq; enim erant tantæ illorum vires, vt & nobis resistere, & inter se decertare possent. Nunc vero posteaquam iunior hic Rex captus est, & in vinculis tenetur, ex duobus ad monarchiam res est redacta, maius negotium nobis accessit, quam prius erat, quoniam duplices illorum vires in vnum corpus coierunt. Quid igitur, inquis optime Rex, tu faciendum censes? nimirum, vt rediite gressus discordia inter patrem, & filium Reges, & se munis

vulneribus conficiant, vt non sit nobis cum vno duplici bellum gerendum, sed cum altero ex duobus, quorum alter pro nobis militans, faciat aduersarij nostri partem debiliorem. Restat nunc suspicio illa & timor, ne pater, & filius nomina pietatis, & naturæ pignora inter se redeant in gratiam. Hoc inter priuatos passim fieri solet, inter Reges vero nunquam, si semel regnandi dulcedine inescati sunt. Quoties legimus, non solum apud poetas, sed etiam apud historicos, partim externos, partim domesticos, patres à filiis regno eiectos in exilio vixisse? Nam fratres à fratribus vulgar est, vsq; adeo, vt, quod ait poeta. Nulla vnquam potestas consortem patiatur. Quare pater, & filius nunquam cessabunt inter se certare, ille de regni possessione tuctanda, hic de patre ex regni culmine disturbando. Alenda est igitur inter eos discordia, atq; non solum hic dimittendus, sed etiā, si potest fieri, tertius aliquis submittendus, vt si vnum è tribus fors interceperit, nunquam desint regni cōpetitores. Neq; multifaciendum est, quod de rebellionē isti formidant, si non permanserit in officio: nam & in grati crimen apud illum manebit, si fidem violauerit: apud te vero beneficentiæ, atq; magni animi opus immortale, cuius nunquam pœnitebit. Simul etiam & eodem facto apud omnes gentes potentiæ magnitudinem ostendes, cum addiderint, Regi, cum quo bellum gesseris, dedisse libertatem, & in regni partem restituisse. Duabus igitur in rebus vno opere te ceteris præstare monstrabis, quas antiquitas Ioui tribuebat, quas et nos Deo nostro viuo, & vero tribuim?

optimum, & maximum appellantes, optimum propter beneficentiam, qua erga cunctos mortales utitur, & maximum propter omnipotentiam, quae non per partes, ut cætera, sed per omnia se extendit. Per beneficentiam igitur captiuum donabis libertate, per potentiam non timebis rebellionem. Dicant igitur nunc isti, quis huic meae sententiae aduersantur, utra sit favorabilior, & magis ad pulchritudinem, honestatemque accedens: mea, in qua dico Regem captiuum libertate donandum, an sua, in qua dicunt in vinculis, ac seruitute detinendum? Cumque tria sint genera honorum, propter quae omnes omnia faciunt, vile, incundum, & honestum, quae uilitas prouenit ex unius non Regis iam, sed hominis in seruitute, & vinculis positi captiuitate, cuius neque tu possis uti opera, neque sui precio redimere? Quae uoluptas ex eius vinculis? an stridor ille catenarum, & manicularum, compedumque strepitus delectat? Quae pulchritudo, & honestas, ut te iuuet benefecisse, & benefactorum frui conscientia, atque unde spectare possis gloriam immortalitatem? Haec Marchionis sententia plerisque mouit, non solum ex partis suae studiosis, sed ex ijs etiam, qui antea refragabantur, atque imprimis Rex ipse uisus est propensior in eandem sententiam. Sed quia Magistro aliud uidebatur, & plures quoque illi assentiebant, placuit rem integram ad Regem referri. Quae respondit, non displicere sibi, quae Marchio sentiebat, praesertim cum de captiuorum redemptione agerentur, & quod maiorum suorum exemplo multi Maurorum Reges olim illi fuerint subditi, atque tributarij.

Iussus

Iussus itaque Rex iunior venire Cordubam, Regis nostri ad genua supplex cum dextram manum auersam exosculari uellet, eamque ut porrigeret, ab astantibus admoneretur, propterea quod subditus, & tributarius, facerem, inquit Rex noster, si in illius regno mihi faciendum esset, nunc uero in nostro, quia hospes est, & libertate donatus, comiter, atque honorifice tractari oportet. Factus igitur ex seruo libertus concepit uerbis iurauit se staturum pactis conuentis rerum omnium, quae transacta fuerant, atque intra certum tempus omnia exequuturum: atque ita liber, & multa suppellectili, & vestium ornamentis donatus, in regnum suum rediit, ex cohortate praetoria adhibitis custodibus, qui illum in patriam prosequerentur, incolumemque reducerent.

MAVRORVM Regis senioris cor
piae à Palmensi Comite ad
Lupariam turrim
delectae,

CAP. IX.

MAVRORVM Rege iuniore dimisso, ordinatisque rebus, quae ad limites Baeticae uedos, & ad bellum hostibus inferendum pertinebant, Rex à Corduba profectus iter suum ad Regem nam tendit, quae per id tempus uictoriae in cantabris morabatur, atque ostiter illustrauit fanum illud per omnes Hispanias

nias celebre, quod ad annem Lupi diuæ matri Deiparæ de dicatum est, in quo nouendialibus vigilijs ex nostro religionis more operatus est. Interea Mauri, qui Regem seniorum rem sequebantur, cum audissent iuniorem impetrasse à Rege nostro non modo inducias, & pacem, sed etiam copias in auxilium contra partes illas, quæ patrem sequebantur, ad odium, quod antea illius habebant ex publica similitate, accessit aliud ex religione dicentes, illum rem impiam, atque nefariam, & contra Mahumeti legem fecisse, quod cùm Christianis fœdus percussisset in perniciem suæ gentis. Sed & plerique illorum, qui cum antea sequebantur, suæ religionis amore ducti, ab illo ad seniore Regem defecerunt.

Cumq; audissent Regem nostrum ad superiores Hispaniæ partes profectum, cõegerunt totas Granatensis regni vires, & vno omnium consensu ex equitibus, & peditibus facto pergrandi exercitu, statuunt Baticæ nostræ fines inuadere, populari agros, & ferro, atq; igni omnia vastare. Erat genus hominum tam ex Christianis, quam ex Mauris, qui prædandi, atq; homines capiendi studio semitas obsidebant, atq; inde in viatores, & pecudum, armentorumq; pastores, & rusticos agrorum cultores grassabantur, Almogavares lingua punica vtrique vocant: ex ijs Christiani septem fines hostium transgressi, dum ex vertice quodam montis interdium specularunt, quo in loco noctu grassarentur, ex specula prospiciunt Maurorum copias agminatim procedentes contra limites, qui ad Hispalim, & Asindum pertinent. Hi omissa speculatione, cui erant inlèti, partiti inter se locos,

quo quisq; illorum esset iturus, ut nostros certiores faceret de hostium superuentu, alius ad Ludouicũ Portucarrerium Palmæ ad Singilim dominum eo tempore, ac postea comitem, alius ad Astygitanã coloniã, alius ad Asindum, alij ad arcium præfides, & cohortiũ præfectos eunt, illosq; monent, quò profiscantur, & quid essent facturi. Palmensis comes eiusdem rei finitimos duces facit certiores, ut cum presentibus copijs in certum locum cõeant, ipse cum amicis, & familiaribus, atq; domesticis suis, & alijs, qui se illi agglomerarant, pergit in occursum eò, quò suspicio erat hostes esse venturos. Qui tripartito exercitu pylas, faucesq; montium peditum præsidio munierunt, ne postea occupatas à nostris cõfecto negotio, reditus in patriã intercluderetur. Equites in partes diuisi duas, altera ad agrorum excursiones, populationesq; missa, altera, quæ firmiter erat, in insidijs collocata est. Excursiones in Vtrariæ agros faciunt, per cãposq; sparsi prædas agunt. In eos Portucarreri cõsocijs, & comilitonibus exercitum mouet, in eosq; palates irruit, ipsi se ad insidias recipiunt. Nostri cedentibus instant, quoad ventum est ad insidias. Et quia in partes duas erat diuisi, in anteriore Moroni, & Vrsin. eoppidorũ præfides, & cohortiũ Magistri à ponte Traiani, & Hispanæ societatis præfecti, in hos insidiarum subseffores erumpunt. Pugnatur æquo Marte ab virisque, fractisque hastis iam cominus gladijs, & pugionibus res agebatur, superuenit Portucarrerius cum recentibus copijs, & non magno negotio hostes in fugam vertit, atque in duas partes diuisos, alteram persequitur,

altera in Marchionis Gaditani copias casu incidit, cum ad hunc nuntium auxilio veniret Asidensibus, & suis comitatus. Cæsi sunt complures ex hostium principibus, & capta signa quindecim, quæ Portucarrerius cum huius victorie nuntio misit ad Reginam, quæ eo tempore in Cantabris agebat. Fuit tanta omnium letitia ex eo nuntio, ut publicè sint decretæ supplicationes, candelæ, & funalia per vrbis vicos accensa. Regina vero tanti facinoris autorem, eiusq; victoriæ socios collaudat. Vxorem Palmensis comitis veste auro intertexta donat, qua in festo Magorū, quos vulgus appellat Reges, quotannis vteretur, ut illius diei, in quotantares gesta est, sempiternum aliquod monumentum relinqueretur. Nec multos post dies Marchio Gaditanus cum ab exploratoribus accepisset Zaharam castellum, quod in belli huius initio diximus à Mauris captum, exhaustum esse incolis, & negligentius obseruari, atq; non diffisculter capi posse, Portucarrerius eundem acciscit, & ex Asindo, atq; finitimis (vnde cumq; potuit) equitatum sibi adiungit, perq; medie noctis silentium Zaharam proficiscitur. Iuxta muros secreto quodam loco armatos decem ponit, & post illos proximè alios septuaginta, ipse autem cum reliqua manu non longe in insidijs latet. Sub primam lucem dimittit aliquot ex peditibus, qui per campos grassarentur. Ex castello erumpunt equites ad septuaginta, neq; enim plures erant, quos sequuntur vigilantes, & circitores, & qui nocte hesternam in stationibus fuerant: murorumq; custodiam deserunt, non enim putabant inter diu castellum oppugnari posse,

Interea ex militibus nostris vnus scalas munitionibus adpromouet, murum scandit, quem decem illi sequuntur, quos diximus, partemq; muri occupant, pugnamq; cum Castellanis conferunt. Accurrunt reliqui septuaginta, atq; vnam ex portis capiunt. Qui ex castello eruperant, cum audissent hostes intra munitiones admissos, ad mœnias recipiunt, quos insequuntur, qui latebant in insidijs, & cum fugientibus simul Castellii portas intrant. Castellani in arcem conuenientes obsidentur, & quia plures erant, deficientibus alimētis diu in obsidione durare non poterant, ex pacto arcem Marchioni tradunt, ipsis autem abeundi (quò vellet) permissa libertas. Atque ita castellum nuper amissum Marchionis industria receptum est.

TENDILLANI Comitis in vrbe
Alama Stratagema in signo, atq;
aliæ res ibidem gestæ.

CAP. X.

capitulum nota.

○ C in loco restat nobis narrandum Stratagemata illud in signo, quod non solum per omnem Hispaniã celebratur, sed per vniuersum nominis Christiani orbem circumfertur. auctor illius, atq; inuentor fuit Enicus Lupides Comes Tendillanus, quem Rex & Regina præfecerant cohortium præsidio, quas ad Alaman tutandam reliquerant. Is cum pri

mum huius negotij administrationem suscepit, milites ni-
 mia solutos licentia cœrcuit, atq; imprimis Scipionis Aemi-
 lani, & Q. Metelli exempla sequutus aleatores & scorta,
 popinas & cauponas, & cœtera exercitus impedimenta è
 castris sustulit, ipsos milites in studijs equestribus, pedestri-
 busq; exercuit, in Granatenses agros, quoties dabatur oc-
 casio, excursores, atq; exploratores mittebat, neq; vnquam
 ipse quiescebat, neq; hostes quietos esse patiebatur. Tan-
 tumque terrorem Mauris finitimus incusserat, vt neq; subur-
 bana prædia excolèdi tempus, locumq; daret, neq; saltem in-
 tra cubiculum somnos perpetes ducere, liceret. Hyems
 illa, quæ præcesserat, fuit pluuiosa, mirique putres ebibes
 bant imbres ex stillicidijs cadentes, eum subito compagibus
 saxorum solutis corruerunt, magnamq; vrbis partem nudã
 reliquere. Quod si casus tantæ calamitatis ad hostium au-
 res peruenisset, actum erat iterum de Alama, multosq; per
 annos regni illius excidium immoratum fuisset. Ex illa mu-
 rorum ruinatantus terror milites prædiarios omnes inuasit,
 vt ex desperatione nihil iam nisi de fuga, & de vrbe
 deserenda cogitarent. Sed bene, quod Dei benignitas dum-
 cis mentè excitauit, atq; vt ait Poëta, duris vrgens in rebus
 egestas: & illud. Ingenium mala sæpe mouent: & illud
 quoq; & labor ingeniu miseris dedit. Iubet itaq; comes
 Tendillanus, qua parte nouus ingentem fenestram patefecce-
 rat, consutis luntheis prætendi muri speciem, tam similem ue-
 ro, vt procul aspicientibus nulla videretur esse differentia
 inter verum, & a simulatum. Et ne qui straussuga prodez

vet hostibus, quid intra vrbem accidisset, iubet diligentius
 portas, & posticos custodiri: ne quisquam temere intraret,
 & egrederetur, aut moenia transiret. Iubet interea par-
 tem muri lapsam substrui non opere tumultuario, sed ex cal-
 ce, & cementicijs lapidibus multo firmitus, quam antea fue-
 rat. Sæpe hostium exploratores venerant captantes ex oc-
 culto, quid apud nostros ageretur, sæpe etiã excursores equi-
 tes vrbem obequitabant, nunquam tamè senserunt quicquã
 in ea parte murorum fuisse immutatum, non colorem, non
 speciem, non quicquam aliud vnde ruina illa posset percipi.

Cumq; rei pecuniaria inter milites maxima esset difficultas,
 propterea quod stipendia suo tempore non solucretur,
 neq; de futura solutione certam haberent fidem, conuocatis
 omnibus dixit se habere pro certo, quod pecuniæ ad stipen-
 dia soluenda iam essent à Celsitudine regia decretæ, seq; nõ
 modo in dies, sed in horas singulas spectare illas: quare, vt
 bono animo forent, hortatur: polliceturq; se daturũ interea
 non veras, sed imaginarias pecunias, quibus inter sererũ
 venditum commercia exercerent, fidemq; suam interponit,
 vmbrales illas pecunias veris se redempturum. Ex char-
 ta igitur panucca facit schedulas sua manu, atq; subscriptio-
 ne signatas, quibus imponit nomina precium, quantum
 quæq; sit valitura: quasdam vocans aureos, quasdam
 argenteos, quasdam æreos, & in vno quoque genere plu-
 res differentia, puta asses, semisses, trientes, quadrantes.

Iubet, vt nemo suppositicias illas pecunias recuset. Ex
 illis ficticijs pecunijs stipendia militibus persoluta sunt, &

per illas emptiones, venditionesque factæ, tanta fuit Comitibus autoritas, atque reuerentia. Idem quoque sumptu suo in Alcalá regia vrbe Pharon erexit, constituitque vt per noctem perpetem funalia arderent, quò captiui ex vrbe Granata elapsi fugam erigerent. Hoc anno Ludouicus huius nominis vndecimus Gallorum Rex Ambasiæ diem suum obiit. Cui successit Carolus octauus. Hoc eodem anno Ioannes Lusitanorum Rex animaduerti iussit in

* Vergancensem Ducem, de quo suspicio erat cum alijs ex eiusdem regni nobilibus in Regis necem coniurasse. Tres illius fratres in exilium missi, Lusitanorum Comes Pharius, & Aluarus à Lusitania, qui postea fuit Hispaniarum Regis & Reginae senatus princeps.

ptæ promontorium cum oppidulo, Episcopij sedes transferretur. Rex, cuius ope nostri Duces vsi sunt, cum vxore Regina ad Principes nostros Madritum missi. Adhuc due aliæ restabant insule debellandæ Teneriphion, & Palma, de quibus suo in loco dicemus, & quo pacto Alphonsus ab Augusti luco rem gerente aliarum quinque numero, & cultu, & religione accesserunt.

STRAGES nostrorum in præruptis ad Malaçam iugis accepta Magistro diuini Iacobi & Marchione Ganditano ducibus.

ÆLIAN

TONI NEBRISSEN

SIS HISPANARVM ATQVE HIS

panensium rerum historici Decadis Secundæ
liber Tertius. De Ruscinonis & Ceretaniæ comitatu reddendo, & legationibus hinc inde ea de re missis.

Caput Primum.

LDOVICVS, de quo infine libri superioris diximus, cum moreretur, testamento suo iussit, Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatus Ioannis Tarraconensium Regis hæredibus restitui, & qui viuens Ioanni viuenti, neque illo vita functo Ferdinando filio hæres di reddendum curauit, idem morti proximus conscientia teste coactus legitimis dominis reddi iubet. Fidemque publicam soluens, mittit literas ad eos, qui arces præsidio tenebant, vt transferrent possessionem in illos, quos Rex & Re

gina Hispanorum Principes nominassent. Interim Ludovicus moritur: quibus negotium demandatum erat, accepto nuntio de Regis morte executionem differunt, quo ad Carolus Rex Ludovici successor consulere tur, an quicquã novi ea de re vellet decernere, qui per literas iubet, executionem testamenti, & restitutionem illam debere protelari, quoad de integro eadem de re deliberaretur, quid fieri iure deberet. Mittitq; oratores ad Regem & Reginam, qui patris obitum, & suam in regnum Gallie successionem nuntiarent: dicerentq; sibi gratam fore societatem, atq; amicitiam maiorum suorum cum Hispanorum Regibus ab antiquis temporibus observatam, & ut ipse quoq; si ipsis videretur, iniuolabiliter observarent. Cui legationi à Rege & Regina responsum est, se dolere, atq; egre ferre obitum clarissimi Regis patris sui, tum quod erat amicus, atq; fœdere sibi coniunctus, tum etiam quod erat vir bonus, atq; sociorum, & amicorum socius, et amicus: et quod magis in Rege laudandum est, iustus, ac timens Deum. Quod tamen cum relinquere filium, qui patris mores imitaretur, amicosq; et socios conservaret, atq; in officio retineret, eo nomine se gaudere dixerunt, seque brevi missuros legationem oratorum, qui partim de obitu patris Regem consolarentur, partim congratularentur illi de noua regni successione, simul etiam, ut antiquum fœdus cum illo renouarent: et vt, quod pater moriens de Ruscionis, et Ceretanie comitatibus legauerat, executioni mandaret. In hæc verba oratores dimissi redierunt. Nec multo post missi legati duo, Ioannes Riparius vir domi, et

militiæ insignis, et cum eo Ioannes Arius vnus ex regijs senatoribus, et qui postea fuit Episcopus Segouiensis, qui cum literis, et mandatis, simul etiam, et publicis instrumentis, atque facultate faciendi omnia, quæ Regis & Regine nomine facienda essent. Erat eo tempore Gallorum Rex Turroni, quas nostro tempore vocant Turres in Turonia, quo cum venissent, publice legatio exposita est, atque omnia peracta, quæ in mandatis habuerant. Ad quam legationem Rex ex scripto responderi iubet, sibi omnia esse grata, quæ Regis & Regine Hispaniarum nomine fuerunt exposita.

Quod vero ad Ruscionis, & Ceretanie comitatus attinebat, quia inde videbatur instaurandæ societatis, & amicitie fundamentum pendere, respondet sine vlla conditione sibi placere fœdus cum Hispanorum Regibus, quemadmodum à maioribus suis semper fuerat percussum. De comitatibus vero Ruscionis, & Ceretanie reddendis sibi, non constare, quo iure possideret: atque si è possessione cedendum sibi foret, aliam rationem futuram cum Hispanorum Regibus, eorum scilicet, qui Castella appellantur, atq; aliam cum Tarraconensium Rege, qui per Reginam coniugem Hispaniæ dotalis regno successit. Quare ea de causa dicit se missurum legatos viros bonos, & legum, iurisq; peritos, qui causam omnem cum Hispanorum iure consultis disputent, atq; decidant, quid vtriq; parti sit faciendum, quominus antiquum fœdus inter Hispanos, Gallosq; violetur.

Hoc responso nostris oratoribus dato, quia videbant negotium, cuius causa venerant, in longum tempus differri,

neq; vnquam habiturum esse finem, statuunt contestari Regem ipsum, regiumq; senatum, atq; illius regni triplicem virorum ordinem, vt quoniam per ipsos staret, quo minus antiquum fœdus, & Hispanorum Gallorumq; Societas instauraretur, neq; iustam esse causam, cur rei effectus impeditetur, immo pretextum non reddendi committatus illos, quos iure diuino, & humano reddere tenebantur. Igitur coram omni populo, atq; imprimis ipsius Regis procuratoribus obtestati sunt ipsum cœli numen, & si vsquam iustitia est, & mens sibi conscia recti, deinde ipsum Regem, atq; alios omnes, qui partem aliquam publicæ gubernationis ab illo acceperant, vt quicquid detrimenti ex ea causa alterutri Regno accidisset, in caput illorum recideret, qui tantorum malorum occasionem dederint. Simul etiam obtestati sunt reum fore mulctarum, quæ sunt fœderis violatoribus impositæ, præter iuris iurandi contemptam religionem, quæ solum Deum habet ultorem. Ad hanc oratorum contestationem Gallorum Rex iubet responderi illud idem, quod antea responderat, cum primum ea de re fuerat postulatus, se velle, & quidem libentissime, stare pactis conuentis, & antiquo fœderi, quod maiores sui pepigerant cum Hispanorum Regibus, illis tamen quos appellant Castellanos: Ruscinonem vero, & Ceretaniam, quæ Gothalanæ provincie erant contributa, non pertinere ad Castellam, cum qua fœdus ab antiquo percussum erat. Nihilominus tamen semissurum legatos pollicetur, qui in ipsius Regis & Reginae curia questionem illam disceptent, decidantq;, atq; deinceps

de fœdus sanciant, atq; confirment. Atq; ita oratores in fœcto negotio, cuius causa venerant, dimissi sunt, atq; à Rege digressi, redierunt.

ORATORES à Gallorum Rege dimissi, cum responso dubio de confirmando fœdere.

CAP: II.

GALLORVM Rex reputans secum ex responso, quod Hispanorum Principum oratoribus dederant, nihil aliud sequi, quàm inter duos potentissimos Reges disidium in vtriusque regni perniciem, tentauit oratores placare muneribus, atq; imprimis Ioannem Riparium, qui legationis erat Princeps. Nàm cum illa fœderis antiqui renouatio favorabilior esset Gallorum Regi, propterea quod in Regni nouitate non dum regnandi fundamenta iecerat, multaq; restabant illi peragenda, vt tuto regnare posset, rogabat illum, vt apud Regem & Reginam, suum illud responsum, quod dederat, leniret, interpretareturq;, vt qui nihil aliud magis cuperet, quam illorum benevolentiam, societatemq;. Et quod de Ruscinone, & Ceretania responderat, in bonam partem acciperent.

Et quoniam cum Rege & Regina gratia, & autoritate tantum valeret, laboraret, quemadmodum fœdus illud instauraretur, atq; pro virili sua parte inter vtrosq; Principes au

tor esset pacis. Et quo magis illum oppigneraret, mittit lasborati argenti tot vasa, quibus abaci plures instrui possent.

Et per structorem suum, qui argentum illud detulerat rogabat, ut munuscula sua non sperneret, sed tanquam pignus & monumentum amoris sui erga illum seruaret, datus us multo plura sibi inchoatam perficeret. Ioannes Ripari⁹ reputans secum id, quod futurum erat, nunquam fecidus illud bona fide percutiendū esse, remq; eò venturam, ut nō bono & aequo, sed armis decernenda foret, noluit Regis munera accipere, non superbia, aut quod Regem cōtemneret, sed ne vllū beneficium apud se maneret ab illo profectum, cum quo publicas inimicitias paulo post exerciturus esset. Hoc Gallorū Rex egerrimē tulit, neq; potuit vincere oratoris contumaciam, quamquā iterum, atq; identidē misisset rogatum, ne munera sua sperneret. Rex & Regina cum ex responso Gallorū Regis intellexissent, rem omnem ad arma spectare, mittunt cohortes ad Gothalaniam & Ruscinonis, & Cere taniae fines, incipereq; iubent, ex ea parte bellū inferre Gal lis. Pendebant adhuc ex alia parte inimicitiarum causae, qd Gallorum Regis ex sorore Nauariae Regina neptis, quā Hispaniarū Regina cupiebat Matrimonio iungere Ioanni primogenito suo Principi, causata aetatum disparilitatem, nupsit Ioanni Labritensium domini filio, natione & animi affectu Gallus erat, neq; dubiū, quin bello Gallico inchoato Gallū se queretur, atq; per Nauariae fines daret Gallis aditum in Hispaniā hostiliter penetrandā, visum est Regi & Reginae, atq; belli gerendi consilio praefectis occupare, praesidiog; muni

re in ipso Nauaria regno castella, & munitiones aliquas, q̄ pro illis starent. Munierunt itaq; Tutelam castellum arte, et natura firmissimum, atq; sibi custodiendis praesidia disto fuerunt, ne dum Ruscinonense Ceretanumq; bellum gereres tur, aliquid detrimenti ex ea parte Hispania acciperet.

REGE & Regina absentibus, bellum cum Mauris per Hispanos proceres continuatur.

CAP. III.

QUAMquam Rex & Regina cum eodem hoste duobus maximis bellis essent impliciti, altero Ruscinonensi pro vendicando comitatu, quē amiserant, & altero Nauariensi, quod putabāt ereptam sibi partem illam Hispaniae, quam ex corpore aulicam dotis nomine, pro certo habebant, in suum corpus redituram, magis tamen stimulabat illos, quod bellum cum Mauris inchoatum intermittebatur, atq; refrigerabat. Et ne duces per quos bellum postea erat gerendum, longa desidia torpescerent, scribunt, atq; per literas hortantur illos, ut aliquid agant interea, quod ad bellum postea gerendum conducatur: utq; agrorum populationibus, & incendijs intendant, neq; hostes in pace quietos esse sinant. Proceres itaq; Hispani se ipsos inuicē hortati, cū quam maximis possunt copijs Cordubam conueniunt, atq; inde profecti Antiquariae caēpos petūt.

Vbi exercitu lustrato censa sunt equitum sex millia, peditem vero ad millia duodecim. Qui omnes vno omnium consensu belli gerendi maximos duces deligunt Magistrum militiæ diui Iacobi, & Marchionem Gaditanum, & Alphōsum domus Aquilariæ dominum. Qui tres exercitus in cohortes distribuunt, & quid cuiq; sit agendum, ordinant; easq; strâ nebulonibus & scortis, alijsq; impedimentis prægant: partes exercitus prior es sortiuntur domus Aquilariæ dominus, & regy ministery præfectus, & Portucarrerius Palmēsis comes, & prætorianarum cohortium præfecti Ioannes Almaraz, & Ioannes Merulus. Posteriores vero Comendatarius maximus à Calatrava militiæ cum Afindseniū, & Astygitanorum, & Carmonensium ducibus. Medias vero partes obtinebant Magister militiæ diui Iacobi, & Marchio Gaditanus, & Martinus à Corduba, & Ferdinandus Carillus. Hi tres cohortium prætorianarum Duces, exercitibus hunc in modum ordinatis, campos Malacitanos populabundi inuadunt. Ex equitibus certis in locis præsidia disponunt: ne pedites, dum sata, segetesq; & messes sternunt, dum vineta, oliucta, atq; aliorum generum arborēta succidunt, aliquid detrimenti paterentur. Hoc imprimis factum est in agris ad Aloram adiacentibus. Hoc deinde ad Choini, & Cazarabonelle, & Sabineti, & Cartimæ ualibus, quibus in locis non defuerunt equitum, peditumq; pugnetumultuarie, ad Cartimam præcipue: vnde pro hortorum suburbanorum defensione, equites cum peditibus ex castello erumpentes, cum priori exercitu nostro ausi sunt pugnam

gnam

nam conferere. sed tandem repressi, castelliq; muris impati hortorum defensionem, suburbanaq; ædificia hostibus diripienda relinquerunt. Inde in Pupianæ agros, arboretaq; pergentes parua fecerunt ad Alauendinum vsq; cuius incolæ cum ducibus paciscabantur se daturus captiuos omnes Christianos, quos in vinculis habebant, dum modo arboribus parceretur: fecissentq; duces, nisi quod arborum succifores per agros sparsi iam prope omnia corruperant, in humumq; deicerant. Pars quoq; exercitus trans Cartimitanos montes traiecit in Pupianæ, & Churiane, & Tympanitidis turris agris quicquid frugiferum inuentum est, ferro, igniq; vastauit. Dum hæc in traregni Granatensis viscera gerebantur, classis ex Hissali, & Asundo e regiõe ad Malacam ad nostri maris oram maritimam accesserat omni genere commeatus onusta, vnde refocillatis exercitibus tota belli moles in Malacitanos campos incubuit: omnia disturbat, nihil relinquit intactum ex his, quæ agri procreant, quæ boues arant, quæ homines ædificant: omnia, inquam, humistrata iacent, totumq; negotium intra dies quadraginta peractum est. Inde in Antiquariæ præta redierunt intra dies illos quadraginta, atque inde domum quisq; suam repetit: admoniti tamē prius omnes, vt ad certum tempus, locumq; conuenirent: vt, cum Rege, quæ breui venturum esse expectabant, Granatenses agros populaturi redirent: simul etiam, vt Alamæ penarium, quod iam exhaustum esse putabatur, omni commeatus genere instruerent.

AA

REX & Regina Turiaſſonam ad Ta
raconenſium conuentum per agens
dum proficiſcuntur.

CAP: IIII.

DVM hæc in partibus diuerſis aguntur, Rex ex
Batica, & Regina è Bardulorum finibus pro
fecti Victoriã eodem tempore conuenerunt:
Et quia inſtabat dies, qua Turiaſſonæ celebrã
dus erat Tarraconenſium cõuentus iam priã institutus, Rex
& Regina ſimul eodẽ peruenerũt. Cõueniũt præterea oẽs
regni primores, ciuitatumq; & municipiorum procuratores
partim ſponte ſua, partim euocationibus admoniti. Pro
Rege & Regina fiſci procuratores in conuentu propoſue
runt ararium regiũ, & pecunias regys ſumptibus decretas
exhaustas eſſe, impendere quoque multa, quibus opus eſſet
ad bella, quæ neceſſario gerenda erant cum Gallorum Re
ge pro Ruſcinonis, & Cretaniæ comitatibus: cum Mauris
pro Granatæ regno vendicando, & vnde ſtipendia ſolui
poſſent prætorianis cohortibus, ſine quibus regni ſumma
conſtare non poteſt. Procuratores quoque ciuitatum, &
populorum detulerunt querelas ex iniurijs à potentioribus il
latis, & legibus in iudicio non ſeruatis, & fori conſuetudine
obſoleta. Succreſcebantq; in dies negotia, quæ non vides
bantur ſinem habitura, & bellum cum Mauris inchoatum ex

populationum intermiſſione redintegrabatur, quæ ſuperio
ribus annis per Aprilem menſem fieri conſueuerant, qui iã
maiori ex parte lapſus erat. Statuunt itaque curialia illa ne
gotia, quæ ſuboriebantur, in aliud tempus differre, conuen
tumq; illum tantopere expetitum incipiunt ſoluere. Cumq;
duo maxima bella iam inchoata eſſent, alterum cũ Gallis, &
cũ Mauris alterũ: ceptũ eſt in ſenatu regio deſiderari, vtrũ
potius exequerẽtur: nã, duo maxima bella ſimul adminiſtrari
poſſe, nõ videbatur. Regina, quæ nihil magis præ oculis ha
bebat, quã Mahumeticũ nomen ex vniuerſa Hiſpania tolle
re, Beticãq; prouinciã ex limitanea mediã facere, huic bel
lo intendẽdũ eſſe dicebat. Rex vero pro Ruſcinonis, & Ce
retaniæ Comitatu retinẽdo potiꝰ laborãdũ eſſe, quãto iuſtiꝰ
videbatur ſua repetere, quam inuadere aliena. Simul etiã
dicebat, ſemper fore occaſionem Mauros bello laceſſendi, at
Gallos, nulla vnquã fuit maior, cum Rex puer, & ſub tutor
ribus eſſet, multiſq; in regni nouitate negotijs implicitus.
Pro vtraq; parte non deerant rationes, vtrum bellũ foret
proſequendum, ſed cum omnes cernerent Reginam tãto bel
li contra Mauros gerendi ardore inflammata, pleriq; illius
ſententiæ acquieſcebant. Sed ne omnino videretur vo
luntati Regis aduerſari, hæc rationem excogitauit. Quidẽ
inquit, ò coniunx dulciſſime ſi Deo iuuante vtrumq; poteſt
fieri, partiamus copias, tu cum tuis Tarraconenſibus,
& Valentinis, & Galhalanis, & Hiſpanorum, Caſtella
norumq; aliquot cohortibus Gallicum bellum procurato,
ego bellum cum Mauris tanto ſumptu, & impenſis, & las

intelligens in bellum, quod Mauris inferendum erat, praesentiam suam desiderari, deserto conuentu Cordubam ad Regiam proficiscitur, quo iam Hispania proceres conuocarat.

Machinas quoque oppugnatorias, et sulphuraria tormenta parari iusserat a Gallia usque, et Germania machinarijs accersitis. Erat praeterea vehiculorum tanta multitudo parata, quanta opus erat ad onera importanda, tum commectus, tum machinarum: et quia Rex non putabatur esse venturus, Regina Cardinali rei militaris summam commendat, ducemque maximum creat. Sed cum Rex superuenisset, omnia consilia sunt immutata, ceptumque demum consulari, quod belli genus inchoandum esset. Alij dicebant insistendum esse in eo, quod semel inceperant, in agrorum scilicet populatione, paucorum direptione, vicorum, villarumque vastatione: quae iam hostes ad summam prope inopiam redegerant, atque adhibita maris acriori custodia, et a sinibus prouiso ne quid alimentum ad eos perueniret, ut res breui conficeretur, nihil aliud opus erat, quam ut interiores agri vastarentur. Alij dicebant genus illud hominum non esse, qualis caeteri sunt mortales, sed tenui victu, nullo vini usu inedia, et sitis, frigoris, et caloris, et aliarum naturae iniuriarum patientissimi, et qui huiusmodi essent, longam obsidionem passuros cum longo obsessorum dispendio. Rex et Regina rationibus, quae pro utraque parte referebantur per spectatis, Aloram imprimis debere obsideri censent, propter ea quod inde plurimum cumentum nostris finibus ingruebant, et capto oppido tutius inde poterant regni illius interiora vastari. Possent autem fas-

cille capi, non erat dubium, considerata Maurorum, et mitionis fragilitate, et machinarum numero, et magnitudine.

Et ne consilium hoc Aloram petendi ad hostes perueniret, secreto paucis communicatum est, atque rumor in uulgum spargi iussus, quod tota belli moles in Loxam parabatur, neque enim putabant Aloram posse ullis viribus expugnari. Igitur cohortes more solito ordinate, simulantes, atque predicantes se Loxam petere, subito in suburbanis Alorae confederunt.

Oppidani trepidantes nihil omittunt, quod ad se tuendos pertineret. Rex machinas certis in locis disponi iubet, turres, et muros saxeis orbibus tundi, neque cessatum est a tormentorum usu, quoad turres duae cum parte muri intercepta repente corruunt. Interea Mauri citra murum, qui ceciderat, tentarunt alterum ducere, sed sagittis, et stlopetis, et minorum machinarum ictibus repulsi, non potuerunt opus perficere. Sed attoniti, et amentes defensione deserta praesidium suum hortantur, contestanturque, ut se, atque oppidum quam meliori possit conditione Regis misericordiae dedere. Iamque parabatur oppugnatio ea parte, qua muri, turresque ceciderant: iam plutei, et scalae: iam arcetes, et testudines: iam turres lignae, ciconeaeque muris admovebantur, cum tres Mauri per fugam ad Regem veniunt, quo in statu sint hostes narant: si vita, et bonis mobilibus donentur nullam esse moram, quin se, atque oppidum dedant, pollicentur. Rex per interpretem iubet oppidanis conditione se dedendi: illi praesidium velint, nolint, deditionem facere compellunt. Captum est oppidum. XI. KL. Iulias. Anno Christianae salutis

M. CCC. LXXXIII. Christiani captiui, qui erant in oppido à Rege sunt redempti. Fanum, quod erat hostium Mezquita, in honorem, atq; nomen diuæ Matris Dei incarnationi dominicæ dedicatum. Præsidium oppidi cum ducentis equitibus, totidemq; peditibus armatis Ludouico Portucarrerio Comiti Palmensi commendatum est. Murorum, turriumq; ruinæ instauratæ. Mauri sub fide publica iussu abire, quò vellent.

CARTIMITANAE vallis populatiões,
 & ad Cazarabonellam clades accepta, &
 Caietani Comitis occisio.

CAP. VI.

CAPTA Alora Rex iubet inde castra moueri in vallem Cartimitanam, præmittiq; Gaditanum Marchionem cum parte exercitus, in qua fuerunt equitum duo millia, peditum vero par numerus. Cui vallem ingresso incolæ oppidi Alozainæ occurrunt: se, atq; omnia sua bona profitentur velle Regi dedere, modo recipiat eos in fidem, atque tutelam suam.

Marchio negotium ad Regem refert, Rex respondet, vt illos suscipiat, fidemq; publicam nomine suo cum illis interponat, modo stet promissis de fidelitate, & obsequio Regi præstando. Rex cum vniuerso exercitu in eiusdem vallis oppidum munitissimum Cazarabonellam tendit, quæ obsidiõe,

quàm potest arctissime, cingit. Equites ex oppido erumpentes inter prædiorum rusticorum macerias, & diuerticulum nota, cum nostris locorū ignaris, tumultarias pugnas cōserunt. Cadunt ex nostris complures non magno hostium detrimento. Cohortium præfecti videntes suos extra ordinem palantes, susosq; imprudenter ruerè, iubent canere receptui, minusq; audientes, atq; nimio pugnae ardore inflammatos, reducere in ordines cum vellent, & ipsi quoq; in idem periculum incidere. Atq; imprimis Guterius à septo maiori Caietanus Comes, qui dum suos colligit, atq; in ordinem reuocare nititur, ex sagitta lethale vulnus accepit. Agebat annum ætatis quartum & vicesimum, dederatq; sui magnum specimen, qualis futurus esset vir, cum in adolescentia fuerit iuuentutis facile princeps. Fuit eius mors cunctis lachrymabilis, sed præcipue Regi & Reginae, non solum propterea quod in ætatis flore generosus adolescens cecidit, sed quia instantis belli successum retardauit. Nam & ex eius morte hostibus creuit animus, & nostris imminutus est, tantaq; fuit vnius hominis iactura, vt qui paulo ante se dediderant, statim rebellarent, & qui se dedere parabant, deditionem facere recusauerint. Facta est tamen nihilominus agrorum vastatio ita, vt per totam vallem Cartimitanā colligendæ frugis nulla spes relinquere-tur. Cumq; omnibus visum est, per id temporis nihil restare, quod agi posset, placuit domum redire, & ipso quidē Rege non aduersante. At Regina, quæ tota pendebat ex spe, atq; nuntio rerum, quæ in exercitu agerentur, noctesq;

& dies non cessabat mittere arma, cōmeatum, pecunias,
 & alia, quæ ad bellū prosequendum videbantur necessaria,
 cum audisset Regē cum omni exercitu redire, iamq; in An-
 quarie campis castra metatū, mittit literas cū mandatis scri-
 bens, se mirari cum anni tempus adhuc superesset, in quo ali-
 quid agi possit, cur rei bene gerendæ occasionem relinque-
 ret. Et quādo exercitū haberet paratū, & machinas, &
 alia omnia, quæ ad bellum continuandum erant necessaria,
 aut Granatenses agros popularctur: aut oppidum aliquod
 obsideret: aut aliquid inueniret, in quo milites exerceret, ne
 longa inertia torpescerent. Puduī Regem, atq; proceres
 in studio belli contra nominis Christiani hostes gerendi sus-
 peratos fuisse à Regina. Turbatīsq; iam ordinibus, atque
 militibus ex parte dimisis, cohortes reuocant, in ordinemq;
 reducunt, atque in Granatensium agros reducit, & quod
 ex superioribus populationibus relictum fuerat, vicorum,
 & villarum arbores, frugesq; succidunt: domorum, tectos
 rumq; ædificia demoliuntur. Dilarumq; oppidum ad ras-
 dices niuosi Montis positum, & Vgigarum, & Aciliam
 in suburbano Granate ipsius posita diruptioni exponunt:
 frumenti, atq; panici areas comburunt: molas aquarias, pars-
 tim longinquas, partim vrbi proximas disturbant. Et ne
 ex vrbe erumperent, qui in populatores agrorum, arbor-
 rumque succissores grassarentur, Rex cum cohorte præto-
 ria contra vrbis portas duobus ab vrbe passuum millibus
 stetit, quo ad negotium confectum est. Ex alia parte Re-
 gina hortata fuerat, atque rogarat Ducem à Methymna

Afindica, & Acgabrensem comitem, vt dum Rex ad Gras-
 natam moraretur, non essent ociosi, sed hic contra Loxam,
 & ille contra Simonam hostium fines inuaderent. Qui
 Regina iussis obtemperantes pro virili parte, quæ illis cō-
 tigit, nihil omiserunt intactum, quod hostibus vsui esse pos-
 set. Atq; rebus vtrobiq; in hunc modum gestis, recentē
 comeatum quinquies mille iumentorum vehes, quas Re-
 gina miserat, Rex Alamam importari iubet, & pro Ten-
 dillano comite Guterio Patellano præsidio vrbis supposito
 Cordubam petit cum integro exercitu, quoad Regina con-
 suleretur, nunquid vellet opus aliud incipi, antea quam in-
 domum quisque suam dimitteretur.

SEPTINILVM oppidum expugnas-
 tur, et Arundenses campi vastantur,
 atq; Rex & Regina Hispa-
 li agunt hycem.

CAP. VII.

T Regina, cui nullū tempus erat gratum, siue
 iucundum, quod non in bello cum Mauris con-
 sumeretur, & cur, inquit, hæc anni pars vlti-
 ma sic præteribit iners, quo minus aliquid aga-
 tur: sed quā potissimum ageretur non satis constabat, vi-
 sumq; est tandem plerisque omnibus, Septenilum oppidum
 cum castello in finibus vtriusque regni positum debere

tentari, quo expugnato, & fines nostri ex ea parte pacabuntur, & hostiū interius fierent angustiōres. Igitur Rex cum exercitu cohortibus, quemadmodum superius dictū est, ordinatis, ē Corduba profectus Marchionem Gaditanum cum duobus equitum millibus, & conuenienti peditatu praesentit: qui, ut fieret certior, quo in statu oppidani essent, curauit ex pastoribus, & rusticis: aliquos comprehendi, à quibus accepit, nullos esse hospites, sed Castelli tantum incolas, & habitatores, qui tamen putarentur ad mœnia, munitio nesq; tuendas posse sufficere. Fixis deinde tabernaculis, machinisque & tormentis suis in locis dispositis, machinas rij, & tormentorum praefecti opus suū aggrediuntur: perq; dies tres, noctesq; continuas non cessant maioribus tormentis turres, murosque quatere, minoribus vero intra muros saxeos orbes passim intorquere. Principio cum obsideretur, ceperunt cum nostris pugnae simulacra conferere. Sed cum viderent, se non esse numero pares, & sagittarū iectibus, & stlopetarum glandibus ex paucis in horas pauciores fieri, statuunt continere se intra munitiones: portas oppidi non solum obserant, sed struclili opere ex lapidibus, & mortario claudunt. Cumque intellexissent parari oppugnationem, cui non poterant resistere, cum viribus, & armis non sufficerent, ceperunt, de se dedendi cōditionibus agere, quod facile impetrarunt, quoniam ex direptione praeda tenuis erat, & non tanti aestimanda, ut vel vno die tantus exercitus vno in loco immorari opportuerit. Iussi sunt igitur ex conditione, ut bonis suis suffarcinati abirent, das

ti custodibus, qui illos ad Arundæ usq; terminos deduce rent. Rex oppidum ingressus murorum ruinas instaurare iubet, oppidi praesidium cum ducentis equitibus Francisco Enriquez commendat, quos armis, & alimentis instructos relinquit. Ipse cum exercitu, cohortibus ordinatis Arundā, quae octo millibus passuum inde aberat, ciuitatem equis, & armis nobilem, & quae illo tempore Asindum, aut Astygiatanam coloniam animis, & viribus aequabat, contendit. Potuissetq; urbem obsidere, sed quia instabat hyems, satius esse duxit, non tentare, quod effici fortasse non posset, agros tamen & omnia praedia rustica, & urbana populatus, desolatus est. Rex itaque ex Arunda, & Regina ex Corduba ad certum diem Hispali conueniunt, vbi hyemem illā totam permanserunt, non solum regni gubernationi prospicientes, sed etiam ad insequentis anni bellum, quod erat cū Mauris continuandum, expeditionem parantes. Sed neq; limitanei, qui Alamae, & Alorae, & Septenili in praesidijs erant reiecti, fuerunt interea feriat, in fines hostium excursionones cotidie, populationesq; faciebant, & quibus poterant in rebus, Regi Mauro iuniori suppetias ferebant.

HISPANAE societatis commentus Or gazij agitur, in quo aureorum triginta millia per tributarios sparguntur.

OCIETATIS Hispanæ non solum Alphonsus à Quintanilla, & prouisor à villa Franca inuectores, quibus Rex & Regina auctoritate sua curâ demâdaucrunt, ad omnia que ad illâ pertinerent, sed & procuratores hoc ipso tempore instituerunt facere conuentû. Cumq; de loco non conuenirent, omnibus tandem placuit esse Orgazium oppidum à Toletò distans Austrum versus passuum millia circiter viginti. Conuenerunt eodẽ Dux à villa formosa Regis frater Nothus, qui tunc Dux erat maximus militum, illos scilicet, qui societatis Hispanæ stipendia merebant, & Alphõsus Burgenfis Conchensis Episcopus, qui eodem tempore regij senatus erat princeps. Inter cætera, que in eo conuentu ex primoribus institutis emendata sunt, & de nouo sancita, Alphõsus Quintanilla nomine Regis & Reginae exposuit, id quod omnibus erat notum, quam exhaustû esset publicum ararium, & res fisci in quanta esset egestate, quot præterea sumptus emergeret cotidie, qui nulla cuitari possent ratione, nisi totius regni summam perditum iri uellent. Quod si rem Hispanam saluam esse cupiebant, opus esse, ut non ægre ferrent, si per omnes Hispaniarum tributarios populos exactiones pecuniariæ spargerentur. Cumq; de summa disceptaretur, quantum esset exigendum ad præsentẽ necessitatem supplendam, placuit auroreorum ducalium triginta nulla debere exigi, quibus opus erat ad persoluendas iumentorum diurnas mercedes: ad instruenda armis, & alimentis oppida in medijs hostiû penetrabilibus relicta, quibus impris-

mis prospiciendum erat. A cæteris autem rebus, que uidebantur impræsentiarum non ita necessarie, iussit Regina supersederi, ne exactiões cõtinuaretur, simul ue exigeretur.

QVOD Ioannes Lusitanorum Rex
Ducem Auiscum patruelem
suum occidit.

CAP. IX.

VB idem tempus Ioannes Lusitanorũ Rex Ducem Auiscum patruelem suum propria manu confodit. Causa autem occidendi ex anno superiori pendebat, quo tempore iusserat exerceri quæstionem contra Ducem Guimaranensem læsæ maiestatis reum, quem damnatum iure capitali supplicio puniri fecerat, atq; illius fratres & propinquos, amicos & familiares exilio multari. Ex eo, inquam, tempore Ducis propinqui, & amici ceperunt minus familiares se Regi exhibere: obsequia consuetæ, & debita minus obedire. Rex non ita beneuolus, ac familiarem se illis præstare, inde quærelæ, & detractiones, atq; in Regem maledicta passim disseminare. Non potuit Regem latere, que illi minus prouidẽ in vulgus spargebant, patefacta est illi tandem coniuratio, aut certæ coniurionis suspicio. Ea erat de Rege occidendo, deque in eius locum sufficiendo Duce Auisco, qui iam quasi Rex salutabatur, ambiebatur, neque immaturos honores adollescẽs imprudens annuebat,

iam se colit, obseruati, atq; adorari patiebatur. Neq; des
erant adulatores, hoc est blandi inimici, neq; Astrologi, &
Mathematici, qui ex geneleos horoscopo illi regnum porten
derent. Harum rerum factus certior Rex, qui alioqui adol
lescentem diligebat, quod frater illius erat patruelis, quod
uxoris frater, quod adolescens annos vndeuiginti natus,
secreto apprehendit illum, quasi filium monet, ne assentatori
bus credat, ne se decipi sinat, atatemque suam consideret,
quæ tota pendet ex spe, cum pauca expertus nouerit. Sed
cum ille in eisdem artibus permaneret, Rex magnanimus in
adolescentem succensus, non poterat iam iram à multo tem
pore dissimulatam retinere. Cum igitur aliquando vi
disset illum familiariter, vt solebat, cubiculum regium ingre
dientem, stricto pugione bisterque petit, humique porrectū
extendit, dicens. Siccine ò proditor te putabas pro Rege
tuo regnaturum? Nunc morere, atque affer nuntium Gui
maranensi Duci, quo in statu coniurationem ab illo inchoa
tam relinquis. Scenitum est deinde in illius coniurationis
socios, sepult. eq; sunt conspirationis illius omnes reliqui.
Ad tanti facinoris nuntium, quem Rex & Regina Hispali
acceperant, non sunt facti penitus certiores, quo pacto res
gesta est. Nam erant, qui dicerent, ducem non occisum,
sed in vinculis asseruari iussu Regis, atque de illo quæstio
nem exerceri, quemadmodum de Guimaranensi Duce Rex
fecerat. Miserunt itaque legatos, qui Lusitani acerbitatē
in Ducem patruelem suum temperarent, lenirentque, ac sua
derent, nullam vnquam de morte hominis cunctationē esse
longam.

longam. Quod si iam de illo actum erat, nihilominus Bea
tricem defuncti Ducis matrem suo nomine consolarentur.
Oratores fuerunt Enicus Manriqu⁹ Legionēsis Episcopus,
& Gasspar Fabra ex Tarraconensi prouincia ordinis eque
stris vir nobilis. Qui quamquam apud Regem orato
rio nomine functi non sunt, alterum tamen, quod in mandas
tis habuerūt, sunt exequuti, atque mortui Ducis matrem pro
tempore, & pro materia sunt consolati.

REX iunior ex Almeria fugatus, ad hispa
nos se recepit, & frater illius iu
nior inuentus domi
trucidatur.

CAP. X.

N superiori libro scriptum est, causam iunio
ris Regis dimitteudis fuisse, vt cum seniore de
iunma regni certaret, vtq; mutuis odijs, e ad
bus se vterq; conficeret, & nobis inter se des
cernentes militarent. Sed multo aliter postea cuenit, quā
à principio putabamus. Et si enim inter patrem & filiū
de principatu magna erat similtas, & quæ nullum esse ha
bitura finem videbatur, maior tamen fuit suæ religionis
amor, qui non passus est, auxiliares Christianorum copias
in alterius factionis partes admitti. Quare iunior Rege
libertati suæ restituito, quia videbatur non sibi, sed liberta

tis autoribus regni calmen affectare, ex beneuolo suis factus est infensor, neq; iam fidei quicquam apud suos habere. Sola Almeria, siue volens, siue nolens, in officio mansit, atq; inde auxiliariis copijs nostrorum adiutus, gerebat bellum aduersus alterius factionis partes, quod ipsum fecit illi suis magis inuisum. Interea Mauri cum viderent Regem seniore[m] annis, & laboribus fessum, rem bellicam negligētius administrare, alium sibi ducem eligunt, ipsius Regis senioris fratrem Baadilum nomine, cui totius regni habenas commiserunt. Hic cœpit sollicitare Almeria[m] sacerdotes, quos illi vocant Alfaqites, atq; multa pollicitus per religionem suam rogare, vt sibi viam aperirent, qua possent iunior Regem capere, quippe qui iam non Mahumctæus, sed Christianus erat, Christianorumq; sectator. Sacerdotes conditionem accipiūt, atq; ex potentioribus oppidanis alios sibi adiungunt: tempus, locumq; constituunt, quod, & quando Baadilus sit venturus. Venit itaq; cum equitatu, pediatuq; quanto ad rem perficiendam opus erat. Tradita est illi ciuitas. Rex iunior, cum quereretur, furtim elapsus est. Frater illius minor in domo regia est inuentus, qui cum alijs eiusdem factionis sectatoribus cæsus, trucidatusq; est: atq; ita ciuitas in potestatem Regis senioris venit: sed coactus tandem est, se regni administratione abdicare: & Baadilus frater pro Rege salutatus, habitusq; est.

AELLII ANTONII NE-

BRISENSIS HISPANARVM AT-

que Hispaniensium rerum historici Decadis
Secunda liber Quartus. In se-
quentis Anni. M. CCCC.

LXXXV. appa-
ratus belli.

Caput Primum.

RSI omnetēpus illud, quo Rex et Regina Hispali fuerunt, fuit semestre, cōsumptū est tñ in administratione reip. tñ animaduertēdo in eos, qui partē sibi cōmissam negligētius administrarūt, tñ in eos, qui ob ius dicēdū repetēdā ū postulabātur. In legationibus præterea audiēdis, que à diuersis partibus orbis mittebātur. Nullus tñ in aula principū frequentior erat sermo, quā de bello, qd' anno instanti, qui à natali Christiano erat millesimus quadringētesimus octogēsim⁹ quintus, gerēdū erat. Hoc in senatu publico, hoc in illo secretiori, qui ad rē procurandā institut⁹ est, hoc in tota curia agebatur. Iā in locis publicis, in priuatis, in ecclesijs, in monasterijs, in vijs, in plateis, in cōpitis, in tabernis, & popinis de nulla alia re sermo oriebatur, quā de belli expeditōe, q̄ parabatur. Anno superiori cū exercit⁹ dimittebatur, oēs sues

runt admoniti, vt in annum sequentem primo vere in pro-
cinctu armorū essent parati, atq; vt Cordubæ adessent iussu
si, hoc secundo, ac tertio in huius anni initio factum est.

Omnes ad prædictum tempus, locumq; conuenerunt, prin-
de ac iussi sunt, & multo quidem quam antea instructiores.
Iam machinæ, & tormenta sulphuraria, & lignea per omnē
hyemem parata erant. Iam carri & plaustra, boues &
iumenta conuenerant, neq; aliud deerat quam Dux, qui tan-
tam belli molem moderaretur. Sed non defuit, nam ad
prescriptum tempus Rex & Regina cum omni sexus foe-
minici prole regia, & ex regni primoribus, qui regiam cur-
riam frequentabant, Cordubæ ad fuerunt ad idus Aprilis.

Exercitum in vnum locū congregato in tanta procerum to-
tius Hispaniæ celebritate maius certamen erat de ostentans
dis opibus, & potentiam in corporis cultu, & sumptu cotidia-
no in culina, & penu omnium generum epulis vndecumq;
petitis, vt conuiuia sumptuosiora pararent, quam de armos-
rum cura quis pulchrior in armis appareret, quis equū mol-
lius agitare, quis cursu pedestri reliquis præstaret. Rex
& Regina per honestos, & religiosos viros procerum
principes rogant, atq; obtestati sunt, vt ab eiusmodi in or-
dinatis sumptibus temperarent, potiusq; intra modum, &
parcius quam sumptuarie permittunt leges se gererent, quā
eos, qui dignitate inferiores erant, malo exemplo corruppe-
rent. Hoc Principes ipsi faciunt, imprimis vno, aut duo-
bus ferculis in cœna contenti. Hoc reliqui proceres imi-
tantur, aut si affluentius conuiuia exercere volebant, luxu-

ria sue pudebat plures adhibere testes. Mirum dictu os
nnes certatim frugalitati operam dare, modestius mensas
struere. Minores Abacos apponere. Exoletorum nus-
merum minorem mensæ adhibere eorum, qui funalia per no-
ctis tenebras præferrent, longus ille ordo ad duos, aut tres,
vt multum reductus. Hic mos præferendi funalia per
multos dies durauit. Fuit deinde inter belli duces contens-
tio, vt instantis anni bellum inchoaretur. Omnibus ferè
placuit Malacam debere peti, neq; Regi consilium displic-
cuit. Sed prius alia oppida expugnari opus esse, quo tutius
itinere terrestri in castra committatur importari possent,
& pabulatores liberius per campos pabularentur. Tenta-
tatum est, castellum montis Frigidi furim capi, si quo mo-
do per tenebras id fieri potuisset, sed frustra id tentatum est.
Erant, qui dicerent obsidendum esse castellum, ne quid à ter-
go relinqueretur hostile. Alij vero dicebant castellum il-
lud non esse tanti, vt tantus exercitus in tam parui momen-
ti materia deberet immorari. Placuit itaq; Regi, totam
belli molem inde promoueri in maioris negotij oppidum ali-
quod obsidendum.

CARTIMA, & Coinum castella minus
nitissima obsidentur, & Benamas
quæ oppidum diruitur.

CAP. II.

BB ij

*Hinc nra hoc
tempestate
idem vobis
consilium
intra Reges
primatus
Regum
cur.*

CVMQVE duo essent castella inter se proxima, quæ ratio exigebat debere oppugnari, anteaquam Malaca obsideretur, & proceres, atq; rei militaris periti duces, vtrum prius oppugnandum esset, inter se decertarent, Coinum, & Cartimaca erant, quid prohibet, inquit Rex, quando copię suffersunt, vtrumq; castellum obsideri? Hoc placet omnibus, quia Regi placuit. Mitti itaq; Magistrum militiæ diui Iacobi, & Hispaniæ Comestabilem, & Alphonsum dominum Aquilariæ, & Portucarrerium comitem Palmensem, qui Cartimacæ obsidione cingant. Simul etiã ex aliaparte Marchionem Gaditanum, & Comitem Cluniensem, & Furtatum Mendozam, cum Cardinalis Hispani consiliis articulo Coinum obsideant, Rex ipse in vtriusque castelli conspectu mediis castrametatur, vnde vtriusq; obsessoribus, quoties opus esset, posset auxilia submittere. Postridie eius diei obequitauit duo illa castella captans, vbi commodius castra collocaret. Cartimitanæ vallis incolæ, qui anno superiori intercedente Marchione Gaditano Hispanorum Regum obsequio se dediderant, deinde ad Coinum accepta clade rebellant, nunc fortuna iterum mutata, eadem (qua prius) perfidia, se iterum dediderunt, causati, quod non in potestate sua fuerit, in fide permansere. Benamachixcũ vocabatur oppidum, quod huiusmodi dediticijs incolabant. Quos Rex benignè alloquutus, muneribusq; affectos hortatus est, vt essent constantes in obsequio, neq; se,

vt antea fecerant, tam cito mutarent. Quod si minus possent facere, saltem se medios, atq; sequestres inter vtriusq; seruari, quo ad omnis illa regio in Christianorum detentionem redigeretur. Agros illorum interca & saltus, sata, & arboreta rustica, & urbana prædia iussit non attingi, neq; aliter tractari, quam si Christiani essent, atq; in hunc modum incolones dimissi sunt, atq; proinde felices, si conditionem oblatam seruare voluissent. Sed non steterunt promissis, factique sunt multo (quam antea) deteriores, tum admittendo suos, tum arcendo nostros. Quod vbi Regi compertum est, iubet oppidum oppugnari, expugnatumq; dirui: in viros, qui ex oppugnatione supersuerant, passim scauri: ex primoribus oppidanis octo supra centum patibulo suffigi. Cæteram multitudo ex omni sexu, & ætate sub hasta venum data, atq; in manubias redacta est. Quæ res, quemadmodum Benamachixi gesta, est per interpretes iussa denunciari Cartimacæ, Coini, Munda, & in castellis omnibus, & oppidis finitimis, per eosdem quoq; interpretes totius vallis incolas omnes admonuit, vt se Regis clementiæ dederent, neq; vellent vltimâ experiri fortunam, atq; omnia perpeti, quæ victoribus in victos facere collibisset. Benamachixitanorũ exẽplũ poterat vicinos populos mouere, sed illi nihil secius perstant, seq; pro vita, ac libertate tuenda periculis omnibus exponunt. Rex igitur partẽ exercitus & tormentorũ, ac machinarũ ad eos mittit, qui Cartimacæ obsidebant, partem ipse ad Coini obsidionem retinet. Coinum præter munitiones, quas arte, ac natura validissis

mas habet, vndiq; cinctum est arborum: densis, atq; confra-
gosis nemoribus, aggeribus & macerijs praruptas vias,
in cilibus, foßis vorticosis riuulos facientibus, vt difficile sit
peruium, nisi indigenis, & quibus itinerum diuerticulosos
ta sunt. Huic Rex iubet admoueri stationes, quam pos-
test arctissimè, oppidani quam longissimè possunt à muris
arcre. Hinc ab vtraque parte tumultuaria pugna conser-
ta, mox & stataria. Tum stationes fixæ roborantur.

Tormenta, & machinæ suum opus exercent. Murum, ac-
tiores extrarias crebris ictibus quatunt. Neq; cessatum
à murorum concussionem, quoad magna pars cum suis turris-
bus cecidit, latiusque apertum hostibus reliquit.

COINVM frustra oppugnatur à nostris
Gomeritis adiuuantibus Coinates,
sed tandem vtriq; se
dedunt.

C A P. III.

ST in Mauritania hominum genus bellico-
sum, qui non sibi, sed mercede conducti alijs
populis bella gerunt, Gomerites appellant: nos
men, vt videtur, deductum à Gomer filio Ias-
peth, de quo in libro Gensæos, & in Paralipomenonis.
Et nisi Iosephus in antiquitatibus, & Hieronymus in Hes-
braicis quæstionibus posteritati Iapheth tribuerent incolæ-

tum Asiæ, & nominatos à Gomer Iapheth filio primogeni-
to scriberent, fuisse cognominatos Galatas, qui proculdubio
populi sunt Asiatici, videri poterant Gomeritæ, a Gomer fi-
lio Iapheth fuisse cognominatos. Sed hi, de quibus hoc in
loco loquimur, non ad Gomer filium Iapheth, sed ad Phuth
filium Cham filij Noë referuntur, quibus partes Libyæ cesse-
runt habitandæ, quare hi Gomeritæ non à Gomer filio Ias-
peth, sed à Phuth filio Cham, sunt cognominati Phutei.

Ab his Gomeritis, quos diximus Lybiam incolere, appella-
tur nostro tēpore Velez la Gomera, et una ex quinque insulis
fortunatis la Gomera. Eo igitur tēpore, quo obsidebatur Coi-
nū, ingēs multitudo Gomeritarū, quos dixim⁹ Mauritaniā
īcolere, fretū Herculeū traiecere, nō tā vt stipēdia iter suos
mererēt, quā amore religiōis inducti. Et Mūdæ, quā dixim⁹
castellū Coino proximū, cōsedere, captātes occasione obsēsis
Coinatibus se addere socios. Id quod Regem nostrū non la-
tuit. Nam quid potuit latere vni tantum obsidionis curæ
inuiuantem, ne quispiam ingredretur, aut egredretur?

Quare custodijs alios custodes adhibuit, excubias extra ca-
stra per tramites, & diuerticula semper habuit. Sed nihil est
audaciæ, atq; temeritati imperium. Ex Gomeritis namq;
vnus si quis, inquit, est viri fortissimi, quem Coinatum for-
tuna moueat, me sequatur, & simul hoc dicens sequentibus
alijs compluribus in medios custodes irruit, viamq; vi ape-
rit, & ad horam Coinates ex composito facta eruptione sta-
tiones nostrorum inuadunt, alios trucidant, alios fugāt, suos
inter moenia recipiunt, atq; tam præsentem, opportunoq; auxi-

lio adiuti animum ad se acrius tutandos erigunt. At Rex Gomeritis intra muros receptis nihilominus oppugnationē parari iubet: pluteos & testudines aptari: arictes & ciconias muris, atq; ruinas murorum admoueri. Primas oppugnationis partes Duci Anagaresi, & Beneuentano Comiti mandat, atq; alios, qui succederent, ordinat. Dumq; alia ad oppugnationem opportuna paratur, quidam ex prætorianis cohortibus milites impatientes moræ, Duce Petro Alarconio ordinatam oppugnationem præuertunt: per murorum ruinas irrumpunt, intra muros recepti cum obuiis quibusq; pugnant, omnesque in fugam conuertunt, quoad in late patentem quandam viam est deuentum, ubi se Gomeritæ cum plusculis oppidanis agglomerauerant. Ibi pugnatum est acriter, atq; ex nostris complures ceciderunt redintegrante pugnam sæpius Petro Alarconio. Qui cum à suis admoneretur: vt se à pugna subtraheret, non, inquit, ea de causa in hoc certamen descendi, vt quispiam posset dicere Alarconium vidisse terga hosti vertentem.

Atque ita cum paucis circumuentus, fortiter dimicans confossus est, cecidit & Tellius Aquilarius vir nobilis, & qui se in armis sæpe ostentauerat. Cæteri in fugam conuersi, a liuante magna ex parte muliercularum manu, quæ ex solarijs, & fenestris iactu lapidum, tegularum, & vrceorū singularē viris operā nauarunt. Atq; hunc in modū hostes mœnib⁹ exclusi sunt: oppidi oppugnatione deserta est, sed nō cessatū interea à murorū cōcussioe, & saxorū ingētū iactu per totū oppidum nihil intactum relinquentium.

HACTENVS in Nebriffensis archetypis & protocollis inuentum est, cætera incuria quorundam, & fucorum rapacitate nihil aliud vis mantium, quam quomodo auctorum lucubrationibus insidientur, perierunt.

ÆLII AN TONII NEBRISSEN.

SIS EX GRAMMATICO ET RE

thore historici Regij de bello Nauariensi, Liber
prior incipitur, cui præmittitur Præfatio
de antiquitate, nomine, & situ
huius Regni.

INTER Gallos, Hispanosq;
gentes belligerandi cupiditas, natu
ra ingenij humani cōscia Pyrenæi
montis præcipitiã posuit, vt vtris
q; populi se intra fines suos conti
nerent. Sed quò non penetrat
hominis ambitiosa temeritas?
Ecce Gothi Narbonensem Galliã
Hispaniæ annectunt. Profugiq; à gente vetusta Gallorum
Celtæ permiscet nomen Iberis. Sed omittamus nunc illa
vetera, non videmus atate nostra, partem Brachatiæ Galz
liæ Tarracoenis contributam? non vidimus nuper factio
nis Gallicæ Principi Nauariam seruientem? Tametsi di
uersa fuit ratio alteris in alterorum solo permutatis finibus
aberrandi. Neq; enim Galliã Narbonensis sub Gothis tã

tum principibus Hispaniæ portio fuit, verum etiam sub Ro
manis, atq; ante Romanos un tempor a totus ille tractatus Hi
spaniæ annumeratus est, At Nauariam, quis æquus rerum
æstimator iudicet, ab Hispania posse disungi? An cum na
tura voluerit nos à Barbarorum incurſu præruptissimorum
montium obiectu esse tutos, patremur hostes intra patriæ no
stræ regiones debachari? Quam ob causam hæc cura mas
gnanimæ illi viragini Elisabæ Hispaniarum Regine sem
per insidebat, quemadmodum angulus ille à toto suo corpus
re diuulsus, vel permutatione, vel dotis nomine, vel alia
quacumq; honestatione informam pristinam redigeretur.

Semperque Horatianum illud in ore habebat: O si angus
lus ille proximus accedat, nostros qui foedat Iberos. Nã
præter iungendi pulchritudinem, verchatur ab ea parte nun
quam Gallos esse quieturos. Hoc bis per oratores egit,
& quidem summa diligentia, atq; etiam iniquis conditioni
bus attentauit, vt Catharina Phoxensis comitis filia vnica,
atq; proinde illius regni heres Ioanni filio Hispaniarum
Principi nuberet, atq; eadem via dotale regnum in suum cor
pus rediret. Sed fortuna in omnibus alijs indulgentissima
hoc vnum illius foelicitati denegauit, quippe quæ alia via tã
tæ rei gloriam dulcissimo coniugi reseruabat. Vtrumq;
tamen Nauaria illa, quæ antea fuerat abscissa, iam nostra est,
nobis celsit, in censu nostro numeratur. Sed priusquam
dicamus, quo iure, quibusq; viribus in nostram venerit pos
testatem, pauca nobis de nomine, de situ, de natura regionis
præmittenda sunt. Nauaria nomen est nouum, nuperq; ex

cogitatum: dicta (quantum assequi possumus) coniectura, quod Hispani vocant Nauas camporum areas planas, arboribusq; purgatas, quæ tamen habeant in circuitu sylvas, dumetaq; fruticosa, & inde Nauaria fortasse dicta loca, quæ complures habeant huiusmodi Nauas. Hanc regionem ferè incolunt Vascones, in quibus ista numerantur, Pompelo imprimis regionis caput, quam Strabo Pompeiopolim vocat, sic dicta, quod sit à Pompeio magno, aut eius nomine condita, quo tempore contra Sertorium in ea regione bellum gessit Metello missus adiutor à senatu: est & Iturissa, & Alantona, & Cascantum, & quæ iam pridem nobis cesserant Tricium, Lucronium, & Quintiliani oratoris patria Calaguris. Terra tunc pecoribus, tum agricolationi apprimè fertilis, & quàmquam Pyrenæo opposita, longè tamè Celiiberos, & Bardulos utrinq; finitimos, & æris clementia, & solis benignitate superat. Habet Nauaria in Galliam Aquitaniam duas tantum portas, hoc est, portas, siue aditus: alteram per Runcatas valles, alteram per vallem Runcetanorum. Rocas, hoc est, runcas Hispani vocant vepreta runcibus instrumentis succisa, vnde utraq; valles illæ, quæ non aliam, quam runcationis culturam admittunt, runceta possunt rectè appellari, & populi huiusmodi locorum incolæ Runcetani. Vtrumq; aditum Benearenensis Gallie regiuncula excipit, dicta à Benearenno oppido, quod Antonino pio autore distat à Cesaraugusta millia passuum centum duodecim, atq; à summo Pyrenæo eadem via millibus passuum sex & triginta. Sed antea quam de bello Nauaricensi scribere incipiam, quia uideo complures

dubitare, frequenterq; disputare, quo iure Hispani Nauariam inuaserint, inuasamq; subegerint, pauca de huius belli iure hoc in loco dicamus.

DEIVRE gentium, & diuino, atq; humano, quo Hispani orbis moderatior Nauariam obtinuit.

CAP. PRIMVM.

TSI regni propugnandi libido non omnino caret vicij suspitione, cum Reges magis debeant fines tueri suos, quam inuadere alienos, fit tamen aliquando, vt necessitate cogantur bellum succipere, quod esset alioqui iniustum, atq; proinde nefarium. Hinc est illud Augustini in quarto de ciuitate Dei volumine, belligerare, inquit, & perdomitis gentibus dilatare regnum, malis videtur felicitas, bonis necessitas: sed quia peius esset, vt iniuriosi iustioribus dominarentur, nõ incongruè ista necessitas facit ex causa aliqua iniqua iustissimã. Vnde factum est, vt iniquitas illorum, quibus cum bella iusta sunt, regnũ adiuuerit, vt cresceret. Itaq; Romani iusta bella gerendo, imperium ita magnum acquirere potuerunt, quia sortiti sunt hostes iniustos, quibus cum bella iusta gererentur. Atq; ita causas ex causis trahendo, cõvsq; perueniunt, vt totius nostri orbis imperio potirentur. Nunquã enim hostibus bellũ indixere, nisi per legatũ facta imprimis

clarigatione, deinde per sacerdotem faciem deuotione, di-
 rarumq; imprecatione. Quare nihil mirandum est, si res
 etor, idemq; mundi arbiter, qui dat, adimitq; regna, in cuius
 manu cor Regis est, & per quem Reges regnant, abstulit
 mentem Nauariorum Regi, induxitq; cor illius, vt noster
 belli gerendi causam haberet iustiore, atq; proinde mem-
 brum illud abscissum in suum corpus restitueretur. Neq;
 iniuria id, quod aduersary putant, sed per leges diuinas &
 humanas, Pontificias & ciuiles, perq; ius ipsum, quod natu-
 ra omnia animalia docuit, quodq; per omnes gentes ita disse-
 minatum est, vt nulla sit natio tam Barbara, atq; à communi
 sensu tam abhorrens, quæ non illi nature legi acquiescat, vt
 arma tenenti omnia det, qui iusta negat. Nam quid inius-
 tius excogitari poterat, quam ad iustum bellum proficiscenti
 negare aditum, viamq; ex iure gentium cunctis mortalibus
 communem? Cum præsertim de regni indemnitate illi sa-
 tis caueretur. Quid? non ex lege diuina, quæ naturali cõ-
 sentanea est, Moysi præcipitur, vt inuadat, ac deinceps pos-
 sideat regnum Seon Regis Amorrhæorum, propterea quod
 denegauit filijs Israel tendentibus in terram promissionis
 transitum per fines suos? Misit, inquit scriptura in libro
 numerum, Israel nuntios ad Seon Regem Amorrhæorum,
 dicens: Obsecro, vt transire mihi liceat per terram tuam, nõ
 declinabimus in agros, nec vineas: non bibemus aquas ex
 puteis, viam regia gradiemur, donec transferimus fines tuos.

Qui concedere noluit, quin potius exercitu congregato
 egressus est obuiam in desertum, & venit in Iasa, pugnantq;
 contra

contra eum, à quo percussus est in ore gladij, & possessa est
 terra eius. Tulit ergo Israel oēs ciuitates eius, & habitauit
 in vrribus Amorrhæi. Eadē prope, atq; eisdē verbis scri-
 buntur in Deuteron. In primo quoq; Machabæorū volumi-
 ne. Iudas, inquit, ex Galaaditis superatis rediens victor in-
 terrā Iuda, venit vsq; Ephrō, & hæc ciuitas magna, & mus-
 nita valde in media via sita, & nõ erat declinare ab ea de-
 xtra, vel sinistra, sed per mediū iter erat. Et incluserunt se,
 qui erāt in ciuitate, & obstruxerūt portas lapidibus, & mi-
 sit ad eos Iudas verbis pacificis dicens, transeamus per ter-
 rā vestrā, vt eamus in terrā nostrā, & nemo vobis nocet
 bit, tantū pedibus transibimus. Et nolēbāt eis aperire. Et
 oppugnavit ciuitatem illā tota die, & tota nocte: & tradita
 est ciuitas in manu eius, & perimerunt omnē masculū in ore
 gladij, & erradicauit eā, & accepit spolia eius, & transiuit
 per totā ciuitatē super interfectos. His itaq; huiusmodi exē-
 plis manifestē ostenditur, quæ sit Dei voluntas transformā-
 tis imperia, & mutantis regna, qui induat cor Seon Regis
 Amorrhæorū & Ephronitarū, vt horū spolijs Iudas potis
 retur, & illorū ciuitates Israeliticis populis iuste possideret,
 sub illo prætextu, quod negauerunt id, quod iure gentiū erat
 commune, sicut fluminis aqua, aëris spiritus, solis lumen.

Quid si ex causa aliquanobis occulta voluit Deus Nava-
 riam materno rem gerente auo, à Ioanne in Carolum, hoc
 est, à Gallis ad Hispanos reducere? & quæ alia potuit iusti-
 or esse causa, quam quod regnum iniuste acquisitum, iuste as-
 mitteretur? Nam quis ignorat Blancam iuniorē Ioannis

Nauaria, ac deinceps Tarraconensium Regis ex Blanca uxore filia Caroli procreata, quæ fuit Enriquo huius nominis Hispanorum Regum quarto nupta, ac deinde repudiata, veneno intercepta a Leonora sorore, eiusq; marito Foxe comite, vt ad ipsos regni successio perueniret: id quod in illos male vertit. Nam intra dies quindecim postea quam sibi regium nomen adoptauit, miserabiliter, & digne periit.

Sed ex ea & Comite Phoxensi natus Gastonus, & ex Gastono Phæbus pater non diu vixerunt. Sed & Phæbus Phæbi filius in ipso ætatis flore raptus est, superstitæ Catharina sorore, qua sinistris aibus Ioanni ultimo Nauariensi Regi nuptui dedita, dotale regnum ad Hispanos suos redactum est. Non vides quam veridice in hac familia expensum est, quod in Exhodo Hebræorum legis lator est interminatus? Ego, inquit, sum dominus Deus tuus fortis Zelo tes, visitans iniquitatem patrum in filios. vsq; in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Illud quoq; ex libro Sapientiæ: Degeneres, inquit, stolones non agunt radices altas, neq; stabile firmamentum collocabunt. Per leges quoq; Pontificias, & ciuiles Ioannes Nauaria Rex vere potuit regno spoliari, ex eo quod schismaticus, & schismaticorum fautor, atq; proinde hereticus, læsæq; maiestatis reus, atq; eodem iure instabilis ipse, & omnis eius posteritas Gentilico regno mulctanda, quod vtriusq; iuris consultissimè doctores multis argumentis, & rationibus, exemplisq; probant, ex eo, quod in sequentis historie Contextu narabimus.

QUOD Nauaria Rex fuit schismaticus, quia Gallorum Regis schismatici fauor.

CAP. II.

LVDOVIGVS Gallorum Rex more gentis suæ homo leuissimus non contentus se intra peliculã suam, hoc est, intra regni sui fines continere, animũ in Italiam iniecit, & quia intelligebat cum multis negotium sibi gerendum, quærir ex Italia principibus amicos, & socios, non optimates ex ciuitatibus, non iustos oppidorũ dominos, sed quos audiebat violentã in subiectos exercere dominationem, quos rerũ nouarũ cupidos norat, quos deniq; ex professione hostes Ecclesiæ Romanæ sciebat. Torquebat tñ illum talia molientẽ Iulius secundus Põtifex Max. patrimonij Ecclesiastici vindex acerrimus, is demq; fortissimus propugnator, quem solum videbat conatibus suis obstaturum, ac præterea neminem. Agit cũ Georgio S. R. E. Cardinali Rotomagensi tempore illa vtrumq; de Pontifice merito, in Galliatanen Legato à Latere, hõmine ambitioso, nec minus res nouas moliendi cupido, vt cum reliquis Apostolici senatus conscriptis Patribus, quos ambire posset ipse per se, quosque antea Rex ipse pecunia, muneribusq; corruerat, indicant Pontifici Oen

comenicum conciliū, crimina intendant, testes subornent, qui dicant se vidisse, quod non viderint, per quæ cogatur pōitificatu se abdicare rigidus ille patrimoniū ecclesiastici defensor, vñ in eius locum adoptetur quispiā, qui omnia ex Galli Regis arbitrio faciat. Ex omni patrū numero quinq; tantū ad se pellexit, nam alijs oēs in officio apud Pontificem permāserunt, quos prouētibus ecclesiasticis, si quos habebant in Galia, mulctauit, Gallis omnib; qui sub ditionibus suæ imperio erant, Romana curia interdixit, e dicto quoq; iussit, ne apostolicis literis quispiam obtemperaret, ex Ecclesiæ subditis amicis, & socijs, quos potuit, sibi conciliauit: quos non potuit, pro hostibus habendos esse censuit, atq; hunc in modum schismate, id est, diuisione facta, inconsultē illā nostri Saluatoris tu nicam, hoc est, ecclesiæ vnitatē lacerauit, quam neq; satellites quidem, & Christi carnifices soluere sunt ausi, seq; publicū hostem professus ecclesiæ Romanæ, apostolicæq; senatui bellum indixit. Iterum Bononia capitur à Pontifice, pulsa Bentiuolorum familia, quibus miserā da ciuitas miserā seruiertat feruitutem. Flaminia quoq; ciuitates ad ecclesiam pertinētes Venetis iniuste possidentibus detraxit. Ferrariam præterea, quam & Mutina sequebatur, ex manibus Alphōsi ducis per censuras apostolicas iam extorsurus erat, si nō hæc dira pestis negotium interpellasset. Ferrarienses namq; atq; proinde Mutinenses nihil aliud sperabant, quam siue iure, siue iniuria dedere se Pontifici, atq; ab Alphonso decidere, qui non modo in ciues saeuissimam tyrannidem exercebat, sed & tributum, & tributariam obedientiā Pontificibus debita

dene gabat. Sed cum iam seclaris ad arboris radicem admo ueretur, ad quem Alphonsus confugeret, nisi ad fugitiuorum receptorem? ad tyrannorum propugnatorē? ad facinorosorum hominum singulare subsidium? Igitur Pontifex, quod iure non poterat, viribus assequiturus Bononiam venit, vt ex proximo rem gerat. Eo senatum apostolicum conuocat.

Adsunt omnes præter paucos illos nigri genij notatos cauterio. Et ecce Gallorum Regis præfectus, qui Mediolanū præsidio tenebat, Bononiam venit cum exercitu, urbem obsidet cum suo Pontifice, tormentis, machinisq; oppugnat, atq; fortassis rem peregisset, nisi exercitus Hispanus à Neapoli, duce Fabricio columna Pontifici suppicias tulisset, cōe gisset q; Gallos se in Mediolanum suam recipere. Sed alia ex parte Gallos ecclesiæ hostes fouere non cessat, Bentiuolis Bononiam extorribus exercitum tradit: qui, dum Pontifex Ra uenæ ageret, recepti in urbem à proditoribus quibusdam Bononiensibus, omnia sacra & profana, diuina & humana miscuerunt: arcem munitam à Pontifice sumptu immodico demolitū, statuam æream Pontificis nomine dicatam deturbant, subiectisque ignibus confundunt, Ecclesiæ insigniara dunt, in quorum loco Gallica reponunt edicta, præconia, iudicia, omnia Galli regis nomine fiunt, in ciuiles, amicasq; Pontificis partes seuiunt. Interea Cardinales illi, qui ad ecclesiæ hostes transfugerant, non concilium, sed concilij vmbra simulant. Nam quis appellarit cōcilium, quod capite, quod pedibus, quod corpore, quod anima, quod spiritu deniq; viuificante caret. Potificem citant, alios nostri orbis

Principes conuocant: terminos, intra quos sine conuocaturi, præscribunt: de summa vniuersalis Ecclesiæ decernere statuerunt, Locum placuit esse Pisas, tempus Kalendas Septembris, vtrumque tamen frustra. Nam & Florentini prohibiti sunt Pisas accedere, & cum loco tempus quoque Pontifex interea non cessat illos ad Ecclesiæ vnitatem hortari, ne sint tantorum causa malorum commonesacere, præscribit terminos, primo quinquaginta dierum, deinde quindescim, deinde octo intra quos respiceret, & ad meliorem sensum redire possent: & ne quid fraudis subesse suspicerent, interponit fidem publicam, cuius sponsores offert ipsum senatus apostolici consensus. At illi admonitionibus his facti multo deteriores, Pontificis indulgentiam interpretantur timorem, & à crimine maiores sumunt animos, multoque pertinacius insistent cœptis. Igitur Pontifex ira percitus, quâdo longa patientia nihil proficit, gladium ex Petri manibus corripit: in rebelles, contumacesque stringit: honorum insignibus expoliat: dignitatibus ecclesiasticis, beneficijs omnibus multat obtentis, & ad obtinenda posthac inhabiles, & indignos facit. Ipsos, atque ipsorum fautores schismaticos, atque proinde hereticos declarat: bona publicat: ad huius sententiæ executionem Christianos principes inuocat, atque imprimis nostrum, ut Ecclesiæ causam tueatur. Qui tametsi eo tempore in Africâ belli expeditione implicitus erat, atque in ipso Herculeum fretum traiciendi articulo intectus, nihilominus tamen respexit ad Petri nauicalam fluctuantem, & omnia in aliud tempus Africa, & exercitum, quem in Mauros parare

rat, classe comparata equitum, peditumque bonam partem in Italiam mittit, seque ut Neapolitano præsidio iungant ductibus, atque cohortium præfectis imperat, ut si qua in re fuisset opus, voluntati Pontificis obsequerentur. Antea tamen Gallum, quo cum non modo affinitas, sed etiam fœdus arctissimum erat, ut ab ecclesiæ iniuria se absterneat, ne hostes illius foueat, ne se secleratis inimisceat hominibus monet: initate cum illo amicitiam commemorat, quæ necessario solueda erat, si ille contra Ecclesiam, ipse pro Ecclesia staret.

Itaque franguntur fœdera, rumpitur amicitia: affinitas, quia vinculo arctiori conglutinata erat, dissolui non potuit: Bonna interim Pontificis inssu à nostris obsidetur, Galli beniuolis auxilia mittunt, & quia in dies augebantur, cessere nostri, illi Raenam obsident, nostri dum obsessis auxilia ferunt, non potuit cuitari fatale illud, simul & lachrymabile prælium, in quo, propius fœre periculo, qui viceret.

Nam & victoria tandem apud Gallos permansit, non illa quidem incruenta, sed ut aiunt cadmea, quippe in qua multo plures ex hostibus, quam ex nostris occiderunt. Ex victoria Galli vitio gentis suæ facti insolentiores Raenam oppugnant, expugnatamque diripiunt: in omnem festum, & atatem bacchantur: non templis, non ædibus sacris, non Christo dicatis virginibus parcunt: tantumque Italiae vniuersa terrorem iniecerit, ut de vrbe descerenda iam Romani agerent: idque fecissent, nisi magnitudo animi, atque præstantia Pontificis trepidantes, & attortitos, & iam nihil aliud (quâ de fuga cogitantes) in vrbe reti

nuisset, deq; rep. Christiana bene sperare iussisset. P. Cornelio Scipioni Africano similis, qui post Cannensem cladem cum ex reliquis Canusum plures per fugissent, deq; deserenda Italia nobilissimi quidam adolescentes delibarent, stricto super capita consultantium gladio, iuravit se pro hoste habiturum, qui non in sua verba iurasset: efficitq; ut omnes iure iurando astringerentur, nunquam se Italiam deserturos.

In hæc diuertimus, ut ostenderemus, quod præter ius illud naturale, ac diuinum, etiam per leges Pontificias, & ciuiles debuit regno multari Nauariæ Rex, quod per literas apostolicas identidem admonitus Gallum schismatis concinnatorem noluit deserere.

QUOD Hispanus Rex Christianos Principes hortatur ad bellum contra schismaticos gerendum, Regemq; Nauariæ dubium sollicitat.

CAP. III.

IGITUR Hispani orbis moderator, cernens Gallorum rabiem magis magisque se sentire, illorum furori nihil iam posse obsistere, concutit illud consiliorum pectus fecundum, & qua via pestilenti occurrat morbo, dies, noctesq; cogitat, statuit hostis vires, quas videbat in dies augeri, in partes distrahere. Enriquum Britanorum Regem, eundemque charissimum generum, ad quem ex iure Aquitania Gallia

pertinebat, ut Ducatum bello repetat, hortatur, auxilium pollicetur, utq; iustior esset repetendi causa, apostolica intercedit autoritas, qua Gallum Aquitania priuat, Britannosq; occupandam exponit. Ex alia parte Maximilianum Cæsarem confocerum suum, atq; Caroli maximi Burgundionum Ducis ex filia nepotis tutorem sollicitat, ut ab utriusq; Germaniæ finibus Gallum adoriatur. Italiae res publicas, quæ belli euentum ancipites expectabant, ad societatem inuitat. Mittit itaq; Britannus copias suas, quæ in collimitio Bastulorum, Aquitanorumq; confederent: quibus, ut se Hispanorum exercitus iungeret commodius, per Nauariam iter aperiendum erat, cuius Rex in Gallorum partes videbatur esse propensior, siue quod natione Gallus erat, siue quod patrimonij sui bona pars in Gallia erat: quam, si sequeretur Hispanorum studia, videbatur amissurus, cum alioqui esset principis nostri beneficiarius. Nam quis ignorat, cum inter Phœnenses dominos, primum patrem, ac deinde filium, ac ex parte alia Ioannem Labritensis domini filium de Nauariæ regno iure, viribusq; certaretur, haberetq; utraque pars suos fautores, Phœnenses Gallum, Labritensis Hispanum, nostro studio Ioanem obtinuisse regnum? & eonomis ne quæcumque fortuna sequeretur, adiuratisissimus Hispanorum cliens esse deberet. Igitur ne quid detrimenti exercitus noster per alienos fines incedens pateretur, petit à Ioanne certa quedam pignora, quæ siue volentem, siue nolentem cogant in fide permanere, & quæ ea essent, quæ renti, tres arces responsum est. stellam, Amaiam, & ad P

Renei Galliam spectatis radices sanctum Ioannem, post negotiū peractum redendas: interea tamen apud sequestros deponerentur Hispanos viros nobiles, & ingenuos, qui suo de publica interposita pacta conuenta seruaarent. Pollicetur præterea noster, se redditurū Arcos, & Guardiam oppidula dico, quæ quondam Nauarria regno fuerant contributa, indemnitate in super, quacunq; regius exercitus progredere retur, protectionē quoq; si Gallus bellum in Nauariam intentaſſet vnquam. De arcibus illis tribus sibi placere Ioānes respondet, de sequētib; non placere, nisi facerēt indige næ, dumq; tēpus de die in diem protrahit, secreto Gallū omnibus ijs de rebus facit certiorē, sibiq; vt auxilia mittat quam primum, etiam atq; etiam implorat, Hispanos esse in armorum procinctu, sibiq; viam ferro aperiendam, si non sit, qui obſtet, non esse dubium. Nuntius earum rerū, quæ in Hispania geruntur, ad Pontificem perfertur, cogit cōscriptorum patrum frequentem senatum, bono animo vt sint, hortatur, ex Hispania, vt quondam sepe, ita & in presentiarū perdita rei spectandam esse salutem, dicit. Quare iuuans dicitur esse (inquit) optimus ille princeps, in cōmunes bonorum omnium hostes: noster vterq; stringendus est gladius, atq; dum secularem alterum acuminus, interim spirituales alterū in schismaticorum ceruices intememus. Consultant itaq; Patres conscripti, quid nam sit de Nauarriorum Rege decretendum. fit senatus decretum, in quod omnes pedibus, manibusque cunctis, declaratus est schismaticus, atque proinde hereticus, quia identidem admonitus, pertinacius agebat, & se

iam non obscure Gallum profitebatur. Multatur regno, & omnibus fortunis, non modo ipse, sed & vxor, & filij cum omni posteritate sua: in Hispaniam omne ius regnandi transfertur. Gallus interim omnes copias suas cōtrahit, & quas in Italia in præſidijs habebat & quas in statiuis, alijsq; in Germania conscribit, Ioanni suo quamprimum possit auxilium laturus. Sed dum ille moratur, noster negotium peragit. Intelligens namq; belli momenta in celeritate magis, quam in militum robore positam esse, Fæderico à Toledo Albanorum ad Tormim duci confobriuo suo instantis belli summam commendat, præfectumq; exercitus maximum, siue vt more nostro loquar, Ducem generalem facit: quid illi faciendum sit, edocet: vt quam celerrime Nauarria fines inuadat, hortatur, vt rem gerat strenue monet: & quia nullum esse bellum iustū nouerat, nisi quod rebus petitis antea denunciatum sit & in dictum, ne quid in expertum relinquat, sepe monitum, adhuc monendum esse dicit perniciatum, qui in curia nostra pro Ioanne procurator io nomine oratorem agebat, nunciat, nisi è vestigio petitas arces, in quos vsus dictum est, traderet, se omnia capturū, qui cis tra & ultra Pyreneum ad illum peruenirent. Atq; in hæc verba orator dimissus est. At Nauarius his admonitionib; nihilo melior factus, interea Gallū sollicitat, atq; si vult saluis reb; adesse, pperet auxiliū ferre, neq; iā simulationi locū esse denūciat, se ab Hispano phoste haberi, hostē cū ingēti exercitu in limitib; esse, neq; inuadēdi regni occasione intermissurū, quod omni præſidio vacuū esse optime nouerat.

NOSTRORVM militum numerus censetur,
 & qua via Pompelo cum magna regio-
 nis parte capta est.

CAP. IIII.

ERANT in exercitu nostro, partim ex stipens-
 diatis militibus, partim ab Hispanis proceribus
 ad hoc bellum missis cataphractorum equitū mil-
 le, & mediocris armaturæ mille quingenti, pedium vero
 ad sex millia, qui omnes ex imperio Regis conuenere Vis-
 torianam, sic appellant Bastulorum urbem in Nauariæ colli-
 mitio sitam. Igitur Albanus iussu Regis, qui tempestate
 illa Burgis morabatur, exercitum educit, equites grauis ar-
 maturæ in centurias distribuit, singulis centuriones præsi-
 cit. Leuioris armaturæ equites per suos duces partitur,
 pedites præterca in suos ordines dirigit. Hos comitabas
 turtormentorum, machinarumq; vis maxima: iumentorum
 quoq; ac cōmeatus pro militum numero copia satis magna,
 atq; hoc belli apparatus Nauariæ fines ingreditur. Nauas-
 ria iam inde a multis seculis in duas factiones diuisa est,
 a Beamontanorum alteram, ex qua Ioannes ipse Rex erat,
 alteram Beamontanorum, ex qua erat Ludouicus comes Le-
 rinas, idemq; Nauariæ comestabilis, atq; Regi nostro non
 modo affinitate, verum etiam quadam singulari beneuolens
 coniunctus. Hinc Albanus primas exercitus nostri co-
 mitepestate his panis omni oblitus

hortes tradit. Nam eo tempore ob antiquas cum Rege
 suo similitates apud nos agebat regio extorris. At nunc
 in patriam reduci minutula quædā oppida, & castella, quæ
 antea fuerat in illius clientela, nulla vi coacta se dedunt, alia
 præ timore in deditioem veniunt. Albanus non de diti-
 cius modo, sed etiam dubijs parcendum esse iubet, neque in
 alios quam imperduelles, cōtumacesque sæuendum esse præ-
 cipit, quæ Albani Ducis modestia magno fuit momento ad
 res alias conficiendas. Cumq; nihil offendisset hostile, et
 quod progredienti posset obsistere, quin in castris peruenit
 ad locum, qui ab ipsa totius regni capite Pompelone distat
 passuum millibus octo, vnde vrbs ipsa facile perspici poterat:
 illic metari castra iubet, propterea quæ locus erat tū pabula-
 tioni, tū aquationi, tum lignationi cōmodus. Ioānes interea
 cū videret fortunas suas eò angustiaram deductas, vt neq;
 iam fallere hostem posset, neq; Gallum deserere, integrum
 sibi videretur, statuit dotale regnum, dulcesq; relinquere se-
 des, non ausus hostem domi spectare, omnemq; recuperandi
 regni spem in Gallorum leuitate posuit. Querentibus ve-
 ro ciuibus suis, quid illos vellet facere, si hostes ingruerent,
 vt se tuerentur quamdiu possent, respondit, sin minus, tēpori
 cederent, salutiq; consulerent, dummodo scirent, se breui red-
 diturum cum multo grādiōribus Gallorum copijs, quam es-
 sent Hispanæ. Atque triduo ante discessit, quam vrbs de-
 cretur. Atqui oppidani cum cernerent, se præ sidio desti-
 tutos, & à Rege suo desertos, atq; ex alia parte hostem cum
 exercitu in campo medio exultantem, cum fortuna militauit

& fidem. Mittunt itaque oratores ex populi primoribus, qui cum victore de conditionibus deditiois agerent. Qui perhumaniter ab Albano excepti, mandata exponunt, petunt multa, ut pauca ex multis accipiant. Post longam concertationem, Albanus in pauca verba sententiam colligit, non solere, inquit, victoribus victos dare leges, sed ab illis datas accipere. Itē igitur & vestris ciuibus hæc dicta reportate, aut mihi extemplo sine vllis conditionibus se tradant, omnia sacra, & publica in manus meas permittant, ipsi cum libertate fortunæ priuatis fruuantur, aut si non placet illis hæc conditio, sciant se passuros omnia, quæ in urbium expugnationibus accidere solent, omni ætatis, & sexus cædes, sacrarum, priuararumque rerum incendia, bonorum omnium direptiones. In hæc verba oratores dimissi, promissa, minasque Ducis ad suos perferunt: & ne tempus in cassum abiret, atque interea, hostis rem suam perageret, Albanus instandum esse ratus, postridie eius diei signatolli iubet, copias omnes suas explicat, atque in suos ordines redigit, urbem versus agmine infesto tendit. Cumque propius accessisset tantum terrorem oppidanis incussit, ut minus liercula, & pueri è muris manus tenderent supplices, victoris misericordiam implorantes. At proceres nihil iam de Gallico subsidio spectantes eosdem oratores remittunt, se velle ducis imperata facere, dicunt, modo illis diceula concedatur, non quo tam breui tempore auxiliares è Gallia copias spectarent, sed quo se possent apud reliquos mortales, atque imprimis Regi suo excusare, quod neque momento quis

dem temporis hostem sustinuerint. Castris itaque in suburbio positis, tota illa nox in vigilijs perpes agitatur, ne quid hostis ex loci occasione moliretur. Die insequenti, qui fuit dominicus, idemque diui Iacobi Zebedæi festo celebris, atque aliaratione magis adhuc celebrandus, quod erat annus Hispani iubilæi à natali Christiano millesimus quingentesimus duodecimus. Magistratus ex vrbe progrediuntur, atque omnium ciuū nomine, se fortunisque suas omnes Ducis fidei dedunt, stetque ut promissis, pactisque conuentis orant, obtestanturque. At ille nihil moratus urbem ingreditur, inque ipso portarum limine in verba vnus ex primoribus procuratorio nostri Principis nomine iurant se, atque proinde Regem suum, cuius auspicijs, atque imperio rem gerebat, obseruatarum priuilegia, immunitates, libertates, tum publicæ, tum priuatim à Regibus suis antea concessas, neque passurum aliqua ex parte infringi, temerari, violari, quin potius, si in fide permanserint, alijs multo maioribus præmijs cumulatarum. Tum portarum clauēs in argumentum possessionis illi concessæ, atque huic in modum ciuitas primaria cum omni regione contributa (præter admodum pauca) Hispaniæ suæ annumerata est, cum fuisset per annos circiter sexcentos, ut ab Enico Arista incipiamus per indigenas, aut alium de ascitis Reges gubernata.

DE toto Navarriæ regno, cum
 Pompelone pacato.

ALBANVS ciuitatis statu composito, præsi-
dijsque, quibus in locis opus erat, dispositis, nū-
tios ad reliqua oppida, vicosque & castella, &
munitiones, ac pagos mittit. Quid Pompelonenfes fecer-
int, illis exponi iubet: vt matricis ciuitatis exempla sequan-
tur, admonet, idq; per victores, præcones, tibicines agit. At
illi, siue nuntiorum contemptu, siue quod in dies Regem suū
cum auxiliariis copijs expectabant, siue quod nōdum quid
essent acturi, constituerant, inducias consultationi, tempusq;
petunt: nuntios inanes, dubiosq; remittunt. Dux vero in-
standum esse ratus, dumq; per hostes licet, nihil impacatum
relinquere, alios autoritatis maioris viros mittit, qui p duelli-
bus nuncient, nisi se intra paucas horas dedant, obsidesq; des-
ditionis pignora mittant, proscripturum se illorum capita,
publicaturum bona, omniaq; direptioni daturum minatur.
Ad has Ducis minas, pollicitatiōesq; per moti, omnes statuūt
se dedere sub eisdem conditionibus, quibus se metropolitae-
nae ciuitatis incolae dederant: fuere autem oppida, & mus-
nicipia hæc ferè, Elüberri, Sanguessa, mons Regius, Amas-
ia, Olitum, Taphalia, Tutela, præter arcem & Runcita-
nos, Escuanosq;, qui præruptissimorum montium, atq; locos
rum ingenio freti, turpe duxerunt non spectare belli euen-
tum, neq; se venturo cum auxilijs Regi suo reseruare. Hi
spanus interea, nō cessat copias submittere, Nauaricensesq;
exercijs

exercitum augere, non modo ad præsidia municipalim distri-
buenda, tuendosque regni fines, verū etiā ad prosequendū
Regem profugū, qui dicebatur ex Benearnensibus, Vasco-
nibus Transpyreneis copias parare, aut quibus se tuere-
tur, aut quibus anisi regni fines inuaderet, quando Gallos
rum suppetiæ immorabantur. Cum Runcetanis, Vallisq;
Salazariæ incolis agit, vt se nuntiant, tueanturque, se velle
apud eos Gallorū auxilia spectare, dicit. Albanus à Rege
suo admonitus Antonium à Cunia Zamoranū Episcopū ad
Ioannē mittit, qui illi suadeat, vt respiciat tandē, atq; Hispa-
nijs partibus adherat, neq; omnē suā spem in Gallorū auxi-
lio ponat. Quod si fecerit, se habere in mādatis futurū, vt
regnū restituatur, sin aliter sit animatus, videat, ne omnia,
que sua causa sint prouentura, in autoris caput retorqueantur,
& dum partem recuperare nititur, amittat & totum.
Dum ad hæc peragenda orator properat, in media compres-
sensus via, atq; non satīs modeste habitus est. Dubiumq;
fuit, iussu ne Regis, an Benearnensium perfidia sit factum,
quinatur a immanes non legibus humanis, & diuinis, sed ne-
que leginaturæ, atq; proinde iuri gentiū astricti sunt. Sed
quod à Rege tam scædum facinus sit imperatum, non caruit
suspitione, quod iuris humani violatores clarigatione iusta
postulatum non reddiderint, neque Episcopus in libertatem
restitutus, sed precio ingenti redemptus est. Eratq; in ani-
mo Duci exercitiū in autores violati iuris inducere, nisi qd
Tutela, Olitum, Taphalia, Stellatesque iam cum præside suo
consentientes, cum audissent Ioannem cum Vallestribus quis

busdam populis montium prærupta occupasse, ceperunt hæ-
rere, atq; se ancipites in belli euentum reservare. Sed no-
ster, ne quid hostile à tergo relinqueret, substitit, vindictâq;
in aliud tempus distulit, conversusq; ad rebelles, sine dubio,
omnia pacavit, atq; in statu firmitiori relinquit. Antea ve-
ro quam exercitum duceret, siue in Regem profugum, siue
in Runcetanos, Escuanosq; sine vt se Britannis coniungeret
ad commune bellum gerendum, libuit experiri Pompelonē
ses animos, & quasi fide in absentem futuri essent, præten-
tare. Coactis in diui Francisci e de huiusmodi apud illos
orationem habuisse dicitur.

ALBANI Ducis ad Pompelonenses ora-
tio, atq; iuris iurandi de futura illo-
rum fidelitate extorsio.

CAP. VI.

I apud ignotos sermo mihi faciendus esset ci-
ues Pompelonenses, possem ego vobis nunc
commemorare, non Principis nostri res præ-
clarè gestas, quæ adeo notæ sunt, vt cum ad-
miratione per totum orbem terrarum circumferantur, non
potenti amulo, ac competitore superato dotalis regni mem-
bra diuersa in suum corpus redacta: non bonam Hispa-
niæ partem à pœnis per multa sæcula possessam: quasi lon-
go postliminio Christianæ religioni redditam: non classes

armatas in Perioecos, in Antichthonos, in Ascios missas, su-
peratosq; alterius orbis incolas, quos nemo vnquam attige-
rat, sed neq; audierat quidem, aut suspicatus fuerat. Non
purgatam religionem pulsas, aut regeneratis Hæbreis,
Mauris reconciliatis pseudo Christianis, atque omnium
ordinum simulatis, falsisque fratribus in meliorem sta-
tum reductis, quæ adeo sunt illustria, vt non modo vo-
bis, qui propemodum adfuisstis, verum etiam cunctorum
mortalium oculis sese cotidie ingerant, adeo stupenda,
vt nulla vnquam ex hominum memoria delere possit os
bliuio. Sed hæc omnia suæ partim inaudite cuiusdam
felicitatis, partim singularis, ac pene diuinæ providen-
tiæ. His tamen omisistis, quod ad vos magis pertinet, quis
vnquam fuit Rege nostro iustior? quis clementior? quis
æquitatis, bonitatisque obseruantior? Sed hæc virtutes re-
giæ sunt: quid ille priuata? liberalitas, comitas, affabilis
tas, cum maiestatis grauitate semper in vultu hilaritas.

Quis igitur se non putet beatum à tali principi gu-
bernari? atque etiam beatiorem, cui liceat conspectu pro-
piore frui? De titulo forsam dubitatis, doctoribus ciui-
lis, ac pontificij iuris consultissimis credite, bonis viris, atq;
religiosis credite, ipsi denique vniuersali ecclesiæ, atque
Apostolico senatui credite, qui Regem vestrum schismati-
cum, hæreticum, apostolicæ Sedis hostem publicum, atque
reum læsæ maiestatis declararunt, bona publicarunt primo
occupanti, atque nominatim principi nostro concesserunt.

Aut igitur totum hoc orthodoxæ fidei nomen est innane, aut Rex vester dijs, & hominibus iniustus, infamis, intestabilis ex Christianorum communione segregandus est, cui si quis est, qui adhaereat, qui fauceat, qui Regem putet, qui Regem nominet, similis illi est, atq; vt Apostolus ait, communitur operibus eius. Atqui dicit quispiam ex vobis viri Pomponenses, quis vnquam audiuit Regem, & eum quidem Regem, qui superiore non habet, vocari in ius in auditum, causaq; in dicta condemnari, regnoq; spoliari: quasi nouum sit, & nunc primum ad aures vestras peruenerit, à summo sacerdote Reges multari regio, atq; imperio Imperatorum res. Non Zacharias Pontifex Childericum Gallorum Regem abdicare se coactum, atq; religionem ingredi compulsum, propterea quod in iure reddendo negligentior erat, regni culmine deturbauit: inq; illius locum Pipinum substituit? Non idem Pontifex Desiderium Longobardorum Regem nouissimum, eundemq; ecclesie hostem regno priuauit? Non Stephanus secundus huius nominis Pontifex Constantinum, & Leonem orientis imperio deiecit, propterea quod in ecclesie causa imploranti auxilium denegauit? Non Innocentius tertius Othonem quartum huius nominis Imperatorem imperio deturbauit, quod Federicum Siciliae Regem impotentius persequebatur? Non Innocentius quartus eundem Federicum virumq; Sicilia, & imperio multauit, propterea quod Apostolicis præceptis non obediuit? Longum esset alios complures ex summorum Pontificum catalogo depromptos memorare, qui ex causis etiam leuioribus Imperatores, Reges,

Principes ex summo rerum fastigio deiecerunt. Quid non & in veteri testamento sacerdotes, & Propheta Reges imptos, principesq; iniquos regnorum administratione aut multarunt, aut multandi causa fuerunt? Sic per Samuelem prophetam Saul Rex regno excidit, sic per Ioiadam pontificem Athalia Regina. Sic per Hieremiam Sedechias, sic per Heliam Achaz, sic per Danielem Nabuchodonosor, & Balthasasar Chaldaeorum Reges, sic alij complures ex causa simili non solum regno, sed & vita priuati sunt. Et dubitat quispiam, omnem animam Deo esse subiectam, cui ipso met testante, data est omnis potestas in caelo, & in terra? an de successoribus ambigitur, deq; potestate illis communicata? non est opinor quispiam ita demens, vt hoc dicat: consulite igitur in medium ciues optimi, & quo in statu res vestrae sint considerate. Rex meus tam armis, quam iure, & causa potior est, ad vos non pertinet cum illo de iure certare, curam hanc in Diuos reijcite: arma deponere victori expectat, victo necesse est, cui semel victas manus dedistis, eidem & animas dedite. Noluit Ioannes vobis esse Rex, nolite & vos illi esse subditi. Nam quod de auxilio dicebat sibi à Gallorum Rege mittendo, cur non & hic vobiscum expectauit, & qui pro tali tantaque vrbe non perstitit, pro quata tandem se periculis exponeret? Et quoniam Principi meo est in animo se Britannis coniungere, & bene iuuante Deo communi bello arma in Aquitaniam transferre, atq; vt vos in medio Hispaniae regno tranquilla pace fruamini, Beneuarnenses, atque Transpyreneos, Vascones armis debel

lare, nequid interea per otium molianini, exigit à vobis fidei publicam, iurisque iurandi sanctissimam religionem, ut quod vobis felix, faustum, fortunatumque sit, iam non Galli, sed Hispani, non solum amore, sed etiam pietate deuincti teneantini: quod erit vobis non minus utile, quam iucundum, Regi certe nostro quam gratissimum. Ad hanc Albani orationem postulatum est, in diem perendinum responsorum differretur, idque supplicibus est concessum. Igitur primores populi comunicata re cum ciuibus suis, rediunt ad diem constitutum, referuntque in mandatis placere omnibus in communi, se victoris legibus subicere, atque in illius verba iurare, se praestaturos omne obsequium, quod subditi regibus debent, modo liceat illis infame vasallorum nomen effugere. Navariorum namque vulgus inter subditum, & vasallum hoc distare putat, quod subditus antiquis, & consuetis tantum legibus, moribusque obsequitur, atque iuris dicendi magistratibus parat. At vasallus quicquid domino suo libitum fuerit, sine vlla exceptione paratus est excipere. Ad has supplicium voces Albanus, non aequum, inquit, postulas tis viri Pompelonenses, qui victori modum imperandi praescribere vultis. Quod nisi extemplo abiurata pristini Regis vestri fide, in verba Hispani iuratis, vos illius fide permissuros, quandiu rerum vestrarum potietur, experiemini profecto (& quidem breui) quid victor armatus, idemque iratus possit. At illi videntes tergiversationi suae nullum locum esse relictum, abiurato priori Rege conceptis verbis iurant, se deinceps Hispanos, atque Hispanis principibus de-

ditios fore, obstantes ipsum ducem ut dictis, promissisque stare, id quod est à Rege postea confirmatum.

QVOD pacata vrbe Dux Albanus Pyrenaeum transiit, ut se Britan nis agglomeret.

CAP. VII.

DVX Albanorum, cernens maiorem rei bene gerendae vim in celeritate, & occasione, quam in robore, numeroque militum consistere, cum praesertim ex vultu, verbisque omnium alacritatem videret, statuit Transpyrenaeum bella transmittere, ut totius negotij reliquias conficeret, sequi deinceps Britanorum castris adiungeret: qui iam in Aquitaniae finibus mestabantur, ut omnium deinde consilio, vterque exercitus Aquitanicum bellum administraret, praemittit itaque equitum tres turmas, peditum vero ad tria millia, quorum praefectis imperat, ut Pyrenaei angustias, qua per Rucatas valles iter in Gallias patet, occupent: sanctique Ioannis castellum cum arce ad montis radice[m] positum, quod iam inde ab initio belli nostris cesserat, validiori praesidio firmet. Castellani namque praesidiarijs non penitus obtemperabant, quin potius cum Transpyrenaeis obsidere moliabantur. Erant praes-

terea Escuanorum, Runcetanorumq; & Salazarensum
 valles, quæ aliquatenus culturam patiuntur, non satis pacatæ,
 ad quarum incolas, ne quid à tergo lateribusq; detrimenti
 inferrent, partem exercitus mitti iubet, qui non magno negotio
 rem confecit, & cum obsidibus in castra se receperunt. At
 in Garritanæ vallis incolas acrius sensitum est, tum quod Hispaniæ
 iugum non facile patiebantur, tum etiam ut alijs exemplo
 essent, quæta illos pericula manerent. Quo terrore finitimi
 omnes percussis, pars intutiores montium recessus fugerunt,
 pars victorum arbitrio parere. Accessit quoque nostris castel-
 lum nomine mons Gelatus, opera, & industria * Vil-
 lalbanianorum præfecti. Quicum audisset Gallo-
 rum copias aduocare, paulatimque Saluaterræ, quod est oppi-
 dum * in dies increbrescere, ut hostem longius submo-
 ueret, castellum expugnat, validissimoque tercentorum militum
 præsidio, triumque centurionum præfectura munit. Quo cum
 auxiliaries Galli accessissent, facile à præsidiarijs repulsi
 sunt. Erat in animo Hispanorum moderatori confecto bel-
 lo Aquitanico, Iohanni Regi omnia restituere, si ad meliorem
 sensum quandoquæ redisset, qui cum Locronium venisset,
 ut futuri belli necessitatibus prospiceret, accepto nuntio de
 Zamorani præsulis prehensione, atque vi contra ius gen-
 tium illata, digna tanto Principe concipit iras, totusque inul-
 tionem iuris, religionisque violatæ insurgit. Atque impijs
 concionibus crebris imperat publicari, declararique schis-
 maticos Ludouicum Gallorum Regem, illiusque impies-
 tatis adiutores, fautoresque, ac nominatim Nauariorum

Regem, qui iam non dissimulante se hostem Ecclesiæ prosi-
 tebatur. Intelligentque omnia iam ad arma spectare, bello
 prius hostibus indicto paulatim copias Albanorum Duci sub-
 mittit, tum ex euocaturum numero, tum ex curialium, euocato-
 rumque iuuentute, qui mira animi alacritate Gallorum vires
 experiri cupiebant. Igitur Albanus cum prospiceret copias
 suas in dies augeri, relicto in vrbe, castellisque præsidio, quæ-
 tum esse opus intelligebat, exercitum Pyrenen versus mouet,
 primaque castra die altero metatus est ad Burgetum, quo in lo-
 co fuerat olim pugna illa memorabilis, in qua sub Alphonso
 Hispanorum Rege cognomine Casto, cum Mauritanorum
 auxiliarijs copijs, duodecim illi Pares in toto orbe decanta-
 ti cum Imperatore suo Carolo magno profligati sunt. Vbi
 per aliquot dies immortatus dum tormenta, & machine, per
 montium cliuos, rupiumque anfractus præcipitiæque trahuntur,
 dum commeatu, & impedimenta vndique comportantur, diu
 ex militibus tardiores, emansoresque expectabat, tandem Py-
 renæos saltus, atque aquarum diuortia transgreditur, quo die ad
 sancti Iohannis castellum peruenit. Postridie eius diei de suo
 aduentu Britannos certiores facit, quas ducat copias, bellique
 apparatus exponit: omne Nauariæ regnum Hispanis cessis-
 se: nihil restare peragendum, nisi quod ad Britannos ipsos
 pertineret. Hortatur illos, ut copias simul iungant, Aquita-
 niamque inuadant, Vacionemque imprimis, ne quid a tergo res-
 linqueretur hostile. Erant in Britannorum exercitu sagitta-
 torum ad octo millia, manus robore, atque animo præstans.

Hi s'accedebant ex auxiliarijs Germanis hastatorum, s'flo-

petariorumq; sexcenti, qui si se Hispanis agglomerassent, atque uno consilio rem gessissent, nemo dubitabat, non modo Vaionan breui tempore expugnari potuisse, sed victrices copias, nihil prohibiturum, quin intra paucos dies in agro Burdegalensi metarentur. At Britanni mandatorum sui Regis immemores, cœperunt inter se tumultuari, atq; in varias sententias abire. Alij namq; instantis hyemis inde mentiam causabantur, in quam nihil memorabile agi poterat, aut quod futuro bello conducere: alios redeundi in patriam amor rapiabat, alios futuri euentus belli sollicitabat. Erāt, qui opinarentur cohortium præfectos, atque exercitus Duces à Gallo pecunia corruptos cecidisse militum voluntati: alij suspicabantur ex incerta quadam causa a suo Rege clamantem reuocatos. Quare uno omnium summatum, atq; infirmatum consensu respondent, temporis importunitati obsequendum esse, atq; in patria commodius hibernaturos, quam sub pellibus, & in tabernaculis in solo alieno. Pollicentur tamen se cum primo vere ad inchoatum bellum redituros, datoq; responso naues conscendunt, seq; in Britanniam recipiunt. Albanus vero audito Britannorum responso, statuit sancti Ioannis arcem, castellumq; munire. Montem vero Gelatum, quia non facile presidio teneri poterat, ne eò hostes aliquando potirentur, dirui, soloq; æquari iubet. Post Britannorum uanque discessum, erat illi in animo non tam alienos fines inuadere, quam Nauariæ regnum pacare, paratumq; tueri.

¶ QVOD Gallorum copijs Ioannes Rex auctus, ad urbis se obsidionem parat.

CAP. VIII.

INTERIM Gallus accepto nuntio rerum, que inter Hispanos Gallosq; ultro, citroq; geriebantur, quodq; Britanni se in patriam recepissent, quod præterea Hispani illius copias longè a Nauariæ finibus submouerent, decernit maiori belli apparatu negotium facessere, turpe existimans Regem, qui sua causare regnum amiserat, in pristinum statum non reducere.

Igitur præsidia, que varijs in Cispalpine Gallie locis disposita fuerat, ad se vocat: ex Alpibus quoq; Taurinis, Sueuis, atq; Germanis, ad octo militum millia conuocat. Leuis armaturæ equites Epyroticos complures adiungit, machinas unde cuiq; potest comportari iubet, & quia Hispanus per præfectos rem gerebat, ipse quoq; summam belli Delphino commendat. Delphinum Galli Regem designatum appellant, quemadmodum Hispani Principem, hoc est, qui inde mortui Regis locum successurus est, addit & alios Duces, qui Delphino obsequantur, Do. Patizan. Do. Borbonium. Do. Dilautre viros nobilissimos. & qui copias ingentes ductas re consueuerant. Quibus belli gerendi rationem in hunc modum præscribit, vt ad certum diem omnes ad limites conueniant,

seq; Ioanni Regi, copijsq; illius, quas ex Benearnensibus, Va
sconibusq; contraxerat, ac præterea Limitaneis, qui Regni
fines tuebantur, alijsq; eorundem partium studiosis adiunge
rent. Quibus in eodem locum ad constitutum diem coactis,
visum est summo Duci, debere imprimis exercitum lustrari.

Censaq; sunt grauis, & leuis, mediocriq; armaturæ pedi
tum ad viginti millia: sclopetariorum, hastatorumq; & sa
gittariorum par numerus. Ex equorum præterea transue
ctiōne probatorum equitum ad quatuor millia, Gallorum con
suetudine, multiplicata. Tum copiæ ad hunc modum partita,
Ioanni Regi, cui adhibitus est Do. Paliza comes, Germano
rum duo millia: Vasconum, Benearnensiumq; peditum quas
tuor millia, atq; equites mille decreti Do. Borbonio: atq; alie
ri Do. Delautre decernuntur ex Benearnensibus, Vasconi
busq; decem millia, quibus adduntur equites quadringenti.

Reliquas vero copias Delphinus sibi retinuit. Rex igi
tur Ioannes, per Runcetanorum vales copias sibi creditas
ducens, obiter castellum obsidet, cui præsidebat Valdesius co
hortis prætorie præfectus cū peditibus, qui nuper in castris
seditionem fecerant. Oppugnatur castellum vehementer
ea parte, qua facilius captu videbatur, sed non minori ani
mo à præsidiarijs propugnatur. Postridie vero eius diei
maiori conatu, Germani præcipue, rem adoriūtur, & tripar
tito agmine muros inuadunt. Ibi Valdesius (quid alios face
re oporteret demonstrans) duabus tragulis perfusus occūbit:
ex cuius cæde negotio non magno Castellum capitur.

Seditiosi militites illi passim trucidantur, præter paucos,

qui se in arcem receperant, quin & ipsi facta deditiōne ar
mis spoliati euasere. Ex alia vero parte Borbonius cum
suo consorte Bardulorum fines depopulantur: vicos ferro,
igni q; vastant: atq; sancti Sebastiani oppidanis, & finitimis
tantum terroris incutiunt, vt satis habuerint, se defendere,
nedum Hispano exercitui suppetias ferre. At Delphinus
Ioannem regem per literas monet, vt quando semel illi bes
ne cessit, Pompelonem recta copias ducat: se Albanorum dus
cem, quocunq; se receperit, obseruaturum, curaturumq; ne
suis laborantibus auxilio esse possit: ipse urbem obsidione
premat, experiaturq; an in suis quondam ciuibus pristinus a
mor, obseruantiaq; resideat. At ille metatus est castra duo
decim prope millibus passuum ab urbe, ibiq; biduo moras
tus expectabat, ecquid ciues Pompelonenses causa sua molis
rentur. Quod si euestigio urbem propius copias admo
uisset, quia non satis firmo erat præsidio munita, potuisset,
& suis ad res nouas moliendas animum addere, & non ma
gno labore hostem ex toto Regno fugare, cum præsertim sta
tim ad suum aduentum Stella, Olitum, Taphalia signa pro
eo sustulissent.

¶ QVOD Dux Albanorum ex Trans
pyrenæis montibus Pempelo
nem se recepit.

CAP. IX.

SED interim Antonius Fonseca alter ex duobus maximis quæstoribus, vir domi, militiæq; peritus, & qui in re bellica fortunam semper habuit obsequentem cohortibus aliquot Hispani Regis iussu comparatis, per noctis silentium mira celeritate superuenit, oppidumq; iam ab alienata nobis restituit, atq; obsidibus acceptis praesidio firmavit. Ipse vero cum reliqua cohortium parte se in urbem recepit. Sed neq; Stellates diu in fide permansere, nam & praesidio excluso ad Ioannem descierunt, & acclamationibus crebris perfidiam suam testati sunt. Neq; violati iuris poena fuerunt immunes.

Franciscus namq; Beaumontanus Navariensis Comestabilis frater collecta indigenarum manu de repente superuenit, portam occupat, oppidumq; ferro, igni & direptione vastatum expanit: defectionis autores partim gladio cedunt, partim se in arcem recipiunt, quam ille obsidione (quam potest artissime) cingit. Mœniaque firmiori multo praesidio munit. Albanus praeterea cum videret Gallorum copias in dies augeri, suas vero cotidie inminui, statuit non decernere cum hostibus æquo Marte, signisq; collatis, sed aut ex occasione, aut ex loco superiori. Itaq; relicto praesidio in sancti Ioannis castello, quod solum Transpyrenæum à nobis stabat, nam mons Gellatus, ne hostes eo potirentur, iam in flammam cineresq; abierat, statuit iugo montis superato Pompelonem totius regni columnam se recipere, urbemque tutari, in qua una re totius belli summa, victoriæq; vergebatur. Quod sentiens Delphinus Ioannem Regem mo-

net, ut Hispanorum summo Duci, quæ erat credibile per Ricatas valles profecturum, se à fronte opponeret, seque a tergo persequiturum hostem pollicetur, ut ancipiti discrimine circumvallatus, & dubius, quò se potissimum verteret, cum spolijs victoriam hostibus cedat. At ille, tametsi instans periculum intelligebat, dissimulat tamen, ac spem vultu simulans, nullumq; timorem præ se ferens, cum magno tubarum, musficorumque instrumentorum, & bellicarum machinarum strepitu sub meridiem castra mouet, ac primo noctis conticinio ad Burgetum confidet: postridie vero duodecim millibus passuum confectis, altera metatur castra ad locum, quem incolæ Risonam appellant. Vbi ab exploratoribus factus est certior ab eo loco duobus tantum millibus passuum Regem cum Do. Paliza distare, esseque illis in animo à tertia noctis vigilia copias mouere, atque montium portas occupare, qua patet descensus ad agrum Pompelonensem.

At vero Albanus intelligens periculum instans, eoque se necessitatis deuenisse, ut alieno tempore, atq; ex inferiori loco, esset illi cum hoste maioribus copijs auso decernendum, cum præsertim Delphinum à tergo instaturum putaret, à secunda noctis vigilia magno cum silentio castra mouet.

Et ne abeuntes hostis persentisceret, recta via prætorias per montium diuerticula, perque anfractus, condensaque soluarum copias ducit, donec superatis Pyrenæi iugis in loca plana descenderunt. Fonseca interim factus certior eorum rerum, quæ in utrisque castris gerebantur, simulat se per noctem velle eruptionem, atq; Ioannis Regis castra de-

improvisoinuadere. Hortatur secreto fortissimum quena
que, vt se ad tam præclarum facinus parat, sic tamen, vt si
mulatio ad hostes per exploratores perueniat, qui rem quasi
veram Regi nunciant. At ille superuentus hostium no-
cturnos reformidans, vigiles, circitores, excubitoresq; maio-
ri cum diligentia disponit, atq; in statione omnes manere iu-
bet, existimabat namq; vrbanas, atq; castrenses hostium copias
ex composito castra sua inuasuras, atq; ita delusus de in-
tercludendis hostibus, portisq; occupandis oblitus est, tandē
sensit dolos, cum intellexit Albanum Ducem, copiasq; Hispa-
norum reduces, se in urbem recepisse. Sub idem tempus
Hispaniarum moderator, Regij ministerij præfectum, quem
postea Marchionem Comariensem creauit, cum cohortibus
mittit, qui Stellatis arcis obsidionē premeret, atq; diu, noctu-
q; oppugnaret, quoad in deditiōnem veniret. Intelligebat
namq; magnum in eo belli momentum versari, si antea
quam Ioannes posset obsidionem soluere, in potestatem His-
panorum arx venisset. At præfectus rem non somnicu-
lose gerens, tormentis, machinis, crebrisq; armatorum oppug-
natiōibus, eò angustiarum arcis præsidem deduxit, vt coactus
sit pacisci, nisi intra paucos dies à Rege suo obsidione
liberaretur, se arcem cum suis omnibus munimentis traditu-
rum. Ex pacto igitur arx tradita, magnam nostris spem, ma-
iorem Hostibus desperationem, attulit.

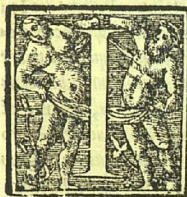
EIVSDEM

EIVSDEM

AVTORIS DE BELLO

NAVARIENSI LIBER POSTE-
rior. Quod Rex Ioannes spe sua frau-
datus maiores copias
contrahit.

Caput Primum.

IOANNES Rex cum videret
oēs suos cogitatus, multo aliter
cessisse, quam putarat, non tam for-
tunam suam, quam negligentiam
propriam incusans, missis à Del-
phino duobus alteris Germanorū
millibus, ad vrbis se oppugnatio-
nem parat, copiasq; suas vrbi pri-
mum ostentans, vt ciuium animum adderet res nouas molie-
di, non longe ab vrbe castra disponit: interq; metandum nos-
tri voluerant castra turbare: pugnaq; tumultuaria, quid hos-
tes auderent, experiri, nisi Dux tuendis potius mœnib⁹, quā
extra muros pugnandi, tempus illud esse admonuisset: parti-
tur itaq; milites per stationes, certisq; in locis præsidia dispo-
nit, quibus fortissimum quemq; ex proceribus præficit.

EE

Lumina per compita, domorumque omnes fenestras accendi iubet. Ex factione Agramontanorum, quos putabat suspectos, vrbe pellit, vtque hostium fidem exploraret, sub medium noctis silentium, subornat tumultu simulati conscios, qui ad arma vocent, qui hostes iam murorum culmina prensare dicant, atq; tota castra in vrbis oppugnationem rueri, iubet itaque signa moueri, tubas, & cornua bellicum canere.

Accurrit quisq; ad stationem sibi destinatan, ibi oppidan, quem animum apud res Hispanas haberent, facile ostendunt, fideiq; suae argumentum in gens dederunt, quod armati Hispaniam identidem inclamitantes, quid sibi faciendum esset à Duce flagitabant, nec ab armorum concussione cessatum est, quoad tumultus simulatio est detecta. Postero die Ioannes Rex è castris copiarum partem educit, ex vrbe praeterea strenuissimus quisq; eruptionem facit, ex quo non potuit effici quin animosi iuuenes, cum parvis animi iuuenibus congregerentur. Ibi Salmator quidam ex nostris, Gallum equitem cataphractum, qui alijs duobus altero equite, & altero peditate comitatus sese in armis ostendebant, solus inuadit, hastaq; in sinistrum humerum impacta, illum aequo deturbat. Ibi Pinnalosa ex cohorte praetoria equus nobilissimus, vnū ex equitibus Epyrotarum aggressus, cum se ille ad alios gentis suae decem recepisset, illo omisso alium ex eodem numero (qui procerior videbatur) hasta medium transfixit, cumque instarent caeteri, vt pudorem suum, & comilitonis caedem vlciscerentur, noster ex illorum medio elapsus paulatim se ad suos incolumem recepit. Die insequenti Ioannes ites

rum cohortes per vrbis suburbana explicat, spectans an per seditionem factionis suae ciues aliquid noui molirentur, neq; enim adduci poterat, vt existimaret ciues suos in tam praesenti auxilio quicturos. Erat inter amicos regio ex Vasconibus vir nobilis, idemq; auratus eques, qui genere, diuitijs, animiq; ac corporis robore praestantior alijs videbatur, sed (vt in eiusmodi fortuna plerumque contingit) superbus, arrogans, iracundus, atq; animi praecipuus facilius credit, Barronem Alimacum cognomine appellabant. Cumq; Regis praesentia suos in pugnam accenderet, nostriq; impetum multitudinis non sustinentes, sub vrbis moenia, vallum,munitionesq; se reciperent, puduit Vasconem digna modo, atq; indigna loquutum, non aliquid egregium de se praestare. Isque alios, qui à tergo sequerentur hortatus, equo calcaribus incitato, in medios hostes haud dubium periturus incurrit. Vbi a duobus peditibus excipitur, equoq; deturbatus facta deditione tentauit se tribus aureorum millibus redimere. At pedites vindictae magis quam aureorum cupiditate superbum illum, atque arrogantem, & adhuc plura miserabiliter pollicentem, trucidarunt. Sunt qui dicant, Navariensis Comestabilis iussu, propter antiquas cum illo similitates, occisum. Huius caede alij deterriti paulatim pugna excessere, seque iam non patriae assertores, & vindices, sed hostes professi agros populantur, vicos diripiunt, omnia profana, sacraque miscent.

DE suburbanis agri à Gallis facta vastas-
tione, & de prima urbis
oppugnatione.

CAP. II.

PRANT in suburbano agro sacrarum virginis
num templa duo, alterum Encratis martyris, alte-
rum diuæ Clare nomini dedicatum. In hoc po-
tissimum Barbarorum impetus apparuit. Alij
namque sponsarum Christi stupro incumbunt, alij cellarum
penetrant, alij stricto ense necem editus virgini-
bus minantur, nisi auri, argentiq; defossa vasa indicent: alij
frangunt, diruunt, resupinant quicquid illis sit obuium.

Sed illud sacrilegium non est silentio prætereundum, quod
à trecentorum Germanorum præfecto commissum est.

Neque enim contentus sanctuaria profanasse, adyti fores
effringit, argentum sacratissimi corporis Christi condito-
rium rapit, atque irruenter hostiam illam viuam, Deoq;
placentem in medio altari sistit. Cumq; ab æditua templi
inereparetur, quod tam inhoneste corpus domini, Deique no-
stri atrestaret, hic, inquit, non Germanorum, sed Hispano-
rum Deus est. Sed piaculi huius vindictam iustum Dei
iudicium in aliud tempus distulit, illud tamen non dissimula-
uit, quod ab altero Germano commissum est, qui cum sacras
rij alterius fores effregisset, hostiamq; quasi profanum cibū

deuorasset, conditorium ipsum auro, argentoque adfabrè ce-
latum in priuatos vsus conuertisset, non multo post distento
paulatim ventre medius crepuit, communicata scilicet cum
illo proditoris Iudæ poena, quandoquidem in mundi Salua-
torem par fuit vtriusque sacrilegium. Sed quid in hos
minibus obscuris, & sine nomine immoramur? Audi facis-
nus indignum clarissimi viri, qui erat filius Nothus domi-
ni Labritensis, idemque Ioannis Regis frater. Is quasi
rem diuinam auditorus venit in templum, præctoque sas-
crificio accedit ad sacerdotem, sacerdotalibusq; vestibus il-
lum spoliat: vasa sacra, quibus sanguis, corpusq; dominicum
ministratur, diripit, profanatq;. Meminerat, opinor, ver-
bi domini, quod in Exodo præceperat: Nō apparebis, inquit,
in conspectu meo vacuus. At hic, qui ad rem sacram inanis
venerat, dū vacua pudet redire manu, vasa sacra, vestesq;
sacerdotales, quasi spolia ex hostibus refert. Hæc omnia
in conspectu, atq; ante oculos ipsius Regis fiebant, qui tas-
men siue volens, siue inuitus dissimulabat. Cumque vi-
deret tempus tantum direptionibus dari, tentauit iterum vr-
bem oppugnare, atque iterum experiri ciuium suorum fidē,
expectans, an in tali tempore aliquid pro se auderent.

At illi siue præsidij metu, quod suis capitibus imminabat,
siue quod fortunam victoris sequuti iam non dissimulanter,
sed ex animo à Gallis ad Hispanos descuerant, à fidē his da-
ta non discessere. Repulsus igitur inde, non sine magna
suorum strage, non ad priora castra, sed ad alia, quæ longi-
us ab vrbe aderant, se recepit. Vbi per aliquot dies immo

ratus fortunam suam lamentabatur, videbat namque milites tum auxiliares, tum etiam suos, non tam urbis capiendæ, quam prædæ cupidus diem ex die protrahere: magis tamen angebat rei pecuniariæ, atq; proinde commæatus difficultas, sed imprimis quod hyems impendebat, in qua si semel exercitus dissolueretur, non facile postea cogeretur, Statuit itaq; semel de summa regni decernere, urbemq; totis Gallorum, Germanorumq; viribus oppugnare. Quâ ob causam alteras à Delphino copias, machinasq; oppugnationis implorat, ipse interim scalas, ligneas turres, pluteos, arctes, testudines, vineasq; parat, totusq; in futuræ oppugnationis imagine versatur. At Do. Paliza, qui constantiam Hispanorû optimè nouerat, quippe qui ex Neapolitano bello bis erat expertus Hispanorum robur, animiq; vigorem, suadet Regi, ne adoriatur negotium, quod efficere non possit, etiam si omninis Gallorum sudor in eo vno opere diffundatur: quod si aliter ille esset animatus, se tamen habiturum esse rationem militum, qui suæ curæ demandati essent, neq; permissurum, etiam si cupiant, vires suas in casum effundere. His ducû altercationibus vltro citroq; agitatis, conuenit inter eos, vt Rex cum ditionis suæ militibus, hoc est, Bencarnensibus, Labritensibus, Phocensibus, Trâsspyrenæisq; Vasconibus primas partes occupet, se autem cum Gallis, Germanisq; subsidiario futurum, siue obsessis animus superfit facta eruptione in hostes ingruere, siue, quod erat credibile, Hispanus moderatior suppetias obsidione laborantibus suis mitteret.

DE apparatu partis vtriusq; ad die insequens
tis oppugnationem, propugnationemque.

CAP. III.

FAMES interea non minus obsessores, quam obsessos vrgebat, atq; vtroq; præcipitabat negotium omne incompendium mittere: obsessos, vt se ex obsidionis expedirent angustia, obsessores, vt capta vrbe spolijs onusti se in patriam, aut in hiberna reciperent. Rex itaq; alteris Germanorum copijs à Delphino auctus, atq; tormentis, machinisque munitus, vrbis oppugnationem parat, totusque in hanc vnam cogitationem fertur: non tam, vt recuperata ciuitate potiretur, quam, vt animus ex ciuium suorum sanguine faceretur. Agricolas, pastoresque & omnem rusticam iuuentutem in ciuium perniciem natura propensam conuocat, illisque vrbis direptionem proponit. Quod oppidani formidantes, ducem obtestabantur, ne exponeret illos irato Regi trucidandos, ne ve uxores, liberosq; rapti, bonaque distrahi sine ret. Quare illius genibus obuoluti supplicabant, Hispanum Regem faceret certiore, quo in statu res Pompelozenisium esset, mitteretq; quam primum suppetias, que sufficerent hostem ex Hispaniarum finibus propulsare, hoc ad illius fidem pertinere, quando semel se in illius potestate

patrociniumq; dedidit. Ad hoc Albanus, ego, inquit, o amici si fidem vestram exploratam haberem, superest mihi animus presentibus copijs urbem hanc, utcuq; munitam, non solum defendere, sed etiam in medio camporum hostibus signis collatis decernere. Nunc vero satis habeo propugnare, quod illi totis viribus oppugnare contendunt. Sed vos interim bono animo este, quiescite, atq; defensores vestros pro vobis, mœnibusq; vestris decertantes spectate. Hoc ducis sermone ciues confirmati, nihilominus tamen ad Hispanum Regem literas dant: hostium vires, et quid ab eis timeant, exponunt: ut fortunarum suarum misereatur orant, obsecrantq;. Igitur Hispanus, ne rem fortunæ beneficio relinquat, exercitum ex Cantabris, Bardulis, Asturibus, locisque finitimis cogit: alios qui longius aberant: euocari iubet: aut, ut in armorum procinctu sint, hortatur. Presentibus copijs Tricentium ducem præfecit, atq; superuenientibus, ut se illi agglomerent ad certum diem, locumq;, imperat. Ducem, ut quæ primum laborantibus opem ferat, hortatur: Qui quam celeritate potest, ad Regiæ pontem, quem locum ministerij regij præfectus præsidio tenebat, recta proficiscitur. Dum q; auxiliare copias expectat, nuntios Albano Duci mittit, qui dicant, se missum à Rege cum exercitu, laturum suppetias illi pro vtriusque arbitrio, proinde faceret se certiorè de belli gerendi ratione, modo, loco, et tempore. Ad hæc Albanus rescribit, ut coacto exercitu in eodem loco resideret, se illi significaturum tempus, quando illius subsidio foret opus. Esse vero è rep. Hispana expectare, quid iterum hostes molirètur,

neq; enim dubitabat prope diem oppugnaturus urbem, sed nihil inde periculi impendere, ea sibi erat fiducia ex militum suorum alacritate, cumq; iam oppugnationis dies constituta instaret, comperit ex transfugis, et exploratoribus, quæ ex parte hostes urbem inuasuri essent. Ea erat statio Antonio Fonseca, quæstori maximo decreta, propterea quod murus è vetustate putris, atque proinde ruinosus erat, neq; in tam præcipiti necessitate à quouis alio facile muniri posset, cum propter nimias illius opes, amicos, et clientes, tum etiam propter singularem quandam viri solertiam ex rebus bellicis comparatam, in quibus iam inde ab ineunte adolescentia non solum interfuit, verum etiam præfuit, quam sæpissime. Is itaq; partem muri, quæ ab æde diui Iacobi protenditur ad portam, qua itur ad diui Francisci templum aggere, fossa, valloq; muniri iubet, atq; paræ longitudinis, latitudinisque decem pedum alterum murum opere tumultuario intra mœnia ducit, quem ex terra pavito, trabibusq; contexta, heronibusque harena oppletis, et culcitris præmunit. Hunc imitatus Petrus Lupides Patellanus in statione sua munitionem alteram erigit inter flumen, vrbisq; muros, complexus molem, quæ faceret vrbis propugnacula firmiora. Alij præterea partem muri sibi designatam fulciunt, erigunt, instaurant, propugnaculisq; prætexunt. Igitur Rex coacto exercitu, infestisq; signis ad urbem recta proficiscitur, et quam proximè potest, castra metari iubet. Postero deinde die, qui fuit festus diuæ Chatarinæ nomine relat⁹ in fastos, cum prima luce machinæ sulphurariæ, non contra quæstoris

maximi stationem, ut putabatur, sed è regione ad murum, qui Osornini comitis filio Gaspari Marrico fuerat demans datus, visæ sunt. Neq; toto eo die cessatum est à torquentis saxcis orbibus, quoad bona muri pars cum suis munitio- nibus solo æquaretur. Sed pro muro putri, heronibusque caducis, firmissima armatorum acies successit. Nam cum Cõmendatarius maximus pro muris se hostibus ostendisset, puduit aulicos iuvenes non protegere virum, qui maiori negotio reseruandus erat. Sed illos superueniens Dux, è loco tam periculoso iussit secedere, atq; hostem potius inter muri ruinas expectare monuit, quam se tormentorũ iustibus imprudenter obiectare. Sed nox superueniens, certamen in aliud tempus distulit, requiesq; data est, non tam somno, quã reficiendis muris, munitioibusque reponendis.

DE secunda oppugnatione vrbis à Gallis facta, & è diuerso de Hispanorum propugnatione.

CAP. I III.

IE insequenti omne tempus in quatiendis mœnibus contritum est non tanto impetu quanto superiori. Nox deinde, quæ præcessit oppugnationis diem, barbaro more, tota conuiujs, comotationibusq; ludis, iocisq; & iubilis, cantilenis, & clamoribus acta est, certatim omnes ad Regis prætoriam concu-

runt, & vicissim Do. Paliza tabernacula frequentat.

Alij primos sibi scalarum ascensus deposcunt, alij se signa posuituros inter murorum ruinas pollicentur, alij ex Hispanorum manibus arma detracturos, alij deniq; (nisi consecuto negotio) incastra non relatu-ros pedem. At Rex è diuerso, hys, qui primum signa in vrbe murtulissent, millenos aureos spondet, qui primi, qui secundi, qui deinceps manibus ruinarum summa prensassent gradatim præmia proponit. Do. Paliza barbam permulcens manu, at ego, inquit, prædico vobis ò milites, neminem vestrum ad nos rediturum, si promissa tentatis efficere. Cum primum illuxit, præconis voce omnes ad arma citantur, seq; ut oppugnationi parèt, edicto monentur. Quæ vox cum primum in vrbe audita est, omnis ætas, omnis sexus ad pomeria, munitioesque concurrunt. Neque enim armati solum stationes sibi decretas, & designata subsidia occupant, sed & senes emeriti, ac pueri imbelles contos, & sudes conuehunt, atq; pro viribus suis quisque saxa, trabesque comportat. Mulierum culae ollas, abenaque caldaria feruenti oleo, resina, pice, ac ex lixiuio cinere plena parant, quæ propugnaturi in muros subeuntium capita fundant. At qui Dux Albanus murum, qui partim dirutus, partim conquassatus erat, ne qua pars ductoris præsentia, testimonioq; orbaretur, trispartito diuidit, vnã Antonio Fonseca quæstori maximo, alteram Ferdinando à Vega diui Iacobi commendatorio maximo commendat, tertiam ipse sibi retinuit. Cunque

strenuissimus quisq; primas instantis periculi partes sibi deo posceret: ne prescriptus ordo turbaretur, iubet suum queq; locum, sibi iam inde à principio consignatum, tenere: deinde tria dissonit subsidia, que vicissim laborantibus à prima fronte succedant. Prætoriam vero cohortem in medio collocat, que in utraq; partem prospiciat, à frõte, si quo in loco esset opus subsidio, & oppidani aliquid à tergo molirentur. Quibus rebus ita ordinatis dum hostis incursum omnes expectant, ut forti, magnoq; & presenti animo essent, hortatur. Alijs Hispanorum victorias de Gallis habitas narrat, quas nuper in Italia, quas annis superioribus in Bardulorum finibus ad Fontem Rabidum, & ad Salsulas in Gallia Narbonensi obtinuerant. Repetebat alijs Alphonsi Rege cognomine Casto, Carolum magnum cum suis duosdecim Paribus in eo ipso loco fusos, fugatos, profugatosque.

Admonebat præterea, ne terrerent eos Germanorū vasta corporis moles, vultusq; truculenti: meminissentque potius, quod historici de illis produnt, habere cognationem quandam, & similitudinem cum suis niubus, que frigore rigentes calore resoluuntur: & quemadmodum primi eorum impetus maiores essent, quam virorum, ita & sequentes, postquam eaquam caluerint, esse minores, quam fœminarum. Dū hæc intra muros geruntur, Ioannes Rex copias suas explicat, atq; ex amicis familiaribusq; & palatinis purpuratis tercentum deligit, quibus ex Gallorum primoribus in Regis gratiam complures annumerat. Hi sequebantur purpureum signum quibusdam aureis baltheis variegatum.

Hos obseruabant ex Transpyrenæis, Vascomibusq; sagittatores, stlopetarijque, & velites ad octo pedium millia, post quos Germanorum sex millia procedebant. Extremas exercitus partes cum tribus cataphractorum millibus Do. Paliza tuebatur, nequid à tergo auxilia nostra molirentur, oppugnaturaque ordinem inturbarent. Ad utrumq; armatorum latus Benearensum, Labritensium, Phoxensiumq; & gregariorum hominum multitudo erat, que scalas, arictes, testudines, aliaque opugnatoria instrumenta comportabat. Cumq; bona diei pars iam esset peracta, armatiq; omnes in procinctu essent, machinarijs simul tormentain partem murilibrant, que in hoc fuerat reseruata, ut cum istibus concussa rueret, nudata vrbe hostes irrumperent. Eacum ingenti fragore subito cecidisset, tercens tum illi, qui se Regis obsequio deuouerant, antesignanum suum sequuti fossam euadunt, munitionesque subeunt, & ruinarum fastigia manu prensant, pila, hastasque ferro acuto præfixas, contos, bipennesque secures in hostium ora prætendunt. Hos Germanorum quoque altera cohors sequitur, non tam propositi à Rege præmissis ducta, quam gloria inferendi signa sua in vrbem. At contra Hispani arma armis, signa signis obuia conferunt, ferri aciem acie retundunt, manus manibus, brachia brachijs, pectora pectoribus impellunt. Nec vllum interea cessat telorum genus, non scorpionum sagittæ, non sustibulorum, fundarumq; lapides, non stlopetarum glandes plumbeæ, non machinarum saxei orbes contorti. Erat stans in præcipiti turris propu

gnaculum, quod tormentorum ictibus concussum repente corruit. Huius fragmenta multos ex nostris obruunt, sed Commodatarium maximum imprimis, Villalbanumq; Chiliarum, quorum insignis opera huius dici fuit. Similis ruina oppressit Petrum Maricum, cui semianimi expugna subtracto Ioannes Ranirus Cisterciensis ordinis a Calatraud eques religiosus successit. Neque quæstoris maximi sudor latere potuit, qui nunc militis, nunc ductoris, nunc hortatoris officio functus, suam atque aliorum stationes lustrans, voce, manu, & autoritate multa simul faciebat: frequētius tamen requirens partem muri sibi creditam, in qua ingens erat fenestra, que urbis penetrabilia hostibus denudabat. Eam igitur, quia faciliores aditus ostendere videbatur, summis viribus oppugnant, sed non minoribus à nostris propugnatur. Cumq; neutri alteris cedere statuisent, cederetur interim magna vtrinq; cedes. Neq; iam nostri promœnibus, atq; superiori ex loco rem gerebant, sed intercepto muro, quasi in medio posuit Deus omnia campo, daturus tandem victoriam cause meliori. Tum Galli cernentes se nihil proficere, atq; plura vulnera accipere, quam inferre, paulatim pugna excedunt, atq; in tabernacula pedem reserunt humeris portantes duodeciginti insignium virorum cadauera, relictis in media fossa duobus signis, quicq; illa obstinate pertinaciterq; tuebantur numero prope centum innortui herentes, atq; illa complexi. Interea Rex accitis notarijs dictabat epistolas, quas ad Reginam, ad finitimos principes, ad amicos tabellarijs daret, quibus faceret illos certio-

res rerum omnium, que ad Pompelonem gerebantur, neq; restabat quicquam apponendum, nisi qua die, quotaq; hora fuisset vrbs capta. Sed cum vidisset omnes negotio infecto se in castra recipere, alios fessos diloricatis armis, alios vulneratos, alios timore, aut morte futura pallidos, audissetque sua causa tot amicos, familiaresque cæsos, flens, ciulansq; pectusq; plangens, agnosco, inquit, fortunam meam, & q; miseriarum me adductum, vt nulla possit me fortuna facere felicem.

DE Germanorū pollicitatione Regi facta, & de duobus Germanis, qui minabundi ad Ducem venerunt.

CAP. V.

REGEM sic afflictum, affectumq; Germanorum primores cōueniunt, bono animo esse, deq; suo regno bene sperare iubent, pollicentur, se die postero negotiū suscepturos, effecturosq; quod aliorum ignauia non esset factum, ac tradituros se per manus urbem cum suis ciuibus, vt se de illorum sanguine ad fatietatem vsq; vlcisceretur. His pollicitationibus recreatus, reflectusq; Rex illis gratias agit. Illorum fidei, fortitudiniqu; se, atque fortunas suas commendat. Re omni perditâ, & complorata, quicquid acquisierit, in illorum potestate futurum pollicetur. Igitur Albanus, cum cerne-

ret hostes intermissa pugna secedere, quasi victor: utque suos animaret, alienisque terrorem incuteret, iubet tympana cum cimbali tintinnabulisque pulsari tubas, cornuaque, in gensque classicum edere, & quasi victos, ac fugientes clamoribus prosequi. Sed antequam in prætorium se ille reciperet, murorum interrupta, minasque inuisit, ac refici, instaurarique iubet: fossas & pomeria eruderari. Mœnia quoque eò diligentius adseruari, quò propius hostes essent, atque male gestæ rei pudore magis irati, Vulneratos deinde consolatur, fortes laudat, atque omnes comiter, benignèque affatur.

Die insequenti, qui fuit Christo à mortuis resurgenti dicatus, Hispani promœnibus in procinctu armati steterunt, expectantes Germanos acrius quam in hesternâ oppugnatione incessuros. Sed cum ad multam diem omnia in castris quiescissent, in alias curas animum conuertere. Alij munitiones reficere, alij arma in fibulare, præpilare hastas, spicula producere. Pars iuuenum, quæ pugnandi erat audior, portis erumpit, pugnasque tumultuarias conserit. Erant inter eos ex Hispani Regis amicis, & familiaribus, Ioannes Albion ex Tarracœnensi prouincia eques auratus, qui stropetariæ glandis ictu perfoßus subito corrui, magnumque moriens amicis, quos habebat quam plurimos, desiderium sui reliquit. Primis deinde tenebris ecce duo ex Germanorum primoribus tibicine militari præuio, ad Nauariensis comestabilis stationem recta tendunt, velle se cum duce commentari non nihil, dicunt, quod in rem communem exercitus utriusque foret. Albanus, quamquam statuerat nullam consi-

ditionem

ditionem audire, quæ ab hostibus offerretur, iubet tamen illos admitti, atque dicendum sibi velint facultatem dat. Tunc alter illorum, qui procacior videbatur, huiusmodi sermonem habuit. Credo ego clarissime Dux Germanorum mores, ex quorum numero nos sumus, dignationi tuæ notos esse, qui tametsi non sibi, sed illis militent, à quibus sint mercede conducti, non tamen fide minori, ac diligentia bella gerant, quam si aut de imperio, aut de suo capite res ageretur. Venimus huc ad octo armatorum millia virorum conducti à Rege Gallorum in auxilium Nauariæ Regis. Qui maioribus Regis vestri viribus regno pulsus, viribus quoque restitui vult Gallorum Rex, cuius causa regnum amiserat. Quod vero ante hac multa sunt facta, quæ Regis vestri maiestatem offendunt, id nobis displicet, sed non aliter fieri potuit, quam factum est. Nunc vero cum res in eo sit articulo, ut Hispanorum audacia cum suo Duce pœnas sue pernicitatis mox sit luitura, venimus rogatum, atque admonitum, ne velitis experiri extrema illa, quæ victi à victoribus armatis, iratisque perpeti consueverunt. Nam quid spei relisquam est Hispanis numero paucis, fame confectis, muro, fossa, valloque nudatis, omnique auxilio destitutis, contra Germanorum tot phalanges armis instructas, corpore vegetas, atque in hoc deuotas, ut aut rem inchoatam efficiant, aut obstinate mortem oppetant? Suscepimus vero legationis hoc munus non cuiusquam iussu, sed sponte nostra, ut animi nostrum vobis declararemus, & quod nos, in simili fortuna positi, faceremus. Quid illud esset, quispiam diceret:

Nimirum cederemus tempori, atq; victori herbam porri-
gentes, veniam peteremus. Quo instatures vestrae sint,
videtis, quae vos pericula maneant, circumspicitis. Vna
salutis spes reliqua est vobis, si vos sine vlla conditione vi-
ctoris arbitrio dedideritis. Mites, atq; benigni sunt Dux
ces nostri, ex fortuna sua metientur vestram, omne ius bel-
li vobis remittent, atq; incolumes abire sinent, armis tantum
aliisque ornamentis spoliatos: quae vobis etiam (ca est illo-
rum mansuetudo, forte condonassent, nisi in praedam, manu-
biasque Germanorum iam pridem fuissent ab ipso Rege de-
signata.

DE ducis responso Germanis dato, & de obse-
dione relinquenda Gallorum
consilium.

CAP. VI.

ATQVI Dux noster, tamesi erat natura
placidus, atq; ineptiarum huiusmodi contemp-
tor, ac derisor potius, subiratus tamen his
Germani verbis. Vana, inquit, spes vos
o Germani tenet, qui ex animo vestro putatis hispanos nisi
cibo, potuque ad satietatem usq; relictos languidius arma
tractare. Nesciebatis Hispanos infame similes esse lupis,
quos improba ventris exegit caecos rabies, per ignes, per
tela, per hostes cibum, si desit, quaerere? Quod si numero

pauciores, fameq; debilitatos, atq; hostium caede fessos, in-
terceptisq; muris nudatos, nos putabatis, cur cessatis hodie
occasionem arripere sociisque vestris caesis, fufis, fugatisq;
opem ferret atq; in oppugnationem inchoatam succedere
cum praesertim bona diei pars superesset, in qua possent auar-
ritiae vestrae cupiditatem explere? Quod si ferata vos
bis haec dies fuit, crastina experiri potestis, an Hispanos vi-
res defecerint, idq; (ut faciatis) rogo vos, sitisq; primi, in
quos, quicquid virium nobis restat, effundamus. Hi naq;
commilitones mei dedignantur iam ignavos hostes sibi dari,
neque praebere materiam, unde possint egregium aliquod
facinus edere. In haec verba illos dimisit interminatus, ne
post hac, aut illi, aut alius quisquam huiusmodi nugas ad se
perferant, sed aut veniant armati perfidiae suae poenas luis-
turi, aut victi, supplicesque a victoribus veniam petentes.

Nam quod egregius Poeta de populo Ro. scriptum res-
liquit, Hispani possunt sibi iustus usurpare. Parcere sub-
iectis, & debellare superbos. Hoc responso ducis tristes,
ac demisso animo Germani in castra redeunt. Hispa-
norumque alacritatem, vigoremque animi sociis expo-
nunt. Fames interea magna, magisque in dies extra intras
que muros crescere, utrosque coegit armis decertas
re, atque finem bello imponere, sed Regem acrius vr-
gebat, quem non modo comitatus, & pecuniae deficie-
bant, quod hyemis impotentia instabat, verum etiam quod
ingentes copiae ab Hispano Rege mittebantur, quae sup-
petias Albano Duci ferrent, quae si semel intra urbem recipe-

ventur, omnis spes sua in ventos esset abitura. Supplex itaq; Germanos rogat, vt stent promissis, fidem seruent, nihil spei sibi iam esse relictum, nisi in illorum fortitudine, hostiũ spolia, ciuiumq; bona illorum tradit, protestatur nihil sibi ex ea victoria nisi sanguinem ciuium expetere. Penituit Germanos tam temere operam suam fuisse pollicitos, tamque arduum, ac difficile negotium suscepisse, puduit tamen illos promissa non reddere. Respondent itaque perendinum in diem, vrbem captam se per manus illi tradituros, aut omnes ad vnum in medio opere pulchram mortem obituros. Huius tam perniciosæ pollicitationis Domi. Paliza factus certior, in tabernacula Germanorum tendit, illorumque præfectos, ac centuriones in vincula coniecit, atque insuper is gnominiosis verbis increpat, quod se inconsultorem tam inconsideratam, improuisamque attentarent, vnde non solũ ipsi miserabiliter, & digne perituri essent, sed & suo duci imprudentiæ, atque rei male gestæ notam inuherent. Quod sitale aliquid posthac vnquam admiserint, per Galli principis genium iurat, se in ipsos capitaliter animaduersurum.

Deinde in Regis prætorium tendit, quem cum se pugne aptantem offendisset, acerbius, quam regia dignitas sustineret, increpat illum, temeritatisque illi crimen obijcit, quippe qui tentet incassum vires effundere, atque florentissimas copias internectioni hostibus dedere. Quod si tam præceps animi, & consily erat, vt summe pimus, fortuna namque non agnosceret, idque penitus volebat, vt rei perseditæ se, suosque omnes adderet, se tamen non passurum, vt

exercitum sibi à Rege commissum hostibus sine causa trucidandum obijceret. Sed neque censebat diutius in obsidione permanendum, cum iam hyems impenderet, famesque indies cresceret, nec esset vnde commocatus in castra satis commode comportari posset. Multi sermones cum Rege, Regisque familiaribus in hac disputatione consumpti sunt. Sed Rex tandem inuitus cessit consilio Do. Palizæ. placuitque postmodum obsidionem soluere, & sub primam lucem vasa conclamare, signaque tollere.

QVOD Galli soluta obsidione discedunt, quo die Dux Triciensis cum auxiliariis copiis venit.

CAP. VII.

GITVR nocte in sequenti à quarta vigilia, dum tormenta, machinæq; carris aptantur, binæ acies factæ ex omni equitatu, peditatuq; (quasi ad pugnam paratæ) in procinctu steturũt. Principio nostri putarunt Gallos se ad oppugnationem parare, quam erecto, & alacri animo expectabant, sed cum illos vidissent in diuersum paulatim secedere, omnes subito portis, ruinisq; murorum erumpunt, hostesque insequentes ad pugnam accessunt. At illi relicta machinarum parte, & quicquid exercitus inualidum, vulneribusque, aut morbo confectum nerat, negligentes, compositis ordinibus benes

ficio nostris se intuta receperunt, sinemque insequendi nostri imposuere, qui propterea, quod pauciores erant, & perturbatis ordinibus, quantum quisque poterat, hostes insequabantur, ne quid detrimenti per nostris tenebras paterentur, in urbem sunt regressi: id quod gestum pridie calendis Decembris, qui est diui Andreae nomine relatus in fastos. Postridie vero huius diei primaluce Galli copias suas in ordinem redegerunt, steteruntque in procinctu quasi pugnaturi, siue ut suos aberrantes ex fuga reciperent: aut si nostri persequeretur, ut pugnaret, si ex loci opportunitate facultas daretur, vel virtutiores in fines suos abirent. Eodem die paulo ante solis occasum Dux Triciensis cum auxiliariis copijs ad urbem accessit, erant in comitatu illius regalis ministerij Praeses, quem diximus Reginae pontem insedissee, Dux Secobriensis Hispani Regis fratris patruelis, Dux a Villaformosa, Dux Lunensis, Marchio Aquilarius, Comes ab Accuto monte, Comes a Ripa Gorza: & reliqua ferè omnis regalis curiae iuventus. Quos sequebantur equites mille quingenti, armis, auro, purpuraque fulgentes. Perditum vero generis omnis armaturae numerus fuit sex milium, quos ductabant Gometius Buitronus, Martinusque Auindanius, & Rengiphus. Crescebat indies auxilium, quod ad Reginae pontem cogebatur. Sed Dux veritus, ne nostri fame, vulneribus, morbis, vigilijs, laboribusque cõfecti Gallorum vegetam, atque recentem multitudinẽ sustinere diutius non possent, cum presentibus copijs, atque quã maximo potest commatu in auxilium properat. Cuius ad-

uentus & si omnibus in commune fuit iucundus, cõibus tamen longe magis, qui Regis irati saeuitiam in se, domosque suas pertimescebant. Albanotamen Duci non satis constabat fuerit ne gratus, an potius molestus. Dolebat namque solidam sibi gloriam eripi, quam nemo cõ altero quocumque libenter patitur esse commune: quique animi magnitudine praecellunt, libentius se fortunæ periculis exponunt, quam rei bene gerendae alteri participant. Itaque sepe Ducem Triciensem per litteras & nuncios hortatus est, ne ferret suppeticas, nisi accersitus sibi: satis praesidijs esse, non solum ad propulsandas ex urbe hostium oppugnationes, sed etiam ad erumpendum, atque medio campo collatis signis confligendum. Hos animos illi dabant Hispaniae lumina, quae in suo erant comitatu, & qui maioribus saepe rebus non solum intersuere, sed etiam praesuerunt. Atque in primis duo fulmina belli Antonius Fonsecae questor maximus, & Caucesium & Alahciorum dominus, Ferdinandus a Vega Commendatorius maximus a Castella, nam alter a Legione Germanica tantum huic negotio interfuit. Coronarij quoque Centurionum praefecti Villalbanus, & Rengiphus, quorum opera compluribus alijs in rebus fuit insignis, sibi ipsis hoc tempore non defuerunt. Sed neque Petrus Lupides Patellanus cum gentili suo Ioanne Patellano. Ludouicus quoque a Corduba Comarenensis Marchionis filius, atque alter Ludouicus a Cauea: Petrus & Ioannes ambo a Conia cognominati:

Iacobus Rogius, atque eodem cognomento Rodericus Diaz, Petrus Manricus, & Manricus quoque Garstias Co-

mitis Ossornini filius, Iacobus Merulus, Ioannis filius anis
mos atq; nomē cognomēq; aui referens. Ioānes & Gasias
vterq; à Vlloa cognominati, Comestabilis Nauariensis,
Francus Bramontanus, Ioannes Carrenus, Alphonfus Car
rillus, Petrus à Tapia, Ioannes à Castella, Aluarus à Luna,
Iacobus à Vera, Sanctius à Leiuā, Manuel Benaidius.
Nam quid ego Petrum Marchionem à Villafrancamagni
Ducis filium inter ceteros memorem? qui per vestigia pa
tris incedens hoc tempore silebitur, atq; aliās meritis laudis
bus non fraudabitur. Quid alios complures eiusdem ordi
naris viros? quos insuitum erat memorare, quorum fidus
cia, nihil erat, quod magnanimus Dux sibi non pollicere
tur, victoriam ex hostibus maxime, quam prae manibus ha
bebat. Vt cunq; tamen erat animatus agit hospitem letum,
Ducemq; aduentantem longē ab oppidi portis excipit, atq;
data acceptaq; salute in templum misericordiae, quod erat ex
tra muros, quam honorificentissime potest, illum collocat.
Copias vero auxiliares eadem castrametari iubet, qua pau
lo ante Germani insederant. Hic dies, quo & Galli sol
uerunt obsidionem, & auxilium nostris superuenit, fuit ca
lendarum Decembris.

QVO pacto Galli in fugam conuersi, iterum vr
bem obsidione cingere simulant, deq; nun
tio per Feciales ab illis missō, Dus
cumq; nostrorū responso.

CAP. VIII.

OSTRIDIE vero eiusdem diei Galli,
qui nostris insequentibus in fluminis pon
tem se in loca tutiora receperant, prima lu
ce in campo adiacentibus montium adiacente co
hortibus ordinatis apparuerunt. Cumq;
iam ab vrbe quatuor millibus passuum abessent, nostriq; pu
tarent, illos nihil nisi de canendo receptui cogitare, de repen
te urbem versus redierunt, incertū qua ex causa. Sed quia
trahās, plaustraq; & carros prae miserant, non erat dubium
illos substituisse primum, ac deinde regressos, vt sui exercitus
reliquias colligerent, atq; praecedentium impedimentorū ter
ga redderent tutiora. Interim Dux noster non cessat Bar
dulos, & Vascones, Cantabrosq; exhortari per nuntios, vt
vias corrumpant, atq; arborum ramis fossisque & aggeris
bus faciant imperuias: atq; hostes fame, ac frigore confes
ctos ex superiori loco incesserent. Sed Galli, cum intelli
gerent nostros non esse numero pares ad decertandum Nar
te dubio, puderetq; illos huius belli principio magna pollici
tos, nunc in gloriosos abiectosq; discedere, decreuerunt subsiste
re. Atq; vt velamen aliquod pudori praetenderent, dispo
nunt acies, cohortesq; in ordinem redigunt, mittuntq; Feciales
ad Duces nostros, qui discernendi locum, tempusq; indicant,
quod ipsum fuit argumento, illos non militum numero, non
animi robore, non vlla alia re, quam comineatus, victusq;

penuria ab vrbis obsidione destitisse. Ad hanc Fecialium
 contestationem vterq; Dux alterum rogat, vt respondeat,
 comiterq; in collegam partes suas reijcit. Sed vicit tan-
 dem Albani Ducis vrbinitas. Erat autem Dux Triciensis,
 cum de rebus bellicis ageretur, paulo liberior, ne dicam iacta-
 tiorem, is cum diu multa faceret, & ex more suo solitus esset
 arroganter dicere in expeditionis huius initio, duo potissimum
 illius disteria circumferuntur. Nam cum Gallorum Rex Hispano-
 rum paupertatem exprobrans diceret: non amplius illos
 in hoc bello duraturos, quam dum emendicata stipes stipen-
 dio militum soluendo sufficerent. Hoc male salsus Rex di-
 cebat alludens ad pecunias, quas ex sedis apostolicæ indulgē-
 tijs ad belli Mauritani sumptus exigebantur. Quid, inquit,
 Triciensis Dux nostra refert, armis an calathis hostium ora
 contundamus? Calathis nāq; solēt mendici stipes frustra, &
 quadras panis rogatas excipere. Cumq; illi rursus Albani
 Ducis auxilio proficiscenti Rex noster multa benigne polli-
 ceretur, seq; summissurum non solum copias commeatumq; re-
 rum omnium, quæ sunt ad bellum necessaria, sed etiam pecu-
 nias stipendio militibus persoluēdo necessarias, cepit succi-
 nere carmen illud, quod est in ore omnium. Vamos nos (di-
 xo el mi Tio) a Paris effaciudad. Ac si diceret, nisi militū,
 cōmeatus, stipendiaq; deficient, nulla per me mora crit, quin
 victor Parisios vsq; perueniam. Igitur nunc libertate vsus
 Fecialibus respondet se, non ea causa venisse, neq; id sibi a
 Principe, a quo mittebatur, mandatum, vt collatis signis de-
 cerneret, sed ad hoc tantum, vt obsessam vrbē firmiori præ-

sidio muniret. Neq; enim, inquit, de eo nunc certamen est,
 vter exercitus medio in campo sit armis superior, sed ex
 duobus Principibus vter Nauariæ regno potiat: in eoq;
 nunc victoria momentum consistere, vt ille victor sit, qui
 semel partā defenderit, possederitq;: ille victus, qui præten-
 dit hostem possessiōe deturbare, nec tamē (quod aggreditur)
 efficit. Quod si Gallis, inquit, tantum animi superest, vt ve-
 lint nobiscum armis experiri, expectent aliquos dies, dū His-
 spanorum copiæ, quæ me sequuntur à Ter-go, in vnum locū
 conueniant. Tunc se cum collega suo non modo in agro Pō-
 pelonensi, sed in medijs campis pugnandi copiam daturus.

Hoc per Feciales responso accepto, Galli cuestigio, vt erāt
 in armorum prociūctū, iter arripiunt, & itaq; se in patriam
 atq; ad suos recipiunt.

QVEM AD MODVM Do. Paliza Ioannem
 Regem de regno recuperando diffidentem
 consolat, Ducemq; nostrorum de
 persequendis hostibus
 consultatio.

CAP. IX.

REX interim Ioannes, qui vsq; in tempus illud
 spem metumq; inter dubius, atque animi pendēs
 fuerat, nunc iam, cum videret suos, atque il-
 los maxime, quibus plurimum fidebat, & in
 quibus omnē dignitatis recuperandæ fiduciam collocauerat,

non solum vr̄bis obsidionem deserere, sed etiam sic abire, ac si eò nunquam essent redituri: non vt antea spem vultu simulans, præmens altum corde dolorem, non fortunam suam lamentis questibusq; incusans, sed præ nimio dolore omnem tristitiæ imaginem facie ac vultu præferebat, vr̄bēq; nunquam amplius videndam, dotalesq; agros identidem respiciens attonito similis hærebat. Quem sic affectum Gallorum Dux maximus Paliza multis exēplis ex historia, multisq; rationibus ex communi vita depromptis consolari nitebatur. Sed ille tanquam ægrotus iam deploratus, ac de salute desperans, nulla medicorum fomenta admittebat, neq; se aliqua ratione curari patiebatur. Nam quid faceret dotali regno expoliatus, atque re male gesta patrimonio orbatus? idque non tam aduersa fortuna, quam sua culpa: quippe qui nescierit inter duos Reges potentissimos se medium sequestremq; præstare, aut si non posset vtrumque, alterum ex illis saltem demereri. Atqui Duces nostri cū viderēt, hostes nihil iam nisi de reditu in patriam, domosq; suas, atq; diuersoria nota cogitare, quid in tali tempore facto opus esset, inter se consultant. Albanus pallantes, fusos, & fame ac frigore confectos ad interfectionem vsque persequēdos esse dicebat, neq; rei bene gerendæ occasionem tam certam, tam facilem, tam honorificam, gloriosamq; omittebam esse. Tritiensi vero dissimulandam esse hostium fugam, neq; illis instandum, ne ex desperatione cogentur pugnam reintegrare, vnde est notum illud carmen. Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. Afferebatq; multorum

exempla, qui necessitate cōpulsī ex victis euasere victores. Reserebat præterea Pyrrhi Epirotarum Regis præceptū illud memorabile. Hostibus fugientibus non esse pertinaciter instandum. Petebat Albanus à Triciensi ex exercitu, quem vegetum recētemq; dūctabat, aliquot equitum turmas, peditumq; cohortes, quæ hostem abeuntem insequerentur, nā suas causabatur partim vigilijs, partim morbis laboribusq; confectas. At ille, cui non placebat consilium illud de insequendis hostibus, dicebat se non ea causa venisse, vt medio in campo confligeret, sed vt obseſis, atq; vitima necessitate & angustia positis opem ferret, idq; à Rege sibi in primis fuisse mandatum, atq; hunc in modum alter ab altero digressi sunt. Triciensiq; Lucronium cum suo exercitu ad Regē redit, Albanus vero in ciuitate iam quieta pacataq; permansit, quoad illam ordinaret, atq; per manus traderet, cui Rex tradendam esse decreuisset. Sed ne hostis intrepidus securusq; sic impune abiret, mittit litteras ad viros Principes, qui erant finitimi his locis, per quos Galli Germaniq; iter faciebant, hortaturque illos, vt fugientibus negotium facerent, neq; sinant illos sic quietos abire. Qui non segnius (quam imperatum est) iussa exsequuntur. Nam & Gongoræ dominus trecentos ducentes equites agmina sequebatur, neque præ frigore ac fame consequi cessat: nam prima luce adortus partim caesis, partim captis cum ducentis equitibus spolijsq; militaribus per medias vr̄bis portas viasq; publicas victor regreditur. Ex altera quoq; parte Lizari dominus cum tercentum peditibus expeditis extrema Gallorū agmina

BELLI NAVARIENSIS.

insequutus innadii Germanos, quos machinis asseruadis Gal-
 li praeferant. At illi cum viderent Bardulorum omnes po-
 pulos in vnum coisse, impetunq; illorum nō posse sustinere,
 glandiaria tormentain eos dirigunt, igneq; iniecto instantes
 glandibus per turbant: ipsique per fumum sulphuriasque
 tenebras elapsi, per anfractus, sylvarumque diuerticula fas-
 giunt. Quos vbi Barduli aufugisse intellexerunt, nam in
 principio subesse insidias aliquas suspicabantur, machinas in-
 uadunt, iumentisque tenuiores reportandas imponunt, maios
 res vero plaustris, carrisque trahendas applicant. At non
 mediocri negotio in urbem aduehunt, non sine quadam triū-
 phi specie, nam & armatorum peditū ingens multitudo prae-
 cedebat, & non minor sequebatur acclamantium vno ore:
 Io Triumphe. Quod gestum est idibus Decēbris, hoc est,
 postridie eius diei, in quo Diuē Lucie festum celebratur.

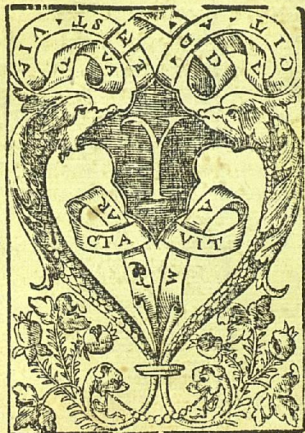
Anno à salute Christiana Milleesimo Quingentesimo duo-
 decimo.

Belli Nauariensis finis.

30 APVD INCLYTAM GRA-
 NATAM. ANNO. M. D. L.

Aetherum quicumq; cupis cognoscere regnum.

Ex his difficultem tibi sume viam.

